

NÉPESSÉG, KÖZEGÉSZSÉG

Az 1941. évi népszámlálás előzetes eredményei.

Les résultats provisoires du Recensement exécuté en Hongrie en 1941.

Résumé. Autrefois, les Recensements de la population se faisaient en Hongrie le dernier jour de chaque année finissant par zéro.

Le Recensement projeté pour la fin de 1940 a eu lieu un mois plus tard, le 31 janvier 1941 (en principe, comme les autres, à 24 heures), et cela afin qu'il pût être exécuté sans difficulté même sur les territoires oriental et transylvain récupérés quelques mois auparavant. L'opération a été faite par un temps défavorable aggravé, aux bords du Danube et d'eaux intérieures, par des inondations graves. Toutefois, la plupart des matériaux recueillis sont arrivés à temps à la Statistique officielle, de sorte que les chiffres provisoires ont pu être publiés le 29 mars 1941 par la Radio et le jour suivant par les journaux. Les données ayant passé par un nouveau contrôle provisoire, nous pouvons donner un compte rendu plus détaillé. Comme les territoires méridionaux libérés furent occupés après le Recensement, le lendemain du 11 avril 1941, l'opération ne portait que sur le territoire dit de Trianon, ainsi que sur la Zone nord, récupérée en vertu de la 1re Sentence de Vienne (2 novembre 1938), sur la Subcarpathie reprise en mars-avril 1939, et sur les territoires oriental et transylvain recouverts du fait de la 2e Sentence de Vienne (30 août 1940).

Nos tableaux comparent, pour la plupart, les données provisoires d'une part avec les résultats correspondants du Recensement hongrois de 1910. Ils les comparent, d'autre part, pour 1930, quant au territoire d'alors, avec notre Recensement de la même année et quant aux régions recouvertes, avec les résultats, d'une valeur pas absolument égale à celle des nôtres, des Recensements tchéco-slovaque et roumain, exécutés à une époque légèrement différente de celle de notre Recensement de 1930.

Ils présentent les chiffres de la façon suivante: Le tableau 1er indique les résultats généraux, suivant le territoire dit de Trianon et les régions recouvertes (sans les parties méridionales); le tableau 2 donne les chiffres concernant les comitats et les villes autonomes; le tableau 3, qui se rapporte seulement au territoire dit de Trianon (faute de base propre à faire un relevé rétrospectif pour les régions recouvertes), compare l'accroissement naturel et l'accroissement effectif, et indique aussi, par comitats et villes autonomes, le bilan des migrations. Le tableau 4 montre, par ordre général d'importance, les villes autonomes et départementales et les communes de plus de 10 mille habitants; le tableau 5, les chiffres des catégories de

villes et de communes et des catégories de populations. Le tableau 6 offre les résultats relatifs à Budapest et à ses environs, suivant les diverses définitions établies pour ces derniers (communes voisines, constituant avec la capitale le grand Budapest „statistique“; localités situées au delà de ces communes; villes et communes suburbaines appartenant, sous certains rapports, au ressort du Conseil de Travaux Publics). Le tableau 7 indique Budapest et ses secteurs; le tableau 8 et la carte y relative renseignent sur les arrondissements. Le tableau 9 donne le nombre et la proportion des populations masculine et féminine; le tableau 10, le nombre des maisons d'habitation et des logements.

Sur le territoire — environ 160 mille km² — qui a fait l'objet du Recensement de 1941, celui-ci a trouvé 13,643.620 habitants (en comptant aussi les parties méridionales récupérées depuis, le lendemain du 11 avril de l'année en cours, notre population totale est de 14½ à 15 millions). Ledit territoire a en moyenne 85 habitants par km², soit une densité de population assez forte, si on considère que la Hongrie est un pays éminemment agricole et qu'elle a quelques régions bien montagneuses. Le Recensement de 1910 a compté sur le même territoire 11,166.538 habitants, et celui de 1930, 12,709.392. Ainsi donc, notre population a entre 1910 et 1930, période comprenant aussi les années défavorables de la guerre mondiale, augmenté de 6'9% par décade, et entre 1930 et le 31 janvier 1941, de 7'35% (cette dernière période ayant 10 ans et 1 mois, le nombre proportionnel calculé pour 10 ans est légèrement moindre: 7'29%). On voit, par ces chiffres, que ces derniers temps, l'accroissement de la population avait un rythme tout juste médiocre, et que le nombre des habitants augmentait sensiblement moins qu'auparavant; en ne considérant que le territoire dit de Trianon, il s'est élevé entre 1920 et 1930 de 8'7% (moins qu'avant), et de 1930 à 1941, de 7'2% seulement. Pendant cette dernière décade-là, à l'intérieur des frontières dites de Trianon et abolies naguère, l'accroissement naturel de la population a été de 6'4%, soit bien moins qu'autrefois (en 1920—30, par exemple, il fut de 9'6%). Donc, le ralentissement de l'accroissement effectif tenait surtout à la régression de la natalité. A cet égard, on espère une amélioration sur notre territoire agrandi, qui a une composition plus favorable et des possibilités économiques accrues. — Ce qui caractérise l'accroissement de la population, c'est qu'il s'est produit surtout en deux caté-

gories: d'une part, dans les villes, et particulièrement à Budapest et à ses environs, grâce à la bonne conjoncture due aux investissements de ces dernières années, et d'autre part, dans les secteurs d'un accroissement naturel remarquable, principalement dans ceux de l'Est et du Nord-Est qui, ayant une population peu instruite et peu industrielle, sont en arrière pour l'urbanisation. Vers le Sud-Ouest, l'Ouest et le Nord-Ouest, la population augmentait très peu; cela ressort aussi de la carte ci-dessous. Il y eut en certains endroits stagnation, et même décroissement; mais, bien souvent, ç'a été compensé par des villes et par des centres industriels ou miniers qui attiraient, en offrant du travail, la totalité ou une bonne partie du surplus de la population des campagnes voisines.

En ce qui concerne les chiffres de détail du Recensement, soulignons que quant aux comitats, la population augmentait le mieux (de 20·8% en 1930—41) dans le Secteur administratif de Máramaros, diminuant le plus — de 2% — dans le comitat de Gömör-et-Kishont (du fait du système de l'enfant unique et du départ des Tchèques qu'on y avait établis après le traité de Trianon). Quant aux villes autonomes, le maximum (20·9%) est à Miskolc, centre industriel régional, tandis qu'on constate une diminution pour la population de Kassa, grossie en 1930 par des éléments tchèques immigrés. Parmi les villes départementales et les communes de plus de 10 mille habitants, on a vu fort augmenter la population de celles environnant Budapest et des localités situées près de lieux de foire ou ayant fait des progrès industriels ou miniers notables. Il y eut encore des accroissements par circonstances extraordinaires (dus, par exemple, à un grand nombre de réfugiés, ou à l'augmentation du nombre des soldats, auparavant limité par le traité de Trianon, ou au fait que les élèves d'internat, absents — en vacances — au Recensement précédent, fait à la fin de décembre, étaient enregistrés avec la population de la localité où ils faisaient leurs études, car le Recensement portait toujours sur la population présente). — Parmi les villes, Budapest dépasse fort, pour sa population, les autres: elle a maintenant 1,162.822 habitants. Elle en a même 1·7 million si on tient compte des localités suburbaines proprement dites, et près de 2 millions si on compte aussi les localités environnant la banlieue budapestoise. Parmi les autres villes, 3 (Szeged, Debrecen, Kolozsvár) ont plus de 100 mille habitants; il en est de même d'ailleurs de Miskolc, si on tient compte des lieux voisins de cette ville.

La population a augmenté à Budapest de 15·7%; dans les autres villes autonomes, de 9·1%; dans les villes départementales, de 8·7% (en ne comptant pas celles qui sont autour de Budapest, de 7·3%); dans les communes, de 6%; ces chiffres

montrent un décroissement graduel marqué. Dans les communes de plus de 10.000 habitants, l'accroissement net a été de 12·5% (en ne comptant pas les environs de Budapest, de 6·9%); dans celles de moins de 10.000 habitants, de 5·1% (4·8% si on ne tient pas compte des environs de Budapest). — Sur le territoire dit de Trianon, 11·6% des habitants vivaient en 1930 dans la capitale (19·3%, à Budapest et à ses environs). Cette disproportion a un peu baissé du fait de l'agrandissement du territoire: d'après les chiffres de 1941, la proportion de la population de la capitale est de 8·5%, et celle de Budapest et de ses environs, de 14·5%. — Entre 1931 et 1941, notre population a augmenté de 934 mille habitants. De cette augmentation, il revient à Budapest et à ses environs 308 mille (soit 33%, proportion dépassant de plus de 2 fois et demie celle que cette partie avait à la population totale). Donc, la province a relativement moins progressé que la capitale et ses environs; ce changement, dû à un développement économique réjouissant, est peu heureux au point de vue du mouvement des naissances.

Les chiffres provisoires du dernier Recensement nous renseignent encore sur les proportions des populations masculine et féminine, proportions qui indiquent çà et là de forts extrêmes. Dans le pays entier, il y avait lors du Recensement de 1941, 1.028 femmes pour 1.000 hommes, soit bien plus qu'en 1910 (1.005); donc, l'effet de la guerre mondiale se montre fort encore. Pour ce qui est du nombre des maisons d'habitation, il a, par rapport à 1910, augmenté proportionnellement bien plus que le nombre des habitants. Il existait, au Recensement de 1941, 2·6 millions de maisons de cette sorte et 3·5 millions de logements. Il y avait donc pour 1 maison d'habitation, 1·4 logement et 5·3 habitants (en 1910, 6·2), et pour 1 logement, 3·9 habitants. On voit, par là aussi, que bien des logements étaient surpeuplés, quoique sous ce rapport, il y eût une amélioration incontestable.

Somme toute, les chiffres provisoires du Recensement, bien que faisant ressortir quelques faits peu favorables, montrent de l'élan sur le territoire agrandi.

★

I.

A megnagyobbodó Magyarország népességének első számbavétele 1941 január 31-én zajlott le. Népünknek ez a seregszemléje természetesen csak a második bécsi döntés utáni országterületre szorítkozhatott. A jóval az összeírási munkálatok befejezése után, 1941 április 11-ét követően felszabadított délvidéki rész népességének megszámlálása még hátra van. Az immár a déli országszegélyen is kiegészülő ország egész

lélekszámáról, népszaporodásáról és népességösszetételéről majd csak ennek megtörténte után tájékozódhatunk.

Az 1941. évi népszámlálás tehát az újabb örvendetesen gyors országgyarapodás következtében a mai Magyarországnak még nem terjedhetett ki az egész területére. Ebben a tekintetben a trianoni csonka-ország húsz év előtti első népszámlálásához hasonlít. Akkor is délen kellett a népszámlálást pótlólag végrehajtani: 1920 december 31-én Baranya és Bács-Bodrog vármegyéknek trianoni határon inneni túlnyomórésze Pécs és Baja tj. városokkal, valamint Somogy megye Baranyával szomszédos sarka s Tolna és Pest megye egy darabkája, a szegedi határ egyik szakasza és csaknem az egész Csonka-Torontál vármegye még szerb megszállás alatt állott, úgyhogy népességük összeírására csupán 1921 novemberében kerülhetett sor.¹⁾ Most ugyancsak a Délvidéken történik majd meg utólag a népszámlálás; ezúttal azonban a trianoni korlátok újabb szakaszának kidöntésével a csak legutóbb visszafoglalt trianoni határontúli területeken élő embertömegek pótlólagos regisztrálása lesz majd a feladat.

Legújabb népszámlálásunk e természet-szerű hiányossága ellenére az 1941 január 31-i számlálási területre vonatkozó *előzetes eredmények* fokozott figyelmet érdemelnek meg. Hiszen az évtizedvégi népszámlálások adatai elé még normális békeidőkben is feszült érdeklődéssel fordult a hivatalos és tudományos körökön kívül az egész magyar közvélemény. Most viszont a népességfejlődés ütemének, vidékenkinti különbségeinek, a stagnáló, sőt visszaeső települések s a normálisan gyarapodó, valamint a népességi rangsorban előbbretörő tömörülések (városok, községek) népszaporodási sajátosságainak, a népességösszetétel eltolódásainak a feltárásán felül új népszámlálásunk arra is hivatott, hogy *első ízben rögzítse meg*, — igaz, hogy a déli részek nélkül — *a megnagyobbodott Magyarország megnövekedett lakosságát és néperezését.*

A népszámlálás előzetes eredményeinek taglalása előtt *az adatok helyes felhasználásához szükséges főbb szempontokra* is célszerű utalni.

Régi megállapítás, hogy a statisztikának a lelke az összehasonlítás. Legfrissebb népességi leltározásunk eredményeinek *időbeli összehasonlítása* sajnos többféle nehézségbe ütközik. A népszámlálásoknál mindig

¹⁾ Egyes kisebb területekre, község- és városrészekre (például Szeged külterületének még 1921 augusztusa után is szerb fennhatóság alatt maradt darabkája), amelyek csupán 1922 folyamán vagy utóbb, a határkiigazítások során szabadultak fel, az 1920. évi népszámlálás már nem is terjeszkedhetett ki.

a legutolsó két számlálás adatainak az egybevetése a legkézenfekvőbb feladat. Most ezt megnehezíti az a körülmény, hogy azon a területen, melynek lakóit az 1941. évi állapotfelvétel számbavette, *1930-ban nem teljesen azonos időpontú és részben elütő módszerű s értékben is különböző népszámlálások* zajlottak le.

A trianoni területet illetően az 1930. és 1941. évi adatok egyező módszerű és a teljességre, hűségre és pontosságra egyformán törekvő *magyar népszámlálások* eredményei. A visszaszerzett felvidéki, kárpátaljai, keletmagyarországi és erdélyi részekben *1930-ban végrehajtott cseh-szlovák és román népszámlálások* azonban nemcsak az 1941. évitől ütnek el sok tekintetben, de egymásközt és a tíz évvel ezelőtti magyar felvétellel szemben is különböző eltéréseket mutatnak. Ezek közül most elsősorban *az időpont* — bár elég lényegtelen — *különbségére* utalunk. A magyar népszámlálás eszmei időpontja 1930 december 31., a románé pedig 1930 december 29. volt, az 1930. évi cseh-szlovák népszámlálás ellenben már 1930 december 1-én folyt le. 1930-ról tehát három nem tökéletesen azonos pillanatra vonatkozó népszámlálás adatait kell — az időpont különbségét elhanyagolva — összehasonlítani, hogy a legutolsó évtized népességi mérlegét megállapíthassuk. Az 1930. és 1941. évi adatok összehasonlítása elé azonban *területi akadályok* is tornyosulnak. A végleges határkijelölés — főleg magyar-román viszonylatban — még nem történt meg. Az 1940 augusztus 30-án keleten húzott új választóvonal, valamint a magyar-szlovák országhatár nem egy esetben községeket szel át; az 1930-as cseh-szlovák és kivált a román források azonban többnyire csak egész községek adatait közlik, a második bécsi döntés utáni területnek *pontosan megfelelő adatok kiszámítására tehát nincs mindig mód* (ez természetesen csupán kisebb súlyú zavaró tényező). Különben is ezek a népszámlálások nem minden adatsort közöltek községi részletezésben, úgyhogy egyes adatokat az 1941 januárvégi országterületre ki sem számíthatunk. Önként adódik, hogy ilyen esetekben *a legutolsó magyarbirodalmi népszámlálás eredményeihez* kell folyamodni. 1910. évi népszámlálásunk nemcsak időpont és módszer tekintetében tökéletesen homogén, hanem közléseinek, vagy legalább is feldolgozásainak területi részletezése is megfelelő. Adatait tehát az 1941. éviakkal könnyűszerrel és hibátlanul vethetjük egybe.

Népszámlálásaink a multban mindig az *év utolsó napjára* estek. Az eredeti tervek szerint ez az időpont lett volna irányadó most is. A számlálást azonban a nagy örömmel visszavárt erdélyi részek felszabadulása következtében *január végére*, tehát egy hónappal el kellett halasztani, mert ellenkező esetben a helyi adminisztrációban, illetőleg a számlálóbiztosi kar körében valószínűleg mutatkozó hiányok veszélyeztették volna az összeírási munkálatok zavartalan és pontos lebonyolítását; hiszen a polgári közigazgatás 1940 november végén-december elején, amikor december végi számlálás esetében a helyi előkészítés már esedékes lett volna, még csak szervezkedett.

Az időpontnak ez a — bár kismérvű — eltolása több következménnyel járt. Egyrészt azt eredményezte, hogy *a népnövekedés adatai ezúttal nem tíz évre, hanem tíz év és egy hónapra*, a felvidéki sávot és Kárpátalját illetően pedig tíz év és két hónapra vonatkoznak; ezt különösen a gyarapodási arányszámok vizsgálatánál kell szem előtt tartani. Másrészt azonban a terminusváltatás *a népesség területi elhelyezkedésében, sőt összetételében is okoz* (pl. foglalkozási tekintetben) *eltéréseket*. Különösen *a városok* 1930. és 1941. évi adatainak az egybevetését befolyásolhatja ez. Január végén a városokban rendszerint kisebb létszámú az idegen elem (pl. kevesebb a szállóvendég), mint Szilveszter napján; de nem is hiányoznak sokan a városok törzsnépességéből, míg a karácsonyi ünnepek és újév, illetőleg Vízkereszt közt rendszerint többen tartózkodnak rendes lakóhelyüktől távol (az időpont megváltozása természetesen másutt, kivált téli idegenforgalmi gócokon szintén érezteti hatását, mégpedig ellentétes irányban). A legjelentősebb különbséget — főleg iskolavárosokban — azonban az okozza, hogy a karácsonyi szünet idején az internátusok és más hasonló intézmények (és részben a kaszárnyák) bennlakóinak túlnyomó része a szülői házba (illetőleg a polgári lakóhelyre) tér haza. Összeírásuk tehát nem a városban történik meg, holott hivatásuk-elfoglaltságuk és az év túlnyomó részében ott-tartózkodásuk alapján helyesen annak rendes lakónépességébe tartoznak. Január végi népszámlálásnál ez a réteg a városok népességében természetesen bennfoglaltatik.

Az 1930. és az 1940/41. év egyébként is sokban különbözik egymástól, ami az időközi népességeltolódásokkal együtt igen

erősen visszatükröződik majd a népszámlálás eredményein. Érdemes *a két esztendő néhány elütő vonására külön is rámutatni*.

Az 1930-as népszámlálás az agrárkrízis idejére és az általános gazdasági válság kitörésének a periódusára esett: ennek és több más trianoni jellegzetességnek (pl. a véderő korlátozott létszáma stb.) hatását népünknek nemcsak foglalkozási rétegződésén, hanem területi elhelyezkedésén is meg lehetett figyelni. 1941. évi népszámlálásunk viszont olyan időpontban ment végbe, amelyet egyrészt a nálunk is érezhető rendkívüli idők és háborús viszonyok befolyásoltak, másrészt az előző évtizednek, főleg pedig a záróesztendőknak az 1920—1930. évi időszakról merőben elütő mozgalmi és eseményei.

A trianoni határok között zsúfolódó népesség a válságsújtotta harmincas években szinte ideges, szakadatlan vándoráramlás útján keresett munkát, megélhetést, kenyeret; az akkori csonka-ország megzavart hangyabolyhoz volt hasonlítható. Ez a nyüzsgésszerű lakóhelyváltoztatási folyamat a javuló gazdasági ciklus idején normálisabb méreteket öltött, de az ipar jobb foglalkoztatási lehetőségei következtében nem csitult el. A beruházási és felszerelési konjunktúra kezdetekor újból, csaknem lökésszerűen meggyorsult és vált a fokozódó iparosodás-városiasodás folytán egyirányúbbá az ország gazdasági s egyben népességi vérkeringése. A fegyveres erő létszámát korlátozó trianoni rendelkezések eltörlése nyilvánvalóan újabb népességeltolódásokat kellett, hogy előidézzen; főleg a helyőrségi városok lélekszáma szökött ezen a réven előbbre. A falu szaporaság dolgában is visszaeső népének növekedését ez a körülmény és az évtizedközepi-végi ipari fellendülés, valamint az azt legalább némileg ellensúlyozni tudó agrárfejlődési lehetőségeknek világszerte megfigyelhető hiánya, illetőleg korlátozottsága egyaránt kedvezőtlenül befolyásolta.

A hazánk életében új korszakot nyitó első belvederi döntés, majd Kárpátalja visszatérése, végül pedig a legnagyobb horderejű területgyarapodás: a keletmagyarországi országdarab s Észak-Erdély felszabadulása ismét új vándorrezgéseket idézett fel. A sok más szempontból (pl. időjárás, árvizek) is abnormis legutolsó esztendők ugyan nem eredményezhettek zökkenésmentes népesedési folyamatokat; egyedül azonban az a tény, hogy a középhatalommá izmosodott, gazdaságilag arányosabbá vált,

elszakított véreink hatalmas tömegével felfrissült nagyobb Magyarország horizontja jórésben kitisztult, fejlődési lehetőségei kitágultak, a társadalomgazdasági életfolyamatokra is serkentőleg hatott. A mesterséges határsorompók kidöntésével a Kárpát-medence természetes gravitációs törvénye visszanyerte régi erejét és a trianoni és hazajött részek közt ismét megnyitotta az emberáramlás csatornáinak erőszakosan elzárt zsilipjeit s új lökést adott a népesség belső vándormozgásának és részben kicserélődésének. A megnőtt területen az ország szívének, Budapestnek a felszívóereje is hatályosabban érvényesült.

A népesség területi megoszlásában némi változást eredményezett az is, hogy a mai rendkívüli időkben a katonaság létszáma nemcsak a trianoni kényszerméreteknél magasabb, hanem egészen természetszerűen a normálnál is valamivel emelkedettebb és kivált elhelyezkedése különlegesebb (pl. a nem sokkal a népszámlálás előtt felszabadult keleti területeken ezúttal még kissé több katona állomásozott, mint rendes körülmények közt s ez a katonaság részben a trianoni területről származott oda, ami a népességi adatok alakulását itt is, ott is érinti). Egy-egy település, sőt egész vidék lélekszámmódosulását az is befolyásolhatta, hogy az utolsó két-három év folyamán a csupán az idegen uralom évtizedei alatt betódult nem magyar (pl. cseh) telepések, értelmiségi elemek, iparosok, kereskedők, valamint odavezényelt katonák és vámőrök stb. túlnyomóan még a visszacsatolás előtt visszaköltöztek — a többnyire a magyarbirodalmi határokon kívül fekvő — igazi hazájukba s helyük (pl. az államhatár kijebbtolódása következtében határmenti jellegüket elveszített helyőrségeken, vámőrségeken stb.) részben betöltetlen maradt. A mögöttes területeknek visszatérése, illetőleg — mint Kassa esetében — elvesztése is erősen megérződik egyes városok gazdasági életében, népességfejlődésében. Az Erdély déli részéből és a Regátból elmenekült magyarság itt-ott nagyobb méretű felhalmozódása szintén olyan körülmény, melynek hatása főleg néhány város és község lakosságában határozottabban tükröződik.

Mindez természetesen csak egy-egy szem az 1930—1941-es népességeltolódásokat előidéző mozgatórugók láncolatából és csupán *dióhéjban foglalja össze azokat a tényezőket, amelyeknek ismerete legújabb népszámlálásunk előzetes eredményeinek helyes megítéléséhez szükséges lehet.*

II.

Az 1941. évi népszámlálás helyi adatgyűjtési munkálatainak végrehajtását és határidőre való befejezését számos körülmény nehezítette meg. Így például az, hogy a magyar népszámlálások rendszerébe begyakorlott jegyzői és számlálóbiztosi kar az újonnan hazatért keleti részeken, sőt bizonyos mértékig az északkeleti területeken is nem állt a kellő létszámban rendelkezésre, továbbá a főleg az 1939—1940-ben felszabadult hegyvidékeken erősen érezhető időjárás és domborzati akadályok, a Dunamentén pedig, sőt másutt is az árvíz és a belvizek emelkedése stb. A helyi összeírás ennek ellenére hamarabb készült el, mint a múltban: a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal ezért az 1930. évinél valamivel *rövidebb idő alatt állíthatta össze a népszámlálás ideiglenes eredményeit*, holott akkor a számlálás csupán az egyszínűbb trianoni országcsokra terjedt ki.

Az első adatösszeállítás legfőbb eredményeit a Központi Statisztikai Hivatal a rádió útján 1941 március 29-én publikálhatta s másnap néhány fő tábla kíséretében a napilapok útján is közreadta. Ez az ideiglenes adatközlés a községek egy jelentéktelen töredékét — főleg árvíz-sújtotta és a határszállal fekvő hegyvidéki falvakat — illetően megközelítő pontosságú támpontokon (részben hiányos vagy még ellenőrizetlen tájékoztatókon, részben az 1938—1939. évi népszámlálások adatain, egészen elvéve az 1930-as népszámlálás eredményein) nyugodott. Időközben mindezek a hiányok pótolódtak és a még szükséges ellenőrzések és egyéb számítások is elkészültek. *Most közlésre kerülő 1941. évi előzetes eredményeink az első ideiglenes adatsoroktól ezért eltérnek, bár csupán lényegtelenül.*¹⁾ A hiteles végső népszám megállapítása természetesen majd csak a részletes feldolgozási munkálatok során történik meg, tapasztalat szerint azonban az előzetes és a végleges adatok között a különbség elhanyagolhatóan csekély.²⁾

Az összeírás most is, miként a múltban a *jelenlevő népesség* fogalmi bázisán nyugodott s az előzetes adattár is erre vonatkozik. A jelenlevő és a lakónépesség száma tudvalévően főleg városokban nem fedi egymást, a különbség azonban január végén — normális körülmények közt — való-

¹⁾ Az 1941. évi lélekszám az első közlés szerint 13,638.839, az előzetes adatok lezárása alapján pedig 13,643.620 fő.

²⁾ 1930-ban a lakosság száma az előzetes eredmények szerint 8,683.740, a végleges adatok alapján pedig 8,688.319 lélek volt.

színűleg szerényebb, semmint december utolsó napján.

Említettük már, hogy az 1941. évi adatokkal nemcsak a különböző népszámlálási forrásokból származó 1930. évi eredményeket, hanem az 1910. évi számokat is szembeállítjuk. Az erről a két időpontról kiszámított adataink a Szemle korábbi számaiban közölt eredményektől egészen lényegtelenül eltérnek. A különböző területvisszacsatolások során ugyanis a régi vagy új határ által érintett egyes községrészek adatainak teljesen pontos és egyöntetű kiszámítása el nem hárítható nehézségekbe ütközött. Egészen hiteles eredményeket idevágóan majd csak a végleges eredmények bemutatásakor közölhetünk; de előrebocsátjuk, hogy a különbség az akkori és a korábbi közlésekkel szemben helyesbített mostani számok között csupán egészen árnyalatnyi lesz.

A népszámlálásról ezúttal is természetesen csupán néhány első nyers adat áll rendelkezésre. Ezek a számok a népesség fejlődését, valamint felhalmozódását-szerteszóródását híven és jól jellemzik. A részletek megvilágítása és magyarázása azonban majd csak akkor jöhet sorra, ha az anyag aprólékos feldolgozása után a népesedés arculatának mélyebb vonásait is megismerhetjük.

A lélekszámban a legutóbb visszaszerzett délvidéki részek lakossága még nem foglaltatik. Az 1. sz. tábla tehát a népszámláláskor volt államterület lakosainak a számát és gyarapodását tárja elő. Bár a trianoni és a felszabadult területek szorosan összefüggő, szerves egészet és egységet alkotnak, ez a tábla az 1938 november 2. előtti megcsonkított országdarabnak és az egyes visszatért részeknek az adatait külön közli. Erre az 1930-as népszámlálási források módszerbeli és időbeli különbségei miatt van szükség, meg azután azért is, mert egyes adatsorok ezidőszerint csupán a trianoni területről állanak rendelkezésre.

Az ország lélekszáma a visszafoglalt délvidéki területek nélkül 1941 január 31-én 13,643.620 fő volt.¹⁾ Ez a szám, mely déli határaink módosítása folytán 14¹/₂ millióra, sőt a 15 millió közelébe emelkedhet, szolgál alapul a további vizsgálódásoknak. A

¹⁾ A keleti és erdélyi területek visszaszerzése után az ország 1939. évvégi lélekszámát 13,490.000 főben állapítottuk meg, az 1940. év végére pedig 13'5—13'75 millióra becsültük (l. M. Stat. Szemle, 1940. évf. 665—666. l.). Ez az előzetes számítás tehát eléggé megfelel a népszámlálási eredménynek.

13·64 milliós lakosság egyben az ország igen jelentős erőgyarapodására is mutat.¹⁾ A megcsonkított Magyarországnak ugyanis 1920-ban, a trianoni békekötés évében mindössze 7,990.000 lakosa volt; egyedül az északi, északkeleti és keleti részekkel megnagyobbodott államterületen is tehát 1941 januárjában ennél csaknem 5³/₄ millióval több lakos élt.

Az 1938—1939. évek folyamán a trianoni országdarab, valamint a visszanyert északi és északkeleti területek népességét a hivatalos statisztikai szolgálat összeírta. Érdemes ezeknek az időközi népösszeírásoknak az adatait az 1941. évi népszámlálás eredményeivel összemérni. Az 1938. november 2-án hazatért felvidéki területszalagon 1938 december közepén, az 1939 március 14—18-án felszabadult területeken pedig (ideértve azok 1939 április 4-i kiegészítését is) 1939 július idusán történt meg a lakosság összeírása. Mindkét esetben a polgári népesség számláltatott meg, míg most, két, illetőleg másfél évvel utóbb a népszámlálási felvétel az egész lakosság adatait rögzítette meg. Az eltérés az akkori és a mostani eredmények közt szerény. A magyarlakta északi határsávon 1938 december 15-én 1,041.401, most 1,058.324 egyént írtak össze a számlálóbiztosok; az 1939 tavaszán a magyar fennhatóság alá visszatért kárpátaljai és határos részekben 1939 július közepén 674.923, legutóbb 697.788 lakos számláltatott meg. Sokkal feltűnőbb a különbség a trianoni országdarabon. Itt az 1939 november 18-i népösszeírás mindössze 9,103.271, alig 14¹/₂ hónappal később pedig az 1941-es népszámlálás 9,314.323 lelket talált. Az eltérés alig ¹/₃-át a természetes szaporodás adja; egy — talán valamivel kisebb — hányada az erre a területre áramlás, főleg a Budapesten és környékén éppen legújabbán tagadhatatlanul jelentős népességfelhalmozódás eredménye, jelentős része viszont az 1939-es népösszeírás hiányosságával magyarázható.²⁾

Az 1. sz. tábla a legutolsó decennium, valamint az első világháború előtti idők óta elszállt esztendőik folyamán bekövetkezett népességfejlődésről is számot ad. 1930-hoz képest, vagyis az elmúlt tíz év alatt³⁾ az

¹⁾ Érdekes, hogy csaknem pontosan ugyanennyi: 13,663.305 fő volt az 1869. évi népessége az anyaországnak (Magyarbirodalom Horvát-Szlavonország nélkül).

²⁾ L. az összeírás hiányairól M. Stat. Szemle 1940. évf. 923—924. l.

³⁾ Azt a körülményt, hogy a két népszámlálás közt tíz évnél egy hónappal hosszabb idő telt el, nyugodtan elhanyagolhatjuk; a szaporodási arányszám (7'35%), ugyanis pontosan tíz évre átszámítva is csupán 7'29%-ra módosul.

1. Lélekszám és népszaporodás a trianoni és a visszacsatolt területek megkülönböztetésével.

Nombre des habitants et accroissement de la population, sur le territoire de la Hongrie de Trianon et dans les régions recouvrées.

Terület — Territoire	A jelenlevő népesség száma Nombre de la population présente			Tényleges népszaporodás Accroissement effectif de la population								
	1910. XII. 31. 31 déc.	1930. XII. 31. ¹⁾ 31 déc. ¹⁾	1941. I. 31. ²⁾ 31 janv. ²⁾	1910—1930			1930—1941 ³⁾			1910—1941 ³⁾		
				szám nombres abs.	%	tízéves átlag — mo- % yer. déenn.	szám nomb. abs.	%	szám nombres abs.	%	tízéves átlag — mo- % yer. déenn.	
Magyarország 1938. nov. 2 előtt Hongrie d'avant le 2 nov. 1938	7,615.117	8,688.319	9,314.323	1,073.202	14.09	7.05	626.004	7.21	1,699.206	22.31	7.44	
Région recouvrée (Az első bécsi döntés alapján en vertu de la 1re Sentence de Vienne. Az 1939. március-áprilisában en mars-avril 1939 A második bécsi döntés alap- ján — en vertu de la 2e Sen- tence de Vienne . . . . .)	869.357	1,034.179	1,058.324	164.822	18.95	9.48	24.145	2.33	188.967	21.74	7.25	
	496.866	593.338	697.788	96.472	19.41	9.70	104.450	17.60	200.922	40.43	13.48	
	2,185.198	2,393.556	2,573.185	208.358	9.54	4.77	179.629	7.50	387.987	17.76	5.92	
Összesen — Total . . .	11,106.538	12,709.892	13,648.620	1,542.854	13.81	6.91	934.228	7.35	2,477.082	22.17	7.39	

¹⁾ A cseh-szlovák népszámlálás időpontja 1930. december 1., a románé 1930. december 29. volt; a megfelelő adatok ezekre az időpontokra vonatkoznak. — *Le Recensement de Tcheco-Slovaquie a été fait le 1er déc. 1930, et celui de Roumanie, le 29 déc. 1930; les données correspondantes se rapportent à ces époques.* — ²⁾ Előzetes eredmények. — *Chiffres provisoires.* — ³⁾ 10 éves és 1 hónapos, illetőleg 30 éves és 1 hónapos időszak (a visszacsatolt felvidéki és kárpátaljai részeket illetően 10 éves és 2 hónapos, illetőleg 30 éves és 2 hónapos időszak). — *Périodes comprenant 10 ans et 1 mois, respectivement 30 ans et 1 mois (quant à la Zone nord et à la Subcarpathie recouvrées, 10 ans et 2 mois, respectivement 30 ans et 2 mois).*

ország lakosszáma (a délvidéki részek nélkül) több mint 930.000 fővel, 7.35%-kal nagyobbodott meg. A népgyarapodás tehát elég jelentős, bár a multhoz képest üteme sajnálatosan lassuló. Vitathatatlan azonban, hogy népünknek megvannak, sőt megnövekedtek az erőtartalékai s a megnőtt országterületen a népességfejlődés lehetőségei, egyben tehát kilátásai is jóval nagyobbak, mint a szűk trianoni abrónsok közt.

A visszacsatolás előtti és utáni egyes területrészek népszaporodási sajátosságairól a Szemle már ismételt megemlékezett.¹⁾ Most ismét csak arra utalhatunk, hogy 1930 és 1941 közt igazán pompás: 17.6%-os népgyarapodás csupán a Kárpátalján és az azzal együtt felszabadult északkeleti területeken következett be. A szaporulat népességet itt 1930 után külső- és belső-vándoráramlás nem tizedelte meg. Annál kedvezőtlenebb a felvidéki sáv népesedési képe; az idegen elemekkel a cseh uralom sanyarú napjaiban teletömött északi terület most mindössze 2.3%-kal több lakosnak nyújt otthont, mint 1930-ban; ez is tűrhető fejlődés, hiszen az igazi páttriájukba vissza-

tért cseh elemek kompenzálását is jelenti. Erdély 1920—1930. évi közismerten kedvezőtlen népesedéséhez képest aránylag tekintélyes a hazatért keletmagyarországi és erdélyi részek 1930 és 1941 közt 7.5%-os nép-növekedési aránya; a székelység odahazatartásával ez az arányszám még fokozható is látszik. Szám szerint a tízéves népességi többlet $\frac{2}{3}$ -a a trianoni területre jut; a 7.2%-os szaporulat azonban legfeljebb közepes fejlődés jele. Erre vet fényt az is, hogy 1910 és 1930 közt egy évtizedre átszámítva csaknem ugyanilyen ütemű népesedés mutatkozott, holott a 8.7%-os népgyarapodást tükröző 1920—1930-as decenniumon kívül a menekültek nagy száma révén is csak 4.9%-nyi szaporulatot elérő 1910—1920-as világháborús évtized is ide esett. A népességmegújulás ritmusának meglankadása tűnik ki a következő évi szaporodási átlagszámokból:

Évtized	Évi átlagos népgyarapodás (%) Csonka-Magyarországnak az első bécsi döntés előtti területén ¹⁾
1869—1880	0.57
1880—1890	1.28
1890—1900	1.32
1900—1910	1.11
1910—1920	0.49
1920—1930	0.87
1930—1941	0.72

¹⁾ V. ö. a trianoni részt illetően M. Stat. Szemle 1933. évf. 1—14. és 627—647. l. s 1940. évf. 1—18. l., a felvidéki rész tekintetében 1939. évf. 454—499. l., a Kárpátaljára vonatkozóan 1939. évf. 939—960. l., az erdélyrészi terület tekintetében pedig 1940. évf. 662—679. l.

¹⁾ 1869-től 1900-ig a polgári, 1900-tól 1941-ig az összes népesség száma alapján.

A csúcspont: a századforduló előtti tíz esztendő óta a népességfejlődés jelzőszáma — nem tekintve a háborús évtizedet — csaknem egyenletesen, alig enyhülő mértékben csökken az országnak ezen a legközpontibb részén.

Tanulságos még azt is megfigyelni, hogy az erdélyrészi népesség szaporodási üteme 1910—1930-hoz viszonyítva, amikor is a világháború és a román betörés, az influenzajárvány, magyar néptömegek kiüldözése, valamint az azután következő idegen éra első tíz évének kedvezőtlen demográfiai hatásai igen alacsony szinten tartották a népnövekedési arányt, határozottan megjavult és ugyancsak lökészerűen jobb az 1930 előttinél a kárpátaljai részek népesedése is, talán részben a kivándorlási szelepek eldugulása következtében. Az északi területsávon viszont 1930—1941-ben jött meg a bőjtje az 1920—1930 folyamán abnormis mérvű mesterséges népességfelhalmozódásnak. Figyelemre méltó még, hogy az erősen kiugró kárpátaljai adattól eltekintve az 1910—1941. évi fejlődési sorban alig mutatkozik különbség: a visszacsatolt felvidéki öv népességszaporulata nem sokkal marad el a csonka területétől és utóbbihoz a keleti s erdélyi részeké szintén elég közel áll.

Az ország népességének gyarapodása, mint említettük, lanyhuló ütemű. A legfontosabb kérdés tehát, hogy *mi az oka ennek a kedvezőtlen folyamatnak?* A választ a *tényleges és természetes szaporodás adatainak egybevetése* adja meg. Idevonatközoan csupán a *trianoni területről* vannak adataink, amelyeket — a világháborús évtized átugrásával — 1900-ig vezethetünk vissza:

Évtized	Tényleges	Természetes	Vándorlási különbség
	szaporodás		
Csonka-Magyarországnak az első bécsi döntés előtti területén			
a) szám szerint			
1900—1910 . . .	757.892	838.406	— 80.514
1920—1930 . . .	698.117	772.019	— 73.902
1930—1941 . . .	626.004	556.655	+ 69.349
b) százalékban			
1900—1910 . . .	11·1	12·2	— 1·1
1920—1930 . . .	8·7	9·6	— 0·9
1930—1941 . . .	7·2	6·4	+ 0·8

Adatainkból nyilvánvalóan kiviláglik, hogy a népességfejlődés megcsappanásában a *természetes szaporodás visszaesésének, másszóval a születéscsökkenésnek döntő része van.*

Erre mutat elsősorban az arányszámok alakulása. E szerint 1930 és 1941 közt sokkal nagyobb mértékben apadt meg a természetes szaporulat hányadosa, mint várni lehetett volna, amit az egyke elharapódzásán, a gazdasági helyzet évekig tartó kilátástalanságán s a trianoni válságon kívül részben a gyér világháborús évjáratoknak a családalapító korba jutása, tehát egy elkerülhetetlen demográfiai jelenség magyarázhat meg. Az *abszolút szám* azonban még aggasztóbb mértékben csappant meg. 1930 és 1941 közt 280.000 fővel volt kisebb a természetes szaporulat, mint közvetlenül a századfordulót követő tíz esztendő alatt; holott időközben (1900-ról 1930-ra) a lélekszám kb. 27%-kal megnagyobbodott, tehát változatlan szaporaság mellett a természetes népesítőbbletnek is ennyivel kellett volna emelkednie: ezzel szemben 34%-kal megkisebbedett! S ha a *tényleges népgyarapodás szám szerint nem ilyen mértékben csappant meg*, ezt egyedül csak annak köszönhetjük, hogy a korábbi tapasztalatok alapján várható 70.000-es vándorlási veszteség helyett ugyanekkora *nyereséggel* zárult az elmúlt tíz esztendő vándormozgalmi mérlege. Az első bécsi döntés előtti Magyarország népesedésének ez egyik legszembeszökőbb vonása. Kétségtelen, hogy a vándorlási veszteségnek ezúttal el kellett maradnia, mert 1930 után már szinte semerre sem nyílt kapu a magyar népfeleslegék befogadására.¹⁾ Az is tény továbbá, hogy a délerdélyi és óromániai, valamint a lengyel menekültek ideáramlása is hozzájárulhatott valamelyest a trianoni országmag kedvezőbb vándorlási egyenlegének kialakulásához; ezt viszont némileg ellensúlyozhatta az, hogy a visszacsatolt részekben szolgáló katonaság egy része a trianoni területről való, vagyis annak adataiból hiányzik. Úgy látszik tehát, hogy kivált Budapest központi szerepének s a főváros és környéke vonzóerejének az országhatárok tágulása következtében előálló megnagyobbodása és egyben a rendkívüli idők, valamint a beruházási tevékenység folyamán olyan konjunkturális vándorhullám indult meg, mely centripetális irányánál fogva egyedül, vagy legalább is legfőképpen a trianoni területnek kedvezett.

A *természetes szaporodás azonban nemcsak a trianoni részen kisebbedett meg; a születéskorlátozás a visszacsatolt területe-*

¹⁾ V. ö. M. Stat. Szemle 1940. évf. 6—7. 1.

ken mindenfelé, még a Kárpátalján is megfigyelhető (bár itt csak szerény mértékben) s bizonyosan befolyásolta a visszakerült területdaraboknak a tényleges népfejlődését is. Országos viszonylatban viszont kedvező tény, hogy a trianoni kényszerbéké Magyarországa a visszacsatolások következtében *szaporább népességlakta területekkel gazdagodott.*¹⁾ Ezért és gazdasági, hatalmi pozíciónk megjavulása következtében a születéscsökkenés megszűnésére, egyben kedvezőbb népességfejlődésre komoly reményünk lehet.

Országos tekintetben meg kell emlékeznünk a *népsűrűség* alakulásáról is. Egészen pontos adatok az 1941 április 11. előtti Magyarország területéről nincsenek, be kell tehát érni a korábbi területszámításokkal.²⁾ Minthogy a területről kétféle megközelítő adat áll rendelkezésre, ezúttal két — csaknem azonos — népsűrűségi arányt számítottunk ki:

Év	Népsűrűség 1 km ² -re, ha az ország területét	
	160.553	160.165
	km ² re tesszük	
1910-ben	69·6	69·7
1930-ban	79·1	79·3
1941-ben	85·0	85·2

A meglehetősen magas trianoni népsűrűség a területvisszacsatolások következtében enyhült; a sűrűsödés folyamata azonban a kiegészült, bár még mindig csonka államterületen is tagadhatatlan. Az alapjában agrárjellegű, de immár meglehetősen nagy részén hegyek borította ország a viszonylag elég sűrűn lakott államok sorába tartozik.

III.

A Központi Statisztikai Hivatal az előzetes eredményeket *községenkinti* tagolásban állította össze. A *területi részletadatok* megfigyelésének tehát nagy a lehetősége. Az igen bő adatkincsből *a legfontosabb területi csoportosításokra vonatkozó eredményeket a jelen dolgozat több táblája foglalja össze.* Az adatokat ezúttal a bevezetőben

¹⁾ 1937-ben például a természetes szaporodás aránya a trianoni területen 6·0, az első bécsi döntés területén 7·8, a Kárpátalján 17·9, a második bécsi döntés területén 9·8, együtt pedig a délvidéki részek nélküli Magyarországon 7·5‰ volt. (L. Barsy Gyula dr. számítását a M. Stat. Szemle 1940. évf. 684. lapján.)

²⁾ L. M. Stat. Szemle 1940. évf. 663—665. 1.

említett szempontokra való újabb utalások nélkül csupán egészen *nagy vonalakban* ismertethetjük.

A 2. sz. tábla *törvényhatóságok* részletezi a népszámlálás főeredményeit. Megnagyobbodó hazánkban a megyéknek nagyobb vidékek, országrészek szerint való összefoglalása nem látszik célravezetőnek. A *népességfejlődés legjellegzetesebb vonásai a megyei adatokból is felismerhetők.* Elsősorban szembeötlő, hogy a tényleges szaporodás meglehetősen *egyenlőtlenül* oszlott el szerte az országban. Összefüggő területen nagyobb népgyarapodás nyomait csak az ország északkeleti sarkában és még a központi nagy agglomerációban, a székesfővárosban és környékén látjuk. Szabolcs és Szatmár, valamint néhány székelyföldi vármegye már csak jó közepes helyet foglal el, míg a Dunántúl déli és nyugati részén, valamint északnyugaton feltűnően lanya népesedés mutatkozott.

A tábla *a megyei és városi törvényhatóságok adatait külön közli.* Ez közigazgatási jogi okból helyes és szükséges, az összehasonlítás követelményeinek azonban nem felel meg teljesen. Hogyan hasonlíthatnók össze például helyesen a Szombathelyt is magában foglaló Vas megyét Sopron vármegyével, melyben a nagyságra, népösszetételre Szombathellyel legalább is egyivású Sopron tjv. nem foglaltatik? Ezért ezúttal is szükség van olyan kiegészítő számításokra, amelyeknél a *vármegyéhez a vele területileg összefüggő tj. várost is hozzávesszük;* természetesen Budapest székesfőváros kivételével, mely minden tekintetben tökéletesen különálló helyet foglal el csonka-hazánk népesedésében.

A *megyét és közigazgatási kirendeltségeket* a fejlődés könnyebb áttekintése céljából érdemes az 1930—1941. évi *népesszaporodási arányszám* szerint sorbaeszedni. Idevágó felsorolásunk az imént mondottak értelmében *nemcsak a tulajdonképeni vármegyei adatokra* terjeszkedik ki, hanem *kiegészítésképen* (rangsorszámok nélkül, de a megfelelő helyre dült szedéssel beillesztve) *a vármegye és a területileg vele összefüggő tj. város együttes adatai alapján kiszámított arányszámokat* is közli. A teljesség kedvéért a felsorolás az 1910—1930. évi népgyarapodási hányadost (egy évtizedre átszámítva) és annak nagyságsorrendjét is megjelöli. A kétféle adat egybevetése meglehetősen tanulságos (l. a 2. tábla után következő felsorolást).

Vármegye	Sor- szám	Tényleges nép- szaporodás vagy fogyás (—) %	Sor- szám	Tényleges nép- szaporodás vagy fogyás (—) %	Vármegye	Sor- szám	Tényleges nép- szaporodás vagy fogyás (—) %	Sor- szám	Tényleges nép- szaporodás vagy fogyás (—) %
	az 1930—1941. évi adatok alapján	az 1910—1930. évi adatok alapján (10 évre számítva)	az 1930—41. évi adatok alapján	az 1910—30. évi adatok alapján (10 évre számítva)					
Máramarosi közig. kir.	1	20·8	4	10·7	<i>Sopron vm. + Sopron</i>				
Beregi közig. kir.	2	16·7	5	9·6	<i>tjv. . . . .</i>	—	2·7	—	3·6
Ugocsa vm.	3	12·8	10	7·6	Heves vm.	31	2·6	13	6·6
Pest-P.-S.-Kiskun vm. ¹⁾	4	12·3	1	17·0	Békés vm.	32	2·4	18—20	5·3
<i>Pest-P.-S.-Kiskun vm.</i>					Bács-Bodrog vm.	33—34	2·2	24	4·8
<i>+ Kecskemét tjv. . . . .</i>	—	12·2	—	16·4	Csongrád vm.	33—34	2·2	27—28	4·3
Udvarhely vm.	5	12·0	44	—1·2	Csanád, Arad és To- rontál k. e. e. vm.	35—36	1·8	23	4·9
<i>Borsod vm. + Miskolc</i>					Vas vm.	35—36	1·8	25—26	4·4
<i>tjv. . . . .</i>	—	10·9	—	8·7	<i>Csongrád vm. + Szeged</i>				
Ungi közig. kir.	6	10·5	15—16	6·2	<i>tjv. és Hódmezővá-</i>				
Esztergom vm.	7	10·1	15—16	6·2	<i>sárhely tjv. . . . .</i>	—	1·7	—	4·2
Máramaros vm.	8	9·9	11	7·1	Baranya vm.	37—38	1·5	42	—0·3
Szabolcs vm.	9	9·7	3	11·4	Somogy vm.	37—38	1·5	38	2·7
Veszprém vm.	10	9·5	36	3·1	<i>Abaúj-Torna vm. +</i>				
Csik vm.	11	9·4	32—33	3·9	<i>Kassa tjv. . . . .</i>	—	1·5	—	10·2
<i>Fejér vm. + Székes-</i>					Tolna vm.	39	1·4	41	—0·1
<i>fehérvár tjv. . . . .</i>	—	9·2	—	4·1	Zala vm.	40	1·1	25—26	4·4
<i>Maros-Torda vm. +</i>					Nyitra és Pozsony k.				
<i>Marosvásárhely tjv.</i>	—	9·2	—	4·4	e. e. vm.	41	0·5	6	9·3
Háromszék vm.	12	9·1	43	—0·8	Bars és Hont k. e. e.				
Borsod vm.	13	8·6	7—8	8·0	vm.	42	—0·4	12	7·0
Bereg vm.	14	8·4	2	12·1	Sopron vm.	43	—1·1	35	3·7
<i>Ung vm. + Ungvár tjv.</i>	—	8·4	—	13·1	Gömör és Kishont vm.	44	—2·0	22	5·0
Maros-Torda vm.	15	8·0	40	2·0					
Szatmár vm.	16	7·9	29—31	4·2					
Fejér vm.	17	7·6	34	3·8					
Beszterce-Naszód vm.	18	7·5	37	2·8					
Szilágy vm.	19	7·3	32—33	3·9					
<i>Szatmár vm. + Szat-</i>									
<i>márnémeti tjv. . . . .</i>	—	7·1	—	5·9					
<i>Kolozs vm. + Kolozs-</i>									
<i>vár tjv. . . . .</i>	—	6·7	—	13·0					
Szolnok-Doboka vm.	20	6·4	39	2·6					
<i>Hajdu vm. + Debrecen</i>									
<i>tjv. . . . .</i>	—	6·2	—	8·3					
Zemplén vm.	21	5·9	18—20	5·3					
<i>Győr-M.-P. k. e. e. vm.</i>									
<i>+ Győr tjv. . . . .</i>	—	5·8	—	6·6					
Hajdu vm.	22	5·5	17	5·4					
<i>Bihar vm. + Nagyvá-</i>									
<i>rad tjv. . . . .</i>	—	5·2	—	6·6					
<i>Bács-Bodrog vm. + Ba-</i>									
<i>ja tjv. . . . .</i>	—	4·9	—	5·1					
Kolozs vm.	23	4·8	29—31	4·2					
<i>Baranya vm. + Pécs</i>									
<i>tjv. . . . .</i>	—	4·7	—	1·7					
Abaúj-Torna vm.	24	4·3	27—28	4·3					
Nógrád vm.	25	4·1	9	7·7					
Bihar vm.	26	3·8	18—20	5·3					
<i>Komárom vm. + Ko-</i>									
<i>márom tjv. . . . .</i>	—	3·7	—	8·6					
Győr, Moson és Po-									
zsony k. e. e. vm.	27	3·6	14	6·4					
Komárom vm.	28—29	3·3	7—8	8·0					
Ung vm.	28—29	3·3	29—31	4·2					
Jász-Nagykun-Szolnok									
vm.	30	2·9	21	5·2					

¹⁾ Pest vm. adatai a Budapesttel szomszédos és a távolabbi övezetbe tartozó városok és községek nélkül a következők: 1930—1941. évi népszaporodás 3·8, 1910—1930. évi népgyarapodás pedig (egy évtizedre számítva) 6·4%.

Tanulságos mindenekelőtt megállapítani azt, hogy a tj. városok hozzászámítása valóban észrevehetően megváltoztatja — többnyire javítja, de itt-ott rontja is — az egyes megyék népszaporodási helyét. Elég erre példaképpen Sopron vármegyét idézni: népessége a város nélkül 1·1%-kal megfogyott, a civitas fidelissima odaszámításával viszont, ha szerényen is, de 2·7%-kal gyarapodott; Borsod, Fejér és Ung vármegyék népességfejlődése is nagyot javul a tj. város belefoglalásával, míg pl. Abaúj-Torna megyéé megromlik. Jellemző azután, hogy 1930. és 1941. közt egészséges népességfejlődés csak ott mutatkozott, ahol vagy közismerten kiváló a természetes népszaporodás, vagy határozott iparosodás-városodás volt megfigyelhető, vagy pedig részben valamilyen rendkívüli ok (pl. menekültek, katonák felhalmozódása) is hozzájárult a lakosság emelkedéséhez. Természetesen ezek az indítórúgók együttesen és számos más kisebb súlyú tényező kíséretében különös erővel jelentkezhetnek. Sajnálatosan szembeötlő még, hogy a jól népesedő megyei törvényhatóságok sora nagyon is kurta, a lassan fejlődőké pedig túlságosan hosszú. Különösen néhány egykés dunántúli és

északi megyében, valamint alföldszerte mutatkozott *lanyha népszaporodás*, sőt stagnálás és visszaesés is. Rendkívüli okok (pl. külföldön dolgozó idénymunkások távolléte, betelepült idegen elemek tömeges kiköltözése) természetesen szintén éreztethették a lélekszámalakulás szemszögéből káros hatásukat. Külön is említést érdemel, hogy az élesoportban mindössze egyetlen trianoni megye akad: Pest vármegye¹⁾, mely, mint a felsorolás jegyzetében feltüntetett adatokból kitűnik, kedvező ranghelyét ezúttal is csak Budapest és környéke vonzóerejének köszönheti; a főváros elővárosai nélkül szaporodási arányszáma 12·3%-ról 3·8%-ra (!) zsugorodik s a megye előkelő népgyarapodási helyéről Bihar vármegye mellé, a csaknem stagnáló alföldi törvényhatóságok közelébe csúszik le. Három meglehetősen szaporátlan népességű, az említett rendkívüli vándormozgások valamelyikében is erősebben részesedő megyében, ú. m. Bars és Hont, Sopron, továbbá Gömör és Kishont vármegyékben szaporodás helyett *fogyást* (mégpedig 0·4, 1·1 és 2·0%-os lélekszámviassaesést) észleltünk. Ezeket a megyéket csaknem áthidalhatatlan úr választja el a tíz év alatt lakosságának több, mint egyötödével megnagyobbodott Máramarosi közigazgatási kirendeltségtől. Örvendetes még a székely vármegyéknek és a magyarság szaporodási góciát alkotó Szabolcs megyének, valamint a Dunántúl iparosodó, ill. Budapest szomszédságának előnyös hatását érző néhány megyéjének és a bányászati és ipari téren egyaránt jól álló Borsodnak *szép vagy kielégítő* (átlagon felüli) *népességfejlődése*. Az 1910—1930-as időszakhoz képest az 1930—1941. évi népgyarapodási arány igen sok, szinte szeszélyes és részben a már jelzett különleges körülményekkel indokolható *eltérést mutat*. Tulajdonképen csupán a Máramarosi és Beregi közigazgatási kirendeltség és valamennyire még Szabolcs megye őrizte meg jó pozícióját, továbbá Zemplén és Hajdu vármegye közepes helyét, Baranya, Somogy, Tolna és Sopron megye pedig sajnálatosan előnytelen népeseési jellegzetességét.

A 2. sz. tábla arra is rávilágít, hogy *lélekszám* dolgában az egyes vármegyék mily nagyon különböznek egymástól. A parányi Ung megye ötvenezren s Ugocsa vármegye százezren aluli népessé-

gével pl. a csaknem túlméretezett Pest megye 1½ milliós (Budapest és tágabb környéke nélkül 734.000-es) lakossága áll szemben. Négyszázezernél több lakost számlál Bihar, Jász, Szabolcs és Szatmár megye; a tj. várossal együtt Bihar megye lakosainak a száma a félmilliót is túllépi.

Fővárosunk legújabbban ismét nagyon megjavult népességfejlődése, valamint több vidéki gócpont szép szaporulata következtében *a tj. városok lélekszámnövekedése* (12·3%) nem csupán az 1910—1930. évi-nél (egy évtizedre 10·0%) kedvezőbb, hanem *csaknem kétszerese a megyei törvényhatóságokénak* (6·3%). Az utóbbiakban az 1910—1930. és az 1930—1941. évi gyara-podási arány majdnem pontosan azonos.

Az országos eredmények vizsgálatánál már utaltunk arra, hogy *a természetes és tényleges szaporodás szembeállítása* nemcsak tanulságos, de fontos is. A megnagyobbodott Magyarországról idevonatkozó adataink megfelelő cseh és román adatforrások hiányában nincsenek. A *trianoni Magyarország népeseési mérlege* viszont *törvényhatósági részletezésben* a 3. sz. táblában rendelkezésre áll.

1920. és 1930. közt a tj. városokban gyenge (2·1%-os), a vármegyékben ellenben még egészen kielégítő (11·4%-os) természetes szaporulat mutatkozott.¹⁾ A helyzet azóta nagyon megromlott. 1930—1941-ben *a tj. városokban 1·5%-ra, a vármegyékben, népgyarapodásunk erőtartalékaiban pedig szinte még aggasztóbban: 7·6%-ra hanyatlott* a természetes embertöbblet jelzőszáma. Súlyosbítja ezt, hogy a visszaesés *következetes és általános*: minden megyei törvényhatóságban megfigyelhető s itt-ott igen nagy méreteket ölt: Baranya vm.-ben például 1920. és 1930. közt még 6·4-re (ez önmagában véve már távolról sem kielégítő arányszám), 1930—1941-ben ellenben mindössze 2·8-re rúgott a természetes szaporodás százaléka. A néperősökkenés kérdésének taglalása tulajdonképen külön tanulmányt érdemelne meg. E helyütt csak azt emeljük ki, hogy a legutóbbi tíz esztendő leforgása alatt az elveszületéseknek a halálozások feletti többlete csupán Szabolcs (15·6), Szatmár (15·0), Bereg (13·2), Abaúj-Torna (11·7), Hajdu (10·7), Zemplén (10·6), és Borsod (10·4) megyében haladta meg a valóban kielégítő 10%-os ha-

¹⁾ Meghaladja még a 10%-ot Esztergom vármegye arányszáma is (10·1%), míg Szabolcsban a népgyarapodási jelzőszám 9·7%.

¹⁾ V. ö. Kovács Alajos dr.: A népszámlálás előzetes eredményei. M. Stat. Szemle 1931. évf. 95—112. l. (L. különösen a 97. lapon.)

tárt, míg Baranya (2·8), Tolna (3·2), Somogy (3·8) és Bács-Bodrog (4·5) vármegyében az 5% alatt maradt s Bars és Hont, Pest és Csongrád vármegyékben sem sokkal magasabb ennél; a tj. városok közül pedig egyedül Debrecenben (5·3) és Kecskeméten (8·8) lehetett valamirevaló — az utóbbiban majdnem kielégítő — szaporodást megfigyelni.¹⁾

A 3. sz. táblából az is kitűnik, hogy *a tényleges gyarapodás mértéke a természetes szaporulatét a vármegyék egész sorában nem érte el; tehát csaknem mindegyik megyei törvényhatóságunknak veszteséges volt a vándorlási mérlege!* A fővároskörnyék révén előnyös helyzetet élvező Pest megyén kívül egyedül az ipari téren, ill. bányakincsek tekintetében kedvezőbben álló Esztergom és Veszprém megye töri át ezt a szabályt; az eléggé jól fejlődött Borsod ellenben már passzív egyenlegű vármegye. A többi megye adatai még határozottabb fényt vetnek arra, hogy az ipari decentralizáció népesedési tekintetben is komoly hivatást tölthetne be; persze emellett az agrárpolitikai feladatokat sem szabad lekicsinyelni, hiszen az egyes vármegyéknek még az oly erősen megcsappant természetes szaporulat megtartásához sem volt erejük. Bars és Hont, Abaúj-Torna, Bereg, Sopron, Gömör, sőt Szabolcs és Szatmár vármegye, továbbá Győr, Vas, Zala, Bihar, Hajdu és Jász vm. is kivétel nélkül oda-sorakozott az évtizedet legalább 5%-os vándorlási veszteséggel befejezett megyei törvényhatóságok táborába.

Megyéink kimutatott vándorlási passzívumát mondhatni teljes egészében *a belső népáramlás* csatornái nyelték el. A falvak most is a természetes szaporodás dolgában majdnem teljesen meddő *ipari települések, kivált* pedig az e tekintetben szinte holtterhet jelentő *országos központ* adófizetői voltak. Ami emberfeleslegük volt, azt mind a gazdasági és kulturális fejlődés fáklyavivői szívták fel. Tagadhatatlan, hogy az urbanizáció ezáltal tovább korlátozta a vidék fejlődési lehetőségeit; egyben azonban elhelyezkedést és megélhetést biztosított s megőrizte a magyar állam számára azokat, akiknek a szülőfaluban csak igen sovány kenyér jutott volna. Az iparosodásnak e

tekintetben sokat köszönhetünk; kevésbé örvendetes, hogy a városbatódulás egyszersmind a születéscsökkenés fokozódásával jár és a vidék viszonylagos elnéptelenedését vonhatja maga után.

Városaink némelyike (pl. Miskolc) vármegyéjének egész vándorlási veszteségét felvette, sőt mágneses erejét távolabbi vidékekre is kisugározta. De van városunk, melyből löbb lakost sodort el a vándorhulám, mint amennyit odahozott: a tíz évvel korábban még jól fejlődő Szeged ezúttal pangó város látszatát kelti: amúgy is gyenge természetes szaporulatának több mint a felét elvesztette; helyzete talán az új déli határ következtében javulni fog. Sopron, Hódmezővásárhely és Kecskemét viszont, mely a multban a veszteséges törvényhatóságok közt foglalt helyet, most viszonylag több munkáskezet fogadott be, mint amennyit kibocsátott. Igaz viszont, hogy az egy-kés Hódmezővásárhelyen a vándorlási többlet jelentéktelen vándorregzés eredménye, Sopron vándorlási nyeresége pedig az internátusokban lakók 1941. évi ott tartózkodása következtében részben csak látszólagos. Szám szerint és aránylag is egyaránt igen tetszetős Miskolc, Baja és Pécs vándorlási nyeresége. Különösen Miskolc és Pécs válik vidékének egyre dominálóbbs gőcpontjává. A vándoráramlás legnagyobb haszonélvezője természetesen kivételesen jelentős befogadóereje révén Nagy-Budapest volt. Fővárosunk az előző tíz évhez képest meglepően megnőtt népgyarapodását ezúttal is teljes egészében a konjunktúrális lehetőségeket jól kihasználó felvevőképességének tudhatja be s a pestmegyei szép népességszaporulatnak pedig több mint a fele származott idegenből. *Alig tíz esztendő alatt összesen közel negyedmillió máshonnan származó embertömeg halmozódott fel* (túlnyomóan az utolsó években) a saját lakossága szaporátlansága révén tepsedésre ítélt és csak előnyös állami s gazdaságtársadalmi elhelyezkedése következtében viruló *nagy központi néptömörülésen*.

Városainkat e szerint az ország népesedésében egészen különleges szerepkör, azt is mondhatnók, hogy sajátos hivatás: a vidék által termelt népszaporodás eltartásának feladata illeti meg. A velük való foglalkozást ez eléggé megokolja. De egyébként is tanulságos figyelemmel kísérni népességi pályafutásukat. *Nagyságsorrendjük és e sorrend változása* nemcsak magukat a városokat és lakóikat érdekli, hanem a közvélemény széles köreit is (l. 4. tábla).

¹⁾ A nem helybeli élveszületéseknek és halálzásoknak kórházi gócon jelentős száma meglehetősen befolyásolja kivált e gőcpontok természetes szaporodási adatainak, valamint vándorlási egyenlegének értékét. V. ö. M. Stat. Szemle 1931. évf. 835—844. l.

Sorszám Nos d'ordre	Város, község Villes et communes	Jelleg ²⁾ — Caractère de la localité ²⁾	A jelenlevő népesség száma — Nombre de la population présente			Tényleges népszaporodás vagy fogyás (—) Accroissements ou décroissements (—) effectifs de la population								
			1910	1930	1941 ³⁾	1910—1930			1930—1941 ⁴⁾		1910—1941 ⁴⁾			
						szám nombres abs.	%	tízéves át- lag % moyenne décenn., %	szám nombres abs.	%	szám nombres abs.	%	tízéves át- lag % moyenne décenn., %	
154	Szászrégen	mv.	8.920	9.290	10.165	370	4.1	2.1	875	9.4	1.245	14.0	4.7	
155	Mór	nk.	10.654	10.032	10.114	— 622	— 5.8	— 2.9	82	0.8	— 540	— 5.1	— 1.7	
156	Jászládány	"	9.265	10.088	10.028	823	8.9	4.4	60	0.6	763	8.2	2.7	
157	Mátészalka	"	5.935	9.125	10.024	3.190	53.7	26.9	899	9.9	4.089	68.9	23.0	
158	Dunaharaszti	"	3.861	8.040	10.008	4.179	108.2	54.1	1.968	24.5	6.147	159.2	53.1	
159	Szentendre	mv.	5.673	7.210	9.644	1.537	27.1	13.5	2.434	33.8	3.971	70.0	23.3	
160	Szilágysomlyó	"	6.885	7.448	9.069	563	8.2	4.1	1.621	21.8	2.184	31.7	10.6	
161	Zilah	"	8.062	8.340	8.537	278	3.5	1.7	197	2.4	475	5.9	2.0	
162	Csikszereda	"	4.914	4.807	6.920	— 107	— 2.2	— 1.1	2.113	44.0	2.006	40.8	13.6	
163	Rimaszombat	"	6.912	8.044	6.897	1.132	16.4	8.2	— 1.147	— 14.3	— 15	— 0.2	— 0.1	
164	Rozsnyó	"	6.565	6.668	6.832	103	1.6	0.8	164	2.5	267	4.1	1.4	
165	Kézdivásárhely	"	6.079	5.107	6.808	— 972	— 16.0	— 8.0	1.501	29.4	529	8.7	2.9	
166	Szamosújvár	"	6.857	6.608	6.340	— 249	— 3.6	— 1.8	— 268	— 4.1	— 517	— 7.5	— 2.5	
167	Bánffyújvár	"	5.194	5.401	5.118	207	4.0	2.0	— 283	— 5.2	— 76	— 1.5	— 0.5	
168	Felsőbánya	"	4.422	4.127	4.304	— 295	— 6.7	— 3.3	177	4.3	— 118	— 2.7	— 0.9	

¹⁾ A 10 tízezerél kisebb lélekszámú megyei várossal, valamint Sárvárral együtt, melynek lélekszáma a lengyel menekültek nélkül valamivel a tízezer alatt maradna. — *Y compris les 10 villes départementales de moins de dix mille habitants, ainsi que Sárvár qui en ne comptant pas les Polonais y réfugiés, a un peu moins de dix mille habitants.* — ²⁾ Szföv. = székesfőváros; t.j.v. = törvényhatósági jogú város; mv. = megyei város; nk. = nagyközség. — *Szföv. = la capitale; t.j.v. = ville autonome; mv. = ville départementale; nk. = grande commune.* — ³⁾ Előzetes eredmények. — *Chiffres provisoires.* — ⁴⁾ 10 éves és 1 hónapos időszak, illetőleg 30 éves és 1 hónapos időszak (a visszacsatolt felvidéki és kárpátaljai városokat és községeket illetően 10 éves és 2 hónapos, illetőleg 30 éves és 2 hónapos időszak). — *Périodes de 10 ans et 1 mois, respectivement de 30 ans et 1 mois (pour les villes et communes de la Zone nord et de la Subcarpathie recouvrées, période de 10 ans et 2 mois, respectivement de 30 ans et 2 mois).* — ⁵⁾ Az 1930. évi XVIII. t.-c. alapján Budapest székesfővároshoz csatolt „Budakeszi erdő” és „Csepeli kikötő” adatai nélkül (az átcsatolás még nem fogantatosított). E részek hozzászámításával Budapest lélekszáma 1910-ben 880.880, 1930-ban 1.006.184, 1941-ben 1.164.442 fő; tényleges népszaporodása 1910—1930 között 125.304 (14.2%), 1930—1941 között 158.258 (15.7%), 1910—1941 között 283.562 fő (32.2%). (A Budaörsről hozzácsatolt terület a lélekszámadatokat nem befolyásolja.) — *Non compris la „Forêt de Budakeszi” et le „Port de Csepel”, à annexer à Budapest d’après la loi XVIII de 1930 (ces annexions ne sont pas encore faites). En tenant compte de ces endroits-là, Budapest avait 880.880 habitants en 1910, 1.006.184 en 1930, 1.164.442 en 1941. L’accroissement effectif de la population y a été entre 1910 et 1930 de 125.304 (14.2%); entre 1930 et 1941, de 158.258 (15.7%); entre 1910 et 1941, de 283.562 (32.2%). (L’annexion d’un des secteurs de Budaörs n’a pas changé le nombre de la population.)* — ⁶⁾ Az 1930. évi XVIII. t.-c. alapján Budapest székesfővároshoz csatolt „Csepeli kikötő” adataival együtt (az átcsatolás még nem fogantatosított). Csepel község lélekszáma e rész nélkül 1910-ben 9.156, 1930-ban 22.901, 1941-ben 46.305 fő. Tényleges népszaporodása 1910—1930 között 13.745 (150.1%), 1930—1941 között 23.404 (102.2%), 1910—1941 között 37.149 fő (405.6%). — *Y compris le „Port de Csepel”, à annexer à Budapest en vertu de la loi XVIII de 1930. Sans cette partie, la commune de Csepel avait 9.156 habitants en 1910, 22.901 en 1930, 46.305 en 1941; et l’accroissement effectif de la population y a été entre 1910 et 1930, de 13.745 (150.1%), entre 1930 et 1941, de 23.404 (102.2%), entre 1910 et 1941, de 37.149 (405.6%). (L’annexion n’est pas encore faite.)*

A 4. sz. tábla városaink népességi soráról teljes képet ad. Minthogy azonban a várost a községtől sokszor csupán a közigazgatási jelleg határolja el, táblázatunk a tízezerél több lakost számláló községeket is magában foglalja.

A kimutatás természetesen a visszaszerzett délvidéki rész városait és nagy népességű községeit nem sorolja fel; ezek számbavétele, mint például a százezres Szabadkái és a több mint hatvanezres Újvidéké jelentősen módosítaná a nagyságsorrendet. Nélkülük összesen 168 várost és tízezerél népesebb községet, ú. m. Budapestet, a többi 17 tj. várost, 58 tízezerél népesebb és 10 tíz-

ezren aluli megyei várost, végül 82 tízezerél több lakosú községet ölel fel a táblázat. A 168 nagyobb néptömörülés közül Budapest hatalmas csúcsként magaslik ki. A főváros után óriási az ür; az adatok szerint Magyarországon a nagyvárosok *közbülső típusa nagyon hiányzik*: a kincses Kolozsvárral *háromra szaporodott százezres városainkat* a székesfővárostól változatlanul mérföldes távolság választja el. A részben *alföldi típusú városok* közé a területvisszacsatolások eredményeként több nyugati értelemben vett város is ékelődött. Az inkább a speciális magyar síkföldi városformát kifejező Szeged és Debrecen után két ilyen vá-

ros következik most sorra: Kolozsvár és Nagyvárad. Nagy tanyás városunk, Kecskemét lélekszámra a sorban a hatodik, míg Miskolc ezidőszerint az 1930-ban, illetőleg 1910-ben igen előrenyomult budapesti elővárosokat: Pestszenterzsébetet és Újpestet megelőzi; a szépen fejlődő Pécs szintén előbbre került a sorban a tíz esztendő előtti helyénél. *Sorrendeltolódás* egyébként elég nagy számban fordult elő, kiváltképpen 1910-hez viszonyítva, de az 1930-as népszámláláshoz képest is. Így az idegen impérium idején mesterségesen nagyranövelt néhány város — mint pl. Kassa és Szatmárnémeti — hátrább szorult valamelyest;¹⁾ Csepel ellenben kivételesen nagyot ugrott előre és sokat javított rangsorán Pestszentlőrinc, valamelyest feljebbnomult pedig többek közt Sopron és Ungvár is. A kisebb lakosságú kategóriákban néhány erdélyi városon, továbbá Rahón kívül csupa pestkörnyéki településen mutatkozott a legnagyobb mérvű népességi előretörés.

Városaink nagyságrendje tekintetében ezúttal is utalnunk kell arra, hogy *tisztán a tömören lakott városrészek népességszáma alapján a lélekszámsorrend erősen megváltoznék*; alföldi városaink például a külterületi lakosság számának kiemelése után hátrább csúsznának a sorban. Viszont az *elővárosok hozzászámítása több városunknak előkelőbb pozíciót biztosítana a jelenleginél*. Anélkül, hogy a közigazgatási összeolvasztás kényes kérdését érinteni óhajtanók, ezúttal is megemlíthetjük, hogy a budapesti néptömörülés lélekszáma a valóságban nem 1'16, hanem mintegy 1'7 millió. Miskolc lélekszáma (77.290 fő) is nagyon megnő, jóval a százezer fölé (108.862-re) emelkedik, ha Hejőcsabát és Diósgyőrt idevesszük, melyekkel többé-kevésbé egy települést alkot. Szombathelyhez Kámon, Perint, Herény és Olad községek lakosságát lehet hozzáadni; a lélekszám így 42.879-ről 48.891-re emelkedik. Sopron népessége Sopronbánfalvával 42.205-ről 45.608-ra, Pécsé Mecsekszabolcs és Mecsekalja községekkel együtt 72.307-ről 80.817-re módosul s még Szegedé is megnagyobbodik (feltéve, hogy külterületét nem hasítjuk le belőle): Tápéval és Szőreggel együtt 136.375-ről 145.688-ra nő a lakosság. Megjegyezzük, hogy mindezek csupán nyers, tájékoztató számítgatások.

Érdemes a 4. tábla 1930—1941. évi szaporodási arányszámsorán is végigtallózni.

A *megfogyott lakosságú városok és tízezres községek száma* nem csekély. A nagyobb városok közül Kassa és Sátoralja-

újhely lakosság-visszaesése a legkirívóbb. Előbbit az első bécsi döntés mögöttes területeinek jelentős részétől elvágta; a háború után nagy tömegekben betódult cseh elemeltávozása is csökkentette népességének számát; mindenesetre azonban az 1938. decembervégi népszámlálással szemben a város lélekszáma szépen megnőtt, a regenerálódás tehát folyamatban van, habár a város határmenti fekvése erőteljesebb népességfejlődésnek továbbra is akadály lehet. Kassához hasonló okokból apadt meg egészen kivételesen nagy mértékben (14·3%-kal) Rimaszombat, valamint Losonc lélekszáma is. Sátoraljaújhely szintén a *tespedő városok* közé tartozik, mégpedig már évtizedek óta. Megfogyott a lélekszám — ha csak kisebb mérvben — még Makón, Nagykanizsán, Csongrádon, Gyulán, Szarvason, Nagykárolyban, Abonyban, Nagyszalontán, Kisújszálláson, Kiskőrösön, Endrődön, Gyomán, Jászapátin, Pakson, Tótkomlóson, Nagykátán, Kunhegyesen, Jászládányban, Szamosújváron és Bánffyahunyadon: tehát kevés kivétellel csupa *agrárjellegű, alföldi településen*. Nyilvánvalóan az iparvidéken észlelt konjunkturális fejlődés, valamint itt-ott rendkívüli körülmények hatása, kismértékben talán a katonakötelesekkorúak egy részének távolléte idézte elő ezt; a népességfejlődés kátyubajutása egyben azonban jele annak is, hogy a mezőgazdaság fejlődéslehetőségei a mai üzemi, termelési és forgalmi, piaci körülmények közt túlságosan korlátozottak.

Az 1930. és 1941. évi adatok egybevetése szerint a *növekvő népességű városok és tízezrentúli községek száma* is elég nagy. Budapestnek világvárosi lélekszámához mérten igen jelentős (15·7%-os) fejlődéséről már megemlékeztünk. Nagy népgyapodás mutatkozott azután a *főváros környékén*, különösen a sokszor tárgyalt parcellázásai révén megduplázódott lélekszámú Érden (129·7%), valamint a megnövelt kapacitású és új gyáripari üzemek s kikötő-berendezések következtében Csepelen (99·2%); Rákoscaba (80·0), Békásmegyér (54·8), Rákoskeresztúr (52·1), Pestszentimre (47·2), Vecsés (41·8), Pestszentlőrinc (37·4), Szentendre (33·8), Soroksár (31·3), Rákosszentmihály (30·0), Dunaharaszti (24·5), Budafok (22·8) és Sasalom (20·6) is jól fejlődött, itt-ott természetesen nemcsak a Budapest-környék erősütemű népesedését előidéző okok eredményeként, hanem kismértékben saját erejéből, illetőleg különleges okok következtében is.

¹⁾ Az összehasonlítás 1930-cal szemben nem mindig tökéletes, mert az akkori számbavétel (főleg a román népszámlálás) nem teljes értékű.

Másfelé is tapasztalható volt lendületes néptömörülés, mégpedig — mint már jeleztük — igazi ipari és városias fejlődés következtében, de egyéb okokból is (pl. katonák, romániai és délerdélyi s lengyel menekültek nagyobb száma miatt). Részben a rendkívüli körülmények¹⁾ magyarázzák például Nagybánya (54·0), Csíkszereda (44·0), Székelyudvarhely (39·9), Sepsiszentgyörgy (32·9), Kézdivásárhely (29·4), Szilágysomlyó (21·8), továbbá Rahó (40·0), Técső (21·6) és Nagyszőlős (20·5) normálisan felüli előbbretörését. Veszprém (21·2), Esztergom (27·8), Kőszeg (20·9) és Sárvár (25·2) sem egyedül városiasodásának-polgárosodásának köszönheti a népesség erősebb ütemű odaáramlását, hanem — mint Veszprém és Esztergom — részben a katonaság nagyobb létszámának, Sárvár lengyel menekülttáborának, Kőszeg pedig részben annak, hogy internátusi növendékeit és egyéb intézeti lakosait ezúttal — a valóságnak is megfelelően — ott számlálták meg, míg 1930 december végén ezek csupán a távollevők közt mutattattak ki. (A kétségtelen fejlődésen kívül Sopron 17·6%-os lélekszámtöbblete ugyancsak erre vezethető vissza.) A magyar ipar-bányavidékek néhány góca — Miskolc (20·9), Diósgyőr (27·2), Ózd (27·9), Bánhida (24·7), továbbá Munkács (21·0) — szintén a gazdasági-szellemi élet azon centrumai mellé sorakozik, amelyekben a közigazgatási evolúció — esetleg közigazgatási és kulturális előbbrenyomulással is kapcsolatban — nagyobb népgyarapodást vont maga után. A népesség egy részének kicserélődésére való tekintettel nem kicsinyelhetjük le Kolozsvár (9·5%) lélekszám-emelkedését és érdemes ráterelni a figyelmet a nagyobb városok közül Pécs (17·3), Székesfehérvár (18·5), Marosvásárhely (16·6) és Baja (15·5) fejlődésére is.

Sok további részletadat érdemelne még megemlítést. Fentebb láttuk az alföldi agrártelepülések stagnálását; az, hogy születési többletük máshová folyik el, olyan tünet, mely sajnos egészen általánosnak mondható. De van kivétel is. Jó közepes fejlődésű például Debrecen (7·4), Kecskemét (9·9), míg Nyíregyháza (15·2) és Kiskunhalas (17·1%) népessége határozottan gyorsan gyarapodott. Ezek a példák arra mutatnak, hogy ott, ahol van valamelyes ipari-városi élet és kereskedelem-forgalom, vagy tér nyílik — akár csak a külterületen — a népességelhelyezkedésre s nincs túlné-

pesedés és a birtokmegosztás is megfelelő, az egyke pedig nem pusztít túlságosan, a fejlődés lehetőségei megmaradtak. Mindezeket a tanulságokat a 4. tábla 1910—1930. évi népnövekedési adatsorai is megrögzítik.

Város és vidék legújabb népességfejlődése már az eddig kiragadott példákból kitűnően is jellegzetesen eltérően alakult. Az idevonatkozó eredményeket ezért az 5. sz. táblában könnyebb áttekintésre alkalmas módon is bemutatjuk. A Szemlében már több ízben¹⁾ volt szó arról, hogy a városnak és a vidéknek sem a közigazgatási jelleg, sem a lélekszámnagyság alapján való elhatárolása nem tökéletes megoldás. Első népszámlálási adatközlésünkönél azonban finomabb tagolások nélkül csupán ilyen nyers áttekintésre nyílik alkalom. Az 5. sz. tábla egyfelől közigazgatási jelleg, másfelől a népesség száma szerint foglalja össze az idevonatkozó főbb adatokat.

A tábla első része a népességi viszonyokról igen jellemző képet ad. E szerint a legvárosiasabb településtől a legfalusiasabbak felé szinte szabályosan csökken a népgyarapodási arány: Budapesten az 1930—1941. évi szaporulat százaléka 15·7, a többi tj. városban 9·1, az ezekhez a városiasodás foka szerint közelálló megyei városokban 8·7, a községekben pedig csupán 6·0 volt. Érdekes, hogy a tízezernél népesebb községek népességfejlődési hányadosa (12·5%) — több fővároskörnyéki és bányáiparvidéki település idetartozása miatt — a vidéki tj. és m. városokénál kedvezőbb, míg az igazi vidéket jelképező tízezren aluli községeké mindössze 5·1%. Együtt a városokban és a tízezernél népesebb községekben 11·2%-os, tehát kielégítő lélekszám-emelkedést regisztrált a statisztika. Táblázatunknak 1910—1930. évi adatsora viszont arra utal, hogy a népesedés üteme nem mindegyik kategóriában megállapodott; lökésszerű változások elég gyakran megfigyelhetők; tulajdonképpen sajnos csak a vidék tényleges népgyarapodási ütemének szerény volta állandó.

Táblázatunk második része arra derít világot, hogy a tízezernél népesebb községek lélekszám-nagyságcsoportjainak népességi mozgalmait már néhány speciális helyzetben lévő város odatartozása is erősen befolyásolhatja; így a százezernél népesebb városok csoportjára Szeged stagnálása nyomott bélyeget, az 50—70.000-es városokéra pedig Kassa, Kispest és Hódmezővásárhely;

¹⁾ Az 1930. évi cseh és főleg román népszámlálás pontatlansága is hozzájárulhatott a nagyobb népességeltolódásokhoz.

¹⁾ V. ö. pl. M. Stat. Szemle 1931. évf. 468—472. és 1933. évf. 628—635. l.

5. Lélekszám és népszaporodás város és vidék szerint, illetőleg lélekszámkategóriáinkint.
Nombre et accroissement de la population, suivant les villes et les campagnes et par catégories de populations.

Város, község <i>Villes et communes</i>	A jelenlevő népesség száma <i>Nombre de la population présente</i>			Tényleges népszaporodás vagy fogyás (—) <i>Accroissements ou décroissements (—) effectifs de la population</i>								
	1910	1930	1941 ¹⁾	1910—1930			1930—1941 ²⁾		1910—1941 ²⁾			
				szám <i>nombre abs.</i>	%	tízéves átlag % <i>moyenne décenn., %</i>	szám <i>nombre abs.</i>	%	szám <i>nombre abs.</i>	%	tízéves átlag % <i>moyenne décenn., %</i>	
1. Város és vidék szerint. <i>Suivant les villes et les campagnes.</i>												
Budapest szfőv. ³⁾ — <i>Budapest, la capitale du pays</i>	880.371	1,004.772	1,162.822	124.401	14·1	7·1	158.050	15·7	282.451	32·1	10·7	
A többi tj. város — <i>Les autres villes autonomes</i>	853.048	1,075.903	1,173.864	222.855	26·1	13·0	97.961	9·1	320.816	37·6	12·5	
Tj. városok együtt — <i>Ensemble des villes autonomes</i>	1,733.419	2,080.675	2,336.686	347.256	20·0	10·0	256.011	12·3	603.267	34·8	11·6	
Megyei városok 10.000-nél több lakossal — <i>Villes départementales de plus de 10.000 habitants</i>	1,190.651	1,454.199	1,579.030	263.548	22·1	11·0	124.831	8·6	388.379	32·6	10·9	
Megyei városok 10.000-nél kevesebb lakossal — <i>Villes départementales de moins de 10.000 habitants</i>	61.563	63.760	70.269	2.197	3·6	1·8	6.509	10·2	8.706	14·1	4·7	
Megyei városok együtt — <i>Ensemble des villes départementales</i>	1,252.214	1,517.959	1,649.299	265.745	21·2	10·6	131.340	8·7	397.085	31·7	10·6	
Tj. és megyei városok együtt — <i>Ensemble des villes autonomes et des villes départementales</i>	2,985.633	3,598.634	3,985.985	613.001	20·5	10·3	387.351	10·8	1,000.352	33·5	11·2	
Községek 10.000-nél több lakossal — <i>Communes de plus de 10.000 habitants</i>	861.039	1,057.392	1,189.754	196.353	22·8	11·4	132.362	12·5	328.715	38·2	12·7	
Községek 10.000-nél kevesebb lakossal — <i>Communes de moins de 10.000 habitants</i>	7,319.866	8,053.366	8,467.881	733.500	10·0	5·0	414.515	5·1	1,148.015	15·7	5·2	
Községek együtt — <i>Ensemble des communes</i>	8,180.905	9,110.758	9,657.635	929.853	11·4	5·7	546.877	6·0	1,476.730	18·1	6·0	
Összesen — Totaux	11,166.538	12,709.392	13,643.620	1,542.854	13·8	6·9	934.228	7·4	2,477.082	22·2	7·4	
2. Lélekszám-kategóriák szerint⁴⁾ <i>Par catégories de populations.</i>												
Városok és községek: — <i>Villes et communes</i>												
ayant	10.000-nél kevesebb lakossal — <i>moins de 10.000 habitants</i>	7,381.429	8,117.126	8,538.150	735.697	10·0	5·0	421.024	5·2	1,156.721	15·7	5·2
	10.000—15.000	645.371	765.763	843.239	120.392	18·6	9·3	77.476	10·1	197.868	30·7	10·2
	15.000—20.000	343.357	405.614	439.145	62.257	18·1	9·1	33.531	8·3	95.788	27·9	9·3
	20.000—30.000	425.144	483.813	533.438	58.669	13·8	6·9	49.625	10·3	108.294	25·5	8·5
	30.000—50.000	603.011	758.048	856.950	155.037	25·7	12·9	98.902	13·0	253.939	42·1	14·0
	50.000—70.000	295.228	398.029	414.435	102.801	34·8	17·4	16.406	3·7	119.207	40·4	13·5
	70.000—100.000	320.762	423.037	482.679	102.275	31·9	16·0	59.642	14·1	161.917	50·5	16·8
	100.000—150.000	271.865	353.190	372.762	81.325	29·9	15·0	19.572	5·5	100.897	37·1	12·4
	1,000.000-nál több lakossal — <i>plus de 1.000.000 habitants</i>	880.371	1,004.772	1,162.822	124.401	14·1	7·1	158.050	15·7	282.451	32·1	10·7
10.000-nél több lakossal együtt — <i>ayant plus de 10.000 habitants, total</i>	3,785.109	4,592.266	5,105.470	807.157	21·3	10·6	513.204	11·2	1,320.361	34·9	11·6	
Mindössze — Total général	11,166.538	12,709.392	13,643.620	1,542.854	13·8	6·9	934.228	7·4	2,477.082	22·2	7·4	

¹⁾ Előzetes eredmények. — *Chiffres provisoires.* — ²⁾ 10 éves és 1 hónapos időszak, illetőleg 30 éves és 1 hónapos időszak (a visszacsatolt felvidéki és kárpátaljai részeket illetően 10 éves és 2 hónapos, illetőleg 30 éves és 2 hónapos időszak). — *Période de 10 ans et 1 mois, respectivement de 30 ans et 1 mois (pour la Zone nord et la Subcarpathie recouvrées, période de 10 ans et 2 mois, respectivement de 30 ans et 2 mois).* — ³⁾ L. a 4. sz. tábla ⁵⁾ sz. jegyzetét. — *Voir tableau 4, note 5).* — ⁴⁾ A városoknak és községeknek az egyes lélekszámnagyságcsoportokba való sorolása az 1941. évi lélekszám alapján történt, az egyes kategóriák 1910., 1930. és 1941. évi adatai tehát azonos városokra és községekre vonatkoznak. — *Les villes et les communes sont classées dans les catégories de populations d'après le nombre des habitants relevé en 1941; donc, les chiffres des catégories relatifs à 1910, à 1930 et à 1941 se rapportent aux mêmes villes et aux mêmes communes.*

a legéleterősebb kategóriát ezúttal — az egyedülálló Budapesten kívül — a 70—100.000 lakosú városok alkották; 1941-ben csupa fejlődésképes város csoportosult itt.

Budapest kiemelkedő népességi súlya szükségessé teszi, hogy fővárosunknak és környékének előzetes népszámlálási adataira külön is vessünk egy szempillantást. Ezzel egyúttal az előbb jelzett elővároskérdést ismét érintjük. A multtal való összehasonlítás kedvéért külön közöljük egyrészt azoknak a városoknak és községeknek az adatait, amelyeket több Szemle-cikkben a

főváros szomszédos, valamint távolabbi övezetébe soroztunk, másrészt azokat, amelyekre bizonyos vonatkozásokban a *Köz munkatanács hatásköre* kiterjed. A szorosabb értelemben vett Nagy-Budapest kérdést, valamint a tágabban körülhatárolt központi nagy agglomerációnak problémáját ezek az adatok tudvalévően nem tükrözik tökéletesen, hiszen a területi elhatárolás többé-kevésbé önkényes és a fejlődés részben már túlhaladott rajta. A lényegyet azonban ez nem érinti: a 6. táblán bemutatott számok a speciális nagybudapesti és buda-

pestkörüli népességfelhalmozódás mértékét híven jellemzik.

A főváros környékre vonatkozó adatokat bármilyen csoportosításban vizsgáljuk is, a táblából nyilvánvalóan kitűnik, hogy *Budapesten és környékén a fejlődés a legutóbb lepergett tíz év folyamán igen nagy méretű volt*; egykor szenzációs üteméből azonban elég sokat veszített, részben természetesen azért, mert a megnőtt lélekszámhoz viszonyítva a szám szerint nagyon tekintélyes népszaporodás aránya már nem lehet oly kirívó, mint volt a folyamat megindulásakor. Az utóbbi évtizedek tapasztalatai szerint¹⁾ a főváros környékén nemcsak aránylag, de számra nézve is többen telepedtek le, mint Budapesten. Ezúttal az abszolút népességi többlet ugyan Budapesten volt a magasabb, a népnövekedés üteme azonban változatlanul a környéken az élénkebb. Főleg a közelebbi övezetet árasztotta el tetemesen a vidékről a központ felé gravitáló, valamint Budapestről kitelepedő nép; az 1930—1941. évi szaporodás jelzőszáma a távolabbi községkoszorúban sem marad messze ettől. Fentebb már kiragadtuk azokat a népesebb elővárosokat, amelyeken csaknem amerikaias fejlődés tanúi lehettünk; persze a kisebb környékbeli községekben is többfelé mutatkozott lendületes fejlődés, mint pl. Mátyásföldön, Rákoshegyen, Nagytétényben, Albertfalván, Pesthidegkúton, valamint Diósdon, Alsógödön és Dunakeszin s részben különleges okok következtében Szentendrén is. De van olyan budapestkörüli település, mely úgy látszik már befejezte pályafutását: a közelebbi övezeten a beépült és benépesült Kispest, Pestújhely, Rákosliget látszik ilyennek.

A nagymérvű *koncentrálódás* régtől fogva megfigyelhető s 1930 után is egyik legmarkánsabb vonása volt hazánk népesezésének. Ez a jelenség szükségessé teszi *fővárosunk és a vidék fejlődési tüneteinek párhuzamos mérlegelését*. Annak a folyamatnak a végeredménye, mely az ország társadalomgazdasági és népesezési mozgalmait irányító tényezők egyik sajtáságos hatásaképpen a központi népességfelhalmozódás legújabb fokozódásával járt, a leginkább akkor tűnik ki, ha nem a mintegy 1·7 millió lakost számláló közmunkatanácsai, vagy ú. n. statisztikai Nagy-Budapestet,

hanem a Budapestet és közelebbi-távolabbi környékét, tehát a csaknem 2 milliós egész agglomerációt állítjuk szembe a vidékkel, vagyis az ország többi részével:

Év, évtized	Budapest és környéke ¹⁾	Vidék (Magyarország Budapest és környéke nélkül)
1. A jelenlevő népesség száma:		
1910	1,278.722	9,887.816
1930	1,671.533	11,037.859
1941	1,980.031	11,663.589
2. A tényleges népszaporodás szám szerint:		
1910—1930 (két évtized) .	392.811	1,150.043
1930—1941	308.498	625.730
3. A tényleges népszaporodás % -ban:		
1910—1930 (egy évtizedre számítva)	15·4	5·8
1930—1941	18·4	5·7

¹⁾ Budapest a szomszédos és távolabbbfekvő községekkel együtt.

A *főváros-környék lélekszámsúlya* az országos központ nagy népességfelszívó ereje és a vidék gyenge ellenállóképessége következtében *egyre nőtt*: 1910-ben a Délvidék nélküli Magyarország népességének 11·4, 1930-ban 13·2, 1941-ben 14·5%-a élt a szomszédos és távolabbi elővárosokat is felölelő, tehát a közigazgatási Budapestnél jóval tágabb határu közigazgatási Budapestben. A népességi arány alapján székesfővárosunkat és elővárosait a tényleges népgyarapodásból az 1910. évet követően 11·4, 1930 után pedig 13·2% illetve volna meg; e helyett az 1941 április 11. előtti Magyarország 1910—1930. évi népességi többletéből 25·5, az 1930—1941. évből megéppenséggel 33·0%-ot foglalt le magának! A *vidékre* tehát a tényleges szaporulatból mindössze 74·5, illetőleg 67·0% jutott, holott népességi hányada 1910-ben 88·6, húsz évvel utóbb 86·8 és 1941-ben 85·5% volt. A szaporodási mérleg serpenyőjében Budapest és környéke sokkal többet nyom, mint lélekszámsúlya alapján várni lehetne. A népesség igen erős központi tömörülésére mutat, hogy a 930.000 főnyi országos népgyarapodásból 310.000 jutott a fővárosra és vidékére.

A területgyarapodás sok üdvös hatása között sorakozik az is, hogy *Budapest népességi túlsúlya* a megnagyobbodott Magyarországon nem oly aránytalan, mint volt a trianoni területen; ott 1930-ban az ország lakóinak 11·6%-a jutott Budapestre, 16·4%-a Nagy-Budapestre, illetőleg 19·3%-a Budapestre és szűkebb-tágabb környékére;

¹⁾ L. Thirring Lajos dr.: Nagy-Budapest népessége. Statisztikai Közlemények (szerkeszti: Illgefalvi I. Lajos dr.) 78. kötet, 1. szám; v. ö. különösen 11. l.

most, 1941-ben a budapesti hányados 8·5 %-ra, a nagybudapesti 12·3 %-ra, a Budapest és környéki pedig 14·5 %-ra csökkent. Népünknek immár nem $\frac{1}{5}$ -e, hanem $\frac{1}{7}$ -e zsúfolódik e szerint a központi mammuttelepülés határai közt s a déli határok módosulása révén ez a részesedési arány még valamivel tovább enyhül. A trianoni aránytalanságot tehát egyre egészségesebb megoszlás váltja fel.

Adatismertetésünk során már volt szó az egyes város- és községkategóriák elűtő népesedésének kérdéseiről. Az idevágó adatok még kiegészítésre szorulnak: a megyei városok és a községek népfejlődési jelzőszáma egyes budapestkörnyéki települések odatartozása miatt a vidék népességfejlődését kedvezőbbnek mutatja, mint a valóságban. A megyei városokat illetően például 1930—1941-ről 8·7%-os tényleges népgyarapodásról számoltunk be; minthogy a budapestkörnyéki megyei városok lélekszámemelkedési százaléka 13·7, a tulajdonképeni vidéki megyei városoké helyesen 7·3-re csökken. Fokozottabban látjuk ezt a tízezer-nél népesebb községekben: az 5. sz. táblán kimuta-

tott népnövekedési hányadosuk 12·5% volt; közülük a főváros környezetében elterülőké szenzációs (44·2%), a vidékieké ellenben igen szerény (6·9%): a tízezer-nél kisebb községek 5·1%-os lélekszámemelkedési aránya is 4·8-re csúszik le, ha a budapestkörnyékieket (19·5%) különválasztjuk. A népességfejlődésről helyes keresztmetszetet csak ilyen és ehhez hasonló vizsgálatok alapján lehet nyerni.

Budapest¹⁾ önmagában külön fejezet az ország népesedésében. Ezért egyes kerületeinek népességi mozgalmaira is érdemes egy szempillantást vetni. A 7. sz. tábla tanuskodása szerint a kerületek mindegyike lakosszámra egy-egy kisebb-nagyobb vidéki várossal vetekszik, sőt a VIII. és VII. kerületé az ország második városáét, Szegedét is meghaladja és a IX. és VI. kerületé is százezren

¹⁾ A budapesti adatokba ezúttal nem foglaltuk a Budakeszi, Csepel és Budaörs községektől törvényes rendelkezés értelmében a fővároshoz csatolt területet, minthogy az átcsatolás még nem fogantatott (az 1930-as népszámlálás alkalmával Budapest adataiba a Budakeszitől és Csepeltől Budapesthez kapcsolt területek már belefoglaltattak).

7. Lélekszám és népszaporodás Budapesten kerületek szerint.

Nombre et accroissement de la population à Budapest, par arrondissements.

Városrész, kerület <i>Parties de Budapest et indication des arrondissements</i>	Jelenlevő népesség száma <i>Nombre de la population présente</i>		Tényleg. népszaporodás vagy fogyás (-) <i>Accroissement ou décroissement (-) effectifs de la population</i>	
	1930	1941 ¹⁾	1930—1941 ²⁾	
			szám <i>nombres abs.</i>	%
Duna jobbparti rész — Rive droite du Danube				
I. kerület — Ier arrondissement	25.339	23.220	— 2.119	— 8·4
II. " — IIe " "	52.047	64.006	11.959	23·0
III. " — IIIe " "	60.465	66.529	6.064	10·0
XI. " — XIe " "	48.155	⁴⁾ 66.407	⁴⁾ 22.942	⁴⁾ 47·6
XII. " — XIIe " "	41.799	⁴⁾ 59.769	⁴⁾ 13.280	⁴⁾ 31·8
Összesen — Total	227.805	279.931	52.126	22·9
Duna balparti rész — Rive gauche du Danube				
IV. kerület — IVe arrondissement	25.172	27.573	2.401	9·5
V. " — Ve " "	66.413	80.513	14.100	21·2
VI. " — VIe " "	100.153	107.349	7.196	7·2
VII. " — VIIe " "	135.675	145.715	10.040	7·4
VIII. " — VIIIe " "	141.119	150.575	9.456	6·7
IX. " — IXe " "	98.861	109.742	10.881	11·0
X. " — Xe " "	65.756	84.095	18.339	27·9
XIII. " — XIIIe " "	76.542	85.534	8.992	11·8
XIV. " — XIVe " "	67.276	91.795	24.519	36·4
Összesen — Total	776.967	882.891	105.924	13·6
Budapest szfőv. összesen³⁾ Budapest entier³⁾	1.004.772	1.162.822	158.050	15·7

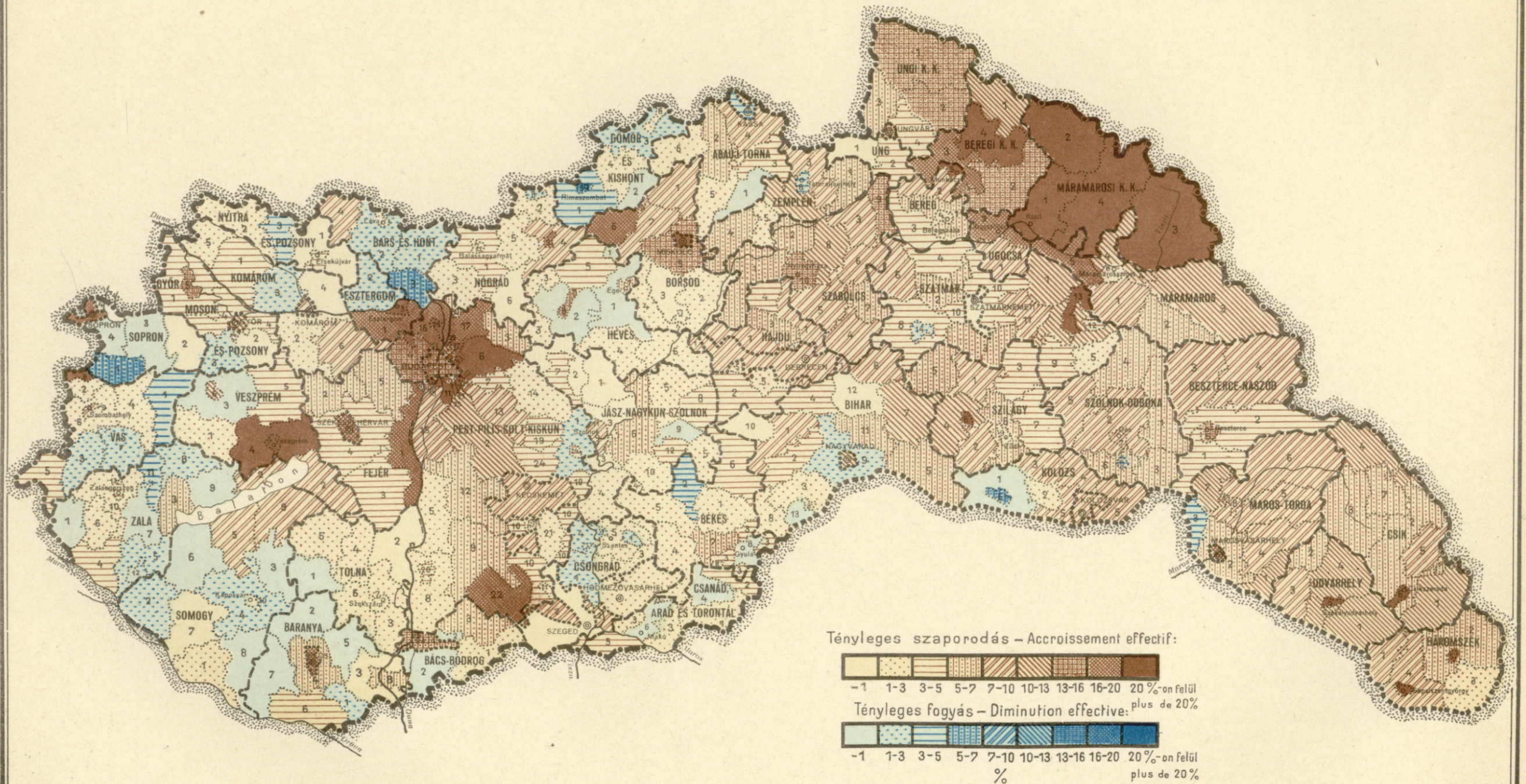
¹⁾ Előzetes eredmények. — *Chiffres provisoires.* — ²⁾ 10 éves és 1 hónapos időszak. — *Période de 10 ans et 1 mois.* — ³⁾ L. a 4. sz. tábla ⁴⁾ sz. jegyzetének idevonatkozó részét. — *Voir tableau 4, partie correspondante de la note 4).* — ⁴⁾ Az 1941. január 1-én a XI. kerülettől a XII. kerülethez csatolt terület 4690 lakosa már nem a XI., hanem a XII. kerület adatában foglaltatik; minthogy az átcsatolt területre vonatkozóan az 1930. évi adat nem áll rendelkezésre, a tényleges népszaporodás adatai az átcsatolt területnek nem a XII., hanem a XI. kerület 1941. évi adataiba való foglalásával számítottak ki (a XI. kerület így számított 1941. évi lélekszáma 71.097, a XII. kerületé pedig 55.079).

MAGYARORSZÁG NÉPESSÉGÉNEK TÉNYLEGES SZAPORODÁSA VAGY FOGYÁSA JÁRÁSONKINT

ACCROISSEMENT OU DIMINUTION EFFECTIFS DE LA POPULATION EN HONGRIE, PAR ARRONDISSEMENTS

1930 - 1941.

felüli; közülük a budai oldalon a XI. és XII. és még a II., a pesti parton pedig a X., XIV. és V. kerületben sűrűsödött meg legerőteljesebben a lakosság. A fejlődés a multhoz hasonlóan¹⁾ meglehetősen periférikus jellegű: elsősorban azok a városrészek épültek be és népesedtek, amelyek vagy egyes részeik a külső övezetbe tartoznak és részben az elővárosokkal is határosak.

Fentebb már megemlékeztünk arról, hogy az 1941. évi népszámlálás előzetes eredményei községi tagolásban állanak rendelkezésre. Ebből a hatalmas adatanyagból mindeddig csupán a megyék, városok és népesebb községek adatait ismertethetjük. Az adatok teljes községi részletezésben való áttekintéséről nyilvánvalóan szó sem lehet. A területi sajátosságok legalább nagy vonalakban való jellemzése céljából a 8. tábla *járási tagolásban* tárja elő az adatokat; *ugyanilyen részletezésben, de természetesen a tj. és m. városok feltüntetésével* a járási térkép rajzol átfogó képet a vidékenként igen elütő népességfejlődésről.

A 8. sz. tábla adatainak mérlegeléséhez e helyt csupán azt fűzzük hozzá, hogy *a járássok kedvezőbb, vagy kedvezőtlenebb népgyarapodásukat sok esetben egy-egy nagyobb lélekszámú tömörülés sokszor rendkívüli okokból kiugró vagy elakadó fejlődésének tudhatják be.*²⁾ A népgyarapodás azután nem egyszer ott élénk, ahová valamely város elővárosa, vagy egy bányatelepülés, illetőleg ipari — forgalmi — vásárvonalmenti góc tartozik. A tábla egyébiránt tarka változatosságban közli az érdekesnél-érdekesebb adatokat. Sajnos, első rápillantásra nemcsak sok jólfejlődő, hanem számos elnéptelenedő járássra is bukkanunk. Igen jól szemlélteti ezt, valamint az összefüggő nagyobb vidékek népnövekedési sajátosságait a kartogramm, mely a még a megyei adatok bemutatásánál elmondottakat festi alá. Régi tapasztalat, hogy egyrészt általában kelet felé nagyobb (a bő gyermekáldás következtében) a népesség szaporasága, másrészt az ipari fejlődés és a nép-

áramlás eredményeképpen városokban, iparvidékeken mutatkozik határozottabb népességfelhalmozódás. Népesedésünknek ez a két fővonása a térképről is jól leolvasható. Az persze nem jut kifejezésre a térképen, hogy itt-ott egy-egy parányi sötétebb folt — jól fejlődött város — nagy halványtónusú visszamaradó területek népességcsökkenését teljesen *kiegyenlítheti*, mint ahogy Budapestnek csak aránylag közepes, szám szerint igen erős: közel 160.000 főnyi népgyarapodása is eltűnik az arányszámok területi ábrázolásában a nagykiterjedésű Máramarosi és Beregi közigazgatási kirendeltségek gyorsütemű, ellenben alig félszáznyit: együtt 80.000 lelket kitevő népszaporulatával szemben.

IV.

Legújabb népszámlálásunk előzetes eredményei a lélekszámon kívül még néhány más adatot is magukban foglalnak. A népesség számán, területi megoszlásán és gyarapodásán felül tehát egy pár további szempont futólagos mérlegelésére is sor kerülhet.

Elsősorban megvan a két nem száma és aránya; ezt a 9. tábla mutatja be.

Ismeretes, hogy a nőtöbblet a férfinépesség nagy háborús vérvesztése következtében sokkal magasabb, mint volt a régi békeidőkben, arányszáma azonban fokozatosan csökken, lassan kiegyenlítődik: ezer férfira a trianoni területen 1920-ban 1.062, 1930-ban 1.045 nő jutott. 1941-ben *a megnagyobbodott Magyarországon* (a délvidéki részek nélkül) ennél kevesebb: *1.028 nő jutott ezer férfira*. 1910-hez mérve, amikor ez az arány azonos területen mindössze 1.005 volt, a még mindig jóval nagyobb nőtöbblet erős háborús utóhatásokra utal.

A tábla adataiból kitetszően *város és vidék közt a két nem aránya tekintetében is igen nagy a különbség*: főleg Budapest mutatja ezt, ahol részben a házicselés jelentős lélekszáma és más városias okok miatt már a békevilágban is figyelemre-méltó, most pedig — a korábbi évtizedekkel szemben mutatkozó tagadhatatlan csökkenés ellenére — kirívóan magas (1.146) a nőtöbblet jelzőszáma. Az egyes tj. városok és megyék 1941. évi adatainak jórésze,

¹⁾ L. M. Stat. Szemle 1931. évf. 241—250. l.

²⁾ Néhol azonban egyes járássok csaknem mind-egyik községében (főleg egykés vidékeken) mutatkozik lélekszámcsökkenés, míg ennek ellenkezője sajnos jóval ritkábban fordul elő.

8. Lélekszám és népszaporodás járásonként.

Nombre et accroissement de la population, par arrondissements.

Sorszám ¹⁾ — Nos d'ordre ¹⁾	Vármegye (közigazgatási kirendeltség), járás Comitats (et Secteurs administratifs) et arrondissements	A jelenlevő népesség száma Nombre de la population présente		Tényleges szaporodás v. fogyás ⁽⁻⁾ - Accroissement ou décroissement ⁽⁻⁾ effectifs %	Sorszám ¹⁾ — Nos d'ordre ¹⁾	Vármegye (közigazgatási kirendeltség), járás Comitats (et Secteurs administratifs) et arrondissements	A jelenlevő népesség száma Nombre de la population présente		Tényleges szaporodás v. fogyás ⁽⁻⁾ - Accroissement ou décroissement ⁽⁻⁾ effectifs %
		1930	1941 ²⁾				1930	1941 ²⁾	
	Abaúj-Torna vm.*)								
1	Abaújszántói járás**)	19.191	19.132	- 0.3	4	Derecskei járás	33.929	35.618	5.0
2	Csereháti „	25.539	26.871	5.2	5	Élesdi „	44.993	47.325	5.2
3	Gönci „	16.335	16.951	3.8	6	Érmihályfalvi „	35.028	37.604	7.4
4	Kassai „	39.963	43.175	8.0	7	Margittai „	42.393	46.698	10.2
5	Szikszói „	34.875	35.842	2.8	8	Nagyszalontai „	27.197	27.787	2.2
6	Tornai „	18.866	19.399	2.8	9	Nagyváradai „	60.971	59.380	- 2.6
	Bács-Bodrog vm.				10	Sárréti „	22.839	22.894	0.2
1	Bácsalmási járás	40.505	41.335	2.1	11	Szalárdi „	31.435	33.421	6.3
2	Bajai „	38.905	38.681	- 0.6	12	Székelyhidi „	32.407	32.738	1.0
3	Jánoshalmi „	30.058	31.837	5.9		Borsod vm.			
	Baranya vm.				1	Edelényi járás	37.479	40.619	8.4
1	Baranyavári járás	16.733	16.271	- 2.8	2	Mezőcsáti „	35.633	36.318	1.9
2	Hegyháti „	44.385	44.136	- 0.6	3	Mezőkeresztesi „	25.824	25.864	0.2
3	Mohácsi „	31.558	31.765	0.7	4	Mezőkövesdi „	47.020	47.719	1.5
4	Pécsi „	38.613	41.030	6.3	5	Miskolci „	62.194	71.748	15.4
5	Pécsváradai „	34.056	33.716	- 1.0	6	Ózdi „	44.401	51.636	16.3
6	Siklósi „	34.390	35.871	4.3	7	Sajószentpéteri „	28.069	30.881	10.0
7	Szentlőrinci „	32.893	32.655	- 0.7		Csanád, Arad és Torontál k. e. e. vm.			
	Bars és Hont k. e. e. vm.				1	Battonyai járás	31.797	32.695	2.8
1	Ipolysági járás	42.370	41.857	- 1.2	2	Eleki „	24.069	24.835	3.2
2	Lévai „	40.948	40.074	- 2.1	3	Központi „	32.262	33.218	3.0
3	Szobi „	22.517	20.933	- 7.0	4	Mezőkovácsházi „	31.783	31.716	- 0.2
4	Verebélyi „	28.267	30.394	7.5	5	Torontáli „	18.583	19.296	3.8
	Békés vm.					Csík vm.			
1	Békési járás	50.071	50.734	1.3	1	Csikszentmártoni járás	21.637	24.107	11.4
2	Gyomai „	26.172	25.057	- 4.3	2	Csikszeredai „	34.031	36.286	6.6
3	Gyulai „	21.158	21.901	3.5	3	Gyergyószentmiklósi „	45.946	49.098	6.9
4	Orosházi „	69.884	71.760	2.7	4	Gyergyótölgyesi „	17.954	20.132	12.1
5	Szarvasi „	48.673	49.816	2.3	5	Szépvízi „	22.437	24.493	9.2
6	Szeghalmi „	40.083	41.890	4.5		Csongrád vm.			
	Bereg vm.				1	Csongrádi járás	28.085	27.458	- 2.2
1	Beregszászi járás	32.214	34.232	6.3	2	Kiskundorozsmai „	35.506	38.309	7.9
2	Munkácsi „	26.052	28.013	7.5	3	Mindszenti „	26.031	26.652	2.4
3	Vásárosnaményi „	27.929	29.175	4.5		Esztergom vm.			
	Beszterce-Naszód vm.				1	Esztergomi járás	42.830	49.882	16.5
1	Besztercei alsó járás	30.039	31.347	4.4	2	Párkányi „	44.614	43.363	- 2.8
2	Besztercei felső „	31.431	32.825	4.4		Fejér vm.			
3	Naszódi „	32.241	34.730	7.7	1	Adonyi járás	42.277	50.549	19.6
4	Óradnai „	31.594	34.642	9.6	2	Móri „	31.098	32.797	5.5
	Bihar vm.				3	Sárbogárdi „	49.502	51.767	4.6
1	Berettyóújfalusi járás	35.330	37.939	7.4	4	Székesfehérvári „	57.833	59.932	3.6
2	Biharkeresztesi „	28.482	29.425	3.3	5	Váli „	49.759	52.932	6.4
3	Cséffai „	20.049	20.572	2.6		Gömör és Kishont vm.			
					1	Feledi járás	36.889	35.510	- 3.7
					2	Putnoki „	13.557	13.492	- 0.5
					3	Rozsnyói „	21.832	21.559	- 1.3
					4	Tornaljai „	22.377	22.891	2.3

Sorszám ¹⁾ — Nos d'ordre ¹⁾	Vármegye (közigazgatási kirendeltség), járás <i>Comitats (et Secteurs administratifs) et arrondissements</i>	A jelenlevő népesség száma <i>Nombre de la population présente</i>		Ényleges szaporodás v. fogyás (-) - Accrois- sement ou décrois- sement (-) effectifs ‰	Sorszám ¹⁾ — Nos d'ordre ¹⁾	Vármegye (közigazgatási kirendeltség), járás <i>Comitats (et Secteurs administratifs) et arrondissements</i>	A jelenlevő népesség száma <i>Nombre de la population présente</i>		Ényleges szaporodás v. fogyás (-) - Accrois- sement ou décrois- sement (-) effectifs ‰
		1930	1941 ²⁾				1930	1941 ²⁾	
	Győr, Moson és Pozsony k. e. e. vm.								
1	Magyaróvári járás	42.784	44.557	4.1	4	Máramarosszigeti járás	37.062	41.454	11.9
2	Pannonhalmi „	26.068	26.139	0.3	5	Técsői „	20.235	24.149	19.3
3	Sokoróaljai „	26.952	26.417	- 2.0		Maros-Torda vm.			
4	Tószigetcsilizközi „	43.806	45.976	5.0	1	Erdőszentgyörgyi járás	20.479	22.841	11.5
	Hajdu vm.				2	Marosvásárhelyi „	48.180	51.566	7.0
1	Központi járás	71.164	76.760	7.9	3	Mezőbándi „	21.122	20.450	- 3.2
2	Püspökladányi „	43.433	44.833	3.2	4	Nyárádszeredai „	32.528	35.390	8.8
	Háromszék vm.				5	Régeni alsó „	43.105	47.363	9.9
1	Baróti járás	14.600	15.779	8.1	6	Régeni felső „	41.513	44.901	8.2
2	Kézdivásárhelyi „	38.993	41.038	5.2	7	Tekei „	20.780	23.202	11.7
3	Kovásznai „	26.236	26.843	2.3		Nógrád vm.			
4	Sepsiszentgyörgyi „	32.015	34.763	8.6	1	Balassagyarmati járás	37.758	39.379	4.3
	Heves vm.				2	Losonci „	23.667	24.166	2.1
1	Egri járás	52.093	51.712	- 0.7	3	Nógrádi „	33.060	34.061	3.0
2	Gyöngyösi „	50.410	50.345	- 0.1	4	Salgótarjáni „	44.594	47.858	7.3
3	Hatvani „	50.950	52.121	2.3	5	Szécsényi „	33.604	34.275	2.0
4	Hevesi „	44.477	45.232	1.7	6	Sziráki „	32.898	33.098	0.6
5	Pétervásári „	33.341	34.960	4.9		Nyitra és Pozsony k. e. e. vm.			
6	Tiszafüredi „	33.953	34.384	1.3	1	Érsekújvári járás	63.823	64.074	0.4
	Jász-Nagykun-Szolnok vm.				2	Galántai „	58.474	59.864	2.4
1	Jászsági alsó járás	43.049	43.256	0.5	3	Vágsellyei „	35.198	33.689	- 4.3
2	Jászsági felső „	45.171	45.455	0.6		Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.			
3	Központi „	24.811	24.869	0.2	1	Abonyi járás	47.080	45.809	- 2.7
4	Tiszai alsó „	47.263	48.435	2.5	2	Alsódabasi „	60.296	67.033	11.2
5	Tiszai felső „	53.896	55.302	2.6	3	Aszódi „	33.312	35.605	6.9
6	Tiszai közép „	49.707	52.341	5.3	4	Budakörnyéki „	76.842	88.595	15.3
	Kolozs vm.				5	Dunavecsei „	33.066	33.520	1.4
1	Bánffyhungyadi járás	34.310	34.166	- 0.4	6	Gödöllői „	68.645	82.773	20.6
2	Egeresi „	19.876	20.171	1.5	7	Gyömrői „	26.517	27.792	4.8
3	Hídalmási „	20.013	21.509	7.5	8	Kalocsai „	43.817	44.306	1.1
4	Kolozsborsai „	22.301	23.961	7.4	9	Kiskőrösi „	54.607	58.102	6.4
5	Kolozsvári „	47.297	51.501	8.9	10	Kiskunfélegyházi „	53.074	54.717	3.1
	Komárom vm.				11	Központi „	104.138	150.674	44.7
1	Dunaszerdahelyi járás	45.075	46.456	3.1	12	Kunszentmiklósi „	44.029	46.273	5.1
2	Gesztesi „	39.635	40.464	2.1	13	Monori „	68.604	74.190	8.1
3	Komáromi „	40.194	39.594	- 1.5	14	Nagykátai „	62.820	63.538	1.1
4	Ógyallai „	34.558	34.798	0.7	15	Ráckevei „	44.826	48.616	8.5
5	Somorjai „	23.531	23.935	1.7	16	Szentendrei „	38.557	45.869	19.0
6	Tatai „	71.740	77.955	8.7	17	Váci „	41.112	49.309	19.9
	Máramaros vm.					Somogy vm.			
1	Aknasugatagi járás	28.625	30.767	7.5	1	Barcsi járás	33.896	34.795	2.7
2	Dragomérfalvi „	29.770	31.301	5.1	2	Csurgói „	39.689	39.212	- 1.2
3	Felsővisői „	53.678	60.106	12.0	3	Igali „	30.414	30.141	- 0.9
					4	Kaposvári „	53.082	52.337	- 1.4
					5	Lengyeltóti „	34.171	36.631	7.2
					6	Marcali „	50.122	50.097	- 0.0
					7	Nagyatádi „	37.789	37.973	0.5
					8	Szigetvári „	32.867	32.781	- 0.3
					9	Tabi „	40.890	44.401	8.6

Sorszám (d'ordre)	Vármegye (közigazgatási kirendeltség), járás Comitats (et Secteurs administratifs) et arrondissements	A jelenlevő népesség száma Nombre de la population présente		Tényleges szaporodás v. fogyás (-) - Accrois- sement ou décrois- sement (-) effectifs ‰	Sorszám (d'ordre)	Vármegye (közigazgatási kirendeltség), járás Comitats (et Secteurs administratifs) et arrondissements	A jelenlevő népesség száma Nombre de la population présente		Tényleges szaporodás v. fogyás (-) - Accrois- sement ou décrois- sement (-) effectifs ‰
		1930	1941 ^{a)}				1930	1941 ^{b)}	
Sopron vm.					Udvarhely vm.				
1	Csepregi járás	26.211	24.818	- 5.3	1	Oklándi járás	26.326	29.029	10.3
2	Csornai „	40.971	41.146	0.4	2	Parajdi „	15.250	16.249	6.6
3	Kapuvári „	46.530	46.247	- 0.6	3	Székelykeresztúri „	23.604	25.926	9.8
4	Soproni „	29.654	29.610	- 0.1	4	Székelyudvarhelyi „	33.942	37.435	10.3
Szabolcs vm.					Ugocea vm.				
1	Dadai alsó járás	48.400	51.665	6.7	1	Halmi járás	34.268	37.061	8.2
2	Dadai felső „	35.645	38.080	6.9	2	Nagyszőlősi „	37.585	43.974	17.0
3	Kisvárdai „	49.629	53.221	7.2	Ung vm.				
4	Ligetajai „	27.372	29.829	9.0	1	Nagykaposi járás	16.791	16.957	1.0
5	Nagykállói „	49.879	54.890	10.0	2	Ungvári „	27.222	28.502	4.7
6	Nyírbaktai „	28.338	31.128	9.8	Vas vm.				
7	Nyírbátori „	28.873	30.886	7.0	1	Cellödömölki járás	43.313	41.714	- 3.7
8	Nyírbogdányi „	45.231	49.836	10.2	2	Irottkői „	8.552	8.708	1.8
9	Tiszai „	26.154	29.979	14.6	3	Körmend-német- újvári „	34.200	33.349	- 2.5
Szatmár vm.					4	Sárvári „	44.834	45.366	1.2
1	Avasújvárosi járás	28.276	31.168	10.2	5	Szentgotthárd- muraszombati „	26.229	27.204	3.7
2	Csengeri „	26.234	27.913	6.4	6	Szombathelyi „	35.117	35.947	2.4
3	Erdődi „	29.488	31.046	5.3	7	Vasvári „	35.081	34.515	- 1.6
4	Fehérgyarmati „	33.004	34.654	5.0	Veszprém vm.				
5	Kápolnokmonostori „	14.411	14.606	1.4	1	Devecseri járás	39.308	40.060	1.9
6	Mátészalkai „	54.936	59.660	8.6	2	Enyingi „	34.467	36.905	7.1
7	Nagybányai „	37.373	42.128	12.7	3	Pápai „	45.332	45.085	- 0.5
8	Nagykárolyi „	45.558	47.488	4.2	4	Veszprémi „	43.070	55.653	29.2
9	Nagysomkúti „	23.658	24.499	3.6	5	Zirci „	42.375	43.896	3.6
10	Szatmárnémeti „	45.860	47.713	4.0	Zala vm.				
11	Szinérváraljai „	25.901	27.809	7.4	1	Alsólendvai járás	19.209	19.059	- 0.8
Szilágy vm.					2	Balatonfüredi „	13.813	14.973	8.4
1	Alsószopori járás	26.620	28.877	8.5	3	Keszthelyi „	33.228	35.189	5.9
2	Krasznai „	30.009	32.700	9.0	4	Letenyei „	32.592	34.195	4.9
3	Szilágycsehi „	38.450	40.199	4.5	5	Nagykanizsai „	34.217	33.834	- 1.1
4	Szilágysomlyói „	41.447	46.166	11.4	6	Novai „	21.173	21.741	2.7
5	Tasnádi „	32.404	34.330	5.9	7	Pacsai „	32.129	31.906	- 0.7
6	Zilahi „	34.927	37.128	6.3	8	Sümegei „	28.469	27.930	- 1.9
7	Zsibói „	44.163	46.163	4.5	9	Tapolcai „	39.939	39.876	- 0.2
Szolnok-Doboka vm.					10	Zalaegerszegi „	40.720	41.300	1.4
1	Bethleni járás	38.875	40.968	5.4	11	Zalaszentszegrői „	25.451	24.616	- 3.3
2	Dési „	53.227	57.438	7.9	Zemplén vm.				
3	Kékesi „	24.599	25.970	5.6	1	Bodrogközi járás	39.581	42.301	6.9
4	Magyarlápósi „	28.337	29.994	5.8	2	Sárospataki „	31.466	35.478	12.7
5	Nagyilondai „	33.030	35.666	8.0	3	Sátoraljaújhelyi „	30.296	32.620	7.7
6	Szamosújvári „	26.189	27.692	5.7	4	Szerencsi „	50.194	52.813	5.2
Tolna vm.					5	Tokaji „	20.142	20.382	1.2
1	Dombóvári járás	34.372	34.149	- 0.7					
2	Dunaföldvári „	54.164	54.649	0.9					
3	Központi „	48.145	49.511	2.8					
4	Simontornyai „	35.952	36.392	1.2					
5	Tamási „	42.389	42.919	1.3					
6	Völgységi „	39.893	40.769	2.2					

Sorszám ¹⁾ — Nos d'ordre ¹⁾	Vármegye (közigazgatási kirendeltség), járás <i>Comitats (et Secteurs administratifs) et arrondissements</i>	A jelenlevő népesség száma <i>Nombre de la population présente</i>		Tényleges szaporodás v. fogyás (-) - Accroissement ou décroissement (-) effectifs %	Sorszám ¹⁾ — Nos d'ordre ¹⁾	Vármegye (közigazgatási kirendeltség), járás <i>Comitats et (Secteurs administratifs) et arrondissements</i>	A jelenlevő népesség száma <i>Nombre de la population présente</i>		Tényleges szaporodás v. fogyás (-) - Accroissement ou décroissement (-) effectifs %
		1930	1941 ²⁾				1930	1941 ²⁾	
	Beregi közig. kirendeltség. <i>Secteur administ. de Bereg</i>								
1	Alsóvereckei járás	19.295	21.640	12·1	2	Ökörmezői járás	35.226	42.290	20·1
2	Ilosvai „	69.325	80.398	16·0	3	Rahói „	48.915	59.471	21·6
3	Munkácsvidéki „	62.862	73.345	16·7	4	Taracvölgyi „	64.564	77.976	20·8
4	Szolyvai „	35.164	42.328	20·4		Ungi közig. kirendeltség. <i>Secteur administratif d'Ung</i>			
	Máramarosi közig. kirendeltség. <i>Secteur administratif de Máramaros</i>				1	Nagybereznai járás	48.693	55.329	13·6
1	Husztói járás	75.768	91.478	20·7	2	Perecsenyi „	24.399	27.832	14·1
					3	Szobránci „	22.741	24.318	6·9
					4	Ungvidéki „	24.556	25.511	3·9

¹⁾ A járásoknak a térképen feltüntetett sorszáma. A megyei városok a térképen (a járásokhoz hasonlóan szintén az egyes vármegyéken belül) a következőképpen sorszámozottak: — *Numéros d'ordre des arrondissements indiqués par notre carte. Pour chaque comitat, les villes départementales y appartenant sont indiquées sur cette carte. Elles y ont les numéros d'ordre suivants:*

Baranya vm. *)	8 = Mohács mv.***)	Nógrád vm.	7 = Balassagyarmat mv.
Bars és Hont k. e. e. vm.	5 = Léva mv.	Nógrád vm.	8 = Losonc mv.
Békés vm.	7 = Békéscsaba mv.	Nógrád vm.	9 = Salgótarján mv.
Békés vm.	8 = Gyula mv.	Nyitra és Pozsony k. e. e. vm.	4 = Érsekújvár mv.
Bereg vm.	4 = Beregszász mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	18 = Budafok mv.
Bereg vm.	5 = Munkács mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	19 = Cegléd mv.
Beszterce-Naszód vm.	5 = Beszterce mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	20 = Kalocsa mv.
Bihar vm.	13 = Nagyszalonta mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	21 = Kiskunfélegyháza mv.
Csanád, A. és T. k. e. e. vm.	6 = Makó mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	22 = Kiskunhalas mv.
Csík vm.	6 = Csíkszereda mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	23 = Kispest mv.
Csík vm.	7 = Gyergyószentmiklós mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	24 = Nagykőrös mv.
Csongrád vm.	4 = Csongrád mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	25 = Pestszenterzsébet mv.
Csongrád vm.	5 = Szentés mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	26 = Pestszentlőrinc mv.
Esztergom vm.	3 = Esztergom mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	27 = Rákospalota mv.
Gömör és Kishont vm.	5 = Rimaszombat mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	28 = Szentendre mv.
Gömör és Kishont vm.	6 = Rozsnyó mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	29 = Újpest mv.
Győr, Moson és Pozsony k. e. e. vm.	5 = Mosonmagyaróvár mv.	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	30 = Vác mv.
Hajdu vm.	3 = Hajduböszörmény mv.	Somogy vm.	10 = Kaposvár mv.
Hajdu vm.	4 = Hajdunánás mv.	Szabolcs vm.	10 = Nyíregyháza mv.
Hajdu vm.	5 = Hajduszoboszló mv.	Szatmár vm.	12 = Felsőbánya mv.
Háromszék vm.	5 = Kézdivásárhely mv.	Szatmár vm.	13 = Nagybánya mv.
Háromszék vm.	6 = Sepsiszentgyörgy mv.	Szatmár vm.	14 = Nagykároly mv.
Heves vm.	7 = Eger mv.	Szilágy vm.	8 = Szilágysomlyó mv.
Heves vm.	8 = Gyöngyös mv.	Szilágy vm.	9 = Zilah mv.
Jász-Nagykún-Szolnok vm.	7 = Jászberény mv.	Szolnok-Doboka vm.	7 = Dés mv.
Jász-Nagykún-Szolnok vm.	8 = Karcag mv.	Szolnok-Doboka vm.	8 = Szamosújvár mv.
Jász-Nagykún-Szolnok vm.	9 = Kisújszállás mv.	Tolna vm.	7 = Szekszárd mv.
Jász-Nagykún-Szolnok vm.	10 = Mezőtúr mv.	Udvarhely vm.	5 = Székelyudvarhely mv.
Jász-Nagykún-Szolnok vm.	11 = Solnok mv.	Vas vm.	8 = Kőszeg mv.
Jász-Nagykún-Szolnok vm.	12 = Túrkeve mv.	Vas vm.	9 = Szombathely mv.
Kolozs vm.	6 = Bánffyhyunyad mv.	Veszprém vm.	6 = Pápa mv.
Máramaros vm.	6 = Máramarossziget mv.	Veszprém vm.	7 = Veszprém mv.
Maros-Torda vm.	8 = Szászrégen mv.	Zala vm.	12 = Nagykanizsa mv.
		Zala vm.	13 = Zalaegerszeg mv.
		Zemplén vm.	6 = Sátoraljaújhely mv.

²⁾ Előzetes eredmények. — *Chiffres provisoires.* — *) Vm. = comitat. — **) Járás = arrondissement. — ***) Mv. = ville départementale.

Törvényhatóság, közigazgatási kirendeltség <i>Comitats, villes autonomes et Secteurs administratifs</i>	Nombre de la population				Accroissement de la population				Ezer férfira jutott nő <i>Femmes pour 1000 hommes</i>	
	A férfiak <i>masc.</i>	A nők <i>fémin.</i>	A férfiak <i>masc.</i>	A nők <i>fémin.</i>	A férfi <i>masculine</i>		A női <i>féminine</i>			
	s z á m a				népesség szaporodása 1910—1941 ²⁾					
	1910		1941 ¹⁾		szám <i>nombres abs.</i>	%	szám <i>nombres abs.</i>	%	1910	1941 ¹⁾
Ebből: — <i>Dont:</i>										
Budapest ⁴⁾ — <i>Budapest⁴⁾</i>	433.604	446.767	541.839	620.983	108.235	25·0	174.216	39·0	1.030	1.146
A többi tj. város — <i>Les autres villes autonomes</i>	429.916	423.132	586.469	587.395	156.553	36·4	164.263	38·8	984	1.002
Tj. városok együtt: — <i>Ensemble des villes autonomes</i>	863.520	869.899	1.128.308	1.208.378	264.788	30·7	338.479	38·9	1.007	1.071
Megyei városok — <i>Villes départe- mentales</i>	623.018	629.196	819.027	830.272	196.009	31·5	201.076	32·0	1.010	1.014
Városok együtt: — <i>Ensemble des villes</i>	1.486.538	1.499.095	1.947.335	2.038.650	460.797	31·0	539.555	36·0	1.008	1.047
Községek — <i>Communes</i>	4.081.780	4.099.125	4.778.677	4.878.958	696.897	17·1	779.833	19·0	1.004	1.021
Vármegyék — <i>Comitats</i>	4.704.798	4.728.321	5.597.704	5.709.230	892.906	19·0	980.909	20·7	1.005	1.020

¹⁾ Előzetes eredmény. — *Chiffres provisoires.* — ²⁾ 30 éves és 1 hónapos időszak. — *Période de 30 ans et 1 mois.* — ³⁾ L. a 2. sz. tábla ¹⁾ sz. jegyzetét. — *Voir tableau 2, note 1).* — ⁴⁾ L. a 2. sz. tábla ²⁾ sz. jegyzetét. — *Voir tableau 2, note 2).*

valamint az 1930. és 1941. évi adatok összehasonlítása nagyon változatos képet nyújt; a háttérben nem egyszer különleges körülmények húzódnak meg (menekültek felhalmozódása, a fegyveres erőnek valamivel a normálison felüli létszáma, a kivándorlás elmaradása stb.). Régi, vagy hosszú idő óta tartó mozgalmak (pl. sok évtizedes ki- vagy elvándorlás, a székely nők tömeges elszegődése stb.) is közreműködhetnek az eltérések kialakulásában. Kaleidoszkópikus adataink és a megfigyelhető nagy ingadozások arra is rávilágítanak, hogy az 1941. évi népszámlálás nem minden szempontból normális viszonyok között készítette el népünk statisztikai fényképét. Erre mutatnak a trianoni és a visszacsatolt részokról is rendelkezésre álló — meglehetősen sajátos eltérésekre utaló — 1910. és 1941. évi adatok:

	Ezer férfira jutott nő	
	1910-ben	1941-ben
Magyarország trianoni területén	1.007	1.042
Az első bécsi döntés alapján	1.019	1.004
Az 1939 március—áprilisban	1.049	985
A második bécsi döntés alapján	985	1.001

Adataink vannak a *lakóházak* és a *magánlakások számáról* is. Ezeket az előzetes eredményeket a 10. sz. tábla tartalmazza.

Rendkívül nagy a különbség a lakóházak 1910. és 1941. évi száma közt: a háború után országszerte megindult s többféle módon elősegített lakóházépítkezési mozgalom

hatásaképpen a *házak országos végszáma* 1·8 millióról csaknem 2·6 millióra ugrott, tehát 42·9%-kal nagyobbodott meg. Ugyanakkor a népesség 22·2%-kal gyarapodott. A tömeges lakóházépítkezések üdvös eredménye tehát a zsúfoltság bizonyos mértékű csökkenése volt: egy lakóházra 1910-ben 6·2, 1941-ben ellenben mindössze 5·3 lélek jutott. Ennek a jelenségnek az örvendetes voltát több körülmény zavarólag befolyásolja. Így az, hogy a koreltolódás következtében a családalapító korú, külön lakásra igényt tartó népesség a népgyarapodás országos átlagánál nagyobb mértékben növekedett meg; továbbá az is, hogy a zsúfoltság enyhülése nem érvényesül az egész vonalon — mindenütt és minden társadalmi rétegben — egyenlő mértékben; végül az 1910. és 1941. évi *lakóházfogalom sem volt tökéletesen azonos.* 1941-ben ugyanis minden különálló lakott épület külön lakóháznak számított,¹⁾ míg 1910-ben egy kisebb részüket — főleg Budapesten az azonos telken álló melléképületeket — nem vették külön számba. A lakóházszaporulat mérőszáma kivált az utóbbi okból az építkezésekről kissé *túlzottan* jó képet rajzol, anélkül azonban, hogy ez a lényegét nagyon érintené: az építőtevékenység a legutóbbi elszállt évtizedek alatt valóban igen tekintélyes volt.

Rendelkezésre áll még a magánlakások 1941. évi száma is: népességünk elhelyezé-

¹⁾ az 1941. évi lakóházadat a kitöltött házigyűjtőívek nyers száma.

Törvényhatóság, közigazgatási kirendeltség <i>Comitats, v compris les Secteurs administratifs, et villes autonomes</i>	A lakóházak száma <i>Nombre des maisons d'habitation</i>		Különbözet <i>Difference</i>		A magánlakások száma 1941 ²⁾ <i>Nombre des logements privés en 1941²⁾</i>	Egy lakóházra jutott magánlakás 1941 <i>Logements privés pour 1 maison d'habitat en 1941</i>	<i>Personnes présentes</i>		
	1910	1941 ^{1),2)}	1910—1941 ³⁾				Egy lakóházra pour 1 maison d'habitation	Egy magán- lakásra pour 1 loge- ment privé	
			szám nombres abs.	%				jutott	jelenlevő
Ebből: — <i>Dont:</i> Budapest szfv. ⁴⁾ — <i>Budapest, la capitale⁴⁾</i>	19.637	46.845	27.208	138·6	297.958	6·36	44·82	24·82	3·90
A többi tj. város — <i>Les autres vil- les autonomes</i>	97.844	168.519	70.675	72·2	313.213	1·86	8·72	6·97	3·75
Tj. városok együtt — <i>Ensemble des villes autonomes</i>	117.481	215.364	97.883	83·3	611.171	2·84	14·75	10·85	3·82
Megyei városok — <i>Villes départe- mentales</i>	190.917	295.479	104.562	54·8	446.747	1·51	6·56	5·58	3·69
Városok együtt — <i>Ensemble des villes</i>	308.398	510.843	202.445	65·6	1.057.918	2·07	9·68	7·80	3·77
Vármegyék — <i>Comitats</i>	1.690.349	2.368.329	677.980	40·1	2.897.582	1·22	5·58	4·78	3·90

1) A lakóház jellegű és a lakási célt is szolgáló épületekkel együtt. 1941-ben a házigyűjtőívek száma. — *Y compr. les bâti-
ments d'un caractère de maison d'habit. et ceux qui servaient aussi d'hab. Pour 1941, nombre des feuilles de maison.* — 2) Előzetes
eredmény. — *Chiffres provisoires.* — 3) A lakóházfogalom 1910-ben és 1941-ben nem volt teljesen azonos. 1941-ben minden különálló
lakóházzal és lakási célt is szolgáló épületről külön házigyűjtőívet kellett kitölteni, míg 1910-ben az azonos telken levő lakott mellék-
épületek külön számbavétele-kivált Budapesten egyes esetekben elmaradt. A lakóházszaporulat tehát a valóságban alacsonyabb a
kimutatottnál. — *En 1941, la notion de maison d'habitation n'est pas tout à fait conforme à celle de 1910. Au Recensement de
1941, on a dû remplir une feuille de maison pour chaque maison d'habitation et pour chaque bâtiment servant aussi de logement;
en 1910, dans certains cas, — surtout à Budapest, — on n'avait pas tenu compte des dépendances habitées appartenant à un même
bien-fonds; c'est pourquoi le nombre, indiqué en 1941, de l'augmentation des maisons d'habitation est supérieur à la réalité.*
4) L. a 2. sz. tábla 1. sz. jegyzetét. — *Voir tableau 2, note 1.* — 5) L. a 2. sz. tábla 2. sz. jegyzetét. — *Voir tableau 2, note 2.*

sére e szerint — az intézeti háztartásoktól
stb. eltekintve — 3¹/₂ millió magánlakás
szolgált; vagyis egy lakóházra 1·4 magán-
lakás, egy magánlakásra pedig 3·9 lélek
jutott.¹⁾ Minthogy a lakásoknak túlnyomó
része országszerte egyszobás, a 3·9-es átlag-
lakottság általában egészségtelen, zsú-
folt lakásviszonyokra mutat és zsinórmér-
tékül szolgálhat a lakáspolitikai célkitűzé-
seknél is.

A 10. sz. tábla megyei és tj. városi ada-
tai az előzetes lakóház- és lakásstatisztika
területi részleteibe engednek elég mély be-

1) A 3·9-es arányszám egy árnyalattal maga-
sabb, mint a valóságban; az intézeti háztartások
lakosságát ugyanis a népesség számából ezidősze-
rint még nem tudjuk levonni s így a magánlaká-
sok népességének pontos számát sem ismerjük.

pillantást és egyrészt város és vidék, más-
részt az egyes városok, sőt az egyes vár-
megyék lakóház- és lakásviszonyainak el-
téréseit is felfedik.

*

Népszámlálási adataink vázlatszerű is-
mertetésének összefoglaló tanúsága szerint
népesedésünknek vannak napos oldalai, de
sajnos, a nem kedvező tünetekben sincs
hiány. A végső mérlegelés mégis egy meg-
nagyobbodott s új erőre kapó népességről
ad képet. A népszaporodás fokozása és
arányosabb területi elosztása természetesen
a nagyobb országterületen is döntő hord-
erejű feladat.

Thirring Lajos dr.

SZOCIÁLIS VISZONYOK

Uj munkabérhelyzet a magyar mezőgazdaságban.

Les nouvelles conditions de salaires agricoles en Hongrie.

Résumé. A partir de cette année, les salaires agricoles minima sont fixés en Hongrie officiellement; donc, ils ne dépendent plus de l'offre et de la demande. Les minimums ont été établis dans tout le pays pour les salaires agricoles les plus importants par des Commissions départementales et urbaines instituées à cet effet, qui ont agi conformément aux principes prescrits par la Commission générale pour la fixation des salaires agricoles. Les Commissions locales ne devaient établir en aucun cas des salaires inférieurs aux minimums indiqués par ces principes, mais elles pouvaient dépasser ces minimums.

La présente étude indique les résultats de la fixation des salaires minima, en examinant dans quelle mesure les Commissions locales ont tenu compte de la situation de notre production agricole et des besoins sociaux (les détails y relatifs se trouvent dans la seconde partie).

Dans la première partie de l'étude, l'auteur, après avoir brièvement indiqué les conditions de la production agricole hongroise, arrive à cette conclusion que l'agriculture doit être chez nous médiocrement intensive, du moins jusqu'à ce qu'on ait créé les installations d'irrigation propres à la rendre moins dépendante des caprices du temps. Il fait remarquer ensuite que chez nous, les possibilités de production varient fort non seulement d'une région géographique à l'autre, mais aussi suivant de moins grands espaces, ce qui influe sur l'intensité du travail et sur la capacité de charge.

En examinant le rôle du travail et du salaire au point de vue des patrons, il indique que l'intensité du travail agricole dépend, tant pour la quantité que pour la qualité, des prix des marchés, des conditions du sol, du groupement économique des genres de culture, de l'utilisation rationnelle, harmonieuse, de la main d'oeuvre et de la force des animaux, des conditions atmosphériques, de la situation du marché du travail, de l'étendue de l'exploitation, de l'application des travailleurs et de l'importance relative des salaires.

Envisageant le rôle du travail et du salaire au point de vue des ouvriers, l'auteur souligne que pour répondre aux considérations d'ordre social, il faut que le salaire tienne compte du facteur humain, de l'époque du travail, des efforts exigés de l'ouvrier, du rendement de ce dernier, des considérations concernant la famille de l'ouvrier, de la durée du travail, de l'étendue du champ

de travail, du mode de paiement du salaire, des variations des prix du marché et des prix auxquels le patron vend ses produits, ainsi que de l'importance des bénéfices offerts à l'ouvrier par des travaux accessoires.

Il indique, en outre, les causes qui empêchent, aujourd'hui encore, d'une part, de mesurer, suivant les différents endroits, l'intensité du travail des exploitations agricoles, et d'autre part, de connaître la répartition par profession de la population agricole active entrant en ligne de compte pour les salaires agricoles. Donc, les autorités agricoles ne pouvaient avoir sur ces deux points des renseignements sûrs. Et malgré cela, on devait trouver, pour régler la question des salaires agricoles, une solution propre à être réalisée vite. L'auteur dira, dans la partie suivante de son étude, comment cela avait réussi.

*

ELSŐ RÉSZ.

Az események összefoglalása.

A magyar társadalom a szociális fejlődés iránt ma nagyobb vágyat és cselekvőkészséget mutat, mint a múltban bármikor. Új szellem kibontakozásáról beszélhetünk, amely a nemzet biztonságát és további fejlődését népünk szociális helyzetének gondos ápolásával kívánja megalapozni. Ezen a vonalon a gazdasági munkabérek törvényszabályozta rendezését olyan lépésnek tekinthetjük, amellyel a mezőgazdasági munkásság boldogulásának ügye előrejutott.

Érdemes ezért átfogóan vizsgálni és mérlegelni az eredményeket, amelyek a gazdasági munkabérek rendezésével előállottak. Az 1940. évi XV. törvénycikk¹⁾ és a 130.000/1940. F. M. sz. rendelet²⁾ lefektette a rendezés alapelveit és szabályozta a munkabérmegállapító bizottságok szervezetét. A vármegyei (31), városi (5) és közigazgatási kirendeltségi (3) bizottságok³⁾ megalakulása a múlt év nyarára esett,

¹⁾ A továbbiakban törvény.

²⁾ A továbbiakban rendelet.

³⁾ A továbbiakban vármegyei bizottságok.

amikor is azok a rendkívüli viszonyok miatt érdemleges munkát alig végezhettek. Nyilvánvaló volt, hogy 1941. lesz az első év, amelyben a munkabérnek, vagyis a termelési költség legfontosabb tényezőjének alsó határát már nem a kereslet és kínálat esélyei, hanem a munkabérmegállapítás eredményei határozzák meg.

Az új helyzet kialakulásában döntő volt az országos bizottság határozata (167.000/1940. F. M. sz. rendelet), amely a munkabérmegállapításra kötelező irányelveket szabott meg. A vármegyei bizottságok a kötelező irányelvekben foglaltaknál kisebb munkabéreket sehol sem állapíthattak meg, azoktól felfelé azonban eltérhettek. A bizottságok azokat a helyi viszonyokhoz képest a munkák egyes részeire is, úgyszintén más összetételben, illetőleg más rendszer szerint is megállapíthatták, de ezekben az esetekben is a munkavállalók részére legalább olyan értékű keresetet kellett biztosítaniok, mint amilyent a kötelező irányelvek megszabtak. Azokban a munkabérekben, amelyekre nézve az irányelvek nem rendelkeztek (ilyenek a napszámbérek is), a bizottságok a legkisebb mértéket lefelé is szabadon megállapíthatták.

Az irányelvek felállításával tehát két lényeges szempont jutott érvényesüléshez. A legkisebb munkabérek megállapításánál a legalsó határvonal az érintett munkabérekben azonos lett az egész ország területén. Az irányelvek közvetett hatása érvényesült abban, hogy a bizottságok a feladat megoldásához hasznos és szociális szempontból nem nélkülözhető támpontokat kaptak.

Ilyen előzmények után ültek össze a vármegyei bizottságok és megállapították mindenütt (a keleti és erdélyi területeket kivéve) az 1941. évre érvényes legkisebb gazdasági munkabéreket. Ezzel a mezőgazdaságban új munkabérhelyzet állott elő. Ennek mibenléte széles körben érdekli az ország közönségét. Az érdeklődés azonban nem szorítkozik csupán a munkaadók és a munkavállalók körére. A mezőgazdasági munkabérek kérdése és rendezése érinti a magyar gazdasági élet egész területét, hatással van valamennyi fontos foglalkozási réteg helyzetére és mint ilyen a legközvetlenebb befolyást gyakorolja a szociális élet alakulására. A kérdés nem kellő méltánylása tehát hátráltatná a szociális érdekeket, a szakszerű mérlegelés hiánya pedig veszélyeztetheti a termelés fejlődését.

A törvény olyan legkisebb (minimális) munkabérek megállapítását tette a bizottságok feladatává, amelyek „a gazdasági munkavállalók részére a munka értékének, valamint a megélhetési és gazdasági viszonyoknak (különösen a termelési költségeknek és értékesítési lehetőségeknek) megfelelnek“. A döntés mindenütt megtörtént, az eredmények pedig meghatározták a jelen gazdasági év munkabérhelyzetét. Ezek egyúttal annak elbírálására is alapot nyújtanak, hogy a rendezés alapelvei helyesek-e, az eredmények a termelési adottságokkal és a szociális szükségletekkel összhangban állanak-e és a lefektetett rendszer fejlődőképes-e?

Figyelembeveendő az is, hogy utóbb az 1.520/1941. M. E. sz. kormányrendelet a bizottságokat felhatalmazta a legnagyobb (maximális) munkabérek megállapítására is és a rendelet 1941. év március hó 20-ától kezdve újabb megállapításig rögzítette a napszámos és hónapos munkások legkisebb munkabéreit. A kormányt erre a lépésre az árpolitikai helyzet komoly mérlegelése készítette. A kormány ugyanis a mezőgazdasági termelvények árát már korábban rögzítette, hogy megakadályozza a megélhetési költségek emelkedését és a pénzvásárlóerejének leromlását. E lépés szükségét az első világháború tapasztalatai eléggé indokolták, amikor is a dolgozó népesség megélhetése az ár és pénzinfláció következtében válságba jutott. Az árrögzítés fenntartásának azonban előfeltétele, hogy rögzíttessék a termelvények árának legfontosabb tényezője, a munkabér is. E tanulmány megírásáig a megállapított legnagyobb munkabérek még nem voltak ismereteseek. Hogy milyen mértékben kényszerülhettek ehhez az eljáráshoz a bizottságok, abban a már megszabott legkisebb munkabérek is döntő súllyal estek latba. Ezeknek megismerése tehát ebből a szempontból is érdeklődésre tarthat számot.

A mezőgazdasági termelés magyar adottságai.

A mezőgazdaság helyzetét nagyon találóan jellemzi az a mondás, hogy „a munkás a gazdájával együtt örül és együtt sír“ aszerint, hogy jó vagy gyenge termés volt. Ebben a pár szóban benne van mindaz, ami általánosságban alapvető eltérés a mezőgazdasági és az ipari termelés között és az is, aminek magyarázatát a sajátságai.

gos magyar természeti viszonyokban kell keresnünk. Lehetetlen ezeket nem érinteni hacsak pár szóval is akkor, amikor a termelési költségekből 40—50% a munkabérekre esik.

A mezőgazdasági termelés, ellentétben az iparival, nem mechanikus, hanem organikus, vagyis elsősorban a természeti tényezőknek (időjárás, árvíz, domborzat, stb.) és az élettani folyamatoknak (talajtápanyagok, talajmikróbák, talajstruktúra, stb.) áll a legközvetlenebb befolyása alatt. Ezek hatása alatt a termés mennyisége és minősége évről-évre előre nem mérhetően változik. Amíg a gyárpar oly mennyiségben és minőségben, ott és akkor termel, ahogy azt a piac kívánja, addig a mezőgazdasági termelés azonkívül, hogy a természeti előfeltételektől függ, helyhez kötött, idényszerű és decentralizált. Számottevő a mezőgazdaságban a rovarok okozta kár és az ellenük való védekezés költsége is. Vannak más jellegzetes és mondhatni hátrányos vonások is, amelyek a termelés jövedelmezőségét a mezőgazdaságban kedvezőtlenül befolyásolják. A mezőgazdasági termelvények könnyen romlandók, ezért a megfelelő kezelésük költsége is nagy. Az állattenyésztésnél rendkívül számottevő az elhullás kockázata és az ellenük való védekezés is kiadást jelent. A termények és az állatok térfogatra, illetőleg súlyra igen tekintélyesek, következésképpen a szállítási költségük is magas. Az utóbbit még fokozza a termelőhely és a fogyasztópiac közötti távolság nagysága. A térbeli távolság egyébként a munkavégzésben is hátrányosan jelentkezik. A munkahely megközelítésével jelentős idővesztések állanak elő és a munkavégzés ellenőrzése csak a személyzet költséges szaporításával volna fokozható. Ilyen körülmények között megérthető, hogy a mezőgazdaságban a befektetett tőke gyors megforogására alig van lehetőség és már jónak minősül annak a gazdaságnak helyzete, amely a minimális kamathozamot eléri. Ebből következik az is, hogy a hitelszükséglet biztosítása a mezőgazdaságban állandóan probléma. De mindezeket fontosságban meghaladja az elérhető piaci árak mikénti alakulása és az agrárrolló állása. Ha a piaci árak tartósan oly alacsonyak, hogy a gazda csak ráfizetéssel termelhet, továbbá, ha csak jóval nagyobb mennyiségű termény vagy állat eladásával szeresheti

meg a számára szükséges iparcikkeket, akkor a mezőgazdaság válsága áll elő olyan következményekkel, amelyek már fenyegetik az ország közgazdasági és társadalmi egyensúlyát. Ez volt a helyzet Magyarországon is a mostani világháború ki-robbanását megelőzően.

Rátérve a magyar adottságokra, a helyzetet röviden következőképpen jellemezhetjük. A magyar éghajlatnak vannak előnyei és hátrányai. Előnye, hogy a növények tenyészideje aránylag hosszú és számos belterjes (kapás, ipari és kereskedelmi) növény termelését is lehetővé teszi, ami kedvez a munkaerő kihasználásának és a belterjességnek is. Előnyös a sok napsütés is, amely Európában hasonló termelési viszonyok között sehol sem található meg. Nem lebecsülendő az a helyzeti előny sem, hogy a többszázmilliós európai fogyasztópiac kellős közepén termelhetünk és pedig a fejlődés kilátásaival. Az egészségesebb irányt vett emberi táplálkozás ugyanis fokozódó keresletet támaszt olyan mezőgazdasági cikkek (tejtermékek, vitamindús növények, könnyebben emészthető húsfélék) iránt, amelyek a gazdálkodást kisüzemi vonalon is rentábilissá teszik.

Hátrányos, hogy az éghajlatunk elég szélsőséges, különösen a szárazság, illetőleg a csapadék egyenlőtlen eloszlása következtében. Az időjárás szélsőséges volta erősen emeli a magyar mezőgazdaság kockázatát és a gazdálkodást ma még csak középbelterjes vonalon engedi érvényesülni. Ebből kifolyólag növénytermelésünk eredménye évről-évre nagy ingadozásokat mutat, amint azt az 1. sz. tábla is szemlélteti.

Szakértői vélemények szerint a szárazságtól legtöbbet szenvedő Alföldünkön ezeket a hátrányokat ellensúlyozni és a magyar éghajlat előnyeit jobban kihasználni az öntözési rendszer kifejlesztésével lehetséges. Ily módon a mezőgazdaság belterjességének számottevő fokozása nem megoldhatatlan probléma. Megoldásához azonban oly hatalmas tőkebefektetés szükséges, amelyet a gazdatársadalom magára vállalni nem képes. Ahhoz pedig, hogy az egész ország anyagi ereje kockázat nélkül állhasson sorompóba, elengedhetetlen, hogy egyéb vonatkozásokban is az előfeltételek biztosítva legyenek (biztos piaci elhelyezés, megfelelő és tartós árak, stb.). Ezeket az előfeltételeket egy európai

1. Terméseredmények 1925—1940. években.

Résultats de la récolte en 1925—40.

Év Années	Gabonaneműek Céréales				Kapások Cultures sarclées		
	Búza Froment	Közs Seigle	Árpa Orge	Zab Avoine	Kukorica Maïs	Burgonya Pommes de terre	Cukorrépa Betterave à sucre
	millió q — millions de q						
1925	19.5	8.3	5.5	3.7	22.4	23.6	15.3
1926	20.4	8.0	5.6	3.6	19.4	18.7	14.5
1927	20.9	5.7	5.2	3.3	17.4	20.0	14.6
1938	27.0	8.3	6.7	4.0	12.6	14.7	14.4
1929	20.4	8.0	6.8	4.1	17.9	21.7	16.1
1930	23.0	7.2	6.0	2.6	14.1	18.4	14.6
1931	19.7	5.5	4.8	1.9	15.2	14.5	9.7
1932	17.5	7.7	7.2	3.2	24.3	15.6	8.5
1933	26.2	9.6	8.4	3.6	18.1	18.6	9.4
1934	17.6	6.2	5.4	2.6	21.0	21.2	9.2
1935	22.9	7.3	5.6	2.5	14.2	13.9	7.7
1936	23.9	7.1	6.6	2.6	25.9	24.5	11.2
1937	19.6	6.2	5.6	2.7	27.6	25.6	10.1
1938	26.9	8.0	7.2	3.1	26.6	21.4	9.7
1939 ¹⁾	30.8	8.6	7.9	3.7	23.3	22.9	11.6
1940 ²⁾	20.7	7.2	6.9	4.3	29.6	34.4	17.6

¹⁾ Kárpátalja nélkül. — *Sans la Subcarpathie.*²⁾ Kárpátaljával, de a keleti és erdélyi országrész nélkül. — *Y compris la Subcarpathie; non compris les territoires oriental et transylvain.*

autarchikus gazdálkodás minden valószínűséggel biztosíthatná.

Annak ismerete, hogy a magyar mezőgazdaság ereje min nyugszik, a gazdasági munkabérek kérdés taglalásánál sem közömbös, mert a munkaerő foglalkoztatottsága és a mezőgazdaság szociális teherbíróképessége ezeknek az erőknek mennyiségi és minőségi alakulásától függ. A növénytermelés ma is döntő tényező a mezőgazdaságban. A fejlődés fokára és rendkívüli erőfeszítésre mutat az a körülmény, hogy az állattenyésztés a növénytermelés mellett már több mint egyenrangú tényezőnek kezd számítani. A legutolsó termelési évadban (1940-ben) a mezőgazdaság pénzbevétele a növénytermelésből 573 millió, az állattenyésztésből pedig 721 millió pengőre becsülhető.¹⁾ Ezzel szemben a szőlő, gyümölcs és fatermelés együttes bevételi értéke csupán 165 millió pengő volt.²⁾ Ugyanabban az évben az ország területén²⁾ búzával 3,333.062, rozssal 1,141.881, őszi árpával 116.773, tavaszi árpával 797.356, zabbal 557.867, tengerivel 2,338.262, burgonyá-

¹⁾ A Magyar Gazdaságkutató Intézet helyzetjelentése. 1940 október hó.²⁾ A keleti és erdélyi országrész nélkül.

val 603.551, cukorrépával 126.781 és takarmányrépával 275.318 kat. hold nagyságú terület volt bevetve. E számokból kitűnőleg a túlsúly a gabonafélékre esik. A mostani világháborút megelőzőleg ezeknek értékesítési lehetősége és áralakulása volt a legválóságosabb. Ennek ellenére a gabonafélék, főleg a búza területe a mi viszonyaink között olyan mértékben ezután sem csökkenthető, amely mezőgazdasági termelésünk struktúráját teljesen megváltoztatná. És pedig azért nem, mert a mi természeti és üzemi adottságaink mellett ez az a növény, amelynek termésére a legbiztosabban számíthatunk és amely a mezőgazdaság összetett jövedelmezőségének egyik fontos pillére. Ez pedig a mezőgazdasági foglalkoztatottság javulására kedvező adottságnak nem mondható.

2. Egy katasztrális hold elméleti kézimunka szükséglete.¹⁾Besoins en main d'oeuvre d'un arpent cad., évalués théoriquement.¹⁾

Mivelési ág Genres de culture	Napok száma Nombre de journées
Legelő — pâturage	1
Rét — prairie	8
Kalászosok — céréales	8.5
Szálatakarmány — plantes fourragères	9
Ipari- és kapásnövények — plantes industr. et de cultures sarclées	20
Tengeri — maïs	22
Burgonya — pommes de terre	23
Takarmányrépa — betterave fourragère	30
Kertmivelés — jardinage	35
Cukorrépa — betterave à sucre	40
Kertmivelés — jardinage	45
Szőlő — vigne	120
Dohány — tabac	160

¹⁾ Reichenbach Béla. Mezőgazdasági üzemtan. 1930. 194 l. — *D'après un ouvrage de langue hongroise de Béla Reichenbach, intitulé Mezőgazdasági üzemtan. 1930. Page 194.*

Amint e tábla adatai is mutatják a kalászosok jóval kevesebb kézimunkát igényelnek, mint a kapásnövények. Minthogy a munkanapok számával a munkaköltség is emelkedik, a munkabérek (különösen a napszámbeérek) nagyságának jelentős szerepe van abban, hogy a gazdaságok milyen mértékben karolhatják fel a kapások termelését, ami egyrészt a belterjesség emelkedését, másrészt a munkások nagyobb foglalkoztatását vonja maga után.

3. A terület megoszlása művelési ágak szerint.

Répartition de la superficie du pays, suivant les genres de culture.

Művelési ág Genres de culture	H o n g r i e		
	A háború előtti d'avant-guerre	a trianoni de Trianon	a meg- gyobbodott agrandie
	Magyarország területén		
	1913 ‰	1935 ‰	1940 IX. hó Septembre 1940 ‰
Szántó — Terres labourables	45.5	60.7	49.0
Kert — Jardins	1.3	1.3	1.4
Rét — Prairies	9.3	6.9	9.6
Szőlő — Vignes	1.1	2.2	1.5
Legelő — Pâtu- rages	11.9	10.6	11.0
Erdő — Forêts	25.5	12.0	22.0

Az állattenyésztés fejlettségének foka mutatja a mezőgazdaság erejét. A növénytermelvényeknek minél nagyobb része kerül értékesítésre az állatállományon keresztül, annál biztosabb alapon áll a gazdálkodás. Nálunk növénytermelésünknek legalább a fele az állattenyésztésen keresztül értékesül és csak a másik fele kerül közvetlen emberi fogyasztásra, vagy piaci forgalomba. A megfelelő állatállomány nélkülözhetetlen a talaj trágyaerejének fenntartásánál is. Az állattenyésztés fejlesztésére érthetően minden agrikultúr állam a legmesszebbmenően törekszik. Szociálpolitikai szempontból sem lebecsülhető ez a törek-

vés, mert komolyan csak ennek révén emelhető a mezőgazdaság jövedelmezősége és időbelileg is csak ezúton fokozható a gazdaságok kapacitásának kihasználása. Mindkettőnek hatása alatt a munkapiac helyzete és a munkabérek alakulása is kedvezőbb lehet.

Állattenyésztésünk fejlődése a trianoni viszonyok között csak igen mérsékelt lehetett. Az állat-takarmány biztosítása a rét- és legelőterület nagyságának és országos arányának kedvezőtlen alakulása után mind nagyobb nehézségekbe ütközött és az első világháborús kiesést is csak a szalastakarmánynövények intenzívebb szántóföldi termelésével lehetett pótolni. Nálunk kb. 24 marha és 41 sertés a 100 hektárra eső arányszám. Szerencsére a területgyarapodások után a rét- és legelőterületeink aránya ismét kedvező lett (lásd a 3. sz. kimutatást) és valószínű, hogy ennek előnyeit állattenyésztésünk ebben az évben már élvezni is tudja. Ez a mezőgazdaságunk belterjességét hatékonyan fokozhatja. Igen előnyösnek tekinthető a juhállományak közel másfélmillió gyarapodása, amely fejlett textiliparunk gyapjúszükségletét a tömegellátás tekintetében biztosítja.

A területgyarapodás a mezőgazdasági-
lag művelhető terület nagyságát is növelte (lásd 4. sz. táblát). Különösen előnyös volt az erdőterület tetemes megnövekedése, amelynek révén az évenként kb. 100 millió pengőt kitevő faimport szüksége megszűnt,

4. A terület művelési ágak szerint.

Répartition de la superficie du pays, suivant les genres de culture.

Művelési ág Genres de culture	Kelet Magyar- ország és Erdély visszacsatolt része ¹⁾ Territoires oriental et transylvain récupérés ¹⁾	Kárpátalja Subcarpathie	A Felvidék visszacsatolt része ²⁾ Partie récupérée du Nord ²⁾	Trianoni Magyarország ³⁾ Hongrie de Trianon ³⁾	Mai Magyarország Hongrie actuelle
	k a t. h o l d — a r p e n t s c a d.				
Szántóföld — Terres labourables	2,324.813	327.235	1,215.066	9,770.293	13,637.407
Kert — Jardins	116.549	21.608	36.065	207.989	382.211
Rét — Prairies	1,080.405	293.469	180.345	1,122.396	2,676.615
Szőlő — Vignes	27.002	1.099	15.925	361.898	405.924
Legelő — Pâturages	939.138	273.187	175.367	1,677.095	3,064.787
Erdő — Forêts	2,734.760	1,128.175	348.033	1,923.458	6,134.426
Nádas és földadó alá nem eső terület Roselières et superficies non assujet- ties à l'impôt foncier	267.252	51.144	116.561	1,112.589	1,547.546
Összesen — Total	7,489.919	2,095.917	2,087.362	16,175.718	27,848.916

¹⁾ 1911. évi kataszteri adatok. — Chiffres de 1911, d'après le Cadastre. — ²⁾ Az 1938. december 15-i összeírás szerint. — D'après le dénombrement du 15 décembre 1938. — ³⁾ 1938. év. — En 1938.

sőt a faexportáló államok sorába léphetünk. Szempont az is, hogy a kitermelés hatalmas munkája nagy tömegeknek biztosít munkát éppen abban az időszakban, amikor a mezőgazdaságban már csak az állatok gondozása körül akad komolyabb tennivaló. A művelhető és az erdőterület kedvezővé vált aránya (lásd a 4. sz. táblát) is olyan tényező, amelynek előnyei szociálpolitikai oldalon feltétlen mérlegelelendők.

Figyelmünket nem kerülheti el a kis- és nagybirtoknak a termelésben elfoglalt szerepe sem. Az adatok ma még csak a trianoni területre és időkre vonatkozólag ismeretesek.

		A művelés alatt álló	
		100 kat. holdon	aluli felüli
		birtokra	esett %
a)	10·3 millió kat. hold szántóból	70·5	29·5
	2·9 " " " rétet és legelőből	35·6	64·4
	1·9 " " " erdőből	10·0	90·0
b)		100 kat. holdon	aluli felüli
	szántó	birt. területéből	%
	rét és legelő	85·4	45·8
	erdő	12·3	28·3
		2·3	25·9

Ezekből a számokból a munkapiac kérdésénél legfontosabb, hogy kb. 3 millió kat. hold szántóföld, valamint 1·8 millió kat. hold rétet és legelőterület esik a 100 kat. holdon felüli birtokcsoportra, amely csaknem teljes mértékben idegen munkaerők igénybevételére szorul. Mezőgazdasági munkásságunk legtekintélyesebb részét tehát ez a birtokcsoport foglalkoztatja és megélhetését is ez biztosítja. Termelési szempontból a két csoport helyzete annyiban érdemel megemlítést, hogy a növénytermelés terén a kisbirtokra eső termésátlagok kisebbek, tehát teherbíróképességük is egyoldalú termelés esetén kedvezőtlenebb. Ez a különbség kat. holdankint a 100 kat. holdon aluli és felüli birtokcsoportok között átlagban a kalászosoknál 2 q, a szemestengerinél 1·5 q, a burgonyánál 11 q és a répánál legalább 20 q. Ezek a különbségek a részesmunkával elérhető keresetben már jelentős eltérést idéznek elő a nagyobb birtokon dolgozó munkások javára.

A kisbirtok életalapja azonban az állattenyésztés. Erre vonatkozólag pontos statisztikai képet kapni akár mennyiségileg, akár minőségileg több oknál fogva akadályokba ütközik. Az 1930. évi adatok szerint a kisbirtokok (és kisemberek) tartják el

a szarvasmarhaállomány	76·2 %	-át
a sertésállomány	85·0 %	"
a lóállomány	85·0 %	"
a juhállomány	30·0 %	"
a baromfiállomány	92·0 %	"

Ez az állapot a munkabérhelyzet szempontjából is mérlegelelendő. A sertéshízláshoz és baromfitenyésztéshez széles néprétegek érdekei fűződnek. Nem közömbös tehát, hogy különösen a tengeri, mint fontos állattélelmezési cikk minél olcsóbb legyen. A tengeriművelésnél a munkabér (különösen a napszámber) igen számottevő, tehát ennél, amint a legtöbb kapásnövénynél, a munkabér nagysága kétféle szociális érdeket érint közelről.

Amikor e pár vonással szükségképpen felvázoltuk a magyar mezőgazdaság adottságait, előttünk nem lehet kétséges, hogy az adott viszonyaink között és nagy agrár népsűrűségünk mellett mezőgazdaságunk fejlesztésének két nélkülözhetetlen alappillére van. Az egyiket megtestesíti annak a gazdának a típusa, aki a föld szeretetétől áthatva minél alaposabb szakértelemmel, megfelelő érzékkel és kitartással vállalkozik a magyar föld értékeinek kitermelésére és vállalja az ezzel járó tetemes kockázatot is. A másik pedig a magyar föld népének a munkaereje és munkakészsége. Ennek a hatalmas és értékes munkaerőnek helyes felhasználásán múlik nemcsak a mezőgazdaság, hanem az ország jövője is. E kettő viszonyáról és érdekelttségéről kell szólnunk a következőkben.

A munka és a munkabér a munkaadó szemszögéből.

Az érdeklődésünk középpontjában kell álljon az a kérdés, hogy milyen mértékben szorul a mezőgazdaság a munkaerő igénybevételére. Az igénybevétel mértéke az illető vidék munkaintenzitásától függ. Az, hogy vidékenként, sőt gazdaságonként is eltérő munkaintenzitással találkozunk, rövid magyarázatra szorul már csak azért is, mert indokait kell adnunk annak, miért ütközik ma akadályokba e szempontból annyira fontos helyzetnek az országos viszonylatban kívánatos megismerése.

Természetes és egyedül életképes törekvés az, hogy minden gazdaság azt termel, illetőleg olyan gazdálkodást folytat, amely a jövedelmezőségét legjobban szolgálja. Kétségtelen, hogy e kérdés eldöntésénél a gazdálkodót a piaci árak alakulása érdekli

elsősorban. A mezőgazdaságban azonban még a kedvező piaci ár biztonsága sem lehet kizárólagosan irányító tényező, mint az iparban. A mi viszonyaink egyáltalán nem kedveznek az egyoldalú szabadgazdálkodásnak, mert ez természettől fogva jó éghajlatot és talajt, továbbá tőkererőt és állandóan biztos piacot tételez fel. Az egy-

oldalú termelés túl nagy kockázatot jelenthet, mert egyes növények aránytalan kiterjesztésével nemcsak a talaj és annak trágyaereje romlik, hanem munkatorlódások is előállnak. Ez pedig lehetetlenné teszi a munkaerő és a gazdasági felszerelés egyenletes kihasználását, fokozza tehát a termelési költségeket és végül ugyanolyan

5. A hét főtermény termésátlaga az 1938/39. és 1939/40. gazdasági évben.

Rendements moyens des 7 principaux produits agricoles pendant les campagnes de 1938—39 et de 1939—40.

	Búza Froment		Rozs Seigle		Őszi árpa Orge d'automne		Tavaszi árpa Orge de printemps		Zab Avoine		Szemes-tengeri Mais pour graine		Burgonya Pommes de terre		Cukorrépa Betterave à sucre			
	1939	1940	1939	1940	1939	1940	1939	1940	1939	1940	1939	1940	1939	1940	1939	1940		
I. Kisalföld — Petite Plaine																		
Bars és Hont	10·92	8·0	8·29	7·0	8·42	6·5	8·34	9·0	8·3	8·5	10·63	16·0	46·52	60·0	137·17	150·0		
Esztergom	8·95	8·0	7·11	6·5	7·93	8·5	7·30	9·0	6·77	9·7	11·20	13·5	50·72	67·0	135·53	135·0		
Győr és Moson	10·88	8·5	8·13	8·0	9·44	5·5	9·21	9·0	8·98	9·6	12·39	13·0	52·98	70·0	123·83	170·0		
Komárom	10·58	7·0	8·22	6·5	9·78	5·0	9·29	7·8	8·76	8·5	11·62	13·0	53·61	66·0	131·06	140·0		
Nyitra és Pozsony	11·43	8·0	8·97	6·5	10·72	8·0	9·88	9·8	10·67	10·0	12·54	14·5	51·25	74·0	164·06	160·0		
Sopron	11·72	7·5	7·83	7·0	10·42	6·0	9·96	9·8	9·76	9·5	11·07	16·5	37·26	50·0	134·37	130·0		
I. Ország rész összesen — <i>Totaux</i>	10·84	7·75	8·20	6·95	9·49	6·29	9·17	9·02	8·91	9·17	11·75	13·95	49·86	65·11	142·35	148·32		
II. Dunántúli dombosvidék Transdanubie, région de collines																		
Baranya	10·55	9·2	8·33	7·5	10·18	6·0	10·00	8·9	9·75	9·4	14·91	13·2	40·91	58·0	134·49	180·0		
Fejér	11·15	7·8	8·40	6·5	10·04	8·0	9·08	8·5	9·12	7·6	12·47	14·0	46·01	55·0	141·01	138·0		
Somogy	9·47	8·6	7·85	8·4	8·86	7·0	8·74	8·6	9·21	7·0	12·18	18·3	47·48	75·0	105·22	140·0		
Tolna	10·69	8·5	8·50	7·0	10·51	7·0	9·79	9·5	9·98	9·3	13·20	18·0	49·08	63·0	162·63	150·0		
Vas	9·06	6·7	6·59	6·7	9·39	6·0	9·06	7·5	8·58	7·5	10·37	10·4	40·64	45·0	129·37	108·0		
Veszprém	9·81	6·5	7·46	6·0	10·52	4·5	8·39	7·2	7·99	7·0	11·28	12·0	49·71	50·0	120·10	100·0		
Zala	8·32	7·2	6·88	7·0	8·84	6·5	8·27	8·0	8·22	8·5	11·30	13·0	36·20	45·0	117·49	130·0		
II. Ország rész össz. — <i>Totaux</i>	9·93	7·97	7·55	7·09	9·90	6·61	8·94	8·04	9·05	8·18	12·67	15·05	44·77	57·73	125·93	133·79		
III. Duna-Tisza közze Entre le Danube et la Tisza																		
Bács-Bodrog	10·58	9·0	8·84	5·8	11·50	8·0	10·69	7·4	10·41	7·0	11·09	13·3	35·80	55·0	130·74	145·0		
Pest-Pilis-Solt Kiskun	8·92	6·6	6·19	6·1	8·42	6·1	7·77	7·6	7·84	8·4	9·97	13·0	37·46	67·0	127·92	135·0		
III. Ország rész össz. — <i>Totaux</i>	9·28	7·17	6·32	6·09	9·17	6·56	7·83	7·60	8·23	8·20	10·25	13·08	37·29	65·57	128·52	136·80		
IV. Tiszántúl Au delà de la Tisza																		
Békés	9·82	6·0	7·64	6·6	9·91	5·0	8·52	6·1	7·90	6·3	8·99	9·0	45·16	60·0	122·92	135·0		
Bereg-Ugocsa	7·76	6·0	7·28	6·5	7·42	5·0	7·55	6·8	6·31	7·5	5·55	7·3	34·44	44·0	97·89	150·0		
Bihar	9·06	4·0	8·15	5·2	9·34	5·0	7·51	6·0	7·46	6·2	8·68	8·5	32·50	35·0	100·85	110·0		
Csanád, Arad és Torontál	11·01	8·0	9·87	7·0	11·62	7·0	11·46	7·4	12·76	8·3	11·18	13·0	43·30	63·0	165·03	145·0		
Csongrád	8·85	6·5	6·62	5·5	9·46	7·0	7·69	6·5	8·44	7·5	10·20	14·0	37·07	50·0	145·13	130·0		
Hajdu	9·49	7·0	6·20	6·6	9·39	8·0	8·41	8·0	7·13	9·0	10·61	12·0	44·45	52·0	102·28	150·0		
Jász-Nagykun-Szolnok	8·60	6·2	6·80	5·5	8·85	4·0	7·47	8·0	6·98	7·0	8·73	13·0	49·85	60·0	107·70	160·0		
Szabolcs	9·31	7·0	7·05	6·0	8·71	6·0	8·30	6·0	7·92	7·0	10·03	10·0	45·91	60·0	106·27	120·0		
Szatmár	8·30	3·5	7·17	3·5	8·02	3·0	7·52	3·0	5·68	5·3	9·16	8·0	38·55	30·0	115·23	70·0		
IV. Ország rész össz. — <i>Totaux</i>	9·22	6·25	6·98	5·68	9·41	5·57	8·08	6·78	7·46	6·96	9·52	11·12	42·74	52·62	119·90	134·68		
V. Északi Dombosvidék Nord, région de collines																		
Abauj-Torna	8·66	5·0	7·10	6·0	7·52	6·5	7·35	6·5	6·81	7·5	8·05	8·6	44·48	48·0	98·72	145·0		
Borsod	7·77	6·5	6·67	6·5	7·33	7·0	6·76	8·2	6·13	8·0	9·32	14·0	30·51	52·0	104·82	140·0		
Gömör és Kishont	8·16	5·0	7·32	5·0	6·57	7·0	6·35	6·5	6·37	8·4	6·85	12·0	42·35	54·0	122·27	115·0		
Heves	8·36	5·0	7·25	5·5	7·71	6·0	6·63	7·5	7·08	8·5	9·74	11·0	39·02	55·0	110·53	140·0		
Nógrád	8·68	6·0	7·09	5·5	7·83	5·0	7·27	7·0	6·99	7·0	8·87	10·7	29·14	70·0	92·99	110·0		
Ung	8·09	7·0	7·10	5·8	7·70	5·0	6·15	6·8	6·13	6·7	7·72	12·0	44·37	70·0	73·00	150·0		
Zemplén	9·63	5·5	7·84	6·5	9·22	5·0	8·86	8·8	6·47	7·7	10·72	13·0	44·56	63·0	132·02	120·0		
V. Ország rész össz. — <i>Totaux</i>	8·46	5·66	7·20	5·93	7·70	6·04	7·19	7·18	6·83	7·75	9·27	11·73	38·46	58·84	109·83	128·65		
VI. Kárpátalja — Subcarpathie																		
Secteur administratif	Beregi közig. kir. de Bereg		5·3		5·6		5·0		5·0		6·0		9·0		33·0		100·0	
	Máramarosi közig. kir. de Máramaros		4·7		4·7		5·0		5·8		5·8		7·5		30·0		100·0	
	Ungi közig. kir. — d'Ung		5·8		5·2		5·0		5·3		6·0		10·0		70·0		—	
VI. Ország rész össz. — <i>Totaux</i>																		
5·32 5·19 5·00 5·31 5·90 8·34 44·17 100·00																		

mértékben csökkentheti a jövedelmezőséget. Éppen ezért a szabadgazdálkodást csak a jó adottságokkal rendelkező gazdaságok vállalhatják.

Azt, hogy valamely gazdaság az intenzív termelés terén meddig mehet el, vagyis hol van a gazdaság ökonómiai határa, döntő módon befolyásolják továbbá a talaj- és éghajlatviszonyok. Annak igazolására, hogy ezeknek a gazdálkodás üzemrendjére befolyással kell bírniok, ismertetjük vármegyénként és országrészenként az utolsó két évben mutatkozó termésátlagokat (lásd az 5. sz. táblát).

A két év szembeállítása nem annyira az adatok újszerűsége miatt, mint inkább azért tanulságos, mivel két szélsőséges évről van szó. Az 1939. év a gabonaféléknek, az 1940. év pedig a kapásnövényeknek volt kedvező. Ebből is látható, hogy az egyoldalú termelés milyen kockázattal járhat. Ettől eltekintve is, a gazdálkodónak kevésbé jövedelmező növényeket is fel kell vennie a termelendő növények sorába, mert ezek esetleg mint jó elővetemények az utána következő növények terméstöbbletével, vagy a szükséges nyári és téli takarmány, illetve alom biztosításával közvetve ugyancsak nélkülözhetetlenek a gazdaság egész jövedelmének kialakulásában. Tanulságos a kép abból a szempontból is, hogy a termésátlagok — az éghajlat és a talajviszonyok hatása alatt — területileg milyen eltéréseket mutatnak és ez alapon is meghatározzák a termelés jellegzetes irányát. A Kisalföld és a Dunántúl van a legkedvezőbb helyzetben, mert adottságai sokirányú termelésre ösztönöznek. E területeken a szálastakarmánynövények, továbbá a burgonya és a tengeri egyaránt intenzív termelése teszi lehetővé a kifejlett marha- és sertésenyésztést. Ezt a 3. sz. táblázat adataiból kitűnőleg megerősíti a rétterület abszolúte és a legelőterület relatíve (értékesebb) kedvezőbb aránya is. A kapás és ipari növények termelésére is kedvező adottságok vannak itt, tehát a foglalkoztatás mérve is nagy. Tiszántúl a maga száraz klímájával elsősorban a gabonafélék és részben a kukorica termelésére a biztos talaj. Következésképpen, termelése egyoldalúbb, a foglalkoztatás ideje is rövidebb, tehát a munkásoknak rövidebb idő áll rendelkezésre a téli kenyérrel való megszerzésénél. Az Északi Dombosvidék és Kárpátalja alacsony termésátlagai e két év viszonylatában is kellően érzékeltetik a termelés

mostohább adottságait. A jó és rossz adottságok azonban — amint az adatok is mutatják — nem általánosíthatók országrészenként, mert jelentős eltérés van vármegye és vármegye között, sőt ezeken belül az egyes községek területei szerint is.

Az eltérő adottságokhoz természetesen a gazdaság üzemterve és vetésforgója is józanul alkalmazkodni kénytelen. Az üzemterv azonban csak akkor helyes, ha lehetővé teszi a meglévő emberi és állati erő minél egyenletesebb kihasználását is. Ennek adottságai és lehetőségei szerint tehát ahány gazdaság, annyiféle üzemterv. Aszerint, hogy milyen az üzem művelési ágainak megoszlása, változik a foglalkoztatás terjedelme és a munkások alkalmazási minősége is. Ha a sokoldalú kapástermelés és a gabonatermelés helyes arányban van egymással, a havonkénti kézimunkaszükséglet április közepétől október közepéig alig ingadozik. Ilyen esetben hosszabb időre lekötött idénymunkások alkalmazása nyomul előtérbe. Ez az állapot nagyobb-

6. Az állattenyésztéssel kapcsolatos elméleti kézimunkaszükséglet.¹⁾

Besoins en main d'oeuvre de l'élevage, évalués théoriquement.¹⁾

Egy férfi ellát — Il faut un homme pour prendre soin de	Darabot
a) 6 à 10 tenyészlovakból istállón tartva — <i>chevaux reproduct., en écurie</i>	6—10
b) 20 „ 25 csikóból istállón tartva — <i>poulains, en écurie</i>	20—25
c) 40 „ 50 csikó szabadon tartva — <i>poulains, au dehors</i>	40—50
d) 500 „ 700 csikó legelőn (egy bojtárral együtt) — <i>poulains, en pâturage (assisté d'un jeune gardien)</i>	500—700
e) 16 „ 20 hussertésenyésztésben (koca) — <i>truies à viande</i>	16—20
f) 300 „ 500 hussertésenyésztésben (egy bojtárral együtt) — <i>porcs à viande (assisté d'un jeune pâtre)</i>	300—500
g) 120 „ 160 hizott sertésből — <i>porcs engraissés</i>	120—160
h) 14 „ 16 hizómarhából — <i>bêtes à cornes à l'engrais</i>	14—16
i) 20 „ 40 növendékmarhából — <i>jeunes bêtes à corn.</i>	20—24
j) 300 „ 500 juhászatban legelőn — <i>moutons, en pâturage</i>	300—500
k) 150 „ 200 anyajuhból — <i>brebis portières</i>	150—200

¹⁾ Reichenbach Béla. Mezőgazdasági üzemtan. 1930. 194 l. — *D'après un ouvrage de langue hongroise de Béla Reichenbach, intitulé Mezőgazdasági üzemtan. 1938. Page 194.*

számú cseléd alkalmazására is serkenthet, bár az utóbbiak számát főként az állattartás nagysága határozza meg (lásd a 6. sz. táblát). A gazdasági cselédek között a birtokterület nagysága és a gépierő igénybevétele szerint bizonyos számú szegődményes iparos is szerepel. Ha a kézimunkaszükséglet nagy mértékben ingadozik, akkor a gazdaságok nagyobb számban alkalmaznak szakmány- és részesmunkásokat. Nagyobbszámú napszámos alkalmazására pedig különösen akkor kerül sor, ha az időjárás beavatkozik, a munkát siettetni kell, vagy munkatorlódás áll elő és ennek elvégzésére az állandóbb jellegű munkások száma már nem elegendő. Ilyen esetben a gazdaság tényleges kézimunkaszükséglete már kisebb-nagyobb mértékben eltér az elméleti optimális kézimunkaszükséglettől. Érthető vágya tehát minden gazdaságnak, hogy az ilyen alkalomilag szükséges munkásoknak minél nagyobb számát a közelben megtalálhassa. Nagy népsűrűségű vidéken ennek lehetősége fenn is áll és itt normális viszonyok között a túlkínálat folytán alacsonyabb napszámberék alakulnak ki, ott pedig ahol kisebb a kínálat, a napszámberék is jóval magasabbak. A munkapiac helyzete is tehát számottevően beleszólhat az üzemterv mikénti összeállításába. Szerepet játszik a gazdasági terület nagysága is. Nagyobb birtokterületen intenzívebb növénytermelés, a kisebb birtokokon pedig viszonylag nagyobb állattenyésztés, valamint kert, gyümölcs és szőlőtermelés folyik. Ennek megfelelően az alkalmazott munkásoknak nemcsak a száma, hanem alkalmazási minősége is változik.

A nagyobb gazdaságok munkaerőszükségletéről és ennek minőségéről a fentebbiekben már szó volt. Az idegen erő igénybevételére szoruló kisebb birtokokon általában csak kisebbmértvű foglalkoztatásról beszélhetünk, kivéve ott, ahol kert és szőlőművelés folyik. A kisbirtokon alkalmazott cselédek többnyire fél- vagy kétharmadkonvenciósook, vagy bentkosztosok (szolgalegények). A tanyás kisbirtokokon (főleg a Duna-Tisza közén és az Alföldön) tanyásokat (szabad munkásokat) alkalmaznak, akik a föld megművelését, azon az állatok gondozását, vagy az egész gazdaság rendbentartását, a részes, konvenció és napszámberétfeltételek legváltozatosabb összetétele mellett vállalják. A kisbirtok ugyancsak, talán még nagyobb mértékben

veszi igénybe a napszámosok munkáját. A munkaintenzitás szempontját az élet gyakran háttérbe is szoríthatja. A gazdálkodó sokszor kerülhet abba a helyzetbe, hogy inkább alkalmaz állandó időre költségesebb cselédeket, mint alkalmi munkásokat, mert ezzel megbízhatóbb és használhatóbb munkaerőt biztosíthat magának. Végül a munkaintenzitást erősen befolyásolja a munkabérek relatív nagysága. Kedvező áralakulás mellett e tényező szerepe csökken, a kedvezőtlen árak viszont a foglalkoztatás csökkentését, vagyis extenzív gazdálkodást idézhetnek elő. Azok a szempontok tehát, amelyek hatása alatt valamely gazdaság munkaerőintenzitása mennyiségileg és minőségileg alakul, röviden a következők:

1. a piaci árak,
2. a talaj és éghajlati viszonyok teremtettsége adottságok,
3. a művelési ágak ökonomikus csoportosítása,
4. az emberi, állat- és gépierő egyenletes kihasználása,
5. az időjárás beavatkozása,
6. a birtokterület nagysága,
7. a piac távolsága,
8. a munkapiaci helyzet,
9. a munkaerő megbízhatósága és
10. a munkabérek relatív nagysága.

Ahhoz, hogy e tényezők ismeretében az egész mezőgazdaság munkaintenzitását és munkakapacitását mérhessük, állandó megfigyelés alá kellene venni minden egyes gazdaságot, illetőleg termelési körzetet. Enélkül ugyanis nem lehet területileg és időbelileg tetszés szerint tájékozódni arról, hogy a mezőgazdaság a munkaerők mekkora számát és milyen mértékben tudja foglalkoztatni. Hasonlóképp, nem lehet megbízható támpontunk arra vonatkozólag sem, hogy hol, mikor és milyen mértékben és milyen eszközökkel kell szolgálni azt a közérdekű célt, hogy több munkaerőnek és hosszabb időn át biztosítsunk foglalkoztatást és ugyanekkor a többtermelés fokozásával az általános életstandardot emeljük. Minthogy a munkaintenzitás közvetve a teherbíróképeességet is jelzi, ennek ismerete az ár- és munkabérszabályozó tevékenységet is megbízhatóbb alapokra helyezné. Az érintett szempontokra tekintettel a feladatnak megoldására minden bizonnal sor kerül.

A munkaintenzitást a kézimunkanapok

számának kiszámításával mérhetjük. (A női és gyermek munkanap 0·6 férfi munkanapnak számít. Az állandó gazdasági cselédeknél 300 munkanapot lehet alapul venni. Az idénymunkásoknál és a napszámósoknál az alkalmazás időtartama jön számításba. A részes- és szakmáymunkások száma a terület és a munka arányától függ.) Az üzemtan különbséget tesz elméleti és gyakorlati kézimunkanapszükséglet között. Az elméleti azt a kézimunkamennyiséget jelenti, amely tökéletes munkakihasználás mellett elég lenne valamely üzemben az év folyamán előforduló összes kézimunkák elvégzésére. (Az erre vonatkozó legfontosabb átlagszámításokat mutatja a 2. és 6. sz. tábla.) A gyakorlati kézimunkaszükséglet az, amely az e fejezetben ismertetett tényezők befolyása következtében az üzemben az év folyamán, mint tényleges munkamennyiség jelentkezik. A gyakorlati kézimunkaszükséglet majdnem mindig meghaladja az elméletit. Szalay István¹⁾ ebből a szempontból az ország különböző részeiben szakszerű tanulmányozás alá vont öt tipikus nagyüzemet. Számításainak eredménye szerint

	100 kat. hold mezőgazdasági területre eső kézimunkaszükséglet		100 munkanapból tökéletesen kihasznált az üzemből
	elméleti	gyakorlati	%-ot
az I. sz. üzemben	2270	2920	77·6
a II. " "	2422	3630	66·5
a III. " "	2207	3400	65·6
a IV. " "	1682	1822	92·0
az V. " "	2569	3088	83·0

napból állott tehát.

Az elméleti kézimunkaszükséglet adatai alapján Matolcsy Mátyás²⁾ országos viszonylatban végzett számításokat a mezőgazdasági termelés összes kézimunkaszükségletének megállapításáról, valamint a mezőgazdasági népesség munkaerejének kihasználásáról. Vármegyénként és ország-részenként, a földművelés (erdőkitermelést is bevéve) és az állattenyésztés minden fontos ága szerint kiszámította a kézimunkaszükséglet nagyságát, és a munkahely változtatásával járó idővesztést is figyelembe vette. Ez alapon a kézimunkaszükséglet mennyisége

a Dunántúlon	143,832.000	munkanap
az Alföldön	168,989.000	"
az Északi dombosvidéken	46,430.000	"
országosan összesen	359,251.000	"

¹⁾ A mezőgazdasági üzemek kézimunkaszükséglete és kézimunkaköltsége. 1931. 68 I.

²⁾ A mezőgazdasági munkanélküliség Magyarországon. 1933. 43 I.

Az 1930. évi népszámlálás foglalkozási adatai alapján ilyen munkaszükséglet mellett a mezőgazdasági népesség foglalkoztatottsága megállapítása szerint:

	a Dunántúlon %	az Alföldön %	az Északi dombosvidéken %	Magyarországon %
1. gazdasági cselédeknél	100·0	100·0	100·0	100·0
2. kisbirtokosoknál	100·0	94·8	93·2	96·0
3. kisbirtokos napszámósok és napszámósok csoportjában	69·5	65·1	58·9	65·8
Átlagosan	79·4	75·5	69·9	76·2

Tehát az a munkaerőmennyiség, amelyet az ország mezőgazdasági népessége képvisel, egynegyed részben kihasználatlanul maradt az 1930. évi termelési viszonyok között. Bár területi gyarapodások következtében a mezőgazdaság munkaerőmennyisége jelentékenyen nagyobbodott, mégis a termelés magyar adottságairól adott helyzetkép alapján joggal arra következtethetünk, hogy a munkaintenzitás alapfeltételei ennél nagyobb mértékben javultak. Számításba véve a honvédelmi kötelezettség visszaállítását is, feltehető, hogy a rendelkezésre álló munkaerőmennyiség ki nem használt része ma már 25%-nál kevesebb.

Az üzemi költségekkel kapcsolatban itt csupán annyit említünk meg, hogy ezek alakulását az ország különböző részeiben az O. M. G. E. évről-évre figyelemmel kíséri. A reprezentatív adatgyűjtés eredményei 1938. évben azt mutatták, hogy a nagyobb üzemekben a munkabéreköltségnek 53·1%-a a szegődményesekre (cselédekre), 9·5%-a a részes munkásokra és 10·9%-a a napszámósokra esett. Az idénymunkásokra (summásokra) 9·1% és a szakmáymunkásokra 17·4% jutott. A munkabérszint irányítása és a munkabérek emelkedése folytán igen valószínű, hogy ezekben az arányokban eltolódások lesznek. Amint a tőlünk nyugatra eső államokban mindenütt, úgy nálunk is a szakmáymunka és a szakmáymunkabér erősen előtérbe fog nyomulni. E rendszer mellett ugyanis a munkavégzés mennyiségileg és minőségileg jobban ellenőrizhető. A kifizetett munkabéreknek kb. 80%-a természetbeni szolgáltatásokból áll.

Mindabból, amit az eddigiekben kifejtettünk, két fontos következtetés vonható le. A munkaintenzitásról, annak mikénti

alakulásáról minden helyre kiterjedőleg még nem tudunk tájékozódni. Abban azonban kétség nem állhat fenn, hogy mind a munkaintenzitás, mind a termelésintenzitás helyenkint igen változó, következésképpen az egyes vidékek teherbíróképesége és megélhetési viszonyai sem lehetnek azonosak. Ezt a fontos szempontot a munkabérszabályozás kérdésénél a törvényhozó méltányolta, amikor kimondja, hogy „a legkisebb munkabéreket meg lehet állapítani a vármegye (város) egész területére, vagy annak csak egyes részére: egységesen vagy területileg eltérően: az összes munkára, vagy a munkának egyes nemére. Meg lehet állapítani mindennemű munkabér, vagy csak egyes munkabérnemek (napszamos, órabér, napszambér, szakmánybér, részbér, cselédbér, stb.) legkisebb mértékét“. A területi eltérésekre tekintettel a törvény azt is kimondja, hogy „a vármegyei munkabérmegállapító bizottság a járási (városi) mezőgazdasági bizottságnak a legkisebb munkabérek megállapítására vonatkozóan kellő időben benyújtott indítványát, vagy véleményét tárgyalni köteles“.

A munka és a munkabér a munkás szempontjából.

A magyar gazdálkodásnak kényszerjellegéből kifolyólag a munkapiac terén és a munkabérek frontján a trianoni idők alatt olyan helyzet alakult ki, amely a munkabérmegállapítás szükségét szociális szempontból elkerülhetetlenné tette. A gazdálkodás nálunk — lehet mondani — a gazdasági viszonyoktól lényegileg független. Míg Amerikában a termőterület nagysága a gazdasági konjunktúra szerint változik, addig nálunk ettől függetlenül minden talpalatnyi művelhető területen termelnek és rossz viszonyok között legfeljebb a termelés intenzitását csökkentik. Nagy nép-sűrűségünk mellett és gazdasági életünk szűk határai között ez másképp nem is lehetett. Ennek a helyzetnek fenntartását lehetővé tette elsősorban az, hogy a munkabéreknek kb. 80%-át természetbeni szolgáltatásokkal fedezik. A magyar nép földszeretete is közrejátszott abban, hogy a veszteséges termelés az embereket nem riasztotta vissza a gazdálkodástól. Mindez az iparban és a kereskedelemben tartósan el sem képzelhető. A kényszergazdálkodás azonban a munkásság helyzetére is hatással volt. Ez a hatás nagyobb mértékben a

munkabérek kedvezőtlen alakulásában, mint a foglalkoztatás mértékének csökkenésében jelentkezett. Ott, ahol a termelés viszonylagosan kedvező feltételei megadva nem voltak és a gazda kevésbé tudott védekezni a gazdasági válság hatásai ellen, a munkabérek hamarosan a létminimum alá szálltak. Legerősebb volt a csökkenés a készpénzbérekben, de sok helyen csökkenés állott elő a természetbeniekben is. Ezen a helyzeten kívánt változtatni a munkabérek törvényt szabályozta rendezése.

Kérdés, milyen szempontok figyelembevételét kívánják a munkások szociális szempontjai? A törvény zsinórmértéknek oda állítja a munka értékével, továbbá a megélhetési és gazdasági viszonyokkal arányban álló keresetet.

A munka értékének általános felfogás szerint megfelel az a legkisebb munkabér, amely a teljesített munkával arányban álló keresetet biztosít. A munkateljesítmény nagysága elsősorban az emberi tényezőn múlik. Ilyen tényező a munkavállaló neme, kora, valamint fizikai állapota is. A törvény kifejezetten megmondja, hogy „a munkabérmegállapításnál figyelemmel kell lenni a munkavállalóknak nem és kor szerint eltérő teljesítőképességére, úgyszintén az egyes évszakokra“. A rendelet pedig felhívja a munkabérmegállapító bizottságot annak az aránynak a megállapítására, „amelynek megfelelően leszállított munkabért lehet kikötni és fizetni a szellemi vagy testi fogyatkozás miatt lényegesen csökkent munkaképességű munkavállalóknak“. Ezek a szempontok megfelelnek a gyakorlatnak, mert például a napszambéreket eddig férfi, nő és gyermek szerint eltérő összegben fizették; továbbá, a férfi és nő által egyaránt végezhető ugyanannál a munkánál a férfimunkásnak számos helyen eddig is magasabb bért fizettek, figyelembevételével ennek családfenntartó kötelezettségeit. A summás munkásoknál az osztályok szerinti megkülönböztetés már a szokásjog erejét vette fel, az I. osztály vonatkozásán a teljes munkaerőben levő férfimunkásra, a II. és III. osztály pedig a női és fiatalok munkavállalók csoportjára. Ilyen megkülönböztetés érvényesül az aratópár által keresett javadalom felosztásánál is, amennyiben annak nagyobb része, 60—70%-a a nehezebb munkát végző kaszásra, a fennmaradó rész pedig a könnyebb munkát végző marokverő,

esetleg egyúttal a kötéltörítő személyre esik. Ugyanezt a megkülönböztetést megtaláljuk a cselédek fogalma alá eső munkavállalóknál is és pedig olyképpen, hogy a családfenntartó teljes munkaerejű cseléd egész konvenciót, a fiatalabb korú az általa végzett munka értékének megfelelően akár a teljes konvenciónak bizonyos hányadrészt, kétharmadát, felét, vagy negyedét kapja, akár mint bentkosztos cseléd az ellátáson kívül a korával és teljesítőképességével arányosan változó havi készpénzjuttatásban részesül.

A munka értékének meghatározásánál mérlegelnünk kell az időszakot is. A mezőgazdasági munkásokról szóló törvényünk (1898 : II. t.-c.) szerint a munka (napszám-munka) ellenkező kikötés hiányában napkeltétől napnyugtáig tart, amelyet az étkezési idők szakítanak meg. Természetes, hogy az eszerint megszabott munkaidő az időszak szerint változik és a nyári időszakban a munkaidő az őszi és a kora tavaszi időszaknak majdnem kétszerese is lehet. Erre való tekintettel a napszám-bérek legkisebb mértékét eddig is évszakok szerint eltérően fizették. Eltérések voltak a téli vagy nyári félévre alkalmazott hónapos munkások béreinél is.

A törvény megengedi a napszám-munkabérnek napszámos órabérként történő megállapítását is. A külföldi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy ez az eljárás a gyakorlatban beválik és előnyös mind a munkás, mind a munkaadó szempontjából. A munkást az óra szerint mért munkaérték a méltányos megfizetés tudatában megnyugtatja, ami a vitákat kiküszöböli. A munkaadó szempontjából is előnyös, mert az órabérelszámolás a munkást saját érdekében is pontos megjelenésre készíti és a munkás a magasabban fizetett túlórával visszatartható hosszabb munkaidőre is. Ez a rendszer tehát alkalmas a munkaproduktivitás emelésére és ezért valószínű, hogy rövidesen tért is hódít.

A munka értékét befolyásolja a munka végzésével járó fizikai megerőltetés és a munkaeredmény is. Ezen az alapon eddig is különbség volt például gyalog és kaszás napszám-bér között, nyilvánvalóan azon az alapon, hogy az utóbbi munka nagyobb fizikai megerőltetéssel jár. A mezőgazdaságban nagy számban fordulnak elő a nehéz testi munkák (pl. aratás, cséplés, zsák-hordás, kubikus munka, műtrágyakéziszó-

rás, permetezés, állatápolás, stb.), amelyeknél eddig is a normálist meghaladó munkabéreket fizettek.

Természetesen nem alkalmazható minden munkanemnél a munkabérek időegység szerint történő megszabása. A mezőgazdaságban az ellenőrzést ugyanis nem lehet Taylor, Bedeaux vagy egyéb rendszerek módjára arra a tökélyre fejleszteni, mint az iparvállalatoknál, aminek oka nemcsak a munka természete, hanem a mezőgazdasági munkával járó nagy távolságok közrejátszása is. Ezért érthető, hogy a munkateljesítmény nagyságához igazodó munkabérjavadalom, vagyis a szakmájbér és a részes munkabér a mezőgazdaságban mind nagyobb mértékben terjed el. Áll ez a szakmáymunkában végzett tengeri-, cukorrépa-, takarmányrépa-, cirok-, kender- és lenmunkálatokra épp úgy, mint a részes alapon végzett aratási, cséplési, tengeri, burgonya, cukorrépa, takarmányrépa, kender, cirok és rét munkáira.

Eddigi fejtegetéseink alapján tehát a munkaérték fogalmával kapcsolatban minden munkanemnél négy fontos szempont igényel mérlegelést, ú. m.:

1. az emberi tényező,
2. a munkálatok időszaka,
3. a munkamegerőltetés és
4. a munkaeredmény.

A második alapvető kérdés, hogy mikor felel meg a legkisebb munkabér a megélhetési viszonyoknak? A kérdés sokkal több-rétű, mint az első pillanatban gondolható. A rendelet csupán annyit mond, hogy a legkisebb munkabérek a gazdálkodás teherbíróképességének határán belül biztosítsanak a munkavállaló (és családja) számára a munkájával arányban álló tisztességes keresetet és megélhetést. A megélhetés feltételei, általánosságban szólva, az ország különböző részein eltérők, sőt magának a vármegyének határain belül járásonkint és városokkint is lehetnek eltérések. Éppen ezért indokolt lehet annak mérlegelése, hogy szükséges-e a vármegye határán belül ugyanarra a munkára eltérő munkabéreket megállapítani? Másodszor a munkabér a rendelet szellemétől kitűnőleg kell, hogy a családos munkavállaló megélhetését biztosítsa. Ámde az eltartásra szoruló családtagok száma tekintetében munkás és munkás között különbségek vannak és ezért az érdekek közös nevezőre hozása

ebből a szempontból meglehetősen nehéz. Ha a munkabért a családtagok száma szerint eltérő mértékben kellene fizetni, a munkaadók tartózkodnának a többgyermekes munkások felfogadásától. A többgyermekes család fenntartásához szükséges többletet a munkásságnak csak a családi pótlék rendszer megteremtésével lehet biztosítani.

A megélhetési viszonyok szempontjából a kérdésnek vannak azonban kézzelfoghatóbb területei is. A család megélhetése tekintetében nem közömbös, hogy a munkavállaló az évnek mekkora részében tud magának foglalkozást biztosítani. Ebből a szempontból legelőnyösebb az éves gazdasági cselédnek a helyzete. A mezőgazdasági munkák időkorlátait tekintve, a hat hónapra szerződött summás munkás is még előnyben van azzal a munkással szemben, aki csak alkalmi, rendszeren rövidebb idejű és főleg napszámmunka vállalásából biztosítja megélhetését. Az ilyen munkás megélhetése télen csaknem illuzórikus lesz, ha a legjobban jövedelmező aratási és cséplési munkából kimarad, amely legalább is a téli kenyérmagszükséglet megszerzését teszi számára lehetővé. Ebből az következik, hogy ugyanazon munkának egy napra eső részét szociális szempontból más-más mértékkel kell értékelnünk aszerint, hogy a munkás foglalkoztatása biztosítva van-e az egész évben, vagy ha nem, az mennyi időre terjed ki és mennyiben hagy lehetőséget más, nagyobb vagy kisebb mértékben kedvező alkalmi munka vállalására? A munkaviszony tartamának, mint szociális tényezőnek a jelentőségét a törvényhozó érvényre is kívánta juttatni és kívánságára a rendeletbe olyan rendelkezés vétetett fel, mely szerint „nincs kizárva az, hogy a bizottság egyes munkákra eltérő munkabérek állapítson meg aszerint, hogy a munkaadó a munkavállalót az egész idényre (különösen aratásra és cséplésre is) szerződtette-e vagy sem“.

A munkás megélhetését tekintve a munkabéknél épp ilyen fontos a munkaterület nagysága is. Ez különösen áll a részes munkákra. Minél nagyobb pl. az egy kaszaspárra eső katasztrális holdban, gyakrabban kisholdban vagy magyarholdban mért terület, vagy minél nagyobb a részesművelésre kapható tengerivel, burgonyával, cukorrépával, stb. bevetett, illetőleg beültetett föld, annál nagyobb a munkás részére elér-

hető kereset. Nem közömbös a szegődményes föld alakjában jelentkező terület nagysága a gazdasági cselédekénél sem, mert hiszen az ezen termelt termelvények értékesítéséből vagy ezek segítségével hizlalt állatoknak eladásából tudják csak megszerezni a szükséges pénzüsszeget a ruházódáshoz, a gyerekek iskolába járatásához és az éléskamra különböző szükségleteinek a biztosításához.

A megélhetési viszony szempontjából mérlegelésre tart számot a munkabérek fizetési módja is. A sajtóságos magyar viszonyok között igen nagy szerepe van a munkabérek természetben történő fizetésének. Amint láttuk, ez a magyar adottságok között szükséges állapot, amely a rendkívüli viszonyok között nem is kifogásolható. A munkabér természetben történő fizetés mellett addig a határig, amíg a munkáscsalád saját ellátásáról van szó, a piaci árak változását nem érzi. Ezek a változások pedig a mai viszonyok között fennállanak. A természetbeni fizetés rendszere azért is előnyös, mert a cselédeknek és munkásoknak nagyobb része kültelki lakóhelyeken, tanyán, pusztán és majorban él, miért is számukra éppen a természetben kapott élelmezési cikkek készpénzzel való beszerzése egyrészt körülményes, másrészt a nagy távolság miatt költségesebb is volna.

Tudjuk, hogy a részes művelés eseteiben a termés nemcsak a magból, hanem egyéb melléktermékekből is áll; így pl. az aratásnál a szalma, pelyva és törek; tengeri művelésnél a szár; cukorrépánál a cukor; takarmányrépánál a fej, stb., nem közömbös tehát, hogy a munkást megilleti-e a melléktermékekben való részesítés vagy sem.

A munkás megélhetését befolyásolja természetesen a piaci árak nagysága is, az előbbi annyiban, hogy a létfenntartási cikkeket készpénzért is kénytelen megvásárolni, az utóbbi pedig azon az alapon, hogy a munkabérnek természetben folyósított azt a részét, amelyet saját maga és családja fel nem él, valamint azt is, amelyet saját földművelés, illetőleg állattenyésztés útján termel, a piacon minél jobb áron értékesíteni szeretné. Ebből is kitűnik, hogy a piaci árak jelentősége a készpénzfizetéses javadalmazásnál (pl. napszámbéreknél) nagy, míg az értékesítési árak fontossága a természetbeni javadalmazá-

soknál (cselédkonvenciónál, részes művelésnél) nyomul előtérbe.

Végül a megélhetést biztosító munkabér tárgyalásánál kell említést tennünk a robot kérdéséről is. Ezt illetőleg a rendelet kimondja, hogy „azt a különbözetet, amellyel valamely munka kikötött vagy fizetett munkabére meghaladja az arra a munkára megállapított legkisebb munkabért, nem lehet más munka kikötött vagy fizetett munkabérének kiegészítése céljából számításba venni“. Gyakorlati példával élve, ez azt jelenti, hogy én, mint munkaadó, magasabban fizetett több kaszásnap-szám biztosítása fejében nem kötelezhetem a munkást arra, hogy számomra gyalognapszám munkát a hivatalosan megállapított munkabéren alul végezzen.

A megélhetési viszonyoknak megfelelő munkabér elemzésénél tehát mérlegelendő:

1. a munkás családi szempontja,
2. a munkaviszony időtartama,
3. a munkaterület nagysága,
4. a munkabérfizetés módja,
5. a piaci és az értékesítési árak alakulása és
6. a mellékmunkálatokkal elérhető kereset nagysága.

A gazdasági viszonyoknak (különösen a termelési költségeknek és az értékesítési lehetőségeknek) megfelelő munkabér kérdését itt nem érintjük, mert arról az előző fejezetben volt szó.

Az előadottak részben már tájékoztatnak arról is, hogy a munkabérek kérdésénél felmerülő szociálpolitikai szempontokat a törvény mennyire mérlegelte. Nem volt mulasztás azoknak az intézkedéseknek megtételénél sem, amelyek a gyakorlatba átültetésüket kívánták biztosítani. Ezt egyébként a következő (II.) részben foglaltak tárgyalják. A szociálpolitikain kívül említést kell tennünk azonban egy másik szempontról is, amely a munkabérkérdéssel szorosan összefügg és amelyet sajnos a közvélemény kellően nem méltányol, és ez a munkabér mikénti felhasználása. Jobb szembenézni az igazsággal, mint azt elkenődni, e sorok írójának a véleménye. Lehet a munkabér akár milyen nagy, baj lesz mindig azoknál a munkáscsaládoknál, ahol a családfő keresetét a korcsma, vagy a szerencsejáték viszi el. Nem lehet a tisztességesen szabott munkabér az egészséges fejlődés alapja azoknál a családoknál sem, ahol azt vásári lim-lomra, vagy a falusi

életben teljesen haszontalan divatcikkekre fordítják. Minthogy ez szórványos jelenségnek ma már nem mondható, a munkabér helyes felhasználását, már csak a család biztonsága érdekében is, széleskörű propagandával és hathatós eszközökkel kell mielőbb előmozdítani.

A munkabér kérdése hatalmas tömeget érint a mezőgazdaságban. A munkásság számára vonatkozólag általános tájékoztatást kaphatunk a kiváltott munkásigazolványok és gazdasági cselédkönyvek számából. Ez alapon (lásd a 7. sz. táblát) csak a felvidéki sávval bővült trianoni területen kerekén 860 ezer munkással számolhatunk. Arra vonatkozólag, hogy mi lehet azoknak a száma, akik munkásigazolvány nélkül vállalnak többnyire alkalmi napszám munkát (ilyenek túlnyomólag a gyermekmunkások, akik között jelentékeny számban szerepelnek a cselédgyermek), nem áll módunkban tájékozódni.

A munkanélküliség évi átlaga, amely 1935. évhez viszonyítva jelentős javulást mutat, az elmúlt évben 12,6%-os volt. A mezőgazdasági munkanélküliség azonban, mint köztudomású, strukturális jellegű, vagyis a mezőgazdasági termelés idényhez kötött voltából adódik. A munkásság ugyanis az év folyamán csupán rövid ideig van kivétel nélkül munkában, míg az év nagyobbik részében többé-kevésbé elégtelenül van foglalkoztatva. A strukturális munkanélküliség vármegyénként változó (lásd 8. sz. táblát), aminek magyarázata a területenként eltérő munkaintenzitásban és az eltérő népsűrűségben keresendő. Bár mennyire is hihetetlennek hangzik, nálunk még vannak területek, ahol a munkásság nem igyekszik kihasználni a teljes munkalehetőséget (akárcsak Németország egyes részein 50 évvel ezelőtt), ami bonyolítja a helyzetet az önkéntesen vállalt munkanélküliség nem mérhető tényezőjével.

A strukturális munkanélküliség sem érinti egyformán a mezőgazdasági munkásság egész tömegét. Aszerint, hogy a munkás milyen minőségben kap alkalmazást, foglalkoztatottságának mérve az év folyamán teljes, vagy eltérő mértékben részleges lehet. E tekintetben eddig még nincs átfogó helyzetképünk, aminek kettős magyarázata van. A helyzet megismeréséhez gyakori országos adatfelvétel volna szükséges, amelyre eddig — az ad hoc végzett felvételektől eltekintve — csak tízéven-

7. A mezőgazdasági munkapiac helyzete.

Situation du marché du travail agricole.

Az Országos Gazdasági Munkaközvetítő Hivatal által kimutatott Chiffres du Bureau général de placement agricole :												
Év, hónap Années et mois	összes férfiak hommes			összes nők femmes			összes gyermekek enfants			összes munkások ensemble des ouvriers		
	y enregistrés											
	száma leur nombre	közül munka- nélkül volt dont en chômage		száma leur nombre	közül munka- nélkül volt dont en chômage		száma leur nombre	közül munka- nélkül volt dont en chômage		száma leur nombre	közül munka- nélkül volt dont en chômage	
		szám leur nombre	%		szám leur nombre	%		szám leur nombre	%		szám leur nombre	%
1000 — en milliers			1000 — en milliers			1000 — en milliers			1000 — en milliers			
1935	459·1	95·7	20·9	145·5	35·6	24·5	101·8	27·3	26·8	706·4	158·6	22·4
1936	470·8	78·5	16·7	148·9	30·1	20·2	109·0	23·9	21·9	728·7	132·5	18·2
1937	481·1	65·2	13·6	152·8	27·0	17·9	115·4	21·0	18·2	749·3	113·2	15·1
1838	480·3	54·5	11·3	155·0	22·5	14·5	118·6	17·3	14·5	753·9	94·3	12·5
1939	535·8	66·4	12·4	177·3	27·7	15·6	128·9	23·4	18·2	842·1	117·5	14·0
1940												12·6
január — janvier .	535·5	143·5	26·6	176·3	61·0	34·6	125·8	45·3	36·0	837·6	249·8	29·8
február — févr. . .	541·5	143·5	26·5	174·8	57·5	32·9	127·2	41·3	32·5	843·5	242·3	28·7
március — mars. . .	536·9	108·5	20·2	174·8	45·3	25·9	126·5	32·8	25·9	838·2	186·6	22·3
április — avr. . . .	548·0	70·6	19·9	178·2	28·6	16·0	129·9	19·8	15·2	856·1	119·0	13·9
május — mai	549·1	39·0	7·1	179·7	17·1	9·5	130·4	11·9	9·1	859·2	68·0	7·9
június — juin	545·9	24·1	4·4	180·9	10·4	5·7	130·2	7·2	5·5	857·0	41·7	4·9
július — juill. . . .	538·4	8·4	1·6	179·9	3·3	1·8	130·6	2·5	1·9	848·9	14·2	1·7
augusztus — août .	533·3	8·1	1·5	181·0	4·2	2·3	131·1	2·5	1·9	845·4	14·8	1·8
szeptember — sept.	546·2	16·0	2·9	182·7	7·7	4·2	133·4	5·2	3·9	862·3	28·9	3·4
október — oct. . . .	559·1	28·0	5·0	184·1	11·9	6·5	134·9	9·1	6·7	878·1	49·0	5·5
november — nov. . .	551·9	56·9	10·3	178·6	24·0	13·4	132·2	19·0	14·3	867·8	100·0	11·5
december — déc. . .	552·7	101·8	18·4	181·7	38·6	21·3	130·3	29·6	22·7	864·6	169·9	19·6

kint került sor. Az 1930. évi felvétel, amelynek adatait ismerjük, még nem terjedt ki a népesség foglalkozási viszonyainak olyan részletezésére, amely az idők követelményeinek megfelelően. Ezenkívül azóta az ország területében és népességében lényeges változások állottak be. Ismeretünk köre ezért csak az 1941. évi népszámlálás adatainak feldolgozása és közzététele után fog bővülni, egyrészt, mert az adatfelvétel szempontjai már számoltak az új követelményekkel, másrészt mert a felvétel felölelte már az 1940. év végéig bővült egész területet és népességet. A legújabb népszámlálást megelőzőleg részben a trianoni, részben a már megnagyobbodott ország területén a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal végzett országos összeírást a mezőgazdasági munkásság egyes csoportjairól és szociális viszonyairól. Az anyagnak egy része már ismeretes is.

Az ebből közölt egyes adatok számunkra azért érdekesek, mert belőlük a munkabérkereset szempontjából fontos csoportok

nagyságáról kapunk, ha nem is teljes, de mindenesetre útmutató tájékoztatást.

Az 500 kat. hold és ezen felüli birtokokon 1937-ben több mint 82 ezer gazdasági cseléd szolgált, akiknek foglalkoztatottsága tehát teljes idejűnek mondható (9. sz. tábla). Ebből csak 7 ezernek (8·80%) volt egésznél kevesebb konvenciója. Az 1930-as népszámlálás a trianoni ország birtokterületén összesen 215.896 cselédet mutatott ki. *Ujlaki Nagy Árpád*¹⁾ 75 ezer főre becsüli a 100 kat. holdon aluli kisbirtokon alkalmazott, túlnyomólag félkonvenció, vagy bentkosztos cselédek számát. (Ebben a számban bennfoglaltatik 5—6 ezer községi és közbirtokosági pásztor is.) Ezek szerint 59 ezer cseléd jutna a 100—500 kat. hold nagyságú birtokokra, amelyből kb. 10% (kerekén 6 ezer) vehető nem teljes konvenció cselédnek. Ezeknek az adatoknak helytállóságát ellenőrizni azonban nem áll módunkban.

A községi előljáróság előtt kötött (vagy

¹⁾ Östermelő gazdaságunk jelene és jövője. 1939. 343 l.

8. A mezőgazdasági munkanélküliség vármegyéenkint az 1937—1938 évben.

Chômage agricole, par comitats, en 1937—38.

Az Országos Gazdasági Munkaközvetítő Hivatal adatközlése alapján.

D'après le Bureau général de placement agricole.

Vármegye Comitats	Munkanélküliek — Chômeurs			
	szám szerint nombres abs.		a munkáslét- szám %-ában par rapp. au nombre des ouvriers, %	
	1937	1938	1937	1938
1. Hajdu	9.815	5.936	27·7	16·6
2. Békés	14.857	13.492	24·5	21·6
3. Bihar	5.253	4.242	24·1	20·9
4. Szabolcs	10.315	9.343	22·9	20·2
5. Jász-Nagykun- Szolnok	12.852	10.293	20·8	16·1
6. Heves	11.966	10.942	19·1	16·8
7. Borsod	6.404	4.532	18·3	12·6
8. Szatmár	1.441	1.289	18·2	15·0
9. Csanád, Arad és Torontál	5.692	5.198	17·3	10·5
10. Abaúj-Torna	1.132	781	16·5	15·6
11. Nógrád	2.161	1.715	13·1	10·1
12. Zala	3.768	2.672	11·1	7·8
13. Pest-Pilis-Solt- Kiskun	8.693	5.371	10·9	7·2
14. Komárom-Esztergom	744	483	10·2	7·4
15. Csongrád	4.494	5.699	9·7	12·4
16. Fejér	3.289	2.715	9·6	8·6
17. Sopron	981	968	8·4	8·1
18. Győr	1.463	1.432	9·4	8·7
19. Somogy	2.859	2.467	8·6	7·3
20. Zemplén	789	698	7·8	6·7
21. Bács-Bodrog	1.019	939	7·6	6·9
22. Vas	1.536	1.360	7·3	6·4
23. Veszprém	1.012	895	5·2	4·5
24. Baranya	274	311	2·1	2·2
25. Tolna	379	478	1·5	1·8

látalmazott) idénymunkaszerződések felülvizsgálása során a felvidéki területtel és Kárpátaljával bővült országterületen 1940. évben összesen 51.396 idénymunkást számoltak össze (10. sz. tábla). Ez a második nagyobb csoport, amelynek foglalkoztatottsága a közfelfogás szerint a cselédek után még a legkedvezőbb. Ebből 16.310 idénymunkást 1—2 hónapra, 4.181-et 2—4 hónapra, 27.317-et (vagyis több, mint a felét) 4—6 hónapra, 3.588-at pedig 6 hónapnál hosszabb időre alkalmaztak. Bár az 1898 : II. t. c. kimondja, hogy a községi előljáróság előtt kell megkötni a munkaszerződést azokkal a gazdasági munkásokkal, akik bármely gazdasági munka elvégzését nem cselédminőségben vállalják, számolhatunk nagy számban olyan munkavállalással, amelynél az írásbeli szerződés megkötését elmulasztották. Különösen áll ez a kisbirtokokon (tanyá-

9. Az 500 kat. hold és annál nagyobb gazdasági üzemekben alkalmazott gazdasági cselédek száma a kapott konvenció nagysága szerint 1937-ben.

Nombre des domestiques agricoles dans les exploitations de 500 arp. cad. et de plus de 500 arp. cad., d'après la „convention“ reçue, en 1937.

Országrés és vármegye Régions et comitats	A gazdasági cselédek száma — Nombre des domestiques agricoles		
	össze- sen au total	ebből — dont ayant reçu une „convention“	
		egész vagy annál több entière ou davantage	egésznel kevesebb non entière
Dunántúl — Transdanubie			
Baranya	2.820	2.694	126
Fejér	9.852	8.502	1.350
Győr, Moson és Pozsony	3.161	2.891	270
Komárom és Esztergom	1.674	1.514	160
Somogy	9.089	8.585	504
Sopron	2.497	2.244	253
Tolna	4.019	3.649	370
Vas	3.048	2.698	350
Veszprém	3.781	3.352	429
Zala	3.378	3.144	234
Összesen — <i>Totaux</i>	43.319	39.273	4.046
Alföld — Grande Plaine			
Bács-Bodrog	1.387	1.302	85
Békés	3.281	3.067	214
Bihar	2.232	2.079	153
Csanád, Arad és Torontál	1.813	1.608	205
Csongrád	1.171	1.081	90
Hajdu	948	860	88
Jász-Nagykun Szolnok	3.029	2.700	329
Pest-Pilis-Solt-Kis-Kún	6.031	5.459	572
Szabolcs és Ung	6.589	6.218	371
Szatmár, Ugócsa és Bereg	1.394	1.329	65
Összesen — <i>Totaux</i>	27.875	25.703	2.172
Észak — Nord			
Abaúj-Torna	797	752	25
Borsod, Gömör és Kishont	1.965	1.826	159
Heves	3.328	3.031	297
Nógrád és Hont	3.394	3.251	143
Zemplén	1.804	1.653	151
Összesen — <i>Totaux</i>	11.288	10.513	775
Magyarország mindössze Hongrie entière	82.482	75.489	6.993

kon) alkalmazott gazdasági munkásokra. Ezért valószínű, hogy az idénymunkásokra kimutatott 51.000 főnyi szám túlnyomóan a 100 kat. holdon felüli birtokterületre vonatkozik.

Az országban összesen 11.083 bércséplő munkás számoltatott össze (11. sz. tábla). A statisztikai felvétel csak részleges és

11. Bércsélő munkások száma vármegyék szerint 1940. évben.

Nombre des ouvriers batteurs, par comitats, en 1940.

Vármegye Comitats	Szerződések száma Nombre des con- trats	Munkások száma Nombre des ou- vriers	Egy szerződésre jutott átlag mun- kás — Ouvriers pour 1 contrat, en moyenne
Abaúj-Torna	1	28	3
Bács-Bodrog	1	18	2
Baranya	6	138	23
Bars és Hont k. e. e.	—	—	—
Békés	54	1.063	20
Bereg és Ugocsa	4	61	15
Bihar	17	422	25
Borsod	—	—	—
Csanád, Arad és Torontál	29	611	21
Csongrád	123	2.487	20
Esztergom	—	—	—
Fejér	11	191	17
Gömör és Kishont	—	—	—
Győr, Moson és Pozsony	26	461	18
Hajdu	14	295	21
Heves	7	259	37
Jász-Nagykun-Szolnok	32	580	18
Komárom	15	256	17
Nógrád	—	—	—
Nyitra és Pozsony	—	—	—
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	36	719	20
Somogy	17	403	24
Sopron	4	111	28
Szabolcs	38	963	27
Szatmár	25	513	21
Tolna	49	915	19
Ung	—	—	—
Vas	3	43	14
Veszprém	—	—	—
Zala	10	157	16
Zemplén	13	389	30
<i>Secteur administr.</i> { Beregi közig. kiren. de Bereg	—	—	—
{ Máramarosi közig. kiren. — de Mára- maros	—	—	—
{ Ungi közig. kiren. d'Ung	—	—	—
Magyarország összesen Hongrie entière	535	11.083	21

illette. A szántóterületnek azonban több mint 70%-a a 100 k. holdon aluli birtokosokra esik. Nyilvánvaló, hogy ezen a területen is kell adódnia jelentősebb aratási munkavállalásnak, annak ellenére, hogy kisbirtokon idegen munkás igénybevételére csak akkor kerül sor, ha a munkát a birtokos és családja elvégezni már nem képes. Természetesen az egy munkásra jutó aratóterület itt rendszerint kisebb, hasonlóképpen az aratási öszkereset is.

Az eddigiek a mezőgazdasági munkás-ságnak csak az állandóbb jellegű, valamint

az aratási és cséplési munkában érdekelt csoportjait érintették. Mindezek csak egy részét teszik a munkabér szempontjából figyelembe jövő mezőgazdaság kereső népességének, amely az 1930-as népszámlálás adatai szerint — a gazdasági cselédek csoportjától eltekintve — 553.229 gazdasági munkást és napszámot (ebből 91.927 az 1 k. h.-on aluli birtokkal vagy bérlettel rendelkező) és 920.359 olyan 1—10 kat. holddal rendelkező törpe- és kisbirtokost foglalt magában, akiknek tekintélyes része ugyancsak idegenben való munkavállalásra szorul. Ezzel szemben az igazolvánnyal és cselédkönyvvel ellátott összes munkások száma (a cselédeket is beleértve) ma csupán 860.000 főt mutat (lásd a 7. sz. táblát), pedig 1930 óta 10 év telt el és az alatt jelentős (kb. 10%-os) népességszaporulatnak is kellett előállnia. Ha pedig az 1930-as adatok alapján vesszük a keresők összes számát, ami a visszatért Felvidéket nem foglalja magában, tehát:

215.896 gazdasági cselédet
553.229 gazdasági munkást és
napszámot

összesen 769.125 főt, akkor csupán 91.000 (860.000 — 769.000) lehetne azoknak az 1—10 kat. holdas törpe- és kisbirtokosoknak, illetőleg bérlőknek a száma, akik munkavállalásra szorúlnak (ha pedig a népességszaporulatot is figyelembe vesszük, még ennyi sem). Minthogy ez egészen kizárt dolog, megerősítést nyer az a korábbi megállapításunk, hogy több százezer lehet azoknak a száma, akik munkásigazolvány kiváltása nélkül vállalnak munkát. Az is igen valószínű, hogy az ilyen munkavállalás egyrészt törpe- és kisbirtokosok, másrészt cselédgyermek és nagyobb birtokosok viszonylataiban érvényesül. Erre a vonalra kell esnie a nagytömegű különféle (föld, erdő, szőlő, gyümölcs, kert, stb. művelési) napszám munkavállalásnak, de tekintélyes részben a részes és szakmáymunkavégzésnek is. Igazolást nyer az a megállapításunk is, hogy a katonai szolgálat visszaállításával a munkapiac zsúfoltsága lényegesen csökkent és több tízezer főt lehet újabban írni az iparban elhelyezkedtek számlájára is.¹⁾ Arról, hogy ezen nem részletezett kereső népességben belül egy-

¹⁾ Nádújfalu József dr.: Mezőgazdasági munkapiaci kérdéseink. Magyar Gazdák Szemléje. 1940. évi szeptemberi szám.

egy fő az év folyamán hány napon át és milyen minőségben dolgozik, nincs tájékozódásunk országos viszonylatban. A pontos tájékozódást rendkívül megnehezíti az, hogy ez a tömeg gyakori változással, mint nap-számos, gazdasági vagy házicseléd, sum-más-, arató-, cséplő-, részes-, kubikus-, erdő-, építő-, sőt mint gyárimunkás is jut munkaalkalomhoz. Éppen ezért még nehezebb arra válaszolni, hogy egy-egy főre milyen évi összkereset juthat.

Eddigi fejtegetéseink munkaadói oldalon a munka- és termelésintenzitást, munkavállalói oldalon pedig a munkavállalás mennyiségi és minőségi terjedelmét állították a kérdés középpontjába. Mindkettő mér-

legelendő lenne a munkabérek kérdés rendezésénél is, mert előbbi a lehetőségek, utóbbi pedig a szükségletek és kívánalmak tekintetében adna tájékoztatást. Láttuk azonban, hogy e területeken a tájékozódás ma még komoly akadályokba ütközik. Éppen ezért a munkabérszabályozás egyelőre csakis annak a szempontnak érvényesítése lehetett, hogy a munkabér sehol a létminimum alá ne süllyedhessen, a legkisebb munkabérek határvonala pedig olyan legyen, amely a termelési adottságokkal és a megélhetés szokásos magyar feltételeivel egyaránt számol. Az ekként kialakult helyzetet a második részben ismertetjük.

vitéz Nádújfalvy József dr.

MEZŐGAZDASÁG

Az 1939—40-es vadászati év statisztikája.

La statistique de la saison de chasse de 1939—40.

Résumé. Les froids excessifs de l'hiver de 1939 ayant décimé notre gibier d'ailleurs déjà diminué, la saison de chasse de 1939—40 a été ouverte bien tardivement, et elle a eu des résultats très faibles.

Il est à remarquer que, grâce à la réincorporation de la Subcarpathie, nos terrains de chasse ont augmenté de 2,054.804 arp. cad., et la proportion des forêts appartenant à ces sortes de terrains s'est élevée, de 13,2%, à 17,5%. Cette proportion - là représentait 54,7% en Subcarpathie, et 3,5% seulement dans la région plate d'au delà de la Tisza.

Pour chaque arpent cadastral de terrain de chasse loué, les preneurs payaient en moyenne 17 fillérs de fermage, contre 19 fillérs pendant l'année de chasse précédente. Cette diminution tenait au fait qu'en Subcarpathie, le fermage des terrains de chasse communaux n'était que de 3 fillérs par arp. cad.

Le lièvre est chez nous le gibier le plus prolifique; on en a tiré 924.576 (contre 1,116.932 l'année précédente). Pour le grand gibier, les résultats des chasses ne montrent guère de changement par rapport à l'année d'avant, sauf pour les cerfs et les sangliers, dont on a tué plus qu'en 1938—39.

En ce qui concerne le gibier à poil plutôt rare, on a tué 100 mouflons, 19 loups, 3 lynx, 653 chats sauvages, 139 loutres, 445 fouines et 156 martres.

Quant au gibier à plume, soulignons qu'on a tué 521.243 perdrix (contre 726.678 pendant l'année précédente), et 366.765 faisans. Pour ce qui est du gibier à plume peu répandu, on a tué 26 coqs de bruyère, 259 gélinottes, 964 râles, 264 outardes et 71 grues.

Des ennemis du menu gibier utile, les chasseurs et les gardes-chasse ont tiré (en dehors des animaux de proie) 51.887 chiens errants, 56.680 chats errants, 120.555 pies et 148.299 corneilles.

Pour le gibier vivant, les exportations effectuées par nos domaines, après avoir représenté 745.136 pengős l'année d'avant, ont rapporté 206.030 pengős seulement. Nos exportations de gibier tiré, accusant également une forte régression, sont tombées, de 4,298.741 pengős en 1939, à 1,619.997 pengős en 1940.

*

Vadászati szempontból a két év előtti tél időjárása igen kedvezőtlen volt, erre jött az 1939. évnek emlékezetesen szigorú tele, ez azután a vadállománynak amúgyis erősen lecsökkent mennyiségét jól megtizedelte, természetesen főleg a kisvadak pusztultak el a kegyetlen hideg és az éhség következtében. Még hogyha a földművelésügyi kormányzat nem sietett volna a vad-

egy fő az év folyamán hány napon át és milyen minőségben dolgozik, nincs tájékozódásunk országos viszonylatban. A pontos tájékozódást rendkívül megnehezíti az, hogy ez a tömeg gyakori változással, mint nap-számos, gazdasági vagy házi-cseléd, sum-más-, arató-, cséplő-, részes-, kubikus-, erdő-, építő-, sőt mint gyárimunkás is jut munkaalkalomhoz. Éppen ezért még nehezebb arra válaszolni, hogy egy-egy főre milyen évi összkereset juthat.

Eddigi fejtegetéseink munkaadói oldalon a munka- és termelésintenzitást, munkavállalói oldalon pedig a munkavállalás mennyiségi és minőségi terjedelmét állították a kérdés középpontjába. Mindkettő mér-

legelendő lenne a munkabérek kérdés rendezésénél is, mert előbbi a lehetőségek, utóbbi pedig a szükségletek és kívánalmak tekintetében adna tájékoztatást. Láttuk azonban, hogy e területeken a tájékozódás ma még komoly akadályokba ütközik. Éppen ezért a munkabérszabályozás egyelőre csakis annak a szempontnak érvényesítése lehetett, hogy a munkabér sehol a létminimum alá ne süllyedhessen, a legkisebb munkabérek határvonala pedig olyan legyen, amely a termelési adottságokkal és a megélhetés szokásos magyar feltételeivel egyaránt számol. Az ekként kialakult helyzetet a második részben ismertetjük.

vitéz Nádújfalvy József dr.

MEZŐGAZDASÁG

Az 1939—40-es vadászati év statisztikája.

La statistique de la saison de chasse de 1939—40.

Résumé. Les froids excessifs de l'hiver de 1939 ayant décimé notre gibier d'ailleurs déjà diminué, la saison de chasse de 1939—40 a été ouverte bien tardivement, et elle a eu des résultats très faibles.

Il est à remarquer que, grâce à la réincorporation de la Subcarpathie, nos terrains de chasse ont augmenté de 2,054.804 arp. cad., et la proportion des forêts appartenant à ces sortes de terrains s'est élevée, de 13,2%, à 17,5%. Cette proportion - là représentait 54,7% en Subcarpathie, et 3,5% seulement dans la région plate d'au delà de la Tisza.

Pour chaque arpent cadastral de terrain de chasse loué, les preneurs payaient en moyenne 17 fillérs de fermage, contre 19 fillérs pendant l'année de chasse précédente. Cette diminution tenait au fait qu'en Subcarpathie, le fermage des terrains de chasse communaux n'était que de 3 fillérs par arp. cad.

Le lièvre est chez nous le gibier le plus prolifique; on en a tiré 924.576 (contre 1,116.932 l'année précédente). Pour le grand gibier, les résultats des chasses ne montrent guère de changement par rapport à l'année d'avant, sauf pour les cerfs et les sangliers, dont on a tué plus qu'en 1938—39.

En ce qui concerne le gibier à poil plutôt rare, on a tué 100 mouflons, 19 loups, 3 lynxes, 653 chats sauvages, 139 loutres, 445 fouines et 156 martres.

Quant au gibier à plume, soulignons qu'on a tué 521.243 perdrix (contre 726.678 pendant l'année précédente), et 366.765 faisans. Pour ce qui est du gibier à plume peu répandu, on a tué 26 coqs de bruyère, 259 gélinottes, 964 râles, 264 outardes et 71 grues.

Des ennemis du menu gibier utile, les chasseurs et les gardes-chasse ont tiré (en dehors des animaux de proie) 51.887 chiens errants, 56.680 chats errants, 120.555 pies et 148.299 corneilles.

Pour le gibier vivant, les exportations effectuées par nos domaines, après avoir représenté 745.136 pengős l'année d'avant, ont rapporté 206.030 pengős seulement. Nos exportations de gibier tiré, accusant également une forte régression, sont tombées, de 4,298.741 pengős en 1939, à 1,619.997 pengős en 1940.

*

Vadászati szempontból a két év előtti tél időjárása igen kedvezőtlen volt, erre jött az 1939. évnek emlékezetesen szigorú tele, ez azután a vadállománynak amúgyis erősen lecsökkent mennyiségét jól megtizedelte, természetesen főleg a kisvadász pusztultak el a kegyetlen hideg és az éhség következtében. Még hogyha a földművelésügyi kormányzat nem sietett volna a vad-

állomány megmaradt részének fenntartása érdekében a lövési határidők erős kitolásával a vadászatot korlátozni, meg vagyunk győződve, hogy a rendesen vezetett vadásztársaságok legnagyobb része erre a kitolt időre önként is lemondott volna a kisvadak — főleg a nyulak és foglyok — vadászatáról.

Ilyen — semmiesetre sem megfelelő — előzmények után egyáltalában nem lehet azon csodálkozni, hogy a most tárgyalt vadászati évadban — ámbár a vadászható terület elég nagy arányban megnövekedett — a vadászati eredmények jóval elmaradtak az előző normális időjárású évek vadásztsákmányának nagyságától.

A kárpátaljai rész visszacsatolása következtében ebben az esztendőben hazánk vadászható területe (1. sz. tábla) igen jelentős mértékben megnőtt, 17.289.063 kat. holdról 19.343.867 kat. holdra emelkedett, tehát az előző évvel szemben 11·9 %-kal nagyobb lett. Maga a vadászterület nagysága a kárpátaljai rész visszakerülése következtében, mint láthattuk, elég jelentékenyen megnőtt, a fő eltolódást ez a területszaporodás azonban mégsem a terület nagyságában, hanem az erdőterület nagyságának figyelemreméltó emelkedésében okozta. Az úgynevezett trianoni területen a vadászható területről mindössze 12·6% volt az erdő. Az első bécsi döntés alapján visszakerült északi területen már több erdőnk volt, a vadászható

terület erdőaránya ez alapon az 1938/39-es vadászati évadban 13·2%-ra emelkedett. Az erdőterület igazi emelkedése még ezután következett be, a keleti Kárpátok erdővel borított bércei is a magyaroké lettek, a vadászható területünk erdőaránya most már 17·5%-ra szökött fel. Az északkeleti rész vadászterületeinek erdőgazdagságát legjobban megvilágíthatjuk azzal, hogyha felemlítjük azt, hogy míg a tiszántúli tisztán alföldi jellegű vadászterületeknek erdőaránya mindössze csak 3·5%, a Duna-Tisza közén ez az arány még mindig csak 8·6%, addig a Kárpátalján 54·7%, vagyis az összes vadászható terület nagyobbik felét itten erdők borítják.

A vadászható területet nálunk a közületek, ezek között teljes mértékben a községek ezúttal is haszonbérlet útján (2. sz. tábla) igyekeztek értékesíteni. A magánvadászterületek tulajdonosai inkább sajátmaguk használták ki ezeket a területeket, bérlet útján mindössze 14·7% értékesült. A bérösszeg nagysága — mondhatjuk — általában az előző évek szintjén mozgott, a megelőző évben átlag 19 fillért, most 17 fillért fizettek a bérlők a vadászható terület minden kataszteri holdjáért. Ezt a kis (10·5%) csökkenést egyedül az okozta, hogy Kárpátalján a községi vadászterületeknek bérösszege kat. holdankint mindössze csak három fillér volt, tehát ennek a túlalacsony átlagnak a következménye az országos átlag kisarányú visszaesése. A többi vadászati költségek (3. sz. tábla) kialakulu-

1. A vadászterület nagysága az 1939/40. vadászati idényben.

Etendue des terrains de chasse pendant la saison de chasse de 1939—40.

Ország rész Régions	Községi vadászterület <i>Terrains de chasse communaux</i>		Magánvadászterület <i>Terrains de chasse privés</i>		Összes vadászterület <i>Tous les terrains de chasse</i>		A vadászható területről az erdő % Combien de forêts avaient les terrains de chasse? %
	összesen <i>au total</i>	ebből erdő <i>dont forêts</i>	összesen <i>au total</i>	ebből erdő <i>dont forêts</i>	összesen <i>au total</i>	ebből erdő <i>dont forêts</i>	
	kataszteri hold — arpents cad.						
Kisalföld — <i>Petite Plaine</i> .	1.403.060	77.701	649.905	187.268	2.052.965	264.969	12·9
Dunántúli dombosvidék <i>Transdanubie, région de collines</i>	2.994.484	253.237	2.039.376	633.995	5.033.860	887.232	17·6
Duna-Tisza köze — <i>Entre le Danube et la Tisza</i>	1.734.242	72.612	691.521	136.348	2.425.763	208.960	8·6
Tiszántúl — <i>Au delà de la Tisza</i>	3.373.826	78.205	1.366.573	90.039	4.740.399	168.244	3·5
Északi dombosvidék — <i>Nord, région de collines</i>	2.001.726	264.094	1.068.641	484.664	3.070.367	748.758	24·4
Kárpátalja — <i>Subcarpathie</i> .	1.433.928	624.750	586.585	481.311	2.020.513	1.106.061	54·7
Magyarország összesen <i>Hongrie entière</i>	12.941.266	1.370.599	6.402.601	2.013.625	19.343.867	3.384.224	17·5

2. A bérelt vadászterületek nagysága az 1939/40. vadászati idényben.

Etendue des terrains de chasse loués, pendant la saison de chasse de 1939-40.

Országgrész Régions	A haszonbérelt községi vadászterület — Terrains de chasse communaux loués				A haszonbérelt magánvadászterület — Terrains de chasse privés loués				Az összes haszonbérelt vadászterület — Tous les terrains de chasse loués			
	összesen au total	ebből erdő — dont forêts	után fizetett évi bér - prix de bail annuels payés		összesen — au total	ebből erdő — dont forêts	után fizetett évi bér - prix de bail annuels payés		összesen au total	ebből erdő — dont forêts	után fizetett évi bér - prix de bail annuels payés	
			összesen — au total	kat. holdankinti átlagban — en moyenne, par arp. c.			összesen — au total	kat. holdankinti átlagban — en moyenne, par arp. c.			összesen — au total	kat. holdankinti átlagban — en moyenne, par arp. c.
	kat. hold arp. cad.		pengő - pengős		kat. hold arp. cad.		pengő pengős		kat. hold arp. cad.		pengő pengős	
Kisalföld — Petite Plaine	1,403.060	77.701	460.265	0-33	155.692	60.349	93.957	0-60	1,558.752	138.060	554.222	0-36
Dunántúli dombosvidék — Transdanubie, région de collines	2,994.484	253.237	649.241	0-22	271.352	99.693	106.423	0-39	3,265.836	352.930	755.664	0-23
Duna-Tisza köze — Entre le Danube et la Tisza	1,734.242	72.612	354.729	0-20	133.995	20.728	46.959	0-35	1,868.237	93.340	401.688	0-22
Tiszántúl — Au delà de la Tisza	3,373.826	78.205	302.201	0-09	133.645	2.422	20.584	0-15	3,507.471	80.627	322.785	0-09
Északi dombos vidék — Nord, région de collines	2,001.726	264.094	246.159	0-12	183.490	91.939	65.007	0-35	2,185.216	356.033	311.166	0-14
Kárpátalja — Subcarpathie	1,433.928	624.750	41.650	0-03	62.272	48.729	4.766	0-08	1,496.200	673.479	46.416	0-03
Magyarország összesen — Hongrie entière	12,941.266	1,370.599	2,054.245	0-16	940.446	323.860	337.696	0-36	13,881.712	1,694.459	2,391.941	0-17

lásában ekkor még nem jelentkezhett a munkabérekben napjainkban elég érezhetően beállott nagyarányú emelkedés, a 3,436.090 pengőt kitevő összeg mindössze 7,2%-kal nagyobb, mint az előző évi kiadás, ez az emelkedés pedig körülbelül megfelel a kárpátaljai területszaporodásnak.

Idén is meg kell említenünk, hogy úgy amint az előző évben a felvidéki terület vadászati statisztikai adatai egy kissé hézagosak voltak, most a Kárpátalja vadászati adatainak egy része bizonyára nehezen állja ki a szigo-

rúbb kritikát. Köztudomású dolog az, hogy az összeírás első évében ez rendszert így szokott lenni, a következő években azonban reméljük, hogy a közigazgatási hatóságok, továbbá a vadászterületek tulajdonosai és bérlői már belejönnek ebbe az egyszerű, különösebb nehézséget nem okozó adatszolgáltatásba és kitöltött kérdőívek a valóságnak megfelelőbbek s a feldolgozásra is alkalmasabbak lesznek.

A vadállományunk számbeli csökkenését legjobban bizonyítja a lelőtt mezei nyulak (4. sz. tábla) kis száma, a területnöve-

3. Vadászati költségek. — Frais de chasse.

Országgrész Régions	Kifizetésre került — Sommes payées			
	a védszemélyzetnek aux gardes-chasse	a hajtóknak aux batteurs	a fuvarért pour transport	összesen au total
	pengő — en pengős			
Kisalföld — Petite Plaine	396.789	137.610	30.590	564.989
Dunántúli dombosvidék — Transdanubie, région de collines	906.002	228.654	44.774	1,179.430
Duna-Tisza köze — Entre le Danube et la Tisza	329.736	91.940	18.922	440.598
Tiszántúl — Au delà de la Tisza	385.412	165.482	26.048	576.942
Északi dombosvidék — Nord, région de collines	430.534	88.536	18.488	537.558
Kárpátalja — Subcarpathie	126.914	7.717	1.942	136.573
Magyarország összesen — Hongrie entière	2,575.387	719.939	140.764	3,436.090
1.000 kat. hold területre jut — Pour 1.000 arp. cad.	133	37	7	177

4. Az elejtett szőrmes vadak száma az 1939/40. vadászati idényben.

Gibier à poil tué pendant la saison de chasse de 1939-40.

Ország rész, vármegye, tjt. Régions, comitats, villes autonomes	A vadászterületen elejtett szőrmes vadak száma — Gibier à poil tué sur les terrains de chasse													
	Szarvas Cerfs et biches	Ebből szarvasbika dont cerfs	Dámvad — Daims	Óz — Cherrenils	Ebből ózbak dont mâles	Vaddisznó Sangliers	Mezei nyúl Lièvres	Üregi nyúl Lapins	Róka — Renards	Pézsmapocok Rats musqués	Egyéb szőrmes vad Autre gibier à poil	Összesen Ensemble	Kóbor eb Chiens errants	Kóbor macska Chats errants
d a r a b — t é t e s														
Kisalföld — Petite Plaine														
Bars és Hont vm. ¹⁾	242	60	—	248	148	137	14.164	383	463	110	585	16.332	1.026	1.188
Esztergom vm. ^{*)}	191	70	11	126	85	81	5.117	2.102	306	13	461	8.408	605	702
Győr, Moson és Pozsony vm. ¹⁾ Győr tjt. ^{**)}	110	42	—	531	256	1	36.871	872	538	622	1.864	41.409	1.440	2.223
Komárom vm.	442	158	13	362	197	422	30.922	619	661	174	943	34.558	1.836	1.943
Komárom tjt.	—	—	—	—	—	—	145	—	1	—	14	160	10	5
Nyitra és Pozsony vm. ¹⁾	—	—	—	60	40	5	36.440	2.247	55	173	2.078	41.058	2.335	1.962
Sopron vm.	239	70	9	370	224	1	48.763	3.294	278	81	1.486	54.521	1.072	2.111
Sopron tjt.	14	10	—	22	15	—	3.097	447	79	16	297	3.972	47	297
Összesen — Totaux	1.238	410	33	1.725	968	647	175.965	9.964	2.382	1.189	7.728	200.871	8.383	10.447
Dunántúli dombosvidék Transdanubie, région de collines														
Baranya vm.	440	143	7	659	336	63	27.625	36	1.442	42	1.018	31.332	1.483	2.068
Pécs tjt.	4	2	—	10	8	6	128	—	5	—	4	157	14	19
Fejér vm.	588	167	21	954	467	214	44.347	4.582	1.207	1.698	3.442	57.053	1.886	2.482
Székesfehérvár tjt.	—	—	—	15	8	—	728	—	9	27	25	804	20	55
Somogy vm.	1.328	478	580	2.022	1.063	40	52.148	4.847	3.081	912	6.667	71.625	2.566	4.886
Tolna vm.	420	118	359	366	222	47	35.209	2	941	703	1.100	39.147	1.589	1.707
Vas vm.	260	102	46	902	559	—	50.223	2.005	810	432	2.068	56.746	1.477	3.082
Veszprém vm.	654	250	28	566	308	205	25.077	—	936	107	856	28.429	1.264	1.564
Zala vm.	472	196	3	445	279	73	23.028	57	1.460	500	2.050	28.088	1.494	2.687
Összesen — Totaux	4.166	1.456	1.044	5.939	3.250	648	258.513	11.529	9.891	4.421	17.230	313.381	11.793	18.550
Duna-Tisza köze Entre le Danube et la Tisza														
Bács-Bodrog vm.	14	14	—	394	185	2	17.627	—	194	109	152	18.492	1.079	1.025
Baja tjt.	9	8	—	5	—	6	1.191	—	23	73	105	1.412	57	42
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. Budapest szfv.	783	197	80	871	515	426	84.951	3.381	1.334	1.770	3.162	96.758	5.995	5.835
Kecskemét tjt.	—	—	3	26	18	—	4.834	3.073	31	—	18	7.985	442	257
Összesen — Totaux	806	219	83	1.296	718	434	108.603	6.454	1.616	1.952	3.466	124.710	9.281	8.208
Tiszántúl — Au delà de la Tisza														
Békés vm.	5	3	71	625	184	3	49.062	—	56	9	1.128	50.959	2.122	2.092
Bereg és Ugocsa vm. ¹⁾	27	15	—	66	21	5	10.724	—	177	—	201	11.200	696	379
Bihar vm.	—	—	—	157	98	2	25.614	—	81	—	530	26.384	1.253	983
Csanád, Arad és Torontál vm. ¹⁾ Csongrád vm.	—	—	—	104	27	—	21.054	—	52	—	2.650	23.860	1.435	2.027
Hódmezővásárhely tjt. Szeged tjt.	—	—	—	20	13	—	3.771	—	16	—	1.240	21.546	1.251	1.152
Hajdu vm.	1	1	—	86	59	—	4.937	—	31	—	52	5.107	388	274
Debrecen tjt.	—	—	—	50	28	9	14.291	5	34	1	95	14.485	778	533
Jász-Nagykun-Szolnok vm. Szabolcs vm.	—	—	—	111	32	—	4.019	—	6	—	48	4.184	330	244
Szatmár vm.	—	—	46	522	236	10	39.476	100	222	2	1.167	41.545	3.362	2.538
Szatmár vm.	—	—	—	90	53	2	20.433	—	106	—	180	20.811	869	622
Összesen — Totaux	33	19	117	2.505	911	31	270.257	169	854	190	8.020	282.176	14.777	12.916
Északi dombosvidék Nord, région de collines														
Abauj-Torna vm.	274	138	7	275	164	168	6.961	27	560	6	491	8.769	980	892
Kassa tjt.	13	1	—	9	7	10	184	—	33	—	11	260	27	13
Borsod vm.	271	86	—	337	164	76	17.812	—	421	7	283	19.207	1.180	1.056
Miskolc tjt.	—	—	—	—	—	—	275	—	—	—	—	275	—	—
Gömör és Kishont vm. Heves vm.	41	22	—	150	90	84	2.052	—	328	1	118	2.774	530	432
Nógrád vm.	414	196	4	444	250	91	37.713	3	436	54	529	39.688	1.186	1.087
Ung vm.	163	69	5	360	184	110	15.983	27	720	148	1.172	18.688	1.351	1.388
Ungvár tjt.	—	—	—	17	9	—	2.871	—	39	—	41	2.968	264	130
Zemplén vm.	86	45	63	343	180	84	21.506	2	283	4	953	23.324	1.065	989
Összesen — Totaux	1.262	557	79	1.935	1.048	623	105.388	59	2.820	220	3.598	115.984	6.599	5.996
Kárpátalja — Subcarpathie														
Beregi közig. kirend. de Bereg	36	14	—	40	30	146	968	18	163	—	55	1.426	273	119
Máramarosi közig. kirend. de Máramaros	55	24	—	191	84	66	3.694	20	451	—	101	4.578	524	272
Ungi közig. kirend. d'Ung	97	52	—	85	55	125	1.188	57	436	—	87	2.075	257	172
Összesen — Totaux	188	90	—	316	169	337	5.850	95	1.050	—	243	8.079	1.054	563
Magyarország összesen Hongrie entière	7.693	2.751	1.356	13.710	7.064	2.720	924.576	28.270	18.613	7.972	40.285	1.045.201	51.887	56.680

*) Vm. = comitat. **) Tjt. = ville autonome.

1) Közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék. — Comitats provisoirement réunis.

kedés ellenére ebben a vadászati évadban ugyanis 17·2%-kal kevesebb nyúl lett vadásztsákmány, mint az előző évben. Az előrejelések szerint sajnos igen valószínű, hogy jövőre sem lesz a hazai nyúlállomány vadászati szempontból kielégítő, mert — mint köztudomású — az 1941. év tavaszán háromnegyed millió kat. hold föld víz alatt állott, ez semmi esetre sem segítette elő a fiatal nyulak fejlődési lehetőségeit. A nyulakra vonatkozólag a vadásztsákmány az egyes törvényhatóságok között igen arányosan oszlik meg, mégis érdemes megemlíteni, hogy Szegeden és Kecskeméten közel 5.000, Debrecenben és Hódmezővásárhelyen körülbelül 4.000 nyulat lőttek le.

A többi szörmésvadra vonatkozó adatok közül szembeötlő, hogy szarvast 25·0%-kal többet lőttek le, mint az 1938/39-es vadászati idényben, a szarvasbikák aránya viszont kisebb volt (35·8%), mint a megelőző (38·4%) idényben. A szarvasok úgy látszik, a kemény időjárást elég jól bírták ki, ehhez bizonyára hozzájárult az a tény, hogy az uradalmak a rendesenél nagyobb mértékben gondoskodtak télen takarmányukról. A szarvasvadászat eredményessége természetesen ebben az évben is Somogy vármegyében volt kimagaslóan a legjobb, a legtöbb szarvast ennek a vármegyének rendesen kezelt vadászterületein lőtték, sőt az összes lelőtt szarvasbikák 17·4%-át itten zsákmányolták.

A vadászterület-tulajdonosok — sajnos — ebben az évben sem érthették el a megszokott rendes bevételeket, mert a csaknem teljes mértékben megszűnt nemzetközi idegenforgalom elmaradása következtében igen kevés gazdag külföldi vadász kerülhetett el Somogy vármegyébe s nem fizették a lelőtt szarvasbikák után az elég magas lödijakat.

Eléggé emelkedett még a lelőtt vad-disznók száma, itt a zsákmány igen tekintélyes része (38·9%) vadkan volt. A kimutatásban fel nem sorolt érdekesebb vadak közül ebben az évben még 100 muflon, 19 farkas, 3 hiúz, 653 vadmacska, 1.342 borz, 139 vidra, 445 nyest, 156 nyuszt, 9.550 görény és 21.898 menyét került még puska-cső elé. A farkasokat és a hiúzokat természetesen mind a Kárpátalján lőtték le.

A kisvadak felsorolt pusztítóin kívül a főellenségük tudvalevőleg a kóbor kutyák és a kóbor macskák. Vadászaink és a vadőrök ezekből a veszedelmes kártevőkből

nem kevesebb, mint 108.567 darabot pusztítottak el. Még a székesfőváros területén is 2.757 ilyen kóbor állatot semmisítettek meg, itt főleg a fészekrabló kóbor macskák pusztítják a parkok és ligetek hasznos énekesmadarainak fészkeit. A hatóságoknak minden eszközt meg kell ragadni, hogy ezeknek kártételét a minimálisra szorítsák.

A szárnyasvadak közül legnagyobb volt a vadásztsákmány (5. sz. tábla) a foglyokból. Itt a területnyereség nem számít (az egész Kárpátalján mindössze 1.063 foglyot lőttek), a mostani vadásztsákmány 28·3%-kal kevesebb, mint az előző évben. Egyes törvényhatóságokban annyira csökkent a lelőtt foglyok száma, hogy jogosan lehet teljes kipusztulásuktól tartani. Remélhetőleg a meghosszabbított vadászati tilalom a normális létszám elérését elő fogja segíteni. A fácán szívósabb, ellenállóbb, a kemény télben nem pusztult úgy, mint a fogoly, a lelőtt fácánok száma csak 7·0%-kal volt kevesebb, mint az előző évben. A kimutatásban az egyéb szárnyasok közé vett szárnyasok közül az érdekesebb féleségek adatait röviden felsoroljuk. Itt szerepel 26 siketfajd, 259 császármadár, 964 haris, 7.465 szárcsa, 264 túzok, 71 daru, 4.319 sólyom, 7.789 gatyásölyv, 11.707 réti héjja, 16.818 karvaly és 18.420 szajkó.

Az apró szárnyasok, sőt még a fiatal csirkék elrablói közül a felsorolt ragadozó madarakon kívül 148.299 varjút és 120.555 szarkát — körülbelül ugyanannyit, mint a múlt vadászati évadban — pusztítottak el vadászaink. A varjú kártékony voltán még erős vita folyik, kétségtelenül okoz károkat a hasznos apróvadak között, de a szarka egész biztosan egyik fő károkozó, a fogoly- és fácán-csirkéken kívül még az egész fiatal nyúl-pockokat is megtámadja, könyörtelen üldözése tehát teljesen indokolt.

A vadászpasszió tudvalevőleg igen költséges dolog, a személyzettartás, vadapolás és etetés, a hajtók és fuvarosok — még ha a kilőtt töltények árát és az utazási kiadásokat nem is számítjuk — rengeteg pénzbe kerülnek. A lelőtt vadak értékesítése a hazai piacokon nem hozta azt a bevételt, amely legalább félig-meddig arányban állott volna a kiadásokkal. A vadászok fő bevételi forrása a vadak külföldi értékesítése volt. Az exportban elért árak lényegesen csökkentették a kétségtelenül beállott deficitet. Az uradalmak ezenkívül elég nagy összeget vettek be az élővadak kül-

5. Az elejtett szárnyasvadak száma az 1939/40. vadászati idényben.
Gibier à plume tué pendant la saison de chasse de 1939-40.

Ország-rész, vármegye, t.jv. <i>Régions, comitats, villes autonomes</i>	A vadászterületen elejtett szárnyasvadak száma — Gibier à plume tué sur les terrains de chasse												
	Fácán <i>Faisan</i>	Fogoly <i>Perdrix</i>	Fürj <i>Caille</i>	Vadlúd <i>Oie sauvage</i>	Vadruca <i>Canard sauv.</i>	Erdei szalonka <i>Bécasse</i>	Szárszalonka <i>Bécassine</i>	Vadgalamb <i>Pigeon sauvage</i>	Kánya <i>Milan</i>	Varjú <i>Cornetille</i>	Szarka <i>Pie</i>	Egyéb szárnyasvad - Autre gibier à plume	Összesen <i>Ensemble</i>
Kisalföld — Petite Plaine													
Bars és Hont vm. ¹⁾	3.697	12.711	321	212	660	333	54	316	174	2.675	2.872	1.088	25.113
Esztergom vm. ^{*)}	1.056	3.788	293	204	490	137	7	173	189	1.003	1.211	754	9.305
Győr, Moson és Pozsony vm. ¹⁾	12.401	26.622	1.098	1.036	2.004	240	44	164	884	4.745	2.162	1.911	53.314
Győr t.jv. ^{**)}	127	576	3	28	74	—	—	—	29	—	30	—	867
Komárom vm.	5.605	28.497	729	1.973	4.449	173	50	433	513	4.976	3.633	2.654	53.635
Komárom t.jv.	18	547	—	40	50	—	18	2	—	90	10	30	805
Nyitra és Pozsony vm. ¹⁾	15.493	25.722	178	44	1.164	60	11	709	312	4.028	1.554	2.630	51.905
Sopron vm.	24.409	39.681	766	198	403	227	43	241	1.119	1.702	700	2.677	72.166
Sopron t.jv.	2.078	1.985	4	1	12	58	—	39	—	549	257	609	5.592
Összesen — Totaux	64.887	140.129	3.392	3.736	9.306	1.228	227	2.077	3.191	19.797	12.429	12.353	272.752
Dunántúli dombosvidék Transdanubie, région de collines													
Baranya vm.	9.806	10.612	1.049	1.443	2.288	752	17	406	1.612	5.456	6.738	2.949	43.128
Pécs t.jv.	—	94	7	—	—	39	2	—	14	11	18	94	279
Fejér vm.	20.919	19.632	1.227	1.563	3.800	503	500	1.967	644	4.790	3.127	5.916	64.583
Székesfehérvár t.jv.	337	860	30	7	37	4	—	—	19	—	30	27	1.351
Somogy vm.	36.777	15.685	1.537	2.564	4.193	2.056	170	945	3.172	10.941	10.515	12.181	100.736
Tolna vm.	12.208	15.950	780	1.195	2.363	407	113	277	846	6.451	4.270	2.645	47.505
Vas vm.	25.971	35.755	1.322	266	989	738	28	202	1.723	5.595	4.074	3.340	80.001
Veszprém vm.	4.723	20.365	1.292	871	1.550	625	50	457	1.583	4.365	3.724	2.834	42.439
Zala vm.	15.027	15.425	1.722	2.138	2.280	1.077	155	484	2.028	5.387	4.636	3.716	54.075
Összesen — Totaux	125.768	134.378	8.966	10.047	17.500	6.199	1.035	4.738	11.622	43.015	37.132	33.702	434.102
Duna-Tisza köze Entre le Danube et la Tisza													
Bács-Bodrog vm.	5.159	4.805	340	260	332	69	38	336	140	1.618	1.217	990	15.304
Baja t.jv.	163	1.009	98	63	84	19	22	104	53	408	276	184	2.483
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	28.168	70.096	2.957	3.877	11.914	1.183	577	2.437	709	11.634	11.565	9.776	154.893
Budapest szfv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.535	428	82	2.045
Kecskemét t.jv.	850	1.892	7	6	187	6	—	37	11	378	410	153	3.927
Összesen — Totaux	34.340	77.792	3.402	4.206	12.517	1.277	637	2.914	913	15.573	13.896	11.185	178.652
Tiszántúl — Au delà de la Tisza													
Békés vm.	40.608	9.159	578	202	989	146	42	563	315	5.763	5.304	2.662	66.331
Bereg és Ugocsa vm. ¹⁾	1.459	4.277	288	78	926	105	26	58	99	2.543	1.481	466	11.806
Bihar vm.	13.038	11.418	731	1.207	2.418	80	80	343	113	8.446	3.963	3.827	45.664
Csanád, Arad és Torontál vm. ¹⁾	16.248	7.123	592	423	471	41	91	420	109	2.153	4.304	2.465	34.440
Csongrád vm.	19.620	5.240	214	293	1.151	53	32	367	282	1.446	2.177	1.633	32.513
Hódmezővásárhely t.jv.	579	1.332	130	64	279	37	45	274	22	817	580	61	4.220
Szeged t.jv.	1.066	678	45	16	337	20	96	226	13	122	395	218	3.232
Hajdu vm.	3.688	7.849	241	2.543	1.707	49	33	36	160	2.447	2.461	951	22.165
Debrecen t.jv.	3.126	1.189	25	663	436	13	—	8	21	2.401	1.238	654	9.774
Jász-Nagykun-Szolnok vm.	10.778	26.598	1.128	3.616	4.648	160	155	437	165	3.901	7.420	3.559	62.565
Szabolcs vm.	15.604	31.050	981	431	1.783	280	105	78	196	12.239	6.750	3.455	72.952
Szatmár vm.	2.434	5.735	159	34	611	123	3	54	70	3.698	1.707	1.008	15.641
Összesen — Totaux	128.248	111.648	5.112	9.570	15.756	1.117	708	2.864	1.565	45.976	37.780	20.959	381.303
Északi dombosvidék Nord, région de collines													
Abaúj-Torna vm.	340	4.295	281	3	444	324	24	128	219	2.209	1.678	1.433	11.378
Kassa t.jv.	—	121	—	—	—	10	—	—	8	5	5	79	229
Borsod vm.	937	10.904	571	2.580	3.626	1.137	89	340	179	4.624	3.971	2.079	31.037
Miskolc t.jv.	15	530	50	—	31	—	1	8	1	11	160	20	827
Gömör és Kishont vm.	149	900	88	—	375	353	26	57	83	1.994	1.961	1.023	7.009
Heves vm.	2.373	16.462	480	2.253	1.344	432	58	136	172	4.025	3.071	2.701	33.557
Nógrád vm.	2.942	10.227	670	100	1.132	730	44	305	385	3.973	3.920	3.828	28.256
Ung vm.	309	1.693	24	32	418	—	—	24	88	500	317	133	3.538
Ungvár t.jv.	—	39	—	—	—	—	2	—	—	55	17	4	117
Zemplén vm.	6.340	11.062	280	181	1.713	237	89	97	409	4.221	2.454	2.572	29.655
Összesen — Totaux	13.405	56.233	2.444	5.149	9.083	3.273	333	1.095	1.544	21.617	17.554	13.872	145.602
Kárpátalja — Subcarpathie													
Beregi közig. kirendeltség de Bereg	21	263	29	3	22	32	4	117	69	440	270	258	1.528
Máramarosi közig. kirend. de Máramaros	96	464	40	18	630	91	8	192	43	1.437	1.255	574	4.848
Ungi közig. kirendeltség d'Ung	—	336	26	—	67	109	34	410	68	444	239	270	2.003
Összesen — Totaux	117	1.063	95	21	719	232	46	719	180	2.321	1.764	1.102	8.379
Magyarország összesen Hongrie entière	366.765	521.243	23.411	32.729	64.881	13.326	2.986	14.407	19.015	148.299	120.555	98.173	1.420.790

*) Vm. = comitat. — **) T.jv. = ville autonome.

¹⁾ Közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék. — Comitats provisoirement réunis.

földre szállításából. Sajnosan kell megállapítanunk, hogy a tárgyalt év visszaesése ebből a szempontból igen nagyarányú, az élővadexportból ugyanis 1938-ban 410.883 pengőt, 1939-ben 745.196 pengőt, ezzel szemben 1940-ben mindössze 206.030 pengőt vettünk be. A most tárgyalt évben 1.675 élőnyulat Németországba, 75-öt Svájcba, 300-at Hollandiába és 9.750 Olaszországba vittünk ki. Élőfácánt Németországba 3.333 darabot, Svájcba 333 darabot és Olaszországba 1.500 darabot szállítottunk. Annak ellenére, hogy a foglyok száma hazánkban is szemmel láthatólag erősen csökkent, mégis kivittünk 5.000 élőfoglyot Olaszországba és 2.667 élőfoglyot az Amerikai Egyesült Államokba. Az Unióba az előző években is állandóan vittük ki az élőfoglyokat (1939-ben 5.010 darabot), úgy látszik, hogy ott már teljesen megtelepedett a magyar fogoly, sőt a legtöbb államban rendszeresen vadásszák. Élővadvásárlóink közül természetesen hiányzik Franciaország és Anglia; ott a háború alatt valószínűleg elpusztult a vadállomány nagy része, a háború befejezése után nyilván ismét rá lesznek szorulva rendszeres és nagyobb arányú magyarországi élővad behozatalára.

A lőtt vadak külföldi kiszállítása után hazánkban 1938-ban 3,284.957 pengő, 1939-ben 4,298.741 pengő bevétele volt. A szép emelkedés és jelentős exportnyereség után 1940-ben ez az összeg 1,619.998 pengőre csökkent. A gyenge vadászati évad után a dúló háború jóformán tönkretette szépen nekilendült vadkivitelünket. A kivitt vad mennyiség oroszánrésze természetesen Németországba került, elég annyit felemlíteni, hogy 319.625 külföldre került lőtt nyúl közül 311.575 darab került Németországba. Érdekes jelenség, hogy a háború

folyamán Franciaországba is kiszállítottunk 14.500 darab lőtt fácánt. Az értékesítésből befolyt összegnek az élő és a lőtt vad exportját számítva 83,0%-át Németország, 8,8%-át Olaszország, 3,0%-át Svájc, 1,7%-át Hollandia, 1,2%-át az Unió, 1,2%-át Franciaország és 1,1%-át Svédország fizette. Érdekesség szempontjából megemlítjük, hogy a szóbanforgó évben hazánkban Svédországba 900 db lőtt nyulat, 38 db lőtt szarvast, 2.917 db lőtt fácánt és 9.000 db lőtt foglyot szállítottak. A vadászok számításaiban olyan fontos megfelelő vadértékesítést tehát nemcsak a rossz vadászidény, hanem főleg a dúló háború akadályozta meg.

A második bécsi döntés alapján visszatért Erdély és a keleti részek vadászati szempontból óriási jelentőségűek. Tömegvadaink ott is szép számmal tanyáznak, különleges vadaink közül a lőjegyzékeken most már gyakrabban fogunk találkozni a siketfajddal, a császármadárral, a farkassal, a medvével, sőt talán itt-ott egy-egy hiúz és zerge is majd csak terítékre kerül. Mindenekelőtt a kisvadak pusztítóit kell alaposan megtizedelni. Egy szilágyvármegyei földbirtokos beszélte el, hogy a románok magyar embernél még vadászfegyvert sem tűrtek, úgyhogy a lakosság már major-ságot sem tarthatott, mert az elszaporodott rókok mind elpusztították az aprójószágot. El lehet képzelni, hogy ugyanakkor a hasznos apróvadak milyen arányban pusztultak. Ugyanez a földbirtokos a magyar katonaság bejövetele után több vadászatot tartott birtokán, az első ilyen vadászat alkalmával egy délután 13 rókát lőtt le egymaga. Az erdélyi vadászoknak tehát először a vadállományt kipusztulással fenyegető rablókkel kell végezni.

Sajóhelyi István.

A statisztika a német mezőgazdasági termelés szolgálatában.¹⁾

La statistique au service de la production agricole allemande.¹⁾

A német mezőgazdasági termelésnek az elmúlt évtized alatt tapasztalt jelentős fejlődése arra készítet, hogy vizsgálat tárgyává tegyük azt, hogy a valóban nagyszerű eredményeket milyen eszközök alkalmazásával érték el. A nemzeti szocialista Németbirodalom fő törekvése az volt, hogy mezőgazdasági termelését minél nagyobb mértékben fokozza és ezáltal az ország önellátását, más országoktól való függetlenségét a lehetőségig biztosítsa. A nagyobb termelés és a helyes elosztás tökéletesnek nevezhető megszervezése biztosítja ma a Németbirodalom zavartalan közellátását a háború második évében, amikor talán 5—7 millió embere fegyverben áll Európa minden részén.

A mezőgazdasági termelés irányításában, fokozásában és a termékeknek a közellátás terén történő szétosztásában a leg-hathatósabb eszköznek a *mezőgazdasági statisztikai szolgálat rendkívül széleskörű kiépítése és gyakorlati alkalmazása bizonyult.*

A jelen tanulmány tárgya az, hogy a német mezőgazdasági statisztikai szolgálat felépítését röviden ismertessük. Mielőtt erre rátérnénk, nagy vonásokban ismertetnünk kell a német mezőgazdaság struktúráját, hogy a megoldandó statisztikai feladatok nagyságát helyesen ítéljük meg.

A Németbirodalom területe — mindig az eredeti területet, az ú. n. Altreich-et tekintve — 41,424.000 ha, amelyből 26,705.000 ha a mezőgazdaságilag művelt terület és 12,489.000 ha az erdő. Ezek a számok a 0,5 ha-nál nagyobb üzemekre vonatkoznak.

Az összes terület 64,5%-a mezőgazdaságilag művelt terület, míg az erdőségek éppen 30%-ot tesznek.

A mezőgazdaságilag művelt terület a Birodalomban 28,6 millió ha, amelyből 1937-ben 67% szántó, 19%-a kaszáló és 10%-a legelő. A maradék 4% kert, szőlő,

gyümölcsös stb. területeiből tevődik össze. A szántóföldi termelés üzemágai a következő részt foglalnak el: kapások 23%, gabona 60%, takarmánynövények 11%.

A statisztikai szolgálat kiépítése szempontjából azonban inkább a gazdaság-megoszlás adatainak, az üzemek számának van nagyobb jelentősége. A gazdaságok megoszlásának 1933. évi adatai a következők a 0,5 ha-nál nagyobb gazdaságokban:

Üzemnagyság	Üzemek száma	Össz. területe	Mezőg. művelt terület
0,5— 2 ha	834.014	935.000	864.000
2— 5 "	787.707	2,584.000	2,376.000
5— 20 "	1,069.726	10,629.000	9,225.000
20— 100 "	321.585	11,567.000	8,846.000
100— 200 "	16.542	2,256.000	1,371.000
200—1000 "	14.504	5,997.000	3,240.000
1000 ha felül	2.797	7,456.000	699.000
Összesen	3.046.875	41,424.000	26,621.000

Az üzemnagyság-megoszlás adataiból kitűnik, hogy a Németbirodalomban kerekben 3 millió üzem, gazdaság van, amelynek törzsét számban és területben egyaránt a parasztgazdaságok alkotják. A 100 ha-nál kisebb gazdaságok száma felül van a 3 millión — 3,013.032 — míg a 100 ha-nál nagyobb üzemek száma mindössze 33.843. A kifejezetten nagybirtokok, az 1.000 ha-nál nagyobbak száma pedig csak 2.797, amelynek mezőgazdaságilag művelt területe 699.000 ha az összes művelt területeknek csupán 2,9%-a.

A német mezőgazdasági termelés lényegét tehát a kisüzemi termelés szabja meg. Éppen ezért a termelés fokozása terén elért eredmények annál nagyobb figyelmet érdemelnek. A számtartási vizsgálatok arról számolnak be, hogy az 1933/37. évek átlagában a piacra vitt, eladott termékek mennyisége, a szántóföldi terményeknél 34%-kal, az állattartás termékeinél 50%-kal volt nagyobb, mint az 1924/27. évek átlagában. Összevéve az összes termékek piacra hozott mennyisége a kisüzemnél 46%-kal, a középüzemnél 44%-kal és a nagyüzemnél 37%-kal növekedett a jelzett időben.

¹⁾ A Magyar Statisztikai Társaságban 1941 április 22-én tartott előadás. — *De cette conférence, faite le 22 avril 1941 à la Société Hongroise de Statistique, il sera publié un extrait dans le Journal de cette Société.*

A termelés oldalán szintén igen jelentős fejlődésről számolnak be. A fent jelzett időszakra nézve a szántóföldi termelés emelkedése

a kisüzemben	21 %-os
a középüzemben	17 %-os
a nagyüzemben	15 %-os volt.
Átlagosan 19 %	

Az állattartás terén a teljesítmény fokozása még nagyobb eredményeket mutat. Az állatállomány folytonos számszerű növekedése mellett pl. a tejtermelés az 1933—37. évek átlagában a következő mértékben fejlődött az 1924/27. évek átlagához viszonyítva:

a kisüzemben	670 literrel tehenenként és évenként	37 ^o /o-kal
a középüzemben	630 " " " "	27 " "
a nagyüzemben	510 " " " "	16 " "
Átlagosan		31 ^o /o-kal

A mezőgazdasági termelés ilyen fejlődéséről csak nagyon kevés, vagy talán egyetlen más ország sem tud beszámolni. Ezt az eredményt az 1933. év után, a nemzeti szocialista agrárpolitika teljesen új eszközeinek és módszereinek javára kell írunk. Túl ér e tanulmány keretén ennek az agrárpolitikának az ismertetése.

Az agrárpolitikai célkitűzéseknek, elképzeléseknek megvalósítása azonban ilyen mezőgazdasági és birtokmegosztási struktúra mellett attól függ, hogy miként tudják a felső, átfogó tervekből fakadó elhatározásokat a gyakorlatban a legkisebb üzemben is és mind a 3 millió gazdával elfogadtatni és végrehajtani.

Tervek elkészítése, elhatározások, irányítások végrehajtása statisztikai szolgálat nélkül elképzelhetetlen.

A nemzeti szocialista Németbirodalom agrártermelésének és közellátásának szoros összefogása, egy kézben való kezelése nagyszerű eredményekre vezetett. A Birodalomnak széles alapokra fektetett agrár igazgatásában a statisztikai szolgálat kiépítése azt a nélkülözhetetlen eszközt adta, amellyel a termelést irányítani, a termelést fokozni és a termékek elosztását, más szóval a közellátást biztosítani tudta.

A Reichsnährstand — a német közélet-üzemi és földművelésügyi minisztérium — által alkalmazott statisztikai rendszer, több milliányi parasztgazdaság üzemvitelét tartja számon.

Nagyon jól tudták, hogy a mezőgazdasági termelés terén nélkülözhetetlenül szükség volt

1. az adott gazdasági viszonyok ismeretetésére,

2. a gazdasági üzemmenet lefolyásának megfigyelésére,

3. és arra, hogy a gazdasági fejlődés irányát előre láthassák.

A cél, amit el kellett érni, a következő volt:

1. A mezőgazdasági üzemek teljesítményének fokozása. Valamennyi művelési ágban a teljesítmény fokozásának alapja: a teljesítmények összehasonlítása. Ez elérhető a teljesítmény-különbségek megfigyelésével és kiértékelésével.

2. A mezőgazdasági termelés irányítása. Elvileg a mezőgazdasági termelés minden ágában a teljesítmény fokozása a feladat, de a termelést az átfogó nemzetgazdasági célkitűzések szerint a helyes irányba kell terelni; irányítani kell.

3. A termékek helyes elosztása. A közellátás alapja a nagyobb és elegendő termelés, de a zavartalan közellátást a termékek észszerű beosztása és elosztása biztosíthatja csak.

A Reichsnährstand ezeket a feladatokat a statisztikai szolgálat kiépítésével oldotta meg. Saját kebelén belül, az állami központi statisztikai szolgálattól teljesen függetlenül építette ki statisztikai szervezeteit. Ennek a fő oka abban rejlik, hogy a Reichsnährstand nem elégedhetett meg egy az ország fővárosában összegyűjtött statisztikai anyag végeredményeinek ismeretével, mert a termelés irányítása, fokozása céljából a statisztikát a „végeken“, lent a termelőknél is felhasználta. A statisztika a Reichsnährstand munkájában mint egyik legfontosabb gyakorlati eszköz nyert alkalmazást. A statisztikai eredményeket, következtetéseket közvetlenül lent a termelőknél, a gazdánál használják fel. A statisztikát levitték a gazdaságig és épp olyan fontos eszközzé tették, mint amilyen az eke, vagy a műtrágya. Azzal világították meg ennek fontosságát, hogy amint eredménytelen lenne a mezőgazdasági termelés szempontjából az a 40 millió q műtrágya, amit évente a gazdaságokban kiszórnak, ha Berlinben maradna, épúgy értéktelen lenne a statisztikai eredmények ismerete, ha azt Berlinben összegyűjtve csak tudományos célra használnák fel. A statisztika a német agrártermelésben ma már nélkülözhetetlen eszközzé lett, a közellátásnak pedig alapja.

Üzemi ív. (Hofkarte.)

A Reichsnährstand statisztikai szolgálatát a következőképpen építették ki. Évről-évre minden üzem, vagyis minden gazda egyszer az év végén beszolgáltatja az üzemére vonatkozó részletes, kitöltött statisztikai ívet. (Hofkarte.) Minden üzem, minden gazdaság, amely Kelet- és Észak-Németországban 5 ha-nál, Dél- és Nyugat-Németországban pedig 2 ha-nál nagyobb, tartozik a részletes statisztikai adatszolgáltatást teljesíteni. 2 millió üzembről, amely a mezőgazdaságilag megművelt terület 90%-át jelenti, készül részletes adatgyűjtés. A „Hofkarte“ 150 kérdést tartalmaz. Ezek a kérdések, főleg az üzemi „teljesítmény“ vizsgálatát teszik lehetővé. Részletes adatokat kérnek, hogy miként alakulnak:

1. a gazda családi viszonyai,
2. a birtok igen részletes tagozódása, mennyi a szántó, rét, legelő, stb.
3. az egyes termények ha-kinti termésátlaga,
4. a termés mennyisége,
5. a köztes termények,
6. az állatállomány igen részletes felsorolása,
7. a baromfiállomány,
8. a hízlalási tevékenység,
9. a tejelési átlag és az összes tejtermelés,
10. a takarmányellátás kérdése,
11. a trágyázási viszonyok,
12. a piacra került mennyiségek,
13. a gépek száma, teljesítménye,
14. a gyümölcsfaállomány aszerint részletezve, hogy termő vagy még nem termő korúak.

Ezek a fő kérdések, amelyek számos tételből tevődnek össze. Az egyes termékek ha-kinti termésátlagát kérdező pont alatt pl. 26 tétel szerepel a búzától a lucernáig. Ugyanilyen sok tételre tagozódik az állatállomány felsorolása vagy pl. a gépek összeírása.

Az „Üzemi ív“ 150 kérdése, helyesebben a 20 kérdéshez tartozó 150 tételből a mezőgazdasági termelés mennyiségi eredményei rajzolódnak ki, vagyis ezekből az üzemek „teljesítménye“ állapítható meg. A „Hofkarte“-t az üzemekben, a gazda tölti ki.

Meg kell még jegyezni, hogy az 5, illetve 2 ha-nál kisebb törpegazdaságok üzemi viszonyait is tudakolják, de mint fentebb említettem, ezek nem töltik ki az „üzemi

ívet“, hanem a községi gazdakirendeltségnél lévő, ú. n. „lajstromos üzemi ívet“ töltenek ki róluk. Egy ilyen íven 8 törpegazdaság adatait veszik fel. Itt természetesen a kérdések száma jóval kisebb, amennyiben a lajstromos íven a törpegazdaságtól csak 24 kérdésre kívánnak feleletet. Észszerű ez, mert a törpegazdaságok üzemvitele egyszerűbb, hisz itt sok esetben csak arról van szó, hogy a fél vagy 1 ha-nyi kertföldön mit termelt az illető, akinek többnyire nem is a gazdálkodás a főfoglalkozása. Ez a törpebirtok kategória azonban alig éri el a mezőgazdasági terület 10%-át.

Az eredeti „üzemi ívek“-et beküldik a „kerületi gazdakirendeltség“-hez (Kreisbauernschaft) ahol az adatokat pontosan átvezetik egy kartonból készült „üzemi ívre“. Itt a kerületi gazdakirendeltségeknél történik az ívek feldolgozása.

Az üzemi ívek feldolgozása során a termelési eredmények összehasonlítása következik, még pedig üzembről-üzemre. Vagyis azonos termelési eredményeket felmutató üzemeknek az összehasonlítása náluknál jobb eredményekkel dolgozó üzemekkel.

Az üzemi ívek és az összehasonlítás-szerű feldolgozások képezik az alapját az üzemi tanácsadásnak és végső soron a termelés irányításának. Az üzemi ívek az özszekötő láncszemek a Reichsnährstand és az egyes gazdaságok között.

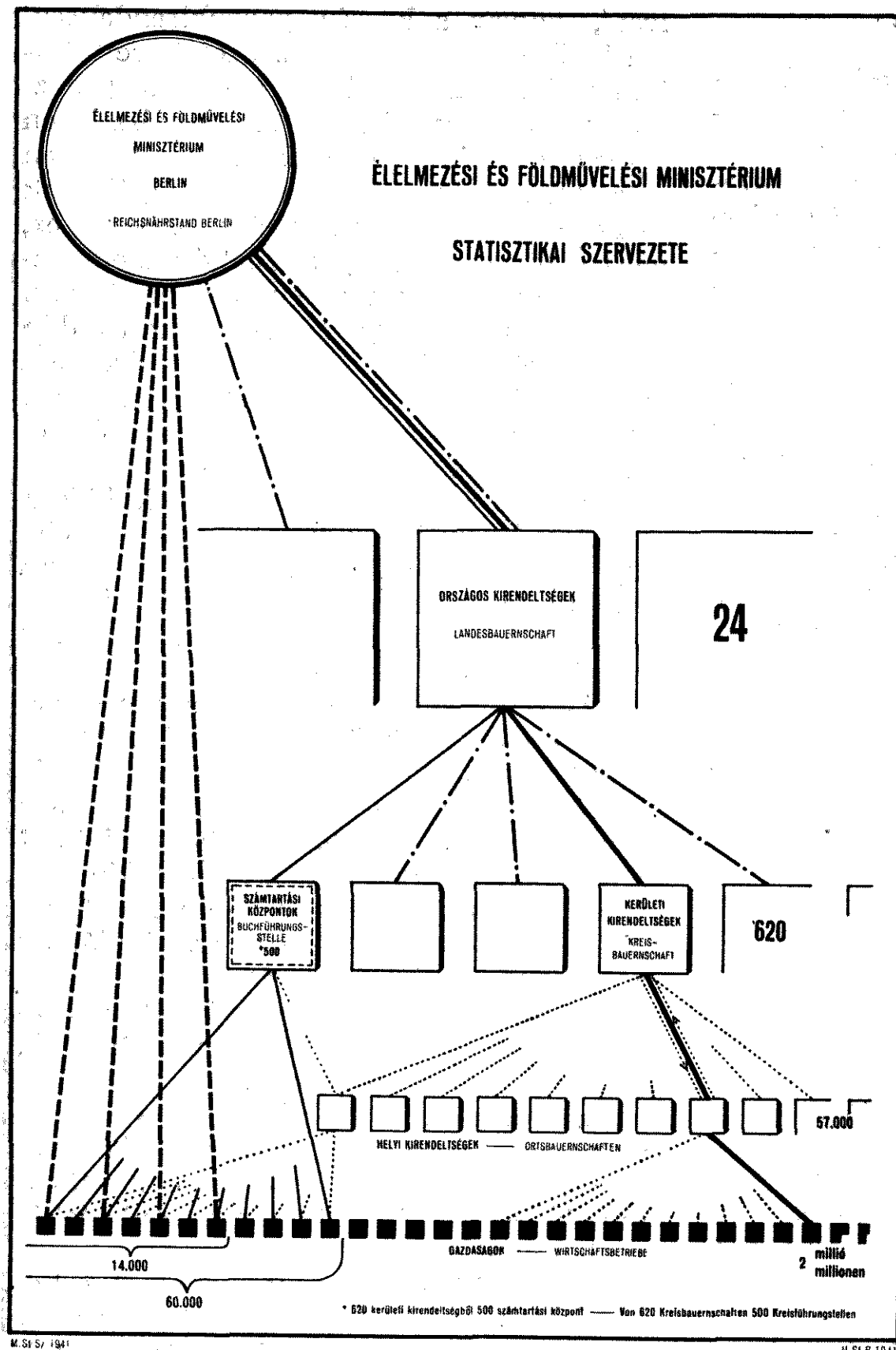
Az eredeti ívet a helyi gazdavezetőnél őrzik meg. A gazdánál pedig egy kis füzet marad, amelyben ugyanazok a kérdések vannak. A gazdánál is megmarad tehát minden adat.

Az üzemi ívek tehát ott maradnak a kerületi gazdakirendeltségnél. Ott dolgozzák fel őket. Egyik irányú feldolgozásuk a teljesítmény fokozásának és a termelés irányításának az eszköze lefelé, a gazda, a termelő felé. A másik irányú feldolgozás felfelé, a Reichsnährstand számára készül és a termésmennyiségekről, piacra kerülő mennyiségekről ad mérleget és képezi alapját a közellátásnak.

„Kerületi gazdasági térkép“.

(Kreiswirtschaftsmappe.)

A kerületi gazdakirendeltséghez beérkező üzemi ívekből az egész kerület gazdasági helyzetét állapítják meg több irányban. Elsősorban mik azok a szükségletek — műtrágya, vetőmag, takarmány, védőszer, vagy akár hitelszükséglet — ame-

lyek az illető kerület mezőgazdasági termelésének fokozása, vagy az országos tervek szerinti átállítása szempontjából szükségesek. A másik irányú feldolgozás pedig a termésfeleslegék mennyiségét adja meg. Minden egyes kerületre tehát a szükséglet és a fölösleg mérlegét készítik el.

A „kerületi gazdasági térkép“ az egyes kerületek termelési teljesítményének az összehasonlítás által és a különbségek kiértékelése révén az ú. n. „termelési csata“ megkezdéséhez és sikeres folytatásához szolgált alapul.

A „kerületi gazdasági térkép“ egy példánya ott marad a kerületi gazdasági kirendeltségnél, egy példányát pedig bekül-

dik az országos gazdasági kirendeltséghez. (Landesbauernschaft.) Itt összegezik a számos kerületi kirendeltségtől beérkezett adatokat és ebből az illető ország rész agrártermelésének nagy kérdéseit tekinthetik át. Egyrészt a termelés fokozása, vagy átállítása, irányítása érdekében szükséges intézkedések tárgyi vonatkozásait és méreteit látják tisztán, másrészt a közellátás számára rendelkezésre álló mennyiségeket ismerik meg a gyakorlati követelményeket nagyon kielégítő pontossággal.

Minden országos gazdasági kirendeltségnél külön statisztikai osztály működik, amelyen szakemberek dolgoznak. Hasonlóképpen a kerületi gazdasági kirendeltségnél, szintén egy statisztikus vezetése mellett foglalkoznak az üzemi ívek szakszerű feldolgozásával.

A 2 millió gazdaságban kitöltött üzemi ív 57.750 községi gazdasági kirendeltséghez (Ortsbauernschaft) fut be. Az 57.750 községi kirendeltség az üzemi íveket feldolgozás végett a 620 kerületi gazdasági kirendeltséghez küldi be. Egy-egy kerületi kirendeltséghez átlagosan tehát 3.000 üzemi ív kerül. A feldolgozás eredményei egyrészt az üzemi tanácsadók kezében a helyszínen gyakorlati összehasonlítások és tanácsok formájában nyernek felhasználást. Másrészt a kerületi gazdasági térképek az országos gazdasági kirendeltséghez futnak be. A 620 kerületi jelentés 24 országos gazdasági kirendeltséghez fut be. Innen a tovább feldolgozott anyag a Reichsnährstandhoz kerül, amely a termelés irányításának, fokozásának és a közellátás zavartalan biztosításának egyik nélkülözhetetlen eszköze.

A Reichsnährstand sajátos statisztikai szolgálata, több évi alapos előkészítő munka után 1936-ban nyert alkalmazást és a mezőgazdasági termelés fokozása terén elért jelentős sikereket jórészt ennek köszönhetik.

A Reichsnährstand sajátos statisztikai szolgálata, több évi alapos előkészítő munka után 1936-ban nyert alkalmazást és a mezőgazdasági termelés fokozása terén elért jelentős sikereket jórészt ennek köszönhetik.

Számtartási statisztika.

Az „üzemi ívek“ jellegéből következik, hogy azok a gazdálkodás, a termelés rentabilitásának megvizsgálására nem alkalmasak. A rentabilitás, a termelés jövedelemzőségének vizsgálata nem végezhető el „mennyiségi“ adatok alapján. A termőterület pontos ismerete, a termés-mennyiségek, az állatállomány és az állati termékek mennyisége, a mechanizálás mértéke, a műtrágya felhasználás, stb. mind olyan tételek, amelyek alakulásából az üzem „teljesítményére“ s nem a „jövedelemzőségére“ lehet következtetni. Az „üzemi ívek“ tehát végső összegezésben a birodalom mezőgazdasági termelésének összteljesítményét adják.

A termelés fenntartása, fokozása azonban csak akként várható, ha a termelés jövedelemzősége biztosítva van.

A jövedelemzőségi vizsgálatok szempontjából a statisztikai felvételnek ki kell terjeszkedni az üzemgazdasági vonatkozások mellett a pénzgazdasági területre is. A gazdaság készpénzbevétele, — kiadása, a munkabér-költségek, a köz- és szociális terhek alakulása, az adósságszolgálat alakulása, stb. nélkülözhetetlenek a termelés jövedelemzőségének megállapítása szempontjából.

Az üzemi ívek ezekről nem is érdeklődnek. Arra u. i. semmi szükség, hogy valamennyi üzem jövedelemzőségét megvizsgálják. Bizonyosszámú üzem kiválasztásával ugyanazt a célt érjük el, mert elegendő számú üzem jövedelemzőségi viszonyai jellemzőek lesznek az összes többi üzemekre is.

Ezt a feladatot az ú. n. reprezentatív számtartási statisztika oldja meg.

A reprezentatív számtartási statisztika a dolog természetéből folyóan sokkal mélyebbre hatol, mint az üzemi ívek rendszere. Az üzemi ív 150 kérdésével szemben a származtatási statisztika kérdőívén 500 kérdésre kell válaszolni. Természetes ez, mert a nyers mennyiségi adatok mellett, az árkérdés, az értékesítés, a költség tételek, a kiadások és bevételek ismeretére is szükség van.

A Németbirodalom terén rendkívül széles körben építették ki a számtartás-statisztikai szolgálatot. 500 számtartás-statisztikai központból (Buchführungsstelle) 60.000 gazdaságban vezetnek számtartást, illetve

irányítják és felülvizsgálják. Gyakorlatilag tehát azt jelenti, hogy csaknem valamennyi kerületi gazdakirendeltség területén, akár a kirendeltségnél, akár a mezőgazdasági szakiskolánál működik egy számtartás-statisztikai központ. Központonként 100—150 üzem vezet rendszeresen számtartást.

A számtartást vezető 60.000 gazdaság az összes üzemek kb. 3%-a — az 5 ha-nál nagyobb gazdaságokat véve figyelembe. A gazdaságok 3%-a akkor reprezentálja az összeset, ha megfelelő körültekintéssel történik a gazdaságok kiválasztása.

A német számtartás-statisztika nagy gondnal volt arra, hogy a gazdaságok egyenletesen oszoljanak el a birodalom egész területén. Az üzemnagyságok és üzem típusok megjelölésével a vizsgálat nagyobb pontosságát érik el.

Az üzemnagyságot illetően három kategóriát különböztetnek meg, és pedig

	északon és keleten	délen és nyugaton
a kisüzemet	5— 50 ha.	5— 20 ha
a középüzemet . . .	50—200 „	20—100 „
a nagyüzemet . . .	200 ha felül	100 ha felül

A különböző üzem típusok pedig a következők:

- gabonatermelő gazdaság,
- cukorrépatermelő gazdaság,
- burgonyatermelő gazdaság,
- takarmánytermelő gazdaság.

Az egyes üzem kategóriákból számarányuknak megfelelő számú gazdaságot jelöltek ki. A számtartási adatgyűjtés

46% -a a kisüzemre,

25% -a a középüzemre,

15% -a a nagyüzemre esik.

Ha a számtartási vizsgálatot ilyen körültekintéssel végezzük el, akkor a nagyon különböző típusok együttes vizsgálatából származó semmitmondó átlagokat elkerülhetjük.

A számtartási vizsgálat az év végén az összes adatok birtokában végezhető csak el. Az eredmény a mezőgazdasági termelés lefolyását adja magángazdasági szempontokból. A termelés jövedelemzőségről nyerünk tiszta képet. Az egyes termelési ágak, a szántóföldi termelés, az állattartás, a hízlalás, a tejtermelés, stb. jövedelemzőségét ismerjük meg. Ezek a vizsgálatok fényt derítenek az árviszonyok alakulására és hatására is. Megmutatják a hi-

bákat és megmutatják a teendőket, eszközül szolgálnak a helyes árpolitika folytatásához.

Rendkívül nagy a fontossága tehát a reprezentatív számtartási statisztikának, mert a „termelési csata“ teljes vereséggel végződött volna, ha a termelés jövedelmességét a helyes árpolitikával nem biztosították volna.

Az üzemi ívek rendszere a Reichsnährstand statisztikai szolgálatában az izomzatot jelenti, a számtartási-statisztika pedig az idegrendszer szerepét tölti be.

Havi statisztikai jelentés.

(Berichterstattdienst.)

A számtartási statisztika finom részletekig menő vizsgálata azonban mégis hagy hátra kívánnivalót. Az a nagy hibája, hogy csak az év végén áll rendelkezésre és évközben semmi tájékoztatót nem nyújt, pedig sok olyan kérdés van, amire közben választ kell adni. Ezen megfontolás alapján a 60.000 számtartást vezető üzem közül 14.000 gazda vállalta a havonkénti „jelentést“. Ezek a jelentések a gazdaság gabona, burgonya stb. készleteire vonatkoznak. Megadják még a gazdaság takarmányhelyzetét, a hizlalási tevékenységet, a tejtermelést stb.

Ezek a jelentések közvetlenül a Reichsnährstand-hoz érkeznek be, ahol legkésőbb a hónap közepéig az előző hónap legjellegzetesebb tüneteit már láthatják.

Ezek a havi jelentések még semmiféle fix állapotot nem regisztrálnak, hanem ép ellenkezőleg a gazdálkodás kialakulásáról adnak tájékoztatást. Az akaratok, elhatározások, adott lehetőségek domborodnak ki ezekből a jelentésekből. Nagy jelentősége van ennek az adatszolgáltatásnak, mert az előző év eredményei alapján, a mindenkori pillanatnyi helyzet ismeretében az évközben kiadandó rendelkezések tényekre épülnek fel és elkerülük a sötétben való tapogatózás és próbálgatás káros következményeit.

Természetesen ez a statisztikai organizáció lehetővé teszi, hogy egyes esetekben felmerült különleges problémákat is tisztázzon. Időnként előfordul, hogy egy-egy pótívet küldenek ki pl. az eladósodás tisztázása kérdésében. Egy 80 kérdést tartalmazó kérdőív adatai a legteljesebb részletkéig megvilágítják ezt a kérdést. Hasonlóképpen vizsgálták meg a mű-

trágyafogyasztás problémáját, amelynek eredményeképpen az ár 30%-kal való leszálításával és egyéb *technikai* intézkedés bevezetésével a műtrágyafogyasztást rövid néhány év alatt megkétszerezték; 20 millió q-ról 40 millió q-ra emelték, aminek hatása viszont a termésátlagok emelkedésében jutott kifejezésre.

Az üzemi íveket tehát „lent“ dolgozzák fel a kerületi gazdakirendeltségnél. A statisztikai anyag ott marad további gyakorlati felhasználás céljából.

A számtartási statisztikai anyagot „fent“ dolgozzák fel, a Reichsnährstand statisztikai osztályán, ahova az említett „havi jelentések“ is befutnak. A Reichsnährstand statisztikai szolgálata természetesen csak akkor töltheti be fontos szerepét, ha gyorsan és pontosan feldolgozza az anyagot és az eredményeket a legkülönbözőbb vonatkozásban a legrövidebb időn belül a Reichsnährstand vezetésének rendelkezésére bocsátja. Ezért a beérkezett anyag feldolgozását az ú. n. „Lochkartensystem“ módszerével gépekkel végzik.

A gyors feldolgozás mellett a Reichsnährstand statisztikai szolgálatának másik fő követelménye a megbízhatóság. A kérdések helyes, a valóságnak megfelelő megválaszolása. Különösen az első időkben, de ma is — legfeljebb nem olyan sűrűn — a helyszínén ellenőrző próbákat rendeznek, s megvizsgálják a gazdaságban, hogy a beszolgáltatott adatok fedik-e a valóságos helyzetet. Az ellenőrző vizsgálatok arról számolnak be, különösen az első kezdeti idők nehézségei után, hogy úgyszólván 1—2% eltérés sem tapasztalható a valóság és a bejelentés között.

A nemzeti szocialista Németbirodalom bámulatos katonai teljesítményének alapja a mezőgazdasági termelés felfokozása és ezen keresztül a zavartalan közellátás biztosítása. Ebben a létfontosságú kérdésben a Reichsnährstand nagyszerű organizációja és azon belül a statisztikai szolgálat kiépítése jár elől. A statisztikai eredményeknek két irányban, egyrészt lefelé a termelés fokozása, másrészt felfelé a közellátás biztosítása érdekében történő felhasználása teszi lehetővé egyrészt a termelés irányítását és fokozását, másrészt a termékek beosztását és szétosztását. Így lett a statisztika a nemzeti szocialista Németbirodalom küzdelmében az egyik legfontosabb fegyver.

A magyar agrárstatisztikai szolgálat.

Azt hiszem nem járnék el helyesen, ha a német agrárstatisztikai szolgálat kiépítésének ismertetése alkalmával nem emlékeznék meg a magyar agrárstatisztikai szolgálatunk jelenlegi helyzetéről. Különösen ma, amikor köztudomású az a tény, hogy a közellátás terén igen nagy nehézségek tapasztalhatók.

Mindaz, amit a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal a vetésterület, termésmennyiség, állatösszeírás stb. terén végez, itt nem jön számításba, mint ahogy Németországban is a Birodalmi Statisztikai Hivatal adatgyűjtését a Reichsnährstand fent vázolt agrárstatisztikai szervezetétől és adatgyűjtésétől teljesen függetlenül végzi és egymással legfeljebb a végeredmények összehasonlításakor találkoznak. A Birodalmi Statisztikai Hivatal épügy mint a mi magas színvonalon álló Közp. Statisztikai Hivatalunk, adatgyűjtése a dolog természetéből folyóan nem mehet bele azokba a részletekbe, amelyekről a fentiekben beszámoltam.

A magyar földművelésügyi Miniszterium kebelében működik a Hírszolgálati Osztály. Feladatköre tág, de munkájából a mezőgazdasági termelés „teljesítményére“ nem lehet következtetni, mert ilyen irányú felvétellel nem is foglalkozik. A munkabérstatisztika, a vetésterület, a terméseredmények stb. megállapítása van feladatkörébe utalva. A száz és százféle munkával terhelt gazdasági felügyelők végzik főként az adatszolgáltatást, arról a 100—150.000 hold területéről amelynek felügyeletével meg vannak bízva.

A Földművelésügyi Miniszterium hírszolgálati osztályán folytatják a Magyar Gazdaságkutató Intézet által felépített reprezentatív sertésadatgyűjtést. A Központi Statisztikai Hivatalban pedig a szintén a Magyar Gazdaságkutató Intézetben általam kezdeményezett reprezentatív baromfistatisztikai munkát végzik.

Ezzel le is zárul a mezőgazdasági termelés „teljesítményét“ kutató rendszeres statisztikai szolgálat.

Hogy állunk az agrár statisztika másik ágával, a reprezentatív számtartási statisztikával?

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület 1932. év óta foglalkozik számtartási vizsgálatokkal és évenként publikálja az eredményeket: Mezőgazdaságunk üzemi eredményei címmel. A számtartási statisztika megszervezése azonban nem mondható egységesnek. A nagybirtokokra vonatkozó adatgyűjtést az OMGE végzi, a kisbirtokok beszerzését, ellenőrzését a keszthelyi, debreceni, magyaróvári gazdasági akadémiákon működő számtartási központ végzi, de foglalkozott a múlt év végéig kisüzemi számtartások feldolgozásával az Országos Mezőgazdasági Üzemi Intézet is.

Az anyag tehát 4—5 teljesen külön forrásból származik.

Lássuk milyen alapokon épült fel a reprezentatív számtartás statisztikai szolgálat.

Az alábbi táblázat szemlélteti az adatszolgáltató gazdaságok számát, összes területét és az egyes birtokkategóriákhoz tartozó összes mezőgazdaságilag művelt terület nagyságát.

Adatszolgáltató gazdaságok száma és területe.

Ország rész	1932		1933		1934		1935		1936		1937		1938		Az összes mezőgazdaságilag művelt terület kat. hold	
	száma	kat. hold	száma	kat. hold	száma	kat. hold	száma	kat. hold	száma	kat. hold	száma	kat. hold	száma	kat. hold		
Dunántúl	Nagyüzem	23	84.300	23	62.502	21	62.373	23	64.192	17	53.880	26	69.077	33	85.664	1.279.973 675.527 2.960.563
	Közép „	35	19.333	38	22.185	44	24.142	47	23.686	37	17.896	45	18.414	37	15.449	
	Kis „	20	564	18	595	63	1.764	82	2.633	68	2.164	86	2.782	105	3.167	
Északi dombos-vidék	Nagyüzem	5	25.032	5	25.142	4	11.166	3	4.448	4	5.620	4	10.461	5	13.003	330.974 423.492 1.002.352
	Közép „	13	6.682	14	6.536	12	4.766	12	4.760	6	2.377	10	4.924	8	4.059	
	Kis „	—	—	12	322	11	315	19	431	11	242	10	247	6	187	
Alföld	Nagyüzem	22	64.740	26	77.597	27	87.037	31	103.256	18	62.153	27	81.517	19	52.307	1.422.403 1.252.741 3.824.361
	Közép „	27	13.730	31	14.123	38	14.608	41	15.377	22	9.691	34	12.885	34	12.804	
	Kis „	4	293	34	1.612	82	3.709	101	3.812	49	1.594	105	3.646	91	3.350	
Összesen	149	214.674	201	210.614	302	209.880	359	222.595	232	155.617	347	203.953	338	189.990	13.172.386	

Az első évek kezdeti nehézségeit meg sem említve, csak a legutóbb közzétett 1938. évi eredményekről kívánok beszámolni.

A számtartást vezető gazdaságok száma összesen 338 volt. Ha a törpebirtokokat mi sem vesszük figyelembe, úgy

az 5—100 holdas gazdaságok száma	441.102
a 100—1.000 „	12.607
az 1.000 holdon felüli „	1.664
Összesen . .	455.353

A számtartási statisztika szempontjából figyelmen kívül hagyjuk a több mint 1 millió 5 holdon aluli törpebirtokot. A 455.353 gazdaság közül számtartási statisztika számára be van szervezve 338 gazdaság, vagyis az összes gazdaságok 0,075%-a. Németországban a 2 illetve 5 ha felüli 2 millió üzem közül 60.000 gazdaság folytat számtartást, ami az összes gazdaságoknak kb. 3%-át teszi, a területnek pedig kb. 10%-át. A mi „beszervezett“ gazdaságaink területe 1938-ban 190.000 kat. holdat tett, az összes művelés alatt álló terület 1,5%-át. A számtartást vezető 338 gazdaság a reprezentáció szempontjából sok kívánnivalót hagy maga után. Mindenek előtt csekély a gazdaságok száma és csekély a terület, amelyet felölel. Emellett még az egyes üzemnagyságok szempontjából is aránytalanságot találunk.

Az egész országot véve a 338 számtartást vezető gazdaság közül

57 a nagygazdaság,
79 a középgazdaság
202 a kisgazdaság.

Az 57 nagygazdaság területe 85.664 kat. holdat tesz, átlagosan 2.595 k. holdas gazdaságokról van szó. Az 1644 nagybirtokból megvizsgált 57 üzem 3,4%-ot tesz, a területnek pedig 2,8%-át öleli fel.

A 79 középgazdaság 32.312 k. hold területtel a 100—1000 hold közötti 12.607 birtok számának 0,6%-át, a területének pedig 1,4%-át teszi.

A 202 kisgazdaság összes területe 6.704 k. holdat tett. Az 5—100 k. holdas üzemnagyságba tartozó 441.102 gazdaság területe 6.793.000 k. hold. A „beszervezett“ kisgazdaságok az ebbe a kategóriába tartozó 441.100 gazdaságnak csak 0,05%-a, a területnek pedig alig 0,1%-át ölelik fel.

	az összesnek	a területnek
A megvizsgált nagyüzemek . . .	3,4 %/a	2,8 %/a
„ középzemek . . .	0,6 %/a	1,4 %/a
„ kisüzemek . . .	0,05 %/a	0,1 %/a

Megállapítható tehát, hogy a számtartás statisztikai szolgálatot a nagygazdaságokra nézve éppen kielégítő kiterjedésben oldották meg. A középgazdaságok már alig elfogadható elbánásban részesültek. A megvizsgált kisgazdaságok száma és területe pedig a reprezentáció és az eredmények

használhatósága szempontjából elfogadhatatlan. Az üzemek 0,05%-a és a terület 0,1%-a semmit nem mond az összesség számára. Különösen igaz ez, ha a megvizsgált kisgazdaságok országrészek szerinti eloszlását is áttekintjük. Az északi dombos vidéken például csak 6 kisgazdaság van „beszervezve“, összesen 187 kat. hold terjedelmével. Ezen a részen a kisbirtok mezőgazdaságilag művelt területe 1.002.000 k. hold, amelyből 6 kis birtokot 187 holddal megvizsgálni, semmiféle támpontot nem nyújthat a konzekvenciák levonására. Az Alföld több mint 3 millió holdnyi kiterjedésű kisbirtokaiból 91 kisgazdaságot 3.350 holddal, vizsgálni szintén semmiféle következtetésre nem jogosít fel, mert ezen az óriási területen a kisgazdaságoknak még igen különböző típusai fordulnak elő. Az orosházi búzatermelő sertés és baromfitartó kisgazdaságok homlokegyenest ellentétes üzemvitelt mutatnak, mint pl. a Nagykőrös—Kecskemét vidéki zöldség, gyümölcs és szőlőtermeléssel foglalkozó kisgazdaságok és újra egészen más képet mutatnak a szolnokmegyei szikes vidékeken juhászattal foglalkozó kisgazdaságok. Olyan kiterjedésű területeken pld. amelynek hossza 120 km. és szélessége 40 km., vagy egy másik óriási üres területen, amelynek méretei 60×50 km., egyetlen megvizsgált kisgazdaság sincs az Alföldön.

Ez az oka annak, hogy a kisüzemi számtartás eredményei nem kielégítőek és belőlük az egyes vidékek és főleg egyes típusok üzemvitelére, jövedelmezőségére, konkrét eredményeket levonni alig lehet. A magyar agrár termelés törzsét képező kisgazdaságok tehát sem a termelés „teljesítményét“, sem „rentabilitását“ illetően nincsenek számtartási szempontból felmérve, beszervezve.

A magyar agrártermelés fokozásának, irányításának, a közellátás zavartalan biztosításának nélkülözhetetlen eszköze, a számtartási statisztikai szolgálat még erős és tervszerű fejlesztésre szorúl. Nem vonhatunk le más konzekvenciákat a német agrárstatisztikai szolgálat nagyszerű kiépítésével elért eredményekből, mint azt, hogy Magyarországon, ahol az agrártermelés az egész ország életének, fejlődésének alapja, az agrárstatisztikai szolgálatra a jelenleg áldozott összegek helyett milliókat kellene sürgősen előteremteni.

Matolcsy Mátyás dr.

Szovjetország gabonatermelése a kollektív gazdálkodás keretében.

La production de céréales en Russie soviétique dans le cadre du système collectif.

Résumé. L'étude, esquissant l'évolution de l'agriculture collective, fait connaître le rôle et les rapports des trois collectivités agricoles les plus importantes de l'U. R. S. S.: la Szovchoz (propriétés de l'État), la Kolchoz (exploitations agricoles collectives) et la M. T. S. (stations de machines et de tracteurs). L'auteur indique avec un soin particulier comment l'exploitation agricole collective se mit en Russie au premier plan. Il démontre que la production de céréales y dépasse fort celle d'avant la guerre mondiale. Et toutefois, la Russie exporte relativement peu de céréales. Cela tient à son système économique collectif. En vertu de ce système, on prélève, sur les céréales produites, ce qu'il faut, d'une part, pour travaux à forfait aux ouvriers collectifs, dont les besoins doivent être à cet égard absolument satisfaits, et d'autre part, ce qu'il faut aux villes et à l'armée. De sorte qu'on ne peut exporter que ce qui reste après ces prélèvements.

*

Szovjetországban a világháborút követő évtizedben, azaz az 1919—28. évig terjedő időben a mezőgazdaság helyesebb megszervezésére, a parasztságnak a mezőgazdasági munka szempontjából való megfelelőbb csoportosítására és a földnek minél belterjesebb hasznosítására nézve határozott forma nem alakult ki. Ezt az időszakot a kísérletezések időszakának nevezhetjük.

Az állami üzemek nem gyakoroltak befolyást a parasztgazdaságokra, amelyeket — az állam minden törekvésével szemben — továbbra is magángazdasági elv szerint kezeltek.

Szigorú rendszabályok, kényszerbehajtások és a szabadkereskedelem korlátozása, ill. betiltása csak azt eredményezték, hogy a paraszt gabonáját elrejtette és a város napról-napra nagyobb éhínségnek nézett elébe. Az 1921. évi kronstadti lázadás után Lenin, belátva a helyzet tarthatatlanságát, a belső kereskedelmet újból szabaddá tette és a parasztgazdaság autonómiáját visszaállította. Ő maga is bevallotta, hogy rettentő hiba volt a szocializmusnak átmenet nélkül való megvalósításának a gondolata. Az

új gazdasági politika (NÉP.),¹⁾ amely az 1921. évben vette át az irányítást, az agrártörvények gyökeres megváltoztatását tette szükségessé. De ez a politika egyben a mezőgazdaság teljes kollektivizálása érdekében vívott küzdelemben ideiglenes visszalépésnek is volt tekinthető, mert a munkást és parasztot, mint az állam uralkodó rétegét, mindazoktól az előnyöktől fosztotta meg, amelyeket a forradalom részükre megszerzett. Legjobban mutatja az új rendszer bevezetésének kényszerű szükségességét a bevetett terület és a terméseredmények abban az időben tapasztalt zuhanásszerű visszaesése.

A gabonafélék területének csökkenése 1922-ben éri el a mélypontot, amikor az összesen 66·2 millió hektár, azaz 28·2 millió hektárral kisebb volt, mint 1913-ban. A búza területe ebben az időben 14·4 millió hektár, azaz 17·2 millió hektárral kisebb, mint 1913-ban! Még rikítóbb a kép, ha a szoroson vett gabonafélék 1922. évi területét, azaz az 51·5 millió hektárnyi területet szembeállítjuk az 1913. évi területtel, azaz 85·8 millió hektárral. A területcsökkenés eszerint 1922-ben 34·3 millió hektár!

1928-ban veszi kezdetét a szovjetország földművelésnek rendszeres átalakulása. Ezen időtől kezdve az átalakulás 3 időszakát lehet megkülönböztetni.

1. 1928—1931. Ezen idő a nagy állami birtokok szervezésének és egyben a Mir-ben szokásos volt sávrendszer szerinti gazdálkodás fokozatos abbahagyásának időszaka. Ezen négy év alatt az új n. nem-szocializált-szektor 63·5 millió hektár területet veszít. Ezt a területet fokozatosan a kollektív-farmszektor foglalja el, amely ezenkívül további 14 millió hektár olyan földet vesz megművelés alá, amely több év óta parlagon hevert. Az állami birtokok 9·2 millió hektárt vesznek kezelésükbe úgy, hogy a szovjetmezőgazdaság ebben az időben kb. 23·2 millió hektár újabb területre tesz szert. Ezt az időszakot jellemzi az állatállomány példátlan csökkenése, amely 7·3 millió ló és 22·6

¹⁾ Novaja Ekonomicseskaja Politika kezdő betűi.

millió szarvasmarhával kevesbedett. Az állati erő részbeni pótlása céljából a szovjet-kormány megfelelő számú traktor beszerzéséről gondoskodott. 1928—29-ben még csak 9.644 traktor volt üzemben a mezőgazdaságban, 1931-ben már 59.130 traktor dolgozott a mezőkön.

Ezen időszak végén kb. 90 millió hektár termőföld volt szocializálva, míg kb. 46·3 millió hektár a nemszocializált szektor kezében volt.

2. Az 1932—33. évi időszak a konszolidáció idejének mondható. A megszervezett kollektív farmok rendszere megerősödik és nagyobb szerepet kezd játszani, mint újabb állami vállalatok megszervezése. Emellett az állami birtokok szektora is erősen fejlődik és a régebbi területhez újabb 3·1 millió hektárt csatol. Másrészt a szovjet mezőgazdaság gyors mechanizálása az állati vontatóerő csökkenéséből származó veszteséget lehetőség szerint pótolni igyekszik. Ezen idő alatt kb. 107·8 millió hektár szocializált, míg 21·9 millió hektár a nemszocializált szektor keretében maradt.

3. 1934. Ezen év jelzi a kiegyensúlyozott mezőgazdasági üzem kezdetét. Az állami-birtokrendszer újabb 900.000 hektárral bővül, de a csoportos, azaz kollektív farmrendszer szervezete még sokkal rohamosabban lép előtérbe és ennek arányában a régi sávrendszer mindjobban veszít a területéből. A lóállomány az 1932. és 1934. évben beálló újabb csökkenése nem talál kárpótlást az újabb megszerzett 37.910 traktor beállításával, de másrészt emelkedik a szarvasmarhaállomány több, mint 4 millió darabbal. 1934-ben kb. 113·6 millió hektár a szocializált terület és most már csak 17·8 millió hektár maradt a nemszocializált szektor tulajdonában. Ami az állami birtokokat (Szovchoz)¹⁾ illeti, hamar belátták, hogy azok túlnagyok, semhogy szakszerűen vezethetők lettek volna. A nagy „gabonagyarakat“ azért több, könnyebben kezelhető egységre osztották föl, amelyeken úgy az állattenyésztés, mint a gabona és takarmánynövények termesztése jobban és racionálisabban keresztülvihető.

Az állami birtokok (Szovchoz) mindinkább mintagazdaságokká fejlődtek és mint ilyenek igen nagy szerepet játszanak a szovjetország mezőgazdaság haladásában.

¹⁾ Szocialiszticeszkaja Szovjetszkoje Chozjajisztvo rövidítése.

A gabonatermelő Szovchozok területe 1928-ban még csak 1·7 millió hektár volt, 1931-ben területük már 10·9 millió hektár, 1934-ben pedig 15·0 millió hektár. Az egész Szovchoz-szektorhoz tartozott 1934-ben 10.510 alakulat (trust), 86·2 millió hektárral. Ebből a Szövetségi és Köztársasági Szovchozokra mintegy 4.742 alakulat esett, összesen kb. 82·4 millió hektárral. A szovchozok trösztökre tagozódnak. A legnagyobbak voltak ezek közül a 432 alakulatból álló szarvasmarha-trust 25·0 millió hektár területtel, továbbá a 179 alakulatból álló juh-tenyésztési trust 20·2 millió hektárral és a 234 alakulatból álló gabonatrust 11·5 millió hektárral. A vajtrustök területe 4·8 millió hektár, a sertés-tenyésztési trust 2·5 millió hektár, a lótenyésztési trust 3·8 millió hektár, a karakul-juh-tenyésztési trust 5·5 millió hektár, — a többiek kisebb kiterjedésűek. A kollektív rendszerben szereplő alakulatok között a legfontosabb az artel. Ehhez a típushoz tartozik a kollektív farm-szektor legalább 90%-a. Az artel szegény mezőgazdák, földnélküli gazdasági munkások és kiscsapatok nagyméretű, kollektív gazdálkodásra irányuló szövetkezése. A vontató állatok, gazdasági gépek, gabonakészletek, állatállomány, stb. a csoport szocializált tulajdona. Egyrésze a házaknak és épületeknek közös használatú, de a kolchoz tagjának a faluban saját háza, pajtája, kertje, külön lova, tehene és más háziállata is lehet, úgyhogy „kollektív“ életén kívül, hogy úgy mondjuk, „egyéni“ életet is élhet.

A harmadik fontos tényezője a kollektív mezőgazdaságnak a Gép- és Traktorállomások szervezete.

Elvileg a kollektív farmnak az összes gazdasági munkálatokat saját szocializált felszerelésével kellene végeznie, a valóságban azonban a kollektív gazdaságok élő és holt leltára a legtöbb esetben nem elégséges a racionális mezőgazdaság céljaira. A kormány a kollektív gazdaságok e hiányos felszerelését pótolni akarván, a tulajdonát képező Gép- és Traktorállomások útján, a szükséges motorikus és más munkaerőt kívánság szerint a gazdaságok rendelkezésére bocsátja.

Ezenfelül a Gép- és Traktorállomások Szervezete, vagy ahogy az orosz kezdőbetűk szerint ezt az apparátust nevezik, M. T. S.-ek kollektív farmokat is szerveznek, biztosítják a kormánnyal szemben fennálló kötelezettségek pontos betartását és felügyelnek az általános termelési tervvel végrehajtására.

A kollektív farm szerződést köt az M. T. S.-sel a végzendő munkákra vonatkozólag és ezért a kormánynak fizetés fejében az M. T. S. útján a termés bizonyos százalékát engedti át, azaz a kollektív farmok a föld használatáért megtérítésként a kormánynak bizonyos megállapított árért hektáronként bizonyos mennyiségű gabonát, vagy más mezőgazdasági terményt kötelesek leszállítani. Ez az eljárás a szovjetország mezőgazdaság nagymérvű mechanizálásához vezetett.

Az M. T. S.-állomások száma 1930-ban csak 188 volt, 1934-ben számuk már 3.533-ra, 1938-ban pedig 6.358-ra emelkedett. A mezőgazdaságban működő traktorok száma volt 1928-ban összesen 26.733, 1934-ben már 210.490, 1935-ben pedig 278.413. A belföldi traktorgyártás óriási lépésekkel haladt előre; míg ugyanis az 1921/22—1927/28. időszakban csak 2.700 saját gyártmányú traktor volt használatban, az importált traktorok száma pedig 28.700, az 1933—1938. évi időszakban Szovjetországon már 442.800 traktort gyártottak és a traktorok importja 1932 óta teljesen megszűnt!

Visszatérve a szovjetország mezőgazdaság 2 főformájára, rá kell mutatni az állami birtokok (Szovchoz) és a kollektív gazdaságok (Kolchoz) rendszer közötti alapvető különbségre. A Szovchoz ugyanis a kormány vállalata és tulajdona. Semmiben sem különbözik a kormány bármely más vállalatától. A Kolchoz ezzel szemben egyes parasztcsoportok részéről megszervezett vállalkozás. Ezen alakulatban a tagok termelési eszközeiket spontán akarataikból szocializálják és a gazdálkodás közösen és oly földön és talajon történik, amely az államnak a tulajdona.

Természetes, hogy a szegényebb parasztok, kik kellő igavonó állatokkal és más termelési eszközökkel nem rendelkeztek és így a jobbmódú parasztoknak, ú. n. kulakoknak voltak kiszolgáltatva, tömegesen jelentkeztek a kollektív csoportokban való munkára.

Ez a körülmény okozta a Kolchozok számának rohamos és gigantikus növekedését. 1928-ban a Kolchozok száma 33.258 volt, 1931-ben számuk már 211.100, 1938-ban pedig 242.400-ra emelkedett. Míg 1928-ban a parasztbirtokoknak csak 1,7%-a volt kollektivizálva, 1931-ben már 52,7%-a, 1938-ban pedig 93,5%-a tartozott a Kolchoz-szervezetekhez.

1928-ban a bevetett területnek csak 1,2%-a volt kollektivizálva; 1931-ben 63,0%-a és 1938-ban 99,3%-a tartozott a Kol-

chozokhoz. A Kolchozok által bevetett terület 1928-ban csak 1,3 millió hektár, 1931-ben ez a terület már 78,9 millió hektár, 1938-ban pedig 117 millió hektár!

Az 1934-ben bevetett összes területből, azaz 131,3 millió hektárból a Kolchozokra 98,5 millió, a Szovchozokra 15,0 millió, a nemszocializált-területekre pedig 17,8 millió hektár esett.

Mívelési ágak és termelési csoportok szerint a bevetett terület 1928-ban a következőképpen oszlott meg:

	Gabona-félék	Ipari növ.	Zöldség-félék	Takar-mány növ.	Más növ.	Összes terület
m i l l i ó h e k t á r						
Szovchoz	1·09	0·31	0·04	0·23	0·03	1·70
Kolchoz	1·03	0·16	0·05	0·08	0·02	1·34
Egyéni gazdaságok	90·03	8·13	7·57	3·54	0·58	109·85
Összesen	92·15	8·60	7·66	3·85	0·63	112·89

1 9 3 4.

Szovchoz	11·60	0·59	1·13	1·67	—	14·99
Kolchoz	80·84	8·95	3·72	5·02	—	98·53
Egyéni gazdaságok	12·22	1·16	3·97	0·41	0·02	17·78
Összesen	104·66	10·70	8·82	7·10	0·02	131·30

Ha az 1920—1938. évi területi adatokat a háborúelőtti 1913. évi adatokkal összehasonlítjuk, a következő képet kapjuk:

	1913	1920	1922	1924	1930	1934	1935	1938
m i l l i ó h e k t á r								
Összesen	105·4	97·2	77·7	98·1	127·2	131·4	132·8	136·9
Ebből gabonafélék	94·4	87·0	66·2	82·9	101·8	104·7	103·4	102·4

A bevetett terület gazdasági alakulatok szerint a következőképpen oszlott meg:

	1928		1938	
	millió hektár	%	millió hektár	%
Szovchoz	1·7	1·5	12·4	9·1
Kolchoz	1·4	1·2	117·2	85·6
Kolchoznyikok (a Kolchoz tagjai)	1·2	1·0	5·3	3·9
Dolgozók, szolgálók	—	—	1·1	0·8
Egyéni gazdák kezén	108·7	96·3	0·9	0·6
Összesen	113·0	100% ^{0·0}	136·9	100% ^{0·0}

Ez a táblázat világosan mutatja, hogy a kollektivizálás 1938-ig csaknem teljes mér-

tékben megtörtént és hogy az egyéni gazdák kezén lévő birtok likvidáltatott.

Az 1920. és 1922. évi katasztrófális területcsökkenés után a bevetett terület állandó emelkedést mutat és 1930-tól kezdve a bevetett terület fokozatosan nagyobb, mint 1913-ban.

Az egyes gabonafélék terméseredménye a következő volt:

	Búza	Rozs	Árpa	Zab	Tengeri
	millió méter mázsa				
1913	¹⁾ 294·59	¹⁾ 257·46	¹⁾ 133·91	¹⁾ 189·00	¹⁾ 22·55
1922	106·0	181·7	42·8	77·9	30·10
1924	130·7	188·3	43·7	89·0	23·3
1926	244·4	236·6	54·8	148·4	34·5
1930	269·2	236·0	67·7	166·2	26·7
1934	304·1	201·3	68·4	189·0	38·4
1935	308·3	213·6	81·6	182·7	27·9

¹⁾ 89 Kormányzóság.

Amint a fenti összeállításból látható, a búza-termés több év óta túlhaladta az 1913. évi hozamot, a többi termés azonban — a tengeri kivételével — nem érte el az 1913. évi terméseredményt. A zab megközelíti ugyan, a rozs és árpa azonban még igen messze van a háború előtti terméshezozamtól.

Ezzel szemben az 1937. évi gabonatermés rendkívül nagy emelkedést mutat, amennyiben a búza 442·4 millió q, a rozs 294·4 millió q, az árpa 106·0 millió q, a zab 218·6 millió q és a tengeri 38·1 millió q termést adott. A búza bevetett területe 41·4 millió hektár volt az 1935. évi 37·0 millió hektárral szemben. Az ezen adatokra vonatkozó hivatalos megerősítéseket még nélkülözzük. A hivatalos adatok között nagy eltérések vannak, mert a Szoc. Sztrojítjelsztvo Szozuja SSR. az 1937. évi búzatermést a fentjelzett adatoktól eltérőleg, még sokkal magasabbra, azaz 468·6 millió q-ra értékeli. A területre nézve — a búza kivételével — csak az 1935. évi adatok állnak rendelkezésre. 1938-tól kezdve a szovjet orosz hivatalos statisztikai adatok rendszeres közzététele általában szünetel.

A hektáronkénti átlagtermés elég tetemes emelkedést mutat az 1913. év előtti állapottal szemben:

	1909/13	1933/37	1938
	m é t e r m á z s a		
Tavaszi búza	6·2	8·0	8·9
Őszi búza	8·7	10·9	11·6
Őszi rozs	7·4	9·6	9·7
Tavaszi árpa	8·5	10·0	8·9
Zab	7·9	9·9	9·5

Még most is távol áll e hektáronkénti átlagtermés az amerikai és európai nagyobb gabonatermelő országok termésátlagaitól, de határozottan nagy haladást mutat a régibb, világháború előtti állapottal szemben. Ha mindezek dacára Szovjetország gabonakivitele a világháború előtti exporthoz viszonyítva csekély, ez annak tulajdonítandó, hogy a kollektív gazdasági rendszer keretében megszervezett jövedelemfelosztás elve szerint a kollektív munkásnak nemcsak igénye, de joga is van bizonyos gabonamennyiségre, amely neki, — ha akkord-bér fejében megszolgált, — minden körülmények között kiszolgáltatandó.

Bár a világháború előtti Oroszország a világ egyik legnagyobb gabona-exportőre volt — hiszen az 1903/1913. évtized átlagában évenként 44 millió q búzát, 6·5 millió q rozst, 37·2 millió q árpát és kb 11·0 millió q zabot exportált — fejenkénti gabonafogyasztási kvótája a legkisebb volt az összes gabonatermelő államok között.

Az egyes kormányzóságokban évenként fellépő éhínségre, az elemi csapásokra, — amelyek olyan óriási birodalomban, mint amilyen Oroszország, minden évben felléptek — semmi tekintettel nem voltak. Elég, ha arra mutatunk rá, hogy a világháború előtti időben a fejenkénti évi búzafogyasztási kvóta Kanadában 391 kg, Belgium fejenkénti búza- és rozsfogyasztása 347 kg, Franciaország fejenkénti búzafogyasztása 214 kg, Magyarország fejenkénti búza- és rozsfogyasztása 183·3 kg, Németország búza- és rozsfogyasztási kvótája 222·4 kg, Anglia fejenkénti búzafogyasztása 161·0 kg, Spanyolország búzafogyasztása 181·6 kg, Olaszország búzafogyasztása 170·3 kg és Dánia fejenkénti rozsfogyasztása 245·2 kg volt. Ezzel szemben az orosz fejenkénti búza- és rozsfogyasztás együttvéve csak 151 kg volt!

A Szovjetunió elsősorban helfogyasztási szükségletének fedezését tartva szem előtt, természetesen kell találnunk, hogy mindaddig, míg újabb nagy területek nem kerülnek megművelés alá és míg a már úgysis erősen mechanizált mezőgazdasági üzem nagyobb átlagtermést nem produkál, az exportlehetőségek a régi állapothoz viszonyítva csak kisebbsmértvűek lehetnek. Az 1930. és 1931. évben a Szovjetunió politikai okokból forszírozott exportja volt. (A búzakivitel 1930-ban 25·52 millió, 1931-ben 25·39 millió q.) Ezen évektől eltekintve a gabonaexport erős hullámzásokat mutat,

1929—1933-ig emelkedett ugyan valamivel, de azután — 1934-ben — zuhanásszerűen esett vissza (kivitel búzából 2·81 millió q), 1930-ban pedig csak 1·33 millió q-t exportáltak búzából, viszont 1937-ben a kivitel 9·22 millió q-t tett. De bármiként is nézzük ezeket a számokat, ezek a Szovjetbirodalom kiterjedéséhez képest nemcsak csekélyek, de nagyon ingadozók is.

Ezzel szemben kézenfekvő, hogy a szovjet orosz mezőgazdaság fejlesztésének még óriási területek állnak rendelkezésre, amelyek, ha eke alá kerülnek, a termésmenyiséget rendkívül nagy mértékben emelhetik

és hogy modern és belterjesebb gazdálkodás mellett a mezőgazdasági termésátlagok is lényegesen nagyobbodhatnak. Mindezek a lehetőségek azonban attól függenek, hogy a kollektív gazdálkodás főproblémáját, azaz a jövedelem igazságos felosztását miként tudják elérni és a költség terhe miként oszlik meg.

Az óriási kísérlet, melynek szemtanúi vagyunk, belátható időn belül igazolni fogja, hogy a mai szervezet megfelel-e a várakozásoknak, vagy pedig további reformokra van-e szükség.

Nagy Iván dr.

KERESKEDELEM, KÖZLEKEDÉS

Az európai tengeri kikötők szerepe Magyarország külkereskedelmi forgalmában.

Le rôle des ports maritimes d'Europe dans le commerce extérieur de la Hongrie.

Résumé. Le trafic des marchandises importantes arrivant par des ports a, pendant les 4 dernières années, atteint son maximum en 1939, avec 2·5 millions de q. La grande augmentation notée alors (+ 0·6 million de q par rapport à l'année précédente) a été due à la quantité de ferraille importée des Etats-Unis. Naturellement, il y eut une forte régression en 1940, où le volume des importations en question (1·1 million de q) ne représentait qu'à peu près 40% de celui de 1939.

Parmi lesdites importations, les déchets de fer et d'acier occupaient, au point de vue de la quantité, la première place. La part de ces articles, représentant presque 47% en 1939, a baissé à 21% en 1940. La deuxième place y était occupée par le coton brut (de 10 à 16% pendant les 4 dernières années). Au cours de cette période-là, seulement 2 marchandises (la fonte brute et les phosphates naturelles) représentaient, chacune, plus de 10% des importations en question. Ainsi donc, pour faire venir des matières premières, ce sont nos industries lourdes et textiles qui se servaient le plus de ports européens. La part, parmi lesdites importations, des produits alimentaires — denrées coloniales, fruits du Midi et riz — variait entre 4·5 et 6·9%. Celle des matières premières industrielles y était de 93·1 à 95·5%.

Dans notre commerce d'importation, 3 ports allemands et 2 ports italiens — Hambourg, Brême, Stettin, Fiume et Trieste — avaient le plus grand rôle, avec 81·4% en 1937, 97·1% en 1938, 94·9% en 1939 et 93·2% en 1940. La part de Stettin et des deux villes hanséatiques, qui représentait en 1938 encore 50·4% du volume des importations en ques-

tion (contre 46·7% pour lesdits deux ports italiens), baissait, à cause de la guerre, à 41·7% en 1939 et à 4·9% en 1940.

Celles de nos exportations qui ont passé par des ports maritimes comprenaient 44 importantes marchandises (ou catégories de marchandises), dont le volume était environ le triple de nos principales importations ayant traversé des ports de cette sorte. Ces dernières représentaient donc une quantité bien inférieure à celle desdites exportations. Pendant les 4 dernières années, le volume de ces exportations, variant entre 3·5 millions de q et 8·5 millions, était le plus petit en 1940 et le plus grand en 1939.

Notre agriculture et nos industries agricoles fournissaient en 1938 71% de la quantité de nos exportations passées par des ports maritimes. A cet égard, leur part a atteint son maximum — 90% — en 1939. Parmi nos exportations sorties du continent, le froment avait, pour la quantité, la plus grande part: 26% en 1937, 38% en 1938, 78% en 1939, 79% en 1940.

C'est en passant par 3 ports allemands (Hambourg, Brême, Stettin) et 2 ports italiens (Fiume et Trieste) que la plupart desdites exportations ont quitté le continent. Tandis que la part des ports allemands y baissait, de 44·1% en 1937 à 3·7% en 1940, celle des ports italiens montait, de 32·3% à 74·8%.

*

A tengeri hajókba befektetett nagy tőkemennyiség természetesen csak akkor fizetődik ki, ha a hajók megfelelő szállítási lehetőségekhez, foglalkoztatottsághoz jutnak. A

1929—1933-ig emelkedett ugyan valamivel, de azután — 1934-ben — zuhanásszerűen esett vissza (kivitel búzából 2·81 millió q), 1930-ban pedig csak 1·33 millió q-t exportáltak búzából, viszont 1937-ben a kivitel 9·22 millió q-t tett. De bármiként is nézzük ezeket a számokat, ezek a Szovjetbirodalom kiterjedéséhez képest nemcsak csekélyek, de nagyon ingadozók is.

Ezzel szemben kézenfekvő, hogy a szovjetország mezőgazdaság fejlesztésének még óriási területek állnak rendelkezésre, amelyek, ha eke alá kerülnek, a termésmenyiséget rendkívül nagy mértékben emelhetik

és hogy modern és belterjesebb gazdálkodás mellett a mezőgazdasági termésátlagok is lényegesen nagyobbodhatnak. Mindezek a lehetőségek azonban attól függenek, hogy a kollektív gazdálkodás főproblémáját, azaz a jövedelem igazságos felosztását miként tudják elérni és a költség terhe miként oszlik meg.

Az óriási kísérlet, melynek szemtanúi vagyunk, belátható időn belül igazolni fogja, hogy a mai szervezet megfelel-e a várakozásoknak, vagy pedig további reformokra van-e szükség.

Nagy Iván dr.

KERESKEDELEM, KÖZLEKEDÉS

Az európai tengeri kikötők szerepe Magyarország külkereskedelmi forgalmában.

Le rôle des ports maritimes d'Europe dans le commerce extérieur de la Hongrie.

Résumé. Le trafic des marchandises importantes arrivant par des ports a, pendant les 4 dernières années, atteint son maximum en 1939, avec 2·5 millions de q. La grande augmentation notée alors (+ 0·6 million de q par rapport à l'année précédente) a été due à la quantité de ferraille importée des Etats-Unis. Naturellement, il y eut une forte régression en 1940, où le volume des importations en question (1·1 million de q) ne représentait qu'à peu près 40% de celui de 1939.

Parmi lesdites importations, les déchets de fer et d'acier occupaient, au point de vue de la quantité, la première place. La part de ces articles, représentant presque 47% en 1939, a baissé à 21% en 1940. La deuxième place y était occupée par le coton brut (de 10 à 16% pendant les 4 dernières années). Au cours de cette période-là, seulement 2 marchandises (la fonte brute et les phosphates naturelles) représentaient, chacune, plus de 10% des importations en question. Ainsi donc, pour faire venir des matières premières, ce sont nos industries lourdes et textiles qui se servaient le plus de ports européens. La part, parmi lesdites importations, des produits alimentaires — denrées coloniales, fruits du Midi et riz — variait entre 4·5 et 6·9%. Celle des matières premières industrielles y était de 93·1 à 95·5%.

Dans notre commerce d'importation, 3 ports allemands et 2 ports italiens — Hambourg, Brême, Stettin, Fiume et Trieste — avaient le plus grand rôle, avec 81·4% en 1937, 97·1% en 1938, 94·9% en 1939 et 93·2% en 1940. La part de Stettin et des deux villes hanséatiques, qui représentait en 1938 encore 50·4% du volume des importations en ques-

tion (contre 46·7% pour lesdits deux ports italiens), baissait, à cause de la guerre, à 41·7% en 1939 et à 4·9% en 1940.

Celles de nos exportations qui ont passé par des ports maritimes comprenaient 44 importantes marchandises (ou catégories de marchandises), dont le volume était environ le triple de nos principales importations ayant traversé des ports de cette sorte. Ces dernières représentaient donc une quantité bien inférieure à celle desdites exportations. Pendant les 4 dernières années, le volume de ces exportations, variant entre 3·5 millions de q et 8·5 millions, était le plus petit en 1940 et le plus grand en 1939.

Notre agriculture et nos industries agricoles fournissaient en 1938 71% de la quantité de nos exportations passées par des ports maritimes. A cet égard, leur part a atteint son maximum — 90% — en 1939. Parmi nos exportations sorties du continent, le froment avait, pour la quantité, la plus grande part: 26% en 1937, 38% en 1938, 78% en 1939, 79% en 1940.

C'est en passant par 3 ports allemands (Hambourg, Brême, Stettin) et 2 ports italiens (Fiume et Trieste) que la plupart desdites exportations ont quitté le continent. Tandis que la part des ports allemands y baissait, de 44·1% en 1937 à 3·7% en 1940, celle des ports italiens montait, de 32·3% à 74·8%.

*

A tengeri hajókba befektetett nagy tőkemennyiség természetesen csak akkor fizetődik ki, ha a hajók megfelelő szállítási lehetőségekhez, foglalkoztatottsághoz jutnak. A

30-as évek első felében a foglalkoztatottság rendkívül összezsugorodott a világgazdasági válság hatása alatt. Később lassú javulás következett be részint a forgalom emelkedése következtében, részint annak folytán, hogy a vonalhajózást lebonyolító, tehát a menetrendszerű pontossággal indított hajójáratokat fenntartó vállalatok az egymásközi verseny kiküszöbölése céljából kartelszerű megállapodásokat kötöttek. Amellett még ezek a vállalatok a minimális fuvar költségek tekintetében a tramphajózást végző, vagyis az esetről-esetre, megállapodás szerinti szállításra vállalkozó hajótulajdonosokkal is megegyeztek. Így a tengeri hajózásnak ez a két nagy csoportja az egymásközi versenyt, ha nem is szüntette meg, de letompította.

Javította a tengeri hajózás helyzetét — amely különben is rendkívül konjunktúra-érzékeny — az olaszok keletafrikai gyarmati háborúja, majd a spanyol háború, mind a nagyobb tonnatartalom igénybevétele folytán, mind pedig azért, mert a háborúval veszélyeztetett vizek kikerülése miatt az útvonal meghosszabbodott s így egy bizonyos árumennyiségnek meghatározott időtartamon belül való leszállítására nagyobb hajóterre, több hajóra volt szükség.

Gyökeresen megváltozott a helyzet az 1939 szeptemberében kitört német-lengyel-angol-francia, vagy talán helyesebben — a mai fejlemények szerint — az európai szárazföld és Anglia közt dúló háborúval. Az angol hadviselés a világháborúban bevált fegyverével, a tengeri zárlattal próbálta földre teríteni veszélyes ellenfelét, amely azonban — felhasználva a szigetországnak a blokáddal szemben még érzékenyebb helyzetét — hasonló fegyverrel válaszolt. Az eredmény tengeri hajózási szempontból a hajóterek megsemmisítése, s az Európát körülölelő tengereken a hajózás megszűnése, vagy minimumra való csökkenése lett. Ez az időszak — a korábbival szemben — a tengeri fuvar költségeket a nagy veszélyeztetettség miatt a magasba emelte, viszont a legtöbb európai államot csaknem teljesen elzárta a távolsági tengeri hajózás igénybevételétől. Ezek közé az államok közé tartozik hazánk is, amely az olasz hadüzenet, 1940 jún. 10-e óta a feketetengeri román kikötőkön keresztül már csak a Levante egy részével, valamint németországi kikötők, főként Stettin közvetítésével a beltengernek számító Keletitenger partján fekvő államokkal lebonyolít-

tott forgalomban vehetett igénybe hajóteret. — A magyar közgazdaság szempontjából nem közömbös, hogy a tengeri hajózás milyen viszonyok között bonyolódik le. Fejlett iparral rendelkezvén, tengerentúli nyersanyagokra van utalva, viszont iparcikkeinek jó vásárlói az Európán kívüli országok. Magasabb igényei tengerentúli eredetű élelmezési és élvezeti cikkek behozatalát teszik szükségessé, míg mezőgazdasági kivitelének jelentős része tengeri út közvetítésével jut el piacaira. Mindezeknek a cikkeknek áralakulására természetesen a tengeri szállítási költségek befolyással vannak. De devizapolitikai szempontból sem mellékes körülmény az, hogy milyen lobogó alatt szállítatnak a magyar, vagy magyarországi rendeltetésű áruk: jelentős passzív tétel keletkezik az illető országgal szemben, s így nem mindegy az, hogy a fuvar költség kiegyenlítése szabad devizában, vagy kliring útján, főként pedig német márkában, vagy — amint ezt az Olaszországgal 1939 november 24-én kötött hajózási megállapodás szabályozta — olasz lírában történik.

Hogy a magyarországi rendeltetésű, illetőleg származású áruk milyen mértékben vettek részt az európai kikötők tengeri forgalmában, erre vonatkozóan a M. kir. Központi Statisztikai Hivatalnak eddig csak részleteiben publikált feldolgozása, az ú. n. állomások szerinti összeállítás szolgálhat alapul. Ez a feldolgozás megállapítja, hogy a Magyarországra küldött áruk milyen külföldi állomáson adattak fel, milyen (vasúti, hajó-, posta-) forgalomban, hol lépték át az országhatárt, s melyik a tulajdonképeni rendeltetési magyar állomás. Ilyen módon — szükség esetén még a címzettől nyert kiegészítő felvilágosítás segítségével — kirajzolódik az az útvonal, amelyet az áru megtett, s megállapítható az a kikötő, amelyen az áru az európai kontinensre lépett. A kivitt áruk esetében hasonlóképen állapítható meg az áru útvonala. Ilyen módszerrel történt azoknak a kikötő-forgalmi eredményeknek összeállítása, amelyet a M. kir. Kereskedelmi Hivatal a Magyar Külkereskedelmi Zsebkönyv c. kiadványában évről-évre közölt. Az összeállítás nem valamennyi, hanem csak az e tekintetben legfontosabb behozatali és kiviteli áruk, illetve árucsoportoknak forgalmi eredményeit öleli fel, de a teljes adatok, amelyek a rendszeres forgalomban résztvevő tömegárúk mellett az inkább esetről-esetre létrejött tengerentúli ügy-

letek lebonyolításának eredményeit is magukba foglalják, lényegesen nem módosítják e „reprezentatív“ jellegű összeállítást, amely ezért jó tájékoztatásul szolgál arra, hogy Magyarország milyen tömegű áruval jelentkezik az európai kikötők igénybevételénél s az igénybevétel az egyes kikötőknél milyen árukkal történik. Megjegyzendő, hogy az ismertetett módszer mellett teljesen kiesnek a megfigyelés keretei közül azok a tengerentúli eredetű áruk, amelyek valamely európai szárazföldi állam kereskedelméből „nacionalizálás“, belföldiesítés után, tehát reexport útján kerülnek hozzánk. Nagy-Britanniánál azonban természet-

szerűen ez az eset nem áll fenn, mert az angol reexport is valamely szárazföldi kikötő közvetítésével juthat el hozzánk.

Lássuk ezek után külön a behozatali, külön a kiviteli forgalom jellemzésére szolgáló adatokat.

A) Behozatal.

Azok a tömegárak, amelyek tengeri kikötők érintésével jutnak el hazánkba, túlnyomó részben idegen világrészek termékei. Az európai országok közül csak a Földközi-tenger északi partján elterülő államok azok, amelyek e forgalomban áruik útján résztvehetnek (pl. a szicíliai származású kénnel Olaszország), valamint

1. Az európai kikötők részesedése a fontosabb tengerentúli áruk magyarországi behozatalában az 1937—1940. években.

Part des ports d'Europe, en 1937—40, dans l'importation en Hongrie des principaux produits d'outre-mer.

A) A forgalom megoszlása áruk szerint. — Répartition par marchandises du trafic.

Sorszám Nos d'ordre	Árumegnevezés — Marchandises	1937		1938		1939		1940	
		q	%	q	%	q	%	q	%
1	Kávé — Café	19.325	1·0	20.723	1·1	23.154	0·9	3.694	0·4
2	Tea — Thé	2.120	0·1	2.459	0·1	2.336	0·1	129	0·0
3	Bors, piment — Poivre, piment	3.657	0·2	4.619	0·2	4.352	0·2	4.510	0·4
4	Fahéj — Cannelle	393	0·0	451	0·0	388	0·0	69	0·0
5	Kopra — Copra	73.988	3·7	103.923	5·6	68.710	2·7	31.027	3·0
6	Citrom — Citron	10.035	0·5	19.288	1·0	17.806	0·7	34.444	3·3
7	Narancs, mandarin — Orange, mandarine	7.406	0·4	17.727	1·0	19.763	0·8	20.748	2·0
8	Nyers kakaóbab — Cacao en jèves, brut	32.102	1·6	48.174	2·6	50.271	2·0	8.093	0·8
9	Nyers dohány — Tabac brut	6.656	0·3	6.220	0·3	7.480	0·3	5.339	0·5
10	Előmunkált rizs — Riz simplement décortiqué	15.076	0·7	11.935	0·7	13.612	0·5	—	—
11	Gyapjú — Laine	3.749	0·2	8.922	0·5	15.825	0·6	13.914	1·3
12	Nyers bőr — Peaux brutes	123.567	6·2	122.703	6·6	152.077	6·0	63.000	6·0
13	Nyers pamut, pamuthulladék — Coton brut et déchets de coton	244.872	12·3	252.874	13·6	257.962	10·1	166.644	15·9
14	Nyers juta — Jute brut	145.168	7·3	58.361	3·1	78.061	3·1	15.864	1·5
15	Kaucsuk, guttapercha — Caoutchouc, gutta-percha	34.774	1·7	30.960	1·7	25.660	1·0	25.350	2·4
16	Kén — Soufre	22.237	1·1	22.519	1·2	11.505	0·4	11.992	1·1
17	Természetes foszfátok — Phosphates naturelles	241.721	12·1	171.520	9·2	237.086	9·3	61.524	5·9
18	Azbeszt, nyers v. örölt — Asbeste brut ou moulu	12.958	0·6	17.363	0·9	22.482	0·9	4.703	0·4
19	Egyéb ásványok — Autres métaux	13.966	0·7	6.545	0·4	7.810	0·3	7.874	0·7
20	Kenőolaj — Huile lubrifiante	36.880	1·8	55.270	3·0	43.784	1·7	32.345	3·1
21	Valódi fenyőgyanta — Résine de sapin	35.397	1·8	24.471	1·3	29.433	1·2	28.203	2·7
22	Cserzőkivonatok és készítmények — Extraits et produits de substances tan-nantes	59.346	3·0	39.705	2·1	62.137	2·4	40.339	3·8
23	Nyersvas, vasötvények — Fonte et alliages de fer	155.503	7·8	20.151	1·1	16.983	0·7	130.257	12·4
24	Vas- és acélhulladék — Déchets de fer et d'acier	573.722	28·7	591.101	31·8	1.191.355	46·7	220.145	20·9
	Egyéb fontosabb áruk — Autres marchandises importantes	123.811	6·2	203.030	10·9	188.712	7·4	120.451	11·5
	Összesen — Total	1.998.439	100·0	1.861.014	100·0	2.548.744	100·0	1.050.658	100·0

2. Egyes európai kikötők részesedése a fontosabb tengerentúli áruk magyarországi behozatalában az 1937—40. években.

Part des ports d'Europe dans l'importation en Hongrie, en 1937—40, des principaux produits d'outre-mer.

B) A forgalom megoszlása kikötők szerint. — *Répartition par ports du trafic.*

Kikötő megnevezése — Ports	1937		1938		1939		1940	
	q	%	q	%	q	%	q	%
Hamburg — <i>Hambourg</i>	507.355	25.4	523.423	28.1	538.329	21.1	14.883	1.4
Bréma — <i>Brême</i>	88.051	4.4	122.080	6.6	66.742	2.6	292	0.0
Stettin — <i>Stettin</i>	114.331	5.7	292.700	15.7	458.332	18.0	37.007	3.5
Fiume — <i>Fiume</i>	346.700	17.4	547.770	29.4	977.809	38.4	356.674	34.0
Trieszt — <i>Trieste</i>	569.847	28.5	321.246	17.3	376.217	14.8	570.828	54.3
Braila — <i>Braila</i>	180.420	9.0	14.044	0.8	28.652	1.1	16.863	1.6
Galac — <i>Galatz</i>	21.480	1.1	10.096	0.5	57.000	2.2	19.033	1.8
Rotterdam — <i>Rotterdam</i>	14.260	0.7	15.054	0.8	34.677	1.4	16.756	1.6
Amsterdam — <i>Amsterdam</i>	3.707	0.2	3.766	0.2	5.863	0.2	3.932	0.4
Egyéb kikötők — <i>Autres ports</i>	152.288	7.6	10.835	0.6	5.123	0.2	14.890	1.4
Összesen — Total	1,998.439	100.0	1,861.014	100.0	2,548.744	100.0	1,050.658	100.0

a svéd- és finnországi tömegárak használhatják a Keleti-tenger kikötőit (főként Stettint). Az Északi-tenger, valamint a La Manche-csatorna kikötői, amelyek a nagybritanniai árukat közvetítették, a tengerentúli termékeken kívül a forgalom természetéből folyóan vagy angol eredetű nem tömegárakat szállítottak, vagy pedig olyan nyersanyagokat, amelyeket Nagy-Britannia reexportált.

Az 1. sz. tábla ismertet meg bennünket

azokkal a fontosabb anyagokkal, amelyekre vizsgálódásunk kiterjed. Ezek sorában szerepelnek a gyarmatárak (kávé, tea, bors, fahéj, kakaóbab), amelyek tisztán idegen világrészek termékei, azután az ipari nyersanyagok, amelyek termelő-helye csaknem kizárólag (kopra, pamut, juta, kaucsuk) Európán kívül esik. Ott szerepelnek végül a déligyümölcsök (citrom, narancs), valamint olyan fontos ipari nyersanyagaink, amelyeket a hazai, illetőleg európai beszer-

3. Hamburg, Bréma és Stettin részesedése a fontosabb tengeren

Part de Hambourg, de Brême et de Stettin, en 1937—1940, dans

Sorszám	Árumegnevezés	H a m b u r g — H a m b o u r g								B r é m a			
		1937		1938		1939		1940		1937		1938	
		q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%
1	Kávé	16.943	3.4	11.716	2.2	16.523	3.1	2.867	19.3	574	0.7	6.000	4.9
3	Bors, piment	2.871	0.6	4.382	0.8	3.899	0.7	1.682	11.3	—	—	—	—
5	Kopra	23.897	4.7	7.573	1.4	3.619	0.7	—	—	—	—	—	—
8	Nyers kakaóbab	32.102	6.3	48.174	9.2	48.851	9.1	660	4.4	—	—	—	—
9	Nyers dohány	—	—	853	0.2	518	0.1	—	—	1.658	1.9	81	0.1
11	Gyapjú	3.161	0.6	7.742	1.5	12.090	2.2	—	—	—	—	1.010	0.8
12	Nyers bőr	106.745	21.1	105.347	20.1	127.742	23.7	1.601	10.7	—	—	—	—
13	Nyers pamut, pamuthull.	62.890	12.4	35.922	6.9	45.416	8.4	—	—	80.048	90.9	109.573	89.8
14	Nyers juta	23.516	4.6	7.417	1.4	45.783	8.5	—	—	—	—	—	—
15	Kaucsuk, guttapercha	23.280	4.6	19.656	3.8	15.605	2.9	131	0.9	320	0.3	—	—
16	Kén	150	0.0	5.467	1.0	10.040	1.9	1.888	12.7	—	—	—	—
18	Azbeszt, nyers v. őrölt	9.931	2.0	8.868	1.7	11.875	2.2	—	—	—	—	—	—
19	Egyéb ásványok	8.255	1.6	3.824	0.7	3.141	0.6	—	—	—	—	—	—
20	Kenőolaj	30.307	6.0	39.828	7.6	30.764	5.7	900	6.0	5.445	6.2	5.070	4.2
21	Valódi fenyőgyanta	23.459	4.6	16.498	3.2	17.530	3.3	586	3.9	—	—	180	0.1
22	Cserzőkivonatok és készítmények	29.669	5.8	18.386	3.5	17.650	3.3	340	2.3	—	—	—	—
23	Nyersvas, vasötvények	7.266	1.4	9.721	1.9	8.739	1.6	1.628	10.9	—	—	—	—
24	Vas- és acélhulladék	—	—	—	—	396	0.1	—	—	—	—	159	0.1
	Egyéb fontosabb áruk	102.913	20.3	172.049	32.9	118.148	21.9	2.600	17.6	6	0.0	7	0.0
	Összesen	507.355	100.0	523.423	100.0	538.329	100.0	14.883	100.0	88.051	100.0	122.080	100.0

zési forrásaink elégtelensége következtében vásárolunk a tengerentúli államokból.

Ezeknek az áruknak kikötői forgalma az utolsó négy évi időszak alatt az 1939. évben érte el a maximumát 2·5 millió q-val. Az ez évben tapasztalható nagy emelkedés (az előző évhez képest 0·6 millió q) az Amerikai Egyesült Államokból történt nagy ócskavasbehozatalnak köszönhető. Az 1940. év természetesen erős visszaesést hozott: az 1939. évi mennyiségnek kereken 40%-a csupán az importált 1·1 millió q áru.

Legnagyobb mennyiséggel az ócskavas és -acél szerepel a behozatalban: részesedése 1939-ben csaknem 47%, ami 1940-ben 21%-ra esett vissza. A második helyen a nyerspamut áll (az utolsó négy évben 10—16% között váltakozó részesedéssel). Tíz %-on felül még csak 2 fontos áru szerepelt az utolsó négy év folyamán: a nyers vas, s a természetes foszfátok. Legnagyobb mértékben tehát nehéziparunk, valamint a textiliparunk veszi igénybe az európai kikötőket a nyersanyagok beszerzésénél. Az ország élelmezésében szerepet játszó nyolc áru: a gyarmatárak, a déligyümölcsök és a rizs együttvéve 4·5—6·9%-ot képviseltek, s így az ipari nyersanyagok köztölték le a forgalom 93·1—95·5%-át.

Az a nagy visszaesés, amely az 1940. évben bekövetkezett, jóformán valamennyi árut érintette. Jelentősebb emelkedés csak az olaszországi származású citromnál, továbbá a nyersvasnál jelentkezett annak folytán, hogy az év első felében az Amerikai Egyesült Államok nagyobb tételeket szállítottak. A csak jelentéktelen emelkedést mutató áruk közül is kettő, a narancs és a kén olaszországi származású volt.

A behozatali forgalom lebonyolításában (2. sz. tábla) 3 német és 2 olasz kikötőé az oroszánrészt: Hamburg, Bréma és Stettin, valamint Fiume és Trieszt együttvéve 1937-ben 81·4%-kal, 1938-ban 97·1, 1939-ben 94·9 és 1940-ben 93·2%-kal részesedtek. Míg a két Hanza-város és Stettin 1938-ban még az egész árumennyiség 50·4%-át közvetítette (s ugyanakkor a két olasz kikötőből az áru 16·7%-a érkezett), addig 1939-ben a háború kitörése következtében részesedésük 41·7%-ra, majd 1940-ben 4·9%-ra esett vissza. Az északi kikötők kikapcsolódása a földközítengeri államok, különösen Olaszország hajóparkjának igénybevételét s kikötőinek forgalmát duzzasztotta meg, ami a magyarországi rendeltetésű áruk forgalmán is érezhető: egész behozatali mennyiségünk 88·3%-a, tehát majdnem $\frac{9}{10}$ -ed része

túli áruk magyarországi behozatalában az 1937—1940. években.

L'importation en Hongrie des principaux produits d'outre-mer.

Brême				Stettin — Stettin								Marchandises	Nos d'ordre
1939		1940		1937		1938		1939		1940			
q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%		
2.066	3·1	255	87·3	—	—	—	—	—	—	—	—	Café	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Poivre, piment	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Copra	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Cacao en fèves, brut	6
—	—	31	10·6	—	—	—	—	—	—	—	—	Tabac brut	9
1.683	2·5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Laine	11
308	0·5	—	—	156	0·1	1.162	0·4	2.459	0·6	1.962	5·3	Peaux brutes	12
55.749	83·5	—	—	—	—	—	—	—	—	4.257	11·5	Coton brut et déch. de coton	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Jute brut	14
243	0·4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Caoutchouc, gutta-percha	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Soufre	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.394	9·2	Asbeste brut ou moulu	18
—	—	—	—	5.435	4·8	2.110	0·7	4.303	0·9	3.579	9·7	Autres métaux	19
6.480	9·7	6	2·1	—	—	—	—	—	—	—	—	Huile lubrifiante	20
190	0·3	—	—	—	—	11	0·0	—	—	—	—	Résine de sapin	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Extraits et produits de substances tannantes	22
—	—	—	—	7.160	6·3	7.945	2·7	5.045	1·1	23.515	63·5	Fonte et alliages de fer	23
—	—	—	—	101.561	88·8	281.472	96·2	446.525	97·4	300	0·8	Déchets de fer et d'acier	24
23	0·0	—	—	19	0·0	—	—	—	—	—	—	Autres marchand. import.	
66.742	100·0	292	100·0	114.331	100·0	292.700	100·0	458.332	100·0	37.007	100·0	Total	

4. Fiume és Trieszt részesedése a fontosabb tengerentúli áruk magyarországi behozatalában az 1937—1940. években.
Part de Fiume et de Trieste, en 1937—1940, dans l'importation en Hongrie des principaux produits d'outre-mer.

Sorszám Nos d'ordre	Árumegnevezés ¹⁾ Marchandises ¹⁾	Fiume — Fiume								Trieszt — Trieste							
		1937		1938		1939		1940		1937		1938		1939		1940	
		q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%
5	Kopra	10.798	3·1	18.479	3·4	29.549	3·0	3.720	1·0	39.293	6·9	77.871	24·2	35.542	9·5	27.307	4·8
6	Citrom	—	—	193	0·0	150	0·0	—	—	10.035	1·8	19.095	5·9	17.656	4·7	34.444	6·0
7	Narancs, mandarin	253	0·1	—	—	14.129	1·4	—	—	7.153	1·2	17.727	5·5	5.534	1·5	20.748	3·6
12	Nyers bőr	539	0·2	1.423	0·3	961	0·1	1.624	0·5	6.729	1·2	3.688	1·2	10.779	2·9	47.539	8·3
13	Nyers pamut, pamut-hulladék	399	0·1	21.700	4·0	9.697	1·1	1.155	0·3	90.236	15·8	83.658	26·0	131.785	35·0	149.152	26·1
14	Nyers juta	24.937	7·2	17.150	3·1	28.843	2·9	5.768	1·6	96.715	17·0	33.794	10·5	3.435	0·9	9.470	1·7
16	Kén	11.024	3·2	10.500	2·0	296	0·0	2.544	0·7	8.029	1·4	2.301	0·7	1.169	0·3	7.560	1·3
17	Természetes foszfátok	231.233	66·7	171.520	31·3	182.020	18·6	61.524	17·3	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Kenőolaj	—	—	2.739	0·5	—	—	7.957	2·2	1.128	0·2	7.633	2·4	6.540	1·8	21.828	3·8
22	Cserzőkivonatok és készítmények	—	—	13.352	2·4	23.518	2·4	10.488	2·9	28.927	5·1	6.435	2·0	19.913	5·3	19.672	3·5
23	Nyersvas, vasötvények	65.270	18·8	154	0·0	2.728	0·3	37.766	10·6	35.243	6·2	992	0·3	71	0·0	67.348	11·8
24	Vas- és acélhulladék	—	—	284.997	52·0	682.338	69·8	204.389	57·3	212.026	37·2	24.473	7·6	62.096	16·5	15.456	2·7
	Egyéb fontosabb áruk	2.247	0·6	5.563	1·0	3.580	0·4	19.739	5·6	34.333	6·0	43.579	13·7	81.697	21·6	150.304	26·4
	Összesen - Total	346.700	100·0	547.770	100·0	977.809	100·0	356.674	100·0	569.847	100·0	321.246	100·0	376.217	100·0	570.828	100·0

¹⁾ Az áruk francia nyelvű megnevezését l. az 1. sz. táblán. — ²⁾ Voir, pour les noms français des marchandises, le tableau 1.

esett Triesztre és Fiuméra. — Az egyéb fontosabb kikötők közül a feketetengeri román kikötők, Braila és Galac emelhetők ki. Különösen jelentékeny volt az 1937. évi brailai behozatal: egyiptomi származású ócskavas-szállítmányok 9%-ra emelték fel részesedését.

A 3. sz. tábla szerint, amely a három németországi kikötő forgalmát ismerteti, Hamburg főként délamerikai nyersbőrt, az Amerikai Egyesült Államokból származó nyerspamutot s brazilai nyers kakaóbabot közvetített. Az 1940. évi forgalomban egyéb cikkek léptek előtérbe: a kávé és a bors. Ezek a gyarmat-

árak főként az ott tárolt készletekből származtak, de kapott a magyar közgazdaság pl. fémekből is olyan szállítmányokat, amelyek a tengeri blokádott áttört hajókról kerültek a kikötő raktáraiba. Az 1940. évi forgalom visszaesésére jellemző, hogy az onnan származó összes küldemények súlya: 14.883 q kisebb volt, mint az 1939. évben Hamburgból behozott kávé 16.523 q-s mennyisége. Brémai behozatalunk túlnyomórészt az Amerikai Egyesült Államokból származó nyerspamut tette, ami mellett még az ugyancsak amerikai kenőolaj játszott nagyobb szerepet. Az 1940. évi forgalom nem egészen 300 q-ra zsugo-

5. Braila és Galac részesedése a fontosabb tengerentúli áruk magyarországi behozatalában az 1937—1940. években.
Part de Braila et de Galatz, en 1937—1940, dans l'importation en Hongrie des principaux produits d'outre-mer.

Sorszám Nos d'ordre	Árumegnevezés ¹⁾ Marchandises ¹⁾	Braila — Braila								Galac — Galatz							
		1937		1938		1939		1940		1937		1938		1939		1940	
		q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%
9	Nyers dohány	29	0·0	1.821	13·0	3.702	12·9	2.658	16·3	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Előmunkált rizs	10.840	6·0	8.536	60·8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Gyapju	—	—	—	—	—	—	1.333	8·1	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Nyers bőr	—	—	2.155	15·3	—	—	150	0·9	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Nyers pamut, pamut-hulladék	243	0·1	—	—	14.236	49·7	12.080	73·8	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Kaucsuk, guttapercha	—	—	—	—	100	0·4	126	0·8	—	—	—	—	—	—	—	—
16	Kén	1.984	1·1	—	—	—	—	—	—	1.050	4·9	2.000	19·8	—	—	—	—
17	Természetes foszfátok	—	—	—	—	10.066	35·1	—	—	—	—	—	—	45.000	79·0	—	—
18	Azbeszt, nyers v. örölt	—	—	—	—	—	—	16	0·1	3.007	14·0	206	2·0	—	—	—	—
21	Valódi fenyőgyanta	—	—	—	—	—	—	—	—	11.827	55·1	7.782	77·1	9.933	17·4	8.683	45·6
22	Cserzőkivonatok és készítmények	750	0·4	1.532	10·9	548	1·9	—	—	—	—	—	—	—	—	9.123	47·9
23	Nyers vas, vasötvények	14.599	8·1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	Vas- és acélhulladék	151.805	84·2	—	—	—	—	—	—	4.197	19·5	—	—	—	—	—	—
	Egyéb fontosabb áruk	170	0·1	—	—	—	—	—	—	1.399	6·5	108	1·1	2.067	3·6	1.227	6·5
	Összesen - Total	180.420	100·0	14.044	100·0	28.652	100·0	16.363	100·0	21.480	100·0	10.096	100·0	57.000	100·0	19.033	100·0

¹⁾ Az áruk francia nyelvű megnevezését l. az 1. sz. táblán. — ²⁾ Voir, pour les noms français des marchandises, le tableau 1.

6. Rotterdam és Amsterdam részesedése a fontosabb tengerentúli áruk magyarországi behozatalában az 1937—1940. években.

Part de Rotterdam et d'Amsterdam dans l'importation en Hongrie, en 1937—1940, des principaux produits d'outre-mer.

Sorszám Nos d'ordre	Árumegnevezés ¹⁾ Marchandises ¹⁾	Rotterdam — Rotterdam								Amsterdam — Amsterdam							
		1937		1938		1939		1940		1937		1938		1939		1940	
		q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%
1	Kávé	83	0·6	—	—	105	0·3	44	0·3	1.281	34·6	1.189	31·6	1.283	21·9	24	0·6
2	Tea	90	0·6	53	0·4	—	—	—	—	213	5·7	115	3·0	26	0·4	—	—
3	Bors, piment	671	4·7	52	0·3	137	0·4	541	3·2	86	2·3	168	4·5	216	3·7	119	3·1
4	Fahéj	7	0·1	31	0·2	—	—	51	0·3	—	—	35	0·9	—	—	—	—
10	Előmunkált rizs	—	—	—	—	13.612	39·3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Gyapjú	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	97	2·6	1.626	27·7	1.848	47·0
12	Nyers bőr	3.451	24·2	3.349	22·3	4.475	12·8	1.952	11·6	1.880	50·7	1.609	42·7	1.310	22·3	520	13·2
13	Nyers pamut, pamut-hulladék	3.453	24·2	2.021	13·4	577	1·7	—	—	100	2·7	—	—	491	8·4	—	—
15	Kaucsuk, guttapercha	6.485	45·5	9.397	62·4	4.654	13·4	13.503	80·6	147	4·0	553	14·7	911	15·6	928	23·6
18	Azbeszt, nyers v. őrlött	20	0·1	151	1·0	10.607	30·6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	Egyéb ásványok	—	—	—	—	2	0·0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Kenőolaj	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	493	12·5
22	Cserzőkivonatok és készítmények	—	—	—	—	508	1·5	665	4·0	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen — Total		14.260	100·0	15.054	100·0	34.677	100·0	16.756	100·0	3.707	100·0	3.766	100·0	5.863	100·0	3.932	100·0

¹⁾ Az áruk francia nyelvű megnevezését l. az 1. sz. táblán. — ¹⁾ Voir, pour les noms français des marchandises, le tableau 1.

7. Az európai kikötők részesedése a fontosabb magyar kiviteli áruk forgalmában az 1937—1940. években.

Part des ports d'Europe, en 1937—1940, dans le trafic des principaux produits exportés de Hongrie.

A) A forgalom megoszlása áruk szerint. — Répartition par marchandises du trafic.

Sorsz. Nos d'ord.	Árumegnevezés — Marchandises	1937		1938		1939		1940	
		q	%	q	%	q	%	q	%
1	Vaj — Beurre	26.871	0·5	14.191	0·4	4.765	0·0	566	0·0
2	Dísznózsir — Saindoux	7.061	0·1	610	0·0	105	0·0	—	—
3	Búza — Froment	1.421.055	26·1	1.501.788	38·0	6.598.968	78·1	2.796.221	79·2
4	Rozs — Seigle	199.439	3·6	9.354	0·2	6.643	0·1	—	—
5	Bab, száraz — Haricots secs	205.827	3·8	103.425	2·6	55.856	0·7	46.425	1·3
6	Borsó, száraz — Pois secs	45.581	0·8	58.664	1·5	55.326	0·7	20.116	0·6
7	Sörárpa — Orge pour bière	19.378	0·4	14.809	0·4	35.742	0·4	10.652	0·3
8	Takarmányárpa — Orge fourrag.	12.551	0·2	5.050	0·1	5.099	0·1	—	—
9	Tengeri — Maïs	1.021.475	18·7	349.632	8·8	49	0·0	2	0·0
10	Napraforgómag — Graines de tournesol	5.679	0·1	1.730	0·0	1.053	0·0	8.337	0·2
11	Tökmag — Graines de citrouille	42.857	0·8	36.237	0·9	29.323	0·3	5.560	0·2
12	Lucernamag — Graines de luzerne	3.317	0·1	1.162	0·0	2.969	0·0	320	0·0
13	Biborherem g — Graines de trèfle incarnat	16.258	0·3	38.995	1·0	23.157	0·3	1.847	0·1
14	Burgonya — Pommes de terre	131.679	2·4	26.007	0·6	49.708	0·6	12.609	0·4
15	Vöröshagyma — Oignon	159.801	2·9	97.719	2·5	48.884	0·6	20.672	0·6
16	Nyers dohány — Tabac brut	39.143	0·7	24.400	0·6	58.712	0·8	9.402	0·3
17	Szesz — Alcool	47.899	0·9	34.023	0·9	—	—	3.358	0·1
18	Maláta — Malt	328.831	6·0	202.021	5·1	326.309	3·9	81.460	2·3
19	Búzaliszt — Farine de froment	208.042	3·8	119.599	3·0	140.692	1·7	61.274	1·7
20	Cukor, finomított — Sucre raffiné	165.000	3·0	6.750	0·2	1.050	0·0	—	—
21	Paradicsomlé — Jus de tomate	42.127	0·8	58.168	1·5	38.731	0·4	5.449	0·2
22	Húskonzerv — Conserves de viande	20.471	0·4	22.159	0·6	21.382	0·3	7.493	0·2
23	Kender és kenderkóc — Chanvre et étoupe de chanvre	20.715	0·4	42.004	1·1	28.284	0·3	2.764	0·1
24	Cirokszalma — Paille de sorgho	10.928	0·2	18.043	0·5	10.733	0·1	1.252	0·0
25	Gyógynövények — Plantes médicinales	7.913	0·1	9.653	0·2	13.102	0·2	19.122	0·5
26	Karbonátok — Carbonates	3.066	0·1	2.128	0·1	1.890	0·0	5.051	0·1
27	Nitrogéntartalmú trágyák — Engrais contenant de l'azote	232.257	4·2	169.688	4·3	148.904	1·8	97.201	2·8
28	Elkészített gyógyszerek — Médicaments préparés	706	0·0	1.034	0·0	797	0·0	478	0·0
29	Pamutzövet — Tissus de coton	13.889	0·2	9.965	0·3	5.587	0·1	3.050	0·1
30	Kenderfonal — Fils de chanvre	5.604	0·1	3.617	0·1	5.622	0·1	2.263	0·1
31	Jutafonal — Fils de jute	1.285	0·0	3.342	0·1	768	0·0	—	—
32	Jutaszövet — Tissus de jute	47.128	0·9	8.081	0·2	3.772	0·0	—	—
33	Zsákok jutaszövetből — Sacs en tissu de jute	14.218	0·3	6.502	0·2	2.237	0·0	—	—
34	Gvapjuszövet — Tissus de laine	2.985	0·1	1.084	0·0	1.239	0·0	942	0·0
35	Műselyemfonal — Fils de soie artificielle	1.076	0·0	1.300	0·0	1.243	0·0	—	—
36	Félselyem- és műselyemszövet — Tissus de mi-soie et de rayonne	6.379	0·1	4.997	0·1	3.513	0·0	1.598	0·0
37	Zsinegek és kötélverőárak — Ficelles et articles de corderie	12.479	0·2	10.387	0·3	10.080	0·1	3.709	0·1
38	Női felsőruházat — Vêtements pour dames	3.151	0·1	2.329	0·1	1.046	0·0	29	0·0
39	Varrottárak textilanyagokból — Articles cousus, en textiles	454	0·0	476	0·0	309	0·0	41	0·0
40	Magnezittégla — Briques de magnésite	160	0·0	2.138	0·1	—	—	6.760	0·2
41	Vasfélégyártmányok — Demi-produits en fer	627.628	11·5	638.332	16·2	486.043	5·7	240.958	6·8
42	Vas- és fémárak — Ouvrages en fer et en métaux	251.885	4·6	257.441	6·5	184.285	2·2	44.712	1·3
43	Gépek és készülékek — Machines et appareils	14.158	0·3	17.020	0·4	28.549	0·3	2.563	0·1
44	Villamosgépek és készülékek — Machines et appareils électriques	12.696	0·2	10.518	0·3	7.820	0·1	4.204	0·1
Összesen — Total		5.461.102	100·0	3.946.572	100·0	8.450.346	100·0	3.528.460	100·0

8. Az európai kikötők részesedése a fontosabb magyar kiviteli áruk forgalmában az 1937—1940. években.

Part des ports d'Europe, en 1937—1940, dans le trafic des principaux produits exportés de Hongrie.

B) A forgalom megoszlása kikötők szerint. — *Répartition par ports du trafic.*

Kikötő megnevezése — Ports	1937		1938		1939		1940	
	q	%	q	%	q	%	q	%
Hamburg — <i>Hambourg</i>	1,043.126	19.1	645.743	16.4	431.819	5.1	83.430	2.4
Bréma — <i>Brême</i>	211.537	3.9	154.773	3.9	51.808	0.6	1.988	0.0
Stettin — <i>Stettin</i>	1,152.907	21.1	299.607	7.6	53.962	0.6	47.390	1.3
Fiume — <i>Fiume</i>	863.720	15.8	817.226	20.7	1,538.833	18.2	1,459.247	41.4
Trieszt — <i>Trieste</i>	901.113	16.5	908.573	23.0	2,224.588	26.3	1,178.714	33.4
Braila — <i>Braila</i>	915.450	16.8	729.133	18.5	3,705.671	43.9	515.077	14.6
Galac — <i>Galatz</i>	42.928	0.8	68.249	1.7	31.216	0.4	10.078	0.3
Egyéb kikötők — <i>Autres ports</i>	330.321	6.0	323.268	8.2	412.449	4.9	232.541	6.6
Összesen — <i>Total</i>	5,461.102	100.0	3,946.572	100.0	8,450.346	100.0	3,528.460	100.0

rodott össze. Stettin szinte kizárólag ócskavasat szállított, amely főként amerikai származású volt. Az 1940. év erősen visszaesett forgalmában svéd nyersvasat kaptunk innen nagyobb mennyiségben.

Az olasz kikötők közül (4. sz. tábla) Fiume egyiptomi, északamerikai vas- és acélhulladékot, valamint északafrikai nyers foszfátot közvetített. Forgalma 1940-ben Olaszországnak a háborúba való belépése

után erősen visszaesett. Trieszt a Brit-Indiából, Egyiptomból, Dél-Amerikából származó nyerspamutnak, a kelet-indiai koprának volt a közvetítője elsősorban. A brit-indiai nyers juta szintén erre vette útját. Az 1937. évi forgalmát az egyiptomi származású ócskavas-szállítmányok duzzasztották meg. Az 1940. évi forgalom emelkedést mutat az előző évvel szemben, aminek oka az első félév fokozott, konjunkturális forgalmában

9. Hamburg, Bréma és Stettin részesedése a fontosabb

Part de Hambourg, de Brême et de Stettin, en 1937—1940,

Sorszám	Árúmegnevezés	Hamburg — <i>Hambourg</i>								Stettin —			
		1937		1938		1939		1940		1937		1938	
		q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%
1	Vaj	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Búza	18.400	1.8	—	—	—	—	—	—	26.185	2.3	—	—
4	Rozs	—	—	—	—	—	—	—	—	199.289	17.3	—	—
5	Bab, száraz	44.613	4.3	13.959	2.2	2.162	0.5	—	—	—	—	—	—
6	Borsó, száraz	33.131	3.2	42.475	6.6	11.265	2.6	289	0.3	150	0.0	—	—
9	Tengeri	37.526	3.6	601	0.1	31	0.0	—	—	879.548	76.3	282.503	94.3
11	Tökmag	10.039	1.0	3.217	0.5	1.014	0.2	1	0.0	—	—	80	0.0
12	Lucernamag	2.554	0.2	862	0.1	355	0.1	—	—	650	0.1	—	—
13	Bíborheremag	10.313	1.0	27.850	4.3	12.191	2.8	—	—	1.000	0.1	200	0.1
15	Vöröshagyma	139.069	13.3	81.117	12.6	35.082	8.1	15.281	18.3	20.732	1.8	12.402	4.1
16	Nyers dohány	9.415	0.9	9.537	1.5	12.418	2.9	—	—	—	—	—	—
17	Szesz	10.490	1.0	3.677	0.6	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Maláta	253.350	24.3	139.622	21.6	135.265	31.3	3.000	3.6	385	0.0	634	0.2
19	Búzaliszt	96.830	9.3	14.590	2.2	26.219	6.1	17.819	21.4	14.775	1.3	1.395	0.5
21	Paradicsomlé	28.845	2.8	16.304	2.5	10.457	2.4	—	—	—	—	421	0.1
22	Húskonzerv	2.233	0.2	11.398	1.8	2.178	0.5	8	0.0	1	0.0	—	—
23	Kender és kenderkóc	19.456	1.9	36.736	5.7	27.217	6.3	753	0.9	—	—	100	0.0
25	Gyógynövények	5.989	0.6	6.834	1.1	9.423	2.2	16.971	20.4	24	0.0	—	—
32	Jutaszövet	33.309	3.2	6.209	1.0	3.760	0.9	—	—	—	—	—	—
37	Zsinegek	7.118	0.7	5.675	0.9	5.452	1.3	777	0.9	301	0.0	2	0.0
41	Vasfélgártmányok	74.356	7.1	94.924	14.7	30.291	7.0	27.245	32.7	1.000	0.1	1.037	0.4
42	Vas- és fémárúk	141.776	13.6	89.247	13.8	83.063	19.2	824	1.0	5.276	0.5	23	0.0
	Egyéb fontosabb árúk	64.314	6.0	40.909	6.2	23.976	5.6	462	0.5	3.591	0.2	810	0.3
	Összesen	1,043.126	100.0	645.743	100.0	431.819	100.0	83.430	100.0	1,152.907	100.0	299.607	100.0

keresendő. Amellett az ott tároló magyarországi rendeltetésű áruk a két ország között létrejött megállapodás értelmében a magyar importőrök rendelkezésére bocsátattak június 10-e után is.

A román feketetengeri, ill. dunai kikötők szerepe (5. sz. tábla) áruellátásunkban már jóval kisebb. Az 1937. évi brailai forgalom ugyan az egyiptomi ócskavas-szállítmányok tranzitálása folytán erősen megduzzadt (180 ezer q), az utolsó három évben azonban nem érte el a 30 ezer q-t sem. Galac pedig, amely főként a görögországi eredetű fenyőgyantát közvetítette, 1939-ben mutat nagyobb emelkedést az északafrikai természetes foszfát-szállítmányok átbocsátásával.

A németalföldi tengeri kikötőkön, Rotterdamon és Amsterdamon keresztül (6. sz. tábla) a holland gyarmatok termékei (nyers kaucsuk, nyers bőr, kávé és gyapjú) érkeztek Magyarországra. Az 1940. évi szállítmányok, bár mennyiségben visszaestek, nem mutatják azt a nagymérvű csökkenést, mint az az összes kikötők együttes forgalmánál megállapítható volt, nyilván annak következtében, hogy a kikötők szabadraktárai az év

első négy hónapjában jelentékeny készletek felett rendelkeztek.

B) Kivitel.

A kivittelt reprezentáló 44 fontosabb áru, illetőleg árucsoport mennyiségileg általában mintegy háromszorosa a behozott fontosabb áruk tömegének. Kivitelünk tehát jóval nagyobb árutömeget mozgat meg, mint a behozatal. Ez a mennyiség az utolsó négy évben 3·5 millió q és 8·5 millió q között változott oly módon, hogy a minimum az 1940. évben, a maximum az 1939. évben alakult ki.

A kivitelben az egyes termelési ágak a következőképpen részesedtek:

	1937	1938	1939	1940
	s z á z a l é k			
Mezőgazdaság	62·2	59·4	83·3	83·8
Mezőgazdasági ipar	14·9	11·3	6·3	4·5
Nehézipar	16·6	23·4	8·3	8·3
Vegyészeti ipar	4·3	4·4	1·8	2·9
Textilipar	2·0	1·4	0·3	0·3
Egyéb ipar	0·0	0·1	—	0·2
Együtt	100·0	100·0	100·0	100·0

A tengeri kikötőkön keresztül kivitt áru mennyiségnek legalább 71% -át (1938-ban)

magyar kiviteli áruk forgalmában az 1937—1940. években.

dans le trafic des principaux produits exportés de Hongrie.

Stettin				Bréma — Brême								Marchandises	Nos d'ordre
1939		1940		1937		1938		1939		1940			
q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%		
—	—	—	—	24.254	11·5	11.562	7·5	2.112	4·1	—	—	Beurre	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Froment	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Seigle	4
767	1·4	215	0·5	650	0·3	2.490	1·6	768	1·5	—	—	Haricots secs	5
3.757	7·0	2.048	4·3	688	0·3	1.222	0·8	1.697	3·3	—	—	Pois secs	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Maïs	9
150	0·3	5.254	11·1	—	—	311	0·2	1	0·0	—	—	Graines de citrouille	11
1.959	3·6	20	0·0	—	—	200	0·1	100	0·2	—	—	Graines de luzerne	12
497	0·9	—	—	950	0·4	3.191	2·1	375	0·7	—	—	Graines de trèfle incarnat	13
8.094	15·0	—	—	—	—	—	—	300	0·6	—	—	Oignon	15
—	—	—	—	3.738	1·8	112	0·1	22.834	44·1	1.736	87·6	Tabac brut	16
—	—	1.789	3·8	—	—	—	—	—	—	—	—	Alcool	17
4.707	8·7	3.102	6·6	21.825	10·3	4.171	2·7	2.800	5·4	—	—	Malt	18
8.794	16·3	—	—	9.065	4·3	6.169	4·0	11.079	21·4	—	—	Farine de froment	19
362	0·7	4.349	9·2	13.053	6·2	41.176	26·6	1.706	3·3	—	—	Jus de tomate	21
22	0·0	1	0·0	4.569	2·2	3.028	2·0	236	0·5	—	—	Conserves de viande	22
—	—	100	0·2	—	—	—	—	—	—	100	5·0	Chanvre et étoupe de chanvre	23
215	0·4	542	1·1	146	0·1	117	0·1	181	0·3	69	3·5	Plantes médicinales	25
—	—	—	—	209	0·1	—	—	—	—	—	—	Tissus de jute	32
—	—	1.268	2·7	—	—	—	—	—	—	—	—	Ficelles	37
23.290	43·2	26.926	56·8	119.726	56·6	76.338	49·3	4.206	8·1	—	—	Demi-produits en fer	41
852	1·6	434	0·9	10.295	4·8	4.350	2·8	3.127	6·0	78	3·9	Ouvrages en fer et en d'autr. mét.	42
496	0·9	1.342	2·8	2.369	1·1	336	0·1	286	0·5	—	—	Autres marchandises import.	
53.962	100·0	47.390	100·0	211.537	100·0	154.773	100·0	51.808	100·0	1.983	100·0	Total	

10. Fiume és Trieszt részesedése a fontosabb magyar kiviteli áruk forgalmában az 1937–1940. években.
Part de Fiume et de Trieste, en 1937—1940, dans le trafic des principaux produits exportés de Hongrie.

Sorszám Nos d'ordre	Árumegnevezés ¹⁾ Marchandises ¹⁾	Fiume — Fiume								Trieszt — Trieste							
		1937		1938		1939		1940		1937		1938		1939		1940	
		q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%
3	Búza	353.278	40.9	461.770	56.5	1,143.752	74.3	1,164.494	79.8	308.174	34.2	427.408	47.0	1,634.535	73.5	929.685	78.8
5	Bab, száraz	107.758	12.5	30.584	3.8	17.487	1.1	317	0.0	47.190	5.2	32.733	3.6	24.986	1.1	45.746	3.9
11	Tökmag	5.685	0.6	2.201	0.3	1.816	0.1	152	0.0	21.379	2.4	23.302	2.6	19.798	0.9	150	0.0
14	Burgonya	24.622	2.8	8.009	1.0	13.358	0.9	5.234	0.4	74.496	8.3	17.895	2.0	36.350	1.6	7.375	0.6
17	Szesz	18.407	2.1	15.478	1.9	—	—	785	0.1	19.002	2.1	14.868	1.7	—	—	784	0.1
18	Maláta	6.098	0.7	7.558	0.9	11.455	0.8	865	0.1	46.769	5.2	49.935	5.5	166.256	7.5	73.642	6.2
19	Búzaliszt	62.146	7.2	46.807	5.7	49.857	3.2	40.070	2.8	20.128	2.2	50.083	5.5	36.200	1.6	3.385	0.3
20	Cukor, finomított	23.100	2.7	6.750	0.8	1 050	0.1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Nitrogéntartalmú trágyák	225.107	26.1	168.688	20.7	135.855	8.8	81.901	5.6	—	—	—	—	13.049	0.6	15.300	1.3
41	Vas-félgvártmányok	8.890	1.0	32.872	4.0	77.971	5.1	133.162	9.1	217.318	24.2	177.092	19.5	136.964	6.1	32.731	2.8
42	Vas- és fémárak	2.833	0.3	4.241	0.5	22.870	1.5	3.399	0.2	49.407	5.5	40.360	4.4	36.174	1.6	28.307	2.4
	Egyéb fontosabb áruk ²⁾	25.796	3.1	32.268	3.9	63.362	4.1	28.868	1.9	97.250	10.7	74.897	8.2	120.276	5.5	41.609	3.6
	Összesen — Total	863.720	100.0	817.226	100.0	1,538.833	100.0	1,459.247	100.0	901.113	100.0	908.573	100.0	2,224.588	100.0	1,178.744	100.0

¹⁾ Az áruk francia nyelvű megnevezését l. a 7. sz. táblán. — ¹⁾ Voir, pour les noms français des marchandises, le tableau 7.—
²⁾ Autres marchandises importantes.

a mezőgazdaság és a mezőgazdasági ipar szolgáltatta. Ennek az árucsoportnak 1939-ben volt a legmagasabb a részesedése: 90%. Az egész kivitel alakulását főként az európai szárazföldet elhagyó (egyébként oda újra visszatérő) búza mennyisége befolyásolja: részesedése az 1937. évben 26%-os, 1938-ban 38%-os, 1939-ben 78, 1940-ben 79%-os volt. Mellette a tengerinek, s a malátának van nagyobb szerepe. Az ipar részesedése az általános kiviteli alakulásnak megfelelően visszaeső: a tengeri utak elzártak az ipari nyersanyagbehozatal elől, így az ipari termékek exportjával már a bennük rejlő külföldi eredetű nyersanyagok miatt is takarékoskodni kell, nem számítva azt, hogy a tengeri úton történő kivitel lehetőségére is összezsugorodott. Így azután a nehézipar részesedése, amely 1938-ban 23.4%-os volt, az utolsó két évben már 8.3%-ra szállt le, a vegyészeti iparé 4.4%-ról 2.9%-ra, a textiliparé 2%-ról 0.3%-ra. Az egyes iparcikkek közül a vasfélgvártmá-

nyok tétele emelkedik ki. Jellemző egyébként a kiviteli árumennyiségek alakulására, hogy 1940-ben a gyógynövények és a magnezittégla kevésbé fontos tételétől eltekintve, valamennyi árunál visszaesés állt elő.

A kivitel lebonyolításában résztvevő kikötők szerepét (8. sz. tábla) erősen befolyásolja, hogy a legfontosabb kiviteli cikk, a búza merre veszi útját. Így az aldunai Braila 1939. évi 43.9%-os részesedése annak folytán állott elő, hogy a 3.7 millió q-ból 3.6 millió q búza szállított ki — főként olaszországi rendeltetéssel — Braila közvetítésével. Az említett kiugrástól eltekintve, az áruk zöme a három németországi (Hamburg, Bréma, Stettin) és a két olaszországi (Fiume, Trieszt) kikötőn keresztül hagyja el a szárazföldet. Míg azonban a német kikötők részesedése az 1937. évi 44.1%-ról az 1940. évben 3.7%-ra esett vissza, addig a két olasz kikötő 32.3%-ról 74.8%-ra emelte részesedését.

11. Braila és Galac részesedése a fontosabb magyar kiviteli áruk forgalmában az 1937–1940 években.

Part de Braila et de Galatz, en 1937—1940, dans le trafic des principaux produits exportés de Hongrie.

Sorszám Nos d'ordre	Árumegnevezés ¹⁾ Marchandises ¹⁾	Braila — Braila								Galac — Galatz							
		1937		1938		1939		1940		1937		1938		1939		1940	
		q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%	q	%
3	Búza	715.018	78.1	604.360	82.9	3,615.021	97.5	502.097	97.5	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Bab, száraz	5.068	0.7	12.443	1.7	7.700	0.2	—	—	450	1.1	10.613	15.6	400	1.3	—	—
20	Cukor finomított	141.900	15.5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Karbonátok	—	—	—	—	—	—	5.000	1.0	—	—	—	—	1.890	6.0	—	—
41	Vasfélgvártmányok	14.845	1.6	90.000	12.3	40.198	1.1	—	—	12.508	29.1	13.165	19.3	14.774	47.3	7.807	77.5
42	Vas- és fémárak	—	—	387	0.1	27	0.0	—	—	29.880	69.6	44.238	64.8	14.075	45.1	2.237	22.2
	Egyéb fontosabb áruk ²⁾	38.619	4.1	21.943	3.0	42.725	1.2	7.980	1.5	92	0.2	233	0.3	77	0.3	34	0.3
	Összesen — Total	915.450	100.0	729.133	100.0	3,703.671	100.0	515.077	100.0	42.928	100.0	68.249	100.0	31.216	100.0	10.078	100.0

¹⁾ Az áruk francia nyelvű megnevezését l. a 7. sz. táblán. — ¹⁾ Voir, pour les noms français des marchandises, le tableau 7.—
²⁾ Autres marchandises importantes.

Hamburg forgalmában (9. sz. tábla) általában a maláta, a nagy-britanniai rendeltetésű vöröshagyma, a vasfélgyártmányok, a vas- és fémáruk a legfontosabbak. Az 1940. évben a búzaliszt és a gyógynövények jutottak nagyobb szerephez a vasfélgyártmányok és a vöröshagyma mellett. Bréma 1937-ben és 1938-ban főként vasfélgyártmányokat, 1939-ben és 1940-ben nyers dohányt közvetített. Stettin 1937. és 1938. évi forgalmát a Dániába szállított tengeri növelte meg, 1939-ben és 1940-ben pedig a svédországi rendeltetésű vasfélgyártmányok voltak a legfontosabb magyar tranzitárúk.

Fiume részesedését — évről-évre növekvő mértékben — az Olaszországba szállított búza emelte fel. Emellett az 1937—

1939. években az Egyiptomba szállított nitrogéntartalmú műtrágya volt a legfontosabb áru. Trieszt forgalmában ugyancsak a búzának, s ezen kívül 1937-ben és 1938-ban a vasfélgyártmányoknak volt nagyobb jelentősége.

Románia fekete-tengeri, illetőleg dunai kikötői közül Braila, mint már erről említés történt, a búza tranzitálásával érte el magyarországi forgalmának túlnyomó részét, ami mellett 1937-ben a Görögországba kivitt cukornak, 1938-ban pedig a vasfélgyártmányoknak volt említésre méltó szerepe. Galac kikötője csaknem kizárólag nehézipari termékeket, vasfélgyártmányokat, valamint vas- és fémárukat közvetített.

vitéz Pap László dr.

Magyarország hajózható vízi útjai a területszaporodások után.

Les voies d'eau navigables de la Hongrie depuis les augmentations du territoire.

Résumé. Avant la guerre mondiale, le Danube qui traversait le pays. De nos voies d'eau, système fluvial de la Hongrie était homogène, 6.011·4 kilomètres étaient alors navigables, dont car nos cours d'eau allaient presque tous au 3.502·7 km par des bateaux à vapeur.

1. Magyarbirodalom hajózható vízi útjai 1911-ben.

Voies d'eau navigables de la Hongrie d'autrefois, en 1911.

Vizi út — Voies d'eau	Longueur des voies d'eau navigables	
	Az evezős hajóval és tutajjal par bateaux à rames et par radeaux	A gőzerővel par vapeurs
	hajózható vízi utak hossza, km en kilomètres	
Duna ¹⁾ — Danube ¹⁾ : Dévénytől Orsováig — De Dévény à Orsova	1.293·2	1.001·2
Tisza — Tisza: Nagybocskótól a Dunáig — De Nagybocskó au Danube	884·0	760·9
Dráva — Drave: Az országhatártól a Dunáig — De la frontière au Danube	272·0	187·0
Száva — Save: Az országhatártól a Dunáig — De la frontière au Danube	727·0	598·0
Maros — Maros: Szászrégentől a Tiszáig — De Szászrégen à la Tisza	614·8	118·0
Szamos — Szamos: Bethlentől a Tiszáig — De Bethlen à la Tisza	332·6	69·5
Bodrog — Bodrog: Zempléntől a Tiszáig — De Zemplén à la Tisza	65·9	65·9
Körös — Körös: Sebeskörös: Csucsától a Tiszáig — Sebeskörös: De Csucsá à la Tisza	266·9	—
Kettős- és Hármaskörös: Békéstől a Tiszáig — Kettős- et Hármaskörös: De Békés à la Tisza	—	115·2
Kulpa — Kulpa: Károlyvárostól a Száváig — De Károlyváros au Save	135·8	4·5
Vág — Vág: Liptóvártól a Dunáig — De Liptóvár au Danube	350·6	29·5
Nyitra — Nyitra: Naszvadtól a Dunáig — De Naszvad au Danube	15·1	—
Garam — Garam: Besztercebányától a Dunáig — De Besztercebánya au Danube	177·7	—
Aranyos — Aranyos: Tordától a Marosig — De Torda au Maros	21·8	—
Árva — Árva: Turdosintól a Vágig — De Turdosin au Vág	52·6	—
Kiszuca — Kiszuca: Trencsénmakótól a Vágig — De Trencsénmakó au Vág	51·4	—
Turóc — Turóc: A prékopai hídtól a Vágig — Du pont de Prékopa au Vág	2·0	—
Sió — Sió: Egész hosszában — Sur toute sa longueur	110·0	—
Bosut — Bosut: Abševcitől a Száváig — De Abševci au Save	79·0	79·0
Temes — Temes: Bótostól a Dunáig — De Bótos au Danube	88·0	3·0
Ferenc-csatorna — Canal François: Egész hosszában — Sur toute sa longueur	235·0	235·0
Béga — Béga: Temesvártól a Tiszáig — De Temesvár à la Tisza	115·0	115·0
Balaton — Balaton: Egész hosszában — Sur toute sa longueur	121·0	121·0
Összesen — Total	6.011·4	3.502·7

¹⁾ A mellékágak beszámításával. — Y compris les bras du Danube.

Hamburg forgalmában (9. sz. tábla) általában a maláta, a nagy-britanniai rendeltetésű vöröshagyma, a vasfélgyártmányok, a vas- és fémáruk a legfontosabbak. Az 1940. évben a búzaliszt és a gyógynövények jutottak nagyobb szerephez a vasfélgyártmányok és a vöröshagyma mellett. Bréma 1937-ben és 1938-ban főként vasfélgyártmányokat, 1939-ben és 1940-ben nyers dohányt közvetített. Stettin 1937. és 1938. évi forgalmát a Dániába szállított tengeri növelte meg, 1939-ben és 1940-ben pedig a svédországi rendeltetésű vasfélgyártmányok voltak a legfontosabb magyar tranzitóárak.

Fiume részesedését — évről-évre növekvő mértékben — az Olaszországba szállított búza emelte fel. Emellett az 1937—

1939. években az Egyiptomba szállított nitrogéntartalmú műtrágya volt a legfontosabb áru. Trieszt forgalmában ugyancsak a búzának, s ezen kívül 1937-ben és 1938-ban a vasfélgyártmányoknak volt nagyobb jelentősége.

Románia fekete-tengeri, illetőleg dunai kikötői közül Braila, mint már erről említés történt, a búza tranzitálásával érte el magyarországi forgalmának túlnyomó részét, ami mellett 1937-ben a Görögországba kivitt cukornak, 1938-ban pedig a vasfélgyártmányoknak volt említésre méltó szerepe. Galac kikötője csaknem kizárólag nehézipari termékeket, vasfélgyártmányokat, valamint vas- és fémárukat közvetített.

vitéz Pap László dr.

Magyarország hajózható vízi útjai a területszaporodások után.

Les voies d'eau navigables de la Hongrie depuis les augmentations du territoire.

Résumé. Avant la guerre mondiale, le Danube qui traversait le pays. De nos voies d'eau, système fluvial de la Hongrie était homogène, 6.011·4 kilomètres étaient alors navigables, dont car nos cours d'eau allaient presque tous au 3.502·7 km par des bateaux à vapeur.

1. Magyarbirodalom hajózható vízi útjai 1911-ben.

Voies d'eau navigables de la Hongrie d'autrefois, en 1911.

Vizi út — Voies d'eau	Longueur des voies d'eau navigables	
	Az evezős hajóval és tutajjal par bateaux à rames et par radeaux	A gőzerővel par vapeurs
	hajózható vízi utak hossza, km en kilomètres	
Duna ¹⁾ — Danube ¹⁾ : Dévénytől Orsováig — De Dévény à Orsova	1.293·2	1.001·2
Tisza — Tisza: Nagybocskótól a Dunáig — De Nagybocskó au Danube	884·0	760·9
Dráva — Drave: Az országhatártól a Dunáig — De la frontière au Danube	272·0	187·0
Száva — Save: Az országhatártól a Dunáig — De la frontière au Danube	727·0	598·0
Maros — Maros: Szászrégentől a Tiszáig — De Szászrégen à la Tisza	614·8	118·0
Szamos — Szamos: Bethlentől a Tiszáig — De Bethlen à la Tisza	332·6	69·5
Bodrog — Bodrog: Zempléntől a Tiszáig — De Zemplén à la Tisza	65·9	65·9
Körös — Körös: Sebeskörös: Csucsától a Tiszáig — Sebeskörös: De Csucsá à la Tisza	266·9	—
Kettős- és Hármaskörös: Békéstől a Tiszáig — Kettős- et Hármaskörös: De Békés à la Tisza	—	115·2
Kulpa — Kulpa: Károlyvárostól a Száváig — De Károlyváros au Save	135·8	4·5
Vág — Vág: Liptóvártól a Dunáig — De Liptóvár au Danube	350·6	29·5
Nyitra — Nyitra: Naszvadtól a Dunáig — De Naszvad au Danube	15·1	—
Garam — Garam: Besztercebányától a Dunáig — De Besztercebánya au Danube	177·7	—
Aranyos — Aranyos: Tordától a Marosig — De Torda au Maros	21·8	—
Árva — Árva: Turdosintól a Vágig — De Turdosin au Vág	52·6	—
Kiszuca — Kiszuca: Trencsénmakótól a Vágig — De Trencsénmakó au Vág	51·4	—
Turóc — Turóc: A prékopai hídtól a Vágig — Du pont de Prékopa au Vág	2·0	—
Sió — Sió: Egész hosszában — Sur toute sa longueur	110·0	—
Bosut — Bosut: Abševcitől a Száváig — De Abševci au Save	79·0	79·0
Temes — Temes: Bótostól a Dunáig — De Bótos au Danube	88·0	3·0
Ferenc-csatorna — Canal François: Egész hosszában — Sur toute sa longueur	235·0	235·0
Béga — Béga: Temesvártól a Tiszáig — De Temesvár à la Tisza	115·0	115·0
Balaton — Balaton: Egész hosszában — Sur toute sa longueur	121·0	121·0
Összesen — Total	6.011·4	3.502·7

¹⁾ A mellékágak beszámításával. — Y compris les bras du Danube.

2. A Csonka-Magyarország hajózható vízi útjai 1937-ben.

Voies d'eau navigables de la Hongrie mutilée, en 1937.

Vizi út — Voies d'eau	Voies d'eau navigables					
	Az evezős hajóval és tutajjal par bateaux à rames et par radeaux			A gőzerővel — par vapeurs		
	hajózható víziutak					
	hossza km leur longueur, km	hosszából a magyar fennhatóság alatt álló — dont longueur		hossza km leur longueur, km	hosszából a magyar fennhatóság alatt álló — dont longueur	
mindkét des deux rives		egyik de la rive	mindkét des deux rives		egyik de la rive	
	part hossza km appartenant à la Hongrie, en km			part hossza km appartenant à la Hongrie, en km		
Duna ¹⁾ — Danube ¹⁾ : Oroszvártól az ország határáig <i>De Oroszvár à la frontière</i>	644·7	491·2	153·5	535·2	381·7	153·5
Tisza — Tisza: Tiszaújlaktól az ország határáig <i>De Tiszaújlak à la frontière</i>	599·8	547·0	52·8	539·7	512·7	27·0
Dráva — Drave: Légrádtól Drávaszabolcsig — <i>De Légrád à Drávaszabolcs</i>	111·0	19·0	92·0	85·0	—	85·0
Maros — Maros: Az országhatártól Szegedig — <i>De la frontière à Szeged</i>	48·0	26·8	21·2	—	—	—
Szamos — Szamos: Az országhatártól Vásárosnaményig — <i>De la frontière à Vásárosnamény</i>	49·0	49·0	—	—	—	—
Bodrog — Bodrog: A trianoni határtól Tokajig — <i>De la frontière fixée à Trianon jusqu'à Tokaj</i>	57·2	57·2	—	2·0	2·0	—
Körös — Körös: (Kettős- és Hármaskörös — <i>Kettős-et Hármaskörös</i>) Békéstől a Tiszáig — <i>De Békés à la Tisza</i>	115·2	115·2	—	115·2	115·2	—
Sió — Sió: Siófoktól Gemencig — <i>De Siófok à Gemenc</i>	110·0	110·0	—	20·0	20·0	—
Balaton — Balaton: Egész hosszában — <i>Sur toute sa longueur</i>	121·0	121·0	—	121·0	121·0	—
Összesen — Total . .	1.855·9	1.536·4	319·5	1.418·1	1.152·6	265·5

¹⁾ A mellékágak beszámításával. — Y compris les bras du Danube.

Le traité de Trianon nous a privés de la plupart de voies d'eau où l'on pouvait naviguer. La Hongrie mutilée n'avait que 1.855·9 km de voies d'eau navigables, dont 1.418·1 km par vapeurs.

Grâce aux réincorporations de territoires ayant eu lieu en 1938—40, la longueur de nos voies d'eau navigables est devenue de 2.736·7 km, dont 1.517·1 étaient navigables par vapeurs.

A l'heure actuelle, notre pays, en y comprenant l'ancienne Hongrie méridionale reprise tout récemment par l'armée hongroise, a 2.460·3 km de voies d'eau navigables par vapeurs, soit 70·3% de celles d'avant la guerre mondiale.

*

A világháború előtti Magyarbirodalom vízrendszere rendkívül egységes képet nyújtott. Folyóink egy-két kivétellel az ország közepén átvonuló Duna gyűjtőrendszeréhez tartoztak és hajózható szakaszaikon gőzhajók, tutajok és dereglyék szállították a Kárpátmedence gazdasági kincseit az ország szíve, Budapest felé.

A Magyarbirodalom vízi útjaiból 6.011·4 km volt hajózható, amiből 3.502·7 km hosszúságon gőzhajók is közlekedhettek.

Magyarország megcsonkításakor vízrendszerünk eszményi egysége is megszűnt. Hajózható vízi útjaink nagy része idegen megszállás alá került. A Magyarbirodalom folyóinak evezős hajóval és tutajjal hajózható szakaszából mindössze 30·9%, míg gőzhajóval járható szakaszából 40·5% maradt meg a megcsonkított haza szűk határai közt.

Az 1938—1940 közötti területvisszacsatolások következtében megnagyobbodott Magyarországon a hajózható vízi utak hossza is nagyobb mértékben megnövekedett. Több folyónknak visszakerült az eddig megszállás alatt lévő egyik partja. Így pl. a Duna főágának most már mindkét partja Somorjától Darázsig 420 km hosszúságban magyar fennhatóság alá került. Ismét magyar lett a Tisza, forrásvidékétől egészen a jugoszláv határig. Többi hajózható folyóink közül megint Magyarország területén folyik az érsekújvári Kisduna Dunasáptól torkolatáig, a Maros felső folyása eredetétől Nyárádtól, a Szamos teljes folyása, a Bodrog Latorcatoroktól torkolatáig, a Sebeskörös teljes folyása, a Vág Vágától torkolatáig, a Nyitra Nyitranagykértől torkolatáig és a Garam Kiskálnától torkolatáig.

3. A háromszor megnagyobbodott Csonka-Magyarország hajózható vízi útjai 1940-ben.

Voies d'eau navigables, en 1940, de la Hongrie mutilée agrandie à trois reprises.

Vizi út — Voies d'eau	Voies d'eau navigables					
	Az evezős hajóval és tutajjal par bateaux à rames et par radeaux			gőzerővel — par vapeurs		
	hajózható víziutak					
	hossza km leur longueur, km	hosszából a magyar fennhatóság alatt álló — dont longueur		hossza km leur longueur, km	hosszából a magyar fennhatóság alatt álló — dont longueur,	
mindkét des deux rives		egyik de la rive	mindkét des deux rives		egyik de la rive	
part hossza km appartenant à la Hongrie, en km		part hossza km appartenant à la Hongrie, en km				
Duna — Danube: Horvátjárfalutól Darázsig — De Horvátjárfalu à Darázs	428.5	419.6	8.9	428.5	419.6	8.9
Mosonyi Kisduna — Petit Danube de Mosony	126.4	126.4	—	16.9	16.9	—
Érsekújvári Kisduna — Petit Danube d'Érsekújvár	143.1	143.1	—	29.5	29.5	—
Szentendrei Dunaág — Bras du Danube, à Szentendre	31.5	31.5	—	31.5	31.5	—
Soroksári Dunaág — Bras du Danube, à Soroksár	58.3	58.3	—	58.3	58.3	—
Tisza — Tisza: Nagybocskótól Horgosig — De Nagybocskó à Horgos	718.5	718.5	—	539.7	539.7	—
Dráva — Drave: Légrádtól Drávaszabolcsig — De Légrad à Drávaszabolcs	111.0	19.0	92.0	85.0	—	85.0
Maros — Maros: Szászrégentől Nyárádtőig — De Szászrégen à Nyárádtő	47.5	47.5	—	—	—	—
Nagylaktól Szegedig — De Nagylak à Szeged	48.0	26.8	21.2	—	—	—
Szamos — Szamos: Bethlentől a Tiszáig — De Bethlen à la Tisza	332.6	332.6	—	69.5	69.5	—
Bodrog — Bodrog: Latorcatoroktól Tokajig — De Latorcatorok à Tokaj	67.1	67.1	—	2.0	2.0	—
Körös — Körös: Sebeskörös — Sebeskörös: Csúcsától a Tiszáig — De Csucsá à la Tisza	266.9	266.9	—	—	—	—
Kettős- és Hármaskörös — Kettős- et Hármaskörös: Békéstől a Tiszáig — De Békés à la Tisza	—	—	—	115.2	115.2	—
Vág — Vág: Vágától Gútáig — De Vága à Gúta	51.4	44.3	7.1	—	—	—
Nyitra — Nyitra: Naszvadtól a Dunáig — De Naszvad au Danube	15.1	15.1	—	—	—	—
Garam — Garam: Kiskálnától a Dunáig — De Kiskálna au Danube	59.8	59.8	—	—	—	—
Sió — Sió: Siófoktól Gemencig — De Siófok à Gemenc	110.0	110.0	—	20.0	20.0	—
Balaton — Balaton: Egész hosszában — Sur toute sa longueur	121.0	121.0	—	121.0	121.0	—
Összesen — Total	2.736.7	2.607.5	129.2	1.517.1	1.423.2	93.9

A Délvidék figyelembevételére esetén Magyarország hajózható vízi útjai még sokkal nagyobb mértékben gyarapodnak. A Bácskát három oldalról veszi körül vízi út: nyugaton és délen a Duna, keleten a Tisza. A Bácska közepén a Dunát a Tiszával összeköti a Ferenc-csatorna, amelynek közepe tájáról vezet a Dunába a Ferenc József-csatorna.

A délmagyarországi területen vannak a gőzerővel is hajózható vízi utak közül a Duna 353 km-es szakasza, a Tisza legalsó folyása és így „legmagyarabb folyónk“ ismét magyar forrásától torkolatáig, a Dráva balpartja torkolatáig, továbbá a Ferenc és Ferenc József csatornák.

Az egész Délvidék területvisszacsatolása a délvidéki szakaszokkal bővülő folyók hajózható hosszát így alakítja:

Ezáltal jelenleg a gőzhajóval is járható magyarországi vízi utak hossza 2.460.3 km, amely

Vizi út	Az evezőshajóval, tutajjal és gőzhajóval hajózható vízi utak		
	hossza, km	hosszából a magyar fennhatóság alatt álló	
		mindkét	egyik
	part hossza, km		
Duna ¹⁾ : Oroszvártól a Tisza beömléséig	917.7	599.8	317.9
Tisza: Nagybocskótól torkolatáig	760.9	607.9	153.0
Dráva: Légrádtól torkolatáig	149.0	—	149.0
Ferenc- és Ferenc József csatornák: egész hosszukban	305.0	305.0	—

¹⁾ A mellékágak leszámításával.

a régi Magyarbirodalom gőzerővel hajózható vízi útjainak 70.3%-át teszi.

R. Gy.

IRODALMI SZEMLE

Könyvismertetések. — *Chronique de livres.*

(C'est le Journal de la Société Hongroise de Statistique qui rend compte en français, dans sa „revue des publications hongroises“, des ouvrages statistiques publiés en Hongrie.)

Közigazgatásunk nemzetközi kapcsolatai.

Les rapports internationaux de notre administration publique.

A Korszerű Közszolgálat Útja 12. A VI. közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai. Közzéteszi dr. vitéz *Keresztes-Fischer* Ferenc m. kir. belügyminiszter, szerkesztette *Mártonffy* Károly.

La Voie du Service Public Moderne, no 12. Conférences au VIe Cours de perfectionnement d'Administration; publiées par le Dr François Keresztes-Fischer, ministre r. hongrois de l'Intérieur, réunies par Charles Mártonffy.

Budapest, 1941. 1112 l. — p.

Végigtekintve az eddigi közigazgatási tanfolyamok anyagán, meg kell állapítani, hogy míg az első öt tanfolyam főleg a közigazgatási szakembernek nyújtott megszívlelendő tájékoztatást és csak a közigazgatás belsőbb problémáira hívta fel a figyelmet, addig a VI. Közigazgatási tanfolyam a legszélesebb körű érdeklődés középpontjában álló kérdéscsoport, a külügyi igazgatás, a ma annyira időszerű nemzetközi politikai és gazdasági kapcsolatok és érintkezések területét öleli fel. A témával való foglalkozást kettős aktualitás is követeli: a nemzetközi politikai események gyors változásai gyors tájékozódást, a gyors tájékozódás pedig tárgyi tudást és külpolitikai érzéket tételez fel. De az időszerűsége túl a messzebb tekintő érdek is a külügyi kérdésekben való jártasság nagy nemzeti jelentőségére figyelmeztet. Idézzük gróf *Csáky* Istvánnak a tanfolyam megnyitására elhangzott bevezetőjéből: „a közigazgatási tisztviselők külpolitikai nevelését, a külpolitikai érzék kifejlesztését a nemzeti politika mérhetetlen fontosságú részének tekintem“.

A „Korszerű Közszolgálat Útja“ 12. kötetének címe: „Közigazgatásunk nemzetközi kapcsolatai“. A hatalmas kötet ennél sokkal többet tartalmaz. A kilenc fejezet anyaga a következőképpen oszlik meg: I. „A közigazgatási szervezés és a közigazgatási politika nemzetközi vonatkozásai“. Alapfogalmak és történelmi visszapillantások. II. „Nemzetközi közjog és nemzetközi magánjog“. Az előző fejezet folytatása, konkrét jogi, politikai intézmények bemutatása (nemzetközi bírászkodás, idegenellenőrzés stb.). III. „Nemzetközi intézmények“. Nemzetközi hírszolgálat, Interparlamentáris Unio, a Vörös Kereszt nemzetközi működése, a közvélemény külpolitikai nevelése stb. IV. „Kisebbségi politika; kisebbségi jog“. V. „Az utódállamok és egyéb külföld magyarsága“. VI. „Nemzetközi gazdasági kapcsolataink“. E három utóbbi fejezet tar-

talma a statisztika területével annyira rokon, hogy a tanulmányok részletes ismertetésére kellene kitérni. A kisebbségi, nemzetiségi kérdést és az ezek tanulmányozására alakult intézeteket, a problémával foglalkozó külföldi álláspontot és intézményeket, a külföld s a még megszállott területek magyarságának helyzetét ismertetik *Kenéz* Béla dr., *Kovács* Andor, *Faluhelyi* Ferenc, *Kovács* Alajos, *Márffy* Albin, *Ottlik* László, *Oszwald* György, *Sótonyi* Gábor, *Flachbarth* Ernő, *Elekes* Dezső, *Benisch* Artúr, *Rónai* András, *Prokopy* Imre, gróf *Révai* István, vitéz *Nagy* Iván és *Nagy* Károly részben statisztikai vonatkozású előadásai. A külföldi gazdasági kapcsolatainkat tárgyaló tanulmányok az áruforgalom, közlekedés, a pénzügyi és adópolitikai vonatkozások, a szövetkezeti mozgalom, idegenforgalom és tudományos gazdaságkutatás mai állását vázolják a legfontosabb törvényhelyek és rendeletek megjelölésével. A tanulmányok szerzői közül *Nickl* Alfréd, *Balás* Károly, vitéz *Surányi-Unger* Tivadar, *Ihrig* Károly, *Judik* József és *Varga* István nevét emeljük itt ki. Nemzetközi kulturális kapcsolatainkkal foglalkozik a VII. rész. A két utolsó, VIII. és IX. fejezet szorosan kapcsolódik a fentebb részletezett IV. és V. fejezetekhez s a kisebbségi kérdésre vonatkozó fontosabb jogszabályokat, ill. a magyar és a külföldi nemzetiségi kérdés igen értékes bibliográfiáját tartalmazza.

Sz. B. dr.

Heller András: Elsüllyedt ország agrárnépe
André Heller: La population agricole d'un Etat naguère disparu.

Statisztikai Tudósító kiadása.
Publié par le „Statisztikai Tudósító“.

Budapest, 1940. 92 l. — p.

Minden agrárpolitikai és mezőgazdasági munkásvédelmi tettekből, ha azok eredményeit és következményeit is nyomon követhetjük, tanulhatunk, sőt tanulnunk is kell. A történelem színpadáról letűnt cseh-szlovák köztársaság agrárpolitikáját és mezőgazdasági szociálpolitikáját is nyilvánvalóan az agrárpolitika és szociológia iránt érdeklődők okulására foglalta össze hivatalos és magánjellegű forrásmunkák alapján jelen tartalmas könyvében a szerző. Okulásunk azonban nem lehet belőle egészen teljes, mert a cseh-szlovák agrárpolitikai tettek és mezőgazdasági szociálpolitikai intézkedések eredményeinek és következményeinek objektív leméréséhez a Cseh-Szlovákiára lesújtó történelmi igazságszolgáltatás nem adta meg a kellő időt.

Cseh-Szlovákia általános agrárproblémáinak vizsgálatával kezdődik *Heller* tanulmánya, melyből nemcsak az államtakolmánynak belső ellenmondása világlik ki mezőgazdasági szempontból is, hanem a Magyarországtól elszakított területek agrikultúrájának hátrányos helyzete is a „történelmi tartományok“ mezőgazdaságával szemben. Az agrárnépesség, különösen pedig a mezőgazdasági munkásság különböző kategóriáinak számszerű vizsgálata és létszámuk hullámzásának vázolója után a földreformnak a mezőgazdasági munkavállalókra gyakorolt hatása kerül ismertetésre. Megtudjuk itt, különösen *Schlögl* tanulmánya alapján, hogy a cseh-szlovák földreform a régi osztrák és magyar földbirtokosság ellen irányuló célján kívül mennyit értett a mezőgazdasági munkásságnak és hogy ennek az osztálynak születéscsökkenését, munkanélküliségét és elvándorlását is maga után vonta. A *Schlögl* által vizsgálat tárgyává tett dél-csehországi 31 kerület 900.000 hektárnyi területéből 30·9%-ot vett igénybe a földreform. Ezen a területen az őstermelésben foglalkoztatottak és családtagjaik népességi mérlegében 1921-től 1930-ig 43.172 főnyi csökkenés mutatkozik. Miután az agrár népi erőnek ez a hanyatlása a földreform évtizedében volt megfigyelhető, szerző *Schlögl*-lel együtt ezt a veszteséget a földreform számlájára írja a „post hoc, ergo propter hoc“ logikája alapján. Mintha a születéscsökkenés a földreform által nem érintett területeken nem lett volna megfigyelhető a mondott évtizedben, s mintha a mezőgazdasági népesség nagyobb fokú elvándorlását nem idézhette volna elő a földreform évtizedének ipari fejlődése is? A szóbanforgó vidéken ebben az időben jelentkező nagyobb fokú mezőgazdasági munkanélküliség sem szükségképpen a földreform kizárólagos következménye lehetett. Magyar vidékeken azonban a földreform a mezőgazdasági munkásság apadását nem eredményezte, de termés-csökkenésben és állatállományzsugorodásban jelentkező káros hatását itt is kiváltotta, ami közvetve persze a mezőgazdasági munkásság életszínvonalának csökkenéséhez vezetett.

A mezőgazdasági munkaszerződések szabályozásának kialakulását és az egyes országrészekben mutatkozó fejlődésének eltérő formáit ismertető fejezet után a cseh-szlovák mezőgazdasági munkások bérvizonyait tárgyalja munkakategóriákra és birtoknagyságcsoportokra tagoltan, súlyt helyezve az egyes országrészek között fennálló különbségekre. A mezőgazdasági munkásvédelem érdekében tett egyéb állami intézkedésekkel: a munkaidő, a szociális munkabér, a női- és gyermekmunka szabályozásával, valamint a mezőgazdasági munkavállalók szociális biztosításával külön-külön fejezetben foglalkozik.

Befejezésül a tárgyalatokból levonható tanulságokat foglalja össze, melyeknek egyikére-másikára egyébként a könyvhöz írt előszavában *Ihrig* Károly is felhívja a figyelmet. G. G. dr.

Dr. Ernst Wagemann: „Wo kommt das viele Geld her?“ Geldschöpfung und Finanzlenkung in Krieg und Frieden.

Düsseldorf, 1940. 160 l. — p.

A háború financirozásának kérdésével foglalkozó széleskörű szakirodalom ismét egy standardmunkával gyarapodott *Wagemann* professzor legújabb könyvében, amelynek értékei nem csupán a kiváló szerző szaktudásában rejlenek. Mint ugyanis *Funk* dr. német birodalmi gazdasági miniszter és a Reichsbank elnöke az előszóban leszögezi, a nemzetiszocialista pénzpolitika kifejtésén és egy új pénzteremtési elmélet megalapításán túl, első ízben történik itt kísérlet a pénzpolitika népszerű ábrázolására. A mai német államvezetésnek egyik legfőbb célja volt mindig a gazdaságpolitika és a gazdasági élet szálainak minél szorosabbra fűzése s ez kétszeresen fontos éppen pénzpolitikai téren. Az a nép, amely a pénz lényegét és a pénzpolitika alapfogalmait ismeri, nem válhat megegyeszer egy olyan páratlan arányú infláció áldozatává, mint amilyen a német pénzrendszer a világháború következtében átment. Ez az a második cél, amely munkája megírása közben a szerző előtt lebegett.

Ami magát a munkát illeti, *Wagemann* vizsgálódásai tulajdonképpen két részre oszlanak. Az első részben a modern fináncpolitika kezdeteit és fejlődését veszi taglalás alá, levonva a tanulságokat a német világháborús pénzpolitika módszereiből és hibáiból, megtárgyalva a világháborút követő liberalisztikus közbeeső időszakot, ezen belül a márka összeomlását, a „Rentenmark“ születését és az azt követő visszaesés okait, — s végül rövid összefoglalást ad a nemzetiszocialista rendszer munkájáról pénzügyi téren a jelenlegi háború előtti periódusban. A második rész a modern pénzpolitika elméleti és gyakorlati irányelveinek megalapozását tartalmazza az új pénzteremtési elméletnek megfelelően és rövid beszámolót is ad a jelenlegi háborús német pénzpolitika eredményeiről az 1939. évre vonatkoztatva.

A világháborús pénzszükséglet előteremtésének lehetőségeit *Helfferich* körvonalazta szigorú szisztematikával. Szerinte háromféle módon tehet az állam a szükséges anyagi eszközökre szert: az adóprés megszorítása, kölcsön és pénzhigítás útján. A hadiadózás és a hosszúlejáratú hadikölcsön meglevő vásárlóerőt vesz igénybe és nem jelent inflációs veszélyt, mégis az utóbbinak az a nagy hátránya, hogy megterheli a jövőt. A papírpénz szaporítása rövidlejáratú kincstári utalványok ellenében azonban új vásárlóerőt teremt az állam javára és

Cseh-Szlovákia általános agrárproblémáinak vizsgálatával kezdődik *Heller* tanulmánya, melyből nemcsak az államtakolmánynak belső ellenmondása világlik ki mezőgazdasági szempontból is, hanem a Magyarországtól elszakított területek agrikultúrájának hátrányos helyzete is a „történelmi tartományok“ mezőgazdaságával szemben. Az agrárnépesség, különösen pedig a mezőgazdasági munkásság különböző kategóriáinak számszerű vizsgálata és létszámuk hullámzásának vázolója után a földreformnak a mezőgazdasági munkavállalókra gyakorolt hatása kerül ismertetésre. Megtudjuk itt, különösen *Schlögl* tanulmánya alapján, hogy a cseh-szlovák földreform a régi osztrák és magyar földbirtokosság ellen irányuló célján kívül mennyit értett a mezőgazdasági munkásságnak és hogy ennek az osztálynak születéscsökkenését, munkanélküliségét és elvándorlását is maga után vonta. A *Schlögl* által vizsgálat tárgyává tett dél-csehországi 31 kerület 900.000 hektárnyi területéből 30,9%-ot vett igénybe a földreform. Ezen a területen az őstermelésben foglalkoztatottak és családtagjaik népességi mérlegében 1921-től 1930-ig 43.172 főnyi csökkenés mutatkozik. Miután az agrár népi erőnek ez a hanyatlása a földreform évtizedében volt megfigyelhető, szerző *Schlögl*-el együtt ezt a veszteséget a földreform számlájára írja a „post hoc, ergo propter hoc“ logikája alapján. Mintha a születéscsökkenés a földreform által nem érintett területeken nem lett volna megfigyelhető a mondott évtizedben, s mintha a mezőgazdasági népesség nagyobb fokú elvándorlását nem idézhette volna elő a földreform évtizedének ipari fejlődése is? A szóbanforgó vidéken ebben az időben jelentkező nagyobb fokú mezőgazdasági munkanélküliség sem szükségképpen a földreform kizárólagos következménye lehetett. Magyar vidékeken azonban a földreform a mezőgazdasági munkásság apadását nem eredményezte, de termés-csökkenésben és állatállományzsugorodásban jelentkező káros hatását itt is kiváltotta, ami közvetve persze a mezőgazdasági munkásság életszínvonalának csökkenéséhez vezetett.

A mezőgazdasági munkaszerződések szabályozásának kialakulását és az egyes országrészekben mutatkozó fejlődésének eltérő formáit ismertető fejezet után a cseh-szlovák mezőgazdasági munkások bérvizonyait tárgyalja munkakategóriákra és birtoknagyságcsoportokra tagoltan, súlyt helyezve az egyes országrészek között fennálló különbségekre. A mezőgazdasági munkásvédelem érdekében tett egyéb állami intézkedésekkel: a munkaidő, a szociális munkabér, a női- és gyermekmunka szabályozásával, valamint a mezőgazdasági munkavállalók szociális biztosításával külön-külön fejezetben foglalkozik.

Befejezésül a tárgyalatokból levonható tanulságokat foglalja össze, melyeknek egyikére-másikára egyébként a könyvhöz írt előszavában *Ihrig* Károly is felhívja a figyelmet. G. G. dr.

Dr. Ernst Wagemann: „Wo kommt das viele Geld her?“ Geldschöpfung und Finanzlenkung in Krieg und Frieden.

Düsseldorf, 1940. 160 l. — p.

A háború financirozásának kérdésével foglalkozó széleskörű szakirodalom ismét egy standardmunkával gyarapodott *Wagemann* professzor legújabb könyvében, amelynek értékei nem csupán a kiváló szerző szaktudásában rejlenek. Mint ugyanis *Funk* dr. német birodalmi gazdasági miniszter és a Reichsbank elnöke az előszóban leszögezi, a nemzetiszocialista pénzpolitika kifejtésén és egy új pénzteremtési elmélet megalapításán túl, első ízben történik itt kísérlet a pénzpolitika népszerű ábrázolására. A mai német államvezetésnek egyik legfőbb célja volt mindig a gazdaságpolitika és a gazdasági élet szálainak minél szorosabbra fűzése s ez kétszeresen fontos éppen pénzpolitikai téren. Az a nép, amely a pénz lényegét és a pénzpolitika alapfogalmait ismeri, nem válhat megegyeszer egy olyan páratlan arányú infláció áldozatává, mint amilyen a német pénzrendszer a világháború következtében átment. Ez az a második cél, amely munkája megírása közben a szerző előtt lebegett.

Ami magát a munkát illeti, *Wagemann* vizsgálódásai tulajdonképpen két részre oszlanak. Az első részben a modern fináncpolitika kezdeteit és fejlődését veszi taglalás alá, levonva a tanulságokat a német világháborús pénzpolitika módszereiből és hibáiból, megtárgyalva a világháborút követő liberalisztikus közbeeső időszakot, ezen belül a márka összeomlását, a „Rentenmark“ születését és az azt követő visszaesés okait, — s végül rövid összefoglalást ad a nemzetiszocialista rendszer munkájáról pénzügyi téren a jelenlegi háború előtti periódusban. A második rész a modern pénzpolitika elméleti és gyakorlati irányelveinek megalapozását tartalmazza az új pénzteremtési elméletnek megfelelően és rövid beszámolót is ad a jelenlegi háborús német pénzpolitika eredményeiről az 1939. évre vonatkoztatva.

A világháborús pénzszükséglet előteremtésének lehetőségeit *Helfferich* körvonalazta szigorú szisztematikával. Szerinte háromféle módon teheti az állam a szükséges anyagi eszközökre szert: az adóprés megszorítása, kölcsön és pénzhigítás útján. A hadiadózás és a hosszúlejáratú hadikölcsön meglevő vásárlóerőt vesz igénybe és nem jelent inflációs veszélyt, mégis az utóbbinak az a nagy hátránya, hogy megterheli a jövőt. A papírpénz szaporítása rövidlejáratú kincstári utalványok ellenében azonban új vásárlóerőt teremt az állam javára és

az inflációval egyértelmű. Az adózásra és hadikölcsönre támaszkodó finanszírozás azonban, — mint ezt *Helfferich* már 1915-ben leszögezte, — a hadikiadások nagysága miatt elégtelennek bizonyult s főleg az áruváltókban mutatkozó hatalmas kiesés pótlása végett kénytelenek voltak a kincstári utalványokat egyre nagyobb mértékben használatba venni. Míg 1914 szeptemberében a hadikölcsönjegyzések összege 4'4, az esedékes kincstári utalványoké pedig csupán 2'6 milliárd márka volt, addig 1918 szeptemberében a hadikölcsönök összege csupán 10'4 milliárd márkát tett a kincstári utalványok 49'4 milliárdos összegével szemben! Ily módon sikerült ugyan az utolsó háborús év kiadásait fedezni, az infláció eredménye azonban a fogyasztási javak árának átlagosan a kétszeresre emelkedése lett. A márka külföldi értékének zuhanása még ennél is nagyobb méretű volt és az elmaradt szanálás és főleg a végtelenbe nyúló hadireparációs költségek miatt nem is állott meg a háború végével. 1919-ben a márka csak $\frac{1}{3}$ -dal maradt a háború előtti dollárparitás alatt, 1923 november 20-án azonban már 1 dollár 4'2 billió márkával egyenlő s ugyanezen év végén pedig 8 billióval.

A szanálás alap gondolata a pénzpolitika dinamizmusának felismerésén nyugodott. A márka elértéktelenedése folytán előállott deflációt — a forgási sebesség néhány száz millió aranymárkára csökkent le! — csak kizárólag inflációs elemekből felépített pénzrendszer egyensúlyozhatta ki. Ebben rejlett éppen *Helfferich* „Rentenmark“-jának zsenialitása. A márka külföldi értékének stabilizálása a Dawes-kölcsönből merített 800 millió aranymárkás arany- és devizakészletekből szervezett alap folytán vált lehetővé, amely a fizetési mérleg tartalékaül szolgált. A német gazdaság azonban a túlzott külföldi eladósodás és a devizáknak pénzfedezetül való elfogadása következtében, amellyel a pénzteremtés teljesen a külföldi hitelpolitika kezébe került, 1931-ben ismét különösen mély megrázkódtatáson ment keresztül. A termelőtökében mutatkozó hiányt csak a nemzetiszocialista pénzpolitika állami alapokra fektetett nekilendítési politikája pótolhatta, mint-hogy a gazdasági élet újjáépítése teljesen az állam irányítása mellett zajlott le s a magánhitel ügysem lett volna képes egy ilyen nagyszabású feladatot megoldani. A belső nyilvános kölcsönök segítségével sikerült az 1932—39. években a munkanélküliek számát 5'6 millióról 0'2-re csökkenteni, a nemzeti jövedelmet pedig 45'2 milliárd márkáról 79'7 milliárdra emelni. Tekintve, hogy 1938-ban a foglalkoztatottság elérte már a tetőpontját, a „Sonderwechsel“-nek további kibocsátását beszüntették és teljesen az adókra és hosszúlejáratú kölcsönökre korlátozták a további finanszírozást. 1939 november 1. óta azonban természetesen ismét visszatértek a kincstári váltók rendszerére. A „Gesetz über die

Deutsche Reichsbank vom 15. Juni 1939“ függetlenítette a pénzkibocsátást az arany- és devizakészletektől és a pénz értékének öréül az államot tette meg, ezentúl az állam örökös a gazdasági élet egészséges menete felett és a pénzrendszer egyensúlya is csak mint ennek függvénye jelentkezik, amelyet a gazdasági élet mindenkor menetének megfelelően irányítanak.

A pénztörténet ilyen irányú beállítása már a pénzteremtés dinamikus elméletének lényegét is megvilágítja. Eszerint a pénzteremtés csak akkor válik tulajdonképeni inflációvá, ha a pénzszaporítás túlmegy az áruszaporításon, a pénzapasztás pedig csak akkor jelent helyes értelemben vett deflációt, ha a pénzszaporítás az áruszaporítás mögött elmarad, vagy a pénzmennyiség csökken anélkül, hogy az árukínálat kisebbedne. Amíg nem ez az eset, addig a dinamikus pénzpolitika „expanzív“ és „kontraktív“ hatásáról beszélhetünk csak, nem pedig inflációról és deflációról, s ez éppen az új felismerés lényege. (89. l.) A kiegyensúlyozást régebben a fedezeti előírásokkal igyekeztek létrehozni, nem sok eredménnyel, a mai fináncpolitika azonban már sokkal hathatósabb eszközökhöz nyúl és a deviza-, ár-, bér- és adópolitika organikus összehangolásával manipulál, hogy az áru- és pénzoldalt egyensúlyban tartsa. A jelenlegi német háborús finanszírozás erejét is éppen ez adja meg, mint-hogy a termelést idejekorán átállították a közösség szükségleteire, s a magánfogyasztás szűkítése folytán mutatkozó termelőerőtöbbletnek megfelelő arányban pedig kincstári utalványokkal erősítették meg a pénzoldalt. (118. l.)

Wagemann ismerteti ezután a belső és külső regulátorok, az ár-, bér- és devizapolitika feladatait és működését és vázolja röviden a német gazdasági élet háborús alakulását. Ezt az jellemzi, hogy a foglalkoztatott munkaerők számában, s az árszínvonalban és a termelés terjedelmében nem állott be lényeges változás, ugyanakkor a termelés hozadékának emelkedése az adóbevételek emelését és a hitelpiac likviditásának fokozását is lehetővé tette. Ezzel megvalósultnak tekinthető a tőkepiac, a jövedelemoszlás és az áru- és pénzoldal kiegyenlítődének hármass egyensúlya, amely a hatásos dinamikus pénzpolitika előfeltétele, — s ilyen feltételek mellett a pénzszámla és munkaszámla is kiegyenlítődik a nemzetgazdaság keretén belül. Vagy ahogy ezt Funk az előszóban megfogalmazta: a sok pénz a sok munkából fakad.

A munkának ez a második része kissé rövidre fogott, jelentékeny részben továbbra is pénztörténeti síkon mogy — így a John Law-féle finanszírozásra való kitérésnél — és különösen azoknál az elméleti fejtegetéseknél szeretnénk *Wagemann* briliáns tollából többet olvasni, amelyek éppen a „sok pénz“-re vonatkoznak. Külön kiemeljük még az

illusztris szerző eredeti órahasonlatát, valamint a pénz- és a jószágkörfogást szemléltető ábráit, amelyekkel a német nép fejlett technikai érzékére építve sikeresen munkálkodik az élet és tudomány közelebbhozásán.

Horváth Róbert dr.

Annuaire Statistique de la Société des Nations 1939—40.

Kiadja a Nemzetek Szövetsége Gazdaságtanulmányi Szolgálat.

Publié par le Service d'études économiques de la Société des Nations.

Genf, — Genève, 1940. 285 l. — p.

A nemzetközi statisztikával foglalkozók tudják hogy már az európai háború kitörését megelőző időből kezdődően egyre vontatottabb, hiányosabb lett az egyes államok külföldre történő adatközléseinek folyamata. A nemzetközi kiadványok tömör számoszlopai megtöredtek, az adatok nagy része bizalmasan kezelt adattá vált, a kiadványok terjedelme lepadt. Ez a körülmény fokozott érdeklődést biztosít a Nemzetek Szövetsége Statisztikai Évkönyveinek, melynek legújabb, 1939/40. évi kötete most is gazdag tartalommal áll a mindennapos és a tudományos célok szolgálatára.

A külföldi értékmérők részletes átszámítási táblázata (súly, mérték, pénz) vezeti be a kötetet. Ezúttal különös figyelmet érdemel a legújabb területi változásokkal számotvető, „terület és népesség“ táblázatok és szöveges összefoglalások sora. Az ere-

detileg gazdasági jellegű kiadványnak egyébként ma már egy negyede az álló népesség, ill. a népmozgalom kérdéseit tárgyalja. E részből ezúttal kimaradtak a házasságkötések adatai, míg új anyag a halálozásnak nemek és ötéves koresoportok szerinti megoszlását feltüntető összeállítás. Az Évkönyv ezidén késedelemmel jelent meg, így is több adatsor — a fentebb említett adatközlési nehézségek folyamán — áldozatul esett a szerkesztési gyakorlat követelményeinek. Így többek között a papír-, sótermelés teljesen, az áram-, gépkocsitermelés lenagyobbrészt kimaradt, hasonlóképpen nincsenek készletadatok, s a vasúti és légiforgalom megfelelő adatai is hiányoznak. Ezzel szemben az adatok jórésze az 1940. év első felét is felöleli. A kötet végén közölt tájékoztató térképek — bár hangsúlyozottan nem hivatalos jellegűek — nincsenek összhangban a közölt számannyal, mert csak az 1938. évi XII. hónap szerinti állapotot tüntetik fel, ami önmagában is a tájékoztató jelleg rovására írható, azonban az adatok sok esetben már a megváltozott államterületre vonatkoznak, így a térképek nem szolgálhatnak az adatok háttéréül. A kötet az előzőekhez hasonlóan, az említett átszámítási kulcsok táblázatain kívül öt fejezetre oszlik: 1. terület és népesség, 2. munkanélküliség, foglalkoztatottság, munkabérek, 3. termelés és fogyasztás, 4. forgalom, kereskedelem, 5. pénzügyi statisztika, árak, közületi pénzügyek.

Sz. B. dr.

Könyvtári gyarapodás és forgalom 1940-ben.

Accroissement et mouvement de la bibliothèque de l'Office Central R. Hongrois de Statistique en 1940.

Könyvtárunk belső életéről azért gyűjt szám- szerű adatokat és azért is teszi évenként közzé azokat, mert azokból kiderül, mennyire felelt meg kultúrfeladatának. Ha azonban ezeket az adatokat még összeveti egyrészt a korábbi évek, másrészt egyéb könyvtárak hasonló eredményeivel, azt is megállapíthatja, milyen irányban mutatkoznak tennivalók a könyvtár vezetésében és ügykezelésében. Minden könyvtár belső életére, munkájának eredményére fénytvető legfontosabb adatok azok, melyek az állomány-növekedést, ennek a szerzés jogcíme szerinti megoszlását, továbbá a könyvtár használatát, forgalmát tüntetik fel. Mindezeknek az adatoknak a különböző szempontú részletezésén kívül az állomány konzerválására, valamint a használt könyvek ismeretágankinti megoszlására és a látogatók foglalkozására vonatkozó statisztikák adhatnak még hasznos útbaigazítást a könyvtár politikájának irányításához.

A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal könyv-

tárának ezeket az adatait az 1940. évre vonatkozóan a következőkben mutatjuk be.

Az első összeállítás az elmúlt évi gyarapodást, továbbá az éveleji és évvégi álladékok minőségi megosztás szerint tüntetjük fel.

	Kötet	Füzet	Egyéb	Összesen
Álladék az 1939. év végén	107.465	95.381	17.992	220.838
Gyarapodás 1940-ben	4.649	2.239	64	6.952
Álladék az 1940. év végén	112.114	97.620	18.056	227.790

A 228.000-et megközelítő állományú könyvtárunk 1940. évi gyarapodása — mint ez a következő táblázatból jól látható — nem éri el a megelőző négy év gyarapodásának egyikét sem. Ezt azonban nem a könyvtárba érkező anyag csökkenése idézte elő. A gyarapodás egy fajában — a külföldről járó cserekiadványokban — kétségtelenül érezhető volt

Foglalkozás	1939		1940	
	Olvasó	%	Olvasó	%
Közp. Stat. Hivatali alkalmazott	1.148	28.9	938	35.9
Más közalkalmazott	222	5.6	204	7.8
Egyetemi tanár	72	1.8	36	1.4
Egyéb tanszemélyzet	145	3.6	189	7.2
Pap, hitoktató	24	0.6	4	0.2
Főiskolai hallgató	225	5.7	187	7.1
Középiskolai hallgató	377	9.5	229	8.6
Szabad foglalkozású	261	6.6	141	5.4
Katonatiszt	28	0.7	15	0.6
Magántisztviselő	363	9.1	186	7.1
Író, művész	466	11.7	155	5.9
Mezőgazdasági foglalkozású	38	1.0	25	1.0
Kereskedő, iparos	77	1.9	22	0.9
Nyugdíjas, magánzó	445	11.2	254	9.7
Egyéb és ismeretlen foglalkozású	82	2.1	32	1.2
Összesen	3.973	100.0	2.617	100.0
Ebből: férfi	3.711	93.4	2.414	92.3
nő	262	6.6	203	7.7

A hivatal alkalmazottainak az olvasóterem látogatói között elfoglalt aránya a megelőző évek csökkenő irányzatával ellentétes fejlődési irányt mutatva jelentésünk évében újra meglehetősen emelkedett (1937-ben 39.6, 1938-ban 34.0, 1939-ben 28.9, 1940-ben 35.9%), aminek oka azonban nem könyvtárunk szakjellegének fokozottabb kidomborodása, hanem a hivatalon kívülállóknak a könyvtárból való 4 hónapig tartó kényszerű kizárása.

Nem lesz érdektelen talán, ha befejezésül képet nyújtunk arról is, milyen tárgyú könyveket,

helyesebben milyen tárgykörhöz tartozó műveket kerestek olvasótermünk használói 1939-ben és 1940-ben.

Tárgykörök	1939		1940	
	Kötet	%	Kötet	%
Hivatali kiadványok	3.815	31.2	2.128	27.8
Egyéb statisztikai kiadványok	533	4.4	313	4.1
Társadalomtan és társadalompolitika	345	2.9	160	2.8
Közgazdaságtan és gazdaságpolitika	793	6.5	602	7.8
Jog és politika	899	7.4	458	6.0
Közművelődés	929	7.6	733	9.5
Földrajz-történelem	1.113	9.1	823	10.7
Természettudományok és közegészségügy	4.77	3.9	307	4.0
Egyéb tudományok	1.147	9.4	719	9.3
Folyóirat	2.147	17.6	1.390	18.0
Összesen	12.198	100.0	7.633	100.0

A könyvtárunk mult évi működéséről közölt fentebbi adatok azt igazolják, hogy könyvtárunk kettős hivatásából az egyiket: a hazai és külföldi irodalmi termékeknek az utókor számára való megőrzését valósíthatta meg kielégítő módon. Azt a másik, talán még fontosabb célját azonban, hogy a birtokába került sajtótermékekben rejlő irodalmi és tudományos értékeket minél szélesebb körben terjessze, a kivételes idők folytán a hivatalra háramlott rendkívüli feladatok miatt, csak korlátozott mértékben érthette el.

G. G. dr.

A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett munkák. Ouvrages arrivés à la bibliothèque de l'Office Central Royal Hongrois de Statistique.

Nemzetközi vonatkozású művek és elméleti munkák. (*Publications d'intérêt international ou de théorie générale.*) — Monori Kovács Gyula dr.: *A világgazdaság újabb jelenségei.* XXVII. füzet. 52 l. Budapest. 1940.

Nádasdy Béla: *Az igazságos békéért, így vagy úgy.* I. köt. 232 l. + 10 melléklet. Budapest.

Nevelős Ágoston: *Az utolsó húsz év története.* Európa, 1920—1940. 32 l. Budapest. 1930. (Nemzeti könyvtár. 16.)

Pálóczi Horváth György: *Balkán a viharban.* 123 l. Budapest. 1941. (Kék könyvek.)

Veress Gábor: *Közlekedéstudomány. Rendszer-tanulmány.* 54 l. Szeged. 1940. (Acta universitatis szegediensis. Sectio juridico-politika. XIV/4.)

Magyarország. (*Hongrie.*) — *A legkisebb munkabérek megállapító rendelkezések gyűjteménye. A munkaidő és a fizetéses szabadság szabályai.* VI + 468 l. Budapest 1940. (A m. kir. iparügyi minisztérium munkaügyi kiadványai. 1.)

Allategészségügyi évkönyv, 1937. 190 l. Budapest. 1940. (A m. kir. földművelésügyi miniszter kiadványa.)

A Magyar nemzeti bank közgyűlésének XVII. rendes évi ülése 1941. évi február hó 3-án. 51 l. Budapest. 1941.

A m. kir. országos öntözésügyi hivatal 1940. évi jelentése. 170 l. Budapest. 1941.

A visszacsatolt keletmagyarországi és erdélyi részeken érvényben volt gazdasági természetű jogszabályok összehasonlítása az érvényes magyar törvényekkel és rendeletekkel. I. rész. *Ipari rendtartás.* 20 l. II. rész. *Kereskedelmi jog.* 73 l. III. rész. *Szociálpolitika.* 90 l. IV. rész. *Szociális biztosítás.* 22 l. V. rész. *Egyenesadók és forgalmi adók.* 48 l. VI. rész. *Vegyes gazdasági törvények.* 43 l. Budapesti kereskedelmi és iparkamara. Budapest. 1940.

Jelentés a Takarékpénztárak és bankok egyesületének 1940. évi működéséről. 146 l. Budapest.

Mezőgazdasági üzemünk eredményei 1939. évben. (Előzetes jelentés.) Az országos számtartás-

statisztikai adatgyűjtés alapján. 32 l. Budapest. (Az Országos magyar gazdasági egyesület üzemmstatistikai bizottságának kiadványa. XI.)

Séta bölcsőhelyem körül. Erdélyi képeskönyv. Erdély írónak vallomása — írásban és képen — szülőföldjük tájairól. Szerk.: Kovács László. 198 l. + képek. Budapest. 1940.

Adorján Péter: A halott város. Nagyvárad 1940. szeptember 6-ika előtt. Urbanisztikai és szociografiai tanulmány. 136 l. Budapest. 1941.

Betfia László: Tök község földrajza. 96 l. Debrecen. 1940. (Közlemények a debreceni Tisza István tudományegyetem földrajzi intézetéből. 2.)

Doros Gábor dr.: Házasságrendezés. Az eugénia járható útjai. Bevezetéssel ellátta: Darányi Gyula dr. 163 l. Budapest. (A Magyar családvédelmi szövetség és a központi házassági tanácsadó és gondozó intézet kiadványa.)

Eckhardt Ferenc: A szentkorona-eszme története. Kiadja a Magyar tudományos akadémia. 356 l. Budapest. 1941.

Földes Ferenc dr.: Munkásság és parasztság kulturális helyzete Magyarországon. 115 l. Budapest. 1940. (Kék könyvek.)

Horony Pálfi Aurél dr.: A jótékony egyesületek működése Budapesten. Kiadja Budapest székesfőváros statisztikai hivatala. 161 l. Budapest, 1940. (Statisztikai közlemények. 91/I.)

Husztai Dénes: Olasz-magyar kereskedelmi kapcsolatok a középkorban. Kiadja a Magyar tudományos akadémia. 128 l. Budapest. 1941. (A római magyar történeti intézet kiadványai.)

Jócsik Lajos: Idegen igában. Húsz év cseh uralom alatt. 230 l. Budapest. 1940.

Surányi-Unger Tivadar dr. vitéz: A magyar gazdasági jólét útja. 112 l. Budapest. 1940.

Teghze-Gerber Ferenc dr.: Államszámviteltan. II. köt. A magyar állam, a törvényhatóságok és községek számvitele. VIII + 279 l. Budapest 1940.

Amerikai Egyesült Államok. (États-Unis.) — Earnings and hours in the hat industries, 1939. Bureau of labor statistics. Washington. (Bulletin. 671.)

Family expenditure in New York city, 1935/6. I. köt. Bureau of labor statistics in cooperation with works progress administration. Washington. (Bulletin. 645.)

Family income in the Southeastern region, 1935/6. I. köt. Bureau of labor statistics in cooperation with works progress administration. Washington. (Bulletin. 647.)

Progress in biological inquiries, 1938. Bureau of fisheries. Washington. (Administrative report. 35.)

Drews, Max: Quo vadis — Amerika? Der politische und wirtschaftliche Standort der Vereinigten Staaten. Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Institut. 72 l. Hamburg. 1941.

Halász Rózsi dr.: A mai Amerika. 130 l. Budapest.

Argentina. (Argentine.) — Anuario del comercio exterior de la Republica Argentina, 1939 y noticia sumaria del periodo 1910—1939. Dirección general de estadística de la nación. Buenos Aires.

Bulgária. (Bulgarie.) — Totev, Dr. A. Ju.: Szravnitelno izucsvane na blgarszkoto i jugoszlavskoto narodno sztopansztvo. 221 l. Sofia. 1940.

Finnország. (Finlande.) — Finnlands Bank, 1939. Jahrbuch. Statistische Abteilung der Finnlands Bank. Helsinki.

Kolonisationsverksamheten, 1937. Landbruksministeriets kolonisationsavdelning. Helsinki (Suomen virallinen tilasto. XXX. C. 1.)

Statistique d'accidents. Accidents du travail, 1935. Bureau central de statistique. Helsinki. (Suomen virallinen tilasto. XXVI. A. 9.)

Mandzsúria. (Mandchoukuo.) — Manchoukuo today. The oriental economist. 38 l. Tokyo. 1941.

Nagy-Britannia. (Grande-Bretagne.) — Statistical abstract, 1940. Department of industry and commerce. Dublin.

Németbirodalom. (Allemagne.) — Die Finanzwirtschaft der öffentlichen Verwaltung im Deutschen Reich. I. rész. Die Ausgaben und Einnahmen der Länder, Gemeinden und Gemeindeverbände, 1937/8. — Personalstand der Gemeinden und Gemeindeverbände, 1938. Statistisches Reichsamt. Berlin. (Statistik des Deutschen Reichs. 548 I.)

Jahresverzeichnis der deutschen Hochschulschriften, 1939. Bearbeitet von der Deutschen Bücherei. Leipzig. 1940.

Wirtschafts- und Sozialberichte. Mitte März 1941. Arbeitswissenschaftliches Institut. Berlin.

Norvégia. (Norvège.) — Assurance-maladie nationale, 1939. Administration royale des assurances sociales. Oslo. (Norges offisielle statistikk. X. 3.)

Colonisation en Norvège, subventionnée par l'État 1921/1936. Recensement au 20 juin 1938. Bureau central de statistique. Oslo. (Norges offisielle statistikk. X. 1.)

Sociétés d'assurances, 1939. Rapport du Conseil d'assurances. Oslo. (Norges offisielle statistikk. X. 2.)

Statistique des banques privées par actions et des caisses d'épargne, 1939. Bureau central de statistique. Oslo. (Norges offisielle statistikk. X. 5.)

Olaszország. (Italie.) — Catasto forestale. 23. füzet. Provincia di Padova. 38. füzet. Provincia di Modena. 49. füzet. Provincia di Pisa. Istituto centrale di statistica. Roma. 1940.

Tavole di mortalità della popolazione femminile italiane, 1935/1937. Istituto centrale di statistica. Roma.

Falchi, Nino: A fasizmus agrárpolitikája. 60 l. Budapest. 1940. (Kiny. a Szociális szemle eddig megjelent számaiból.)

Parenti, Giuseppe: La popolazione della Toscana sotto la regenza Lorenese. Scuola di statistica della r. università. 202 l. Firenze. 1937.

Oroszország. (Russie.) — Nagy Iván (Edgár) dr.: Szovjet-Oroszország kollektív mezőgazdasági termelése. 130 l. Budapest. 1941. (Kék könyvek.)

Rézler Gyula: A paraszt Szovjet-Oroszországban. 32 l. Budapest. 1940. (Nemzeti könyvtár. 15.)

Palesztina. (Palestine.) — Statistical abstract of Palestine, 1940. Office of statistics. Jerusalem.

Románia. (Roumanie.) — Buletinul Societății regale române de geografie, 1939. București.

Falsificazioni rumene nelle carte geografiche. Messe in luce dall' Istituto di scienze politiche della Società statistica ungherese. 17 l. + térképek. Budapest. 1940.

Papp, Dr. Nicolae M.: *Subcarpații dintre Dâmbovița și Prahova*. Studiu geomorfologie. Societatea regală română de geografie. 281 l. București. 1939. (Studii și cercetări geografice. III.)

Svájc. (Suisse.) — *Bern und seine Entwicklung*. Graphisch-statistischer Atlas. Statistisches Amt der Stadt. Bern. 1940.

Steuerbelastung in der Schweiz, 1940. Eidgenössische Steuerverwaltung. Bern. (Statistische Quellenwerke der Schweiz. 95.)

Svédország. (Suède.) — *Enskilda försäkringsanstalter*, 1939. Försäkringsinspektionen. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Riksförsäkringsanstalten, 1939. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Riksgäldskontoret, 1939/40. Årsbok. Riksgäldskontorets räkenskapsbyrå. Stockholm.

Skattetaxeringarna, 1940. II. rész. Statistiska centralbyrå. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Folyóiratszeme. — *Revue.*

Analele Economice și Statistice (23. évf. 10—12. sz., București 1940, rom.). — Meșnicov I.: A román mezőgazdaság statisztikai képe. — Brânzescu G.: Az ipar románosítása. — Luca M. A.: A román üzemi gazdálkodás racionalizálása. — Răzuș P. G.: Románia külkereskedelmi kilátásai.

Az Ország Útja (5. évf. 2. sz., Budapest 1941, m.). — Jócsik L.: Franciaország és élettéré. — Ruisz R.: Európa élelmezési gondjai. — Kerekes-házy J.: Törökország.

Der deutsche Volkswirt (15. évf. 21. sz., Berlin 1941, ném.). — Schlichting W.: A nemzetközi szállítmányozás háborús helyzete. — Schnalberg W.: Az üzemi orvos feladatai. — (22. sz.) — Fischer W. A.: Amerikai acélproblémák. — von Medeazza J.: Talajgazdálkodás a Varsói Főkörmányzóságban. — Bleicher A.: Az elszászi káliumipar. — (23. sz.) — Brecht J.: Megán- és közhasznú lakásépítkezés. — Gerdesmann H.: Gépek a mezőgazdaságban. — von Maltzahn R.: Bulgária a munka országa. — (24. sz.) — Az első regionális gazdasági konferencia Dél-Amerikában. — (25. sz., mell.) — Puhl E.: A Birodalmi Bank az új Németországban. — Fischer O. C.: A hitelügy szerepe a gazdaságban. — Heintze J.: A takaréktöke háborúban és békében. — Weltzien H.: A bankok államközi tevékenysége. — Helferich H.: A kisgazdahitel kérdései. — Neubaur O.: Kockázat a banküzletben. — Storck H.: A hitelügy a keleti német területeken.

Die Volkswirtschaft (14. évf. 2. sz., Bern 1941, ném.). — A svájci részvénytársaságok osztalékai 1938-ban és 1939-ben. — A svájci kölcsönpiac 1940-ben. — Az új lakások hatása a lakbérindexre. — A svájci élelmezési költségek indexszámai helységnagyságcsoportok szerint. — A svájci gyáripari statisztika eredményei 1939-ben. — A svájci munkakeresők elhelyezhetősége 1940-ben. (Mell.) — A világ gazdasági helyzete 1940-ben.

Finnische Handelsrundschau (7. sz., Helsinki 1941, ném.). — Finnország és Németország külkereskedelme. — Jalanti T.: Finnország külforgalma Délkelet-Európával. — A felépítés munkája Finnországban. — von Fieandt R.: Finnország kereskedelmi tárgyalásai Németországgal 1940-ben. — Laine Y.: A finn háziipar a Kelet-tengeri kereskedelemben. — Finnország társadalmi megszervezése.

Journal de la Société Hongroise de Statistique (18. évf. 4. sz., Budapest 1940, fr., ném., ang., ol.). — Savorgnan F.: Kutatások a mikrostatisztikában. — Elekes D.: A nemzetiségi terminológia és a nemzetiségi statisztika problémái. — Szél T.: A halálokok nemzetközi összehasonlítása. — Rochlitz Gy.: Magyarország határainak rövid történelmi áttekintése. — Ruh Gy.: Az új Románia nemzetiségi térképe.

Kisebbségi Körlevél (5. évf. 2. sz., Pécs 1941, m.). — Boczán B.: Szerbek és horvátok. — Csuka Z.: Magyar irodalom és művelődés Jugoszláviában. — Gyöngyösi D.: Kisebbségi gazdasági program. — Sümeghy M.: A jugoszláviai magyarság kulturális élete 1940-ben. — Jugoszlávia a számok tükrében. — Horvátok Magyarországon.

Közgazdasági Szemle (84. köt., 1—2. sz., Budapest 1941, m.). — Stucken R.: Pénzpolitika és teljes foglalkoztatottság. — Heller A.: Mussolini földreformja. — Bolberitz K.: A külkereskedelmi politika újabb eszközei. — Éber E.: Mezőgazdasági cselédbér — mezőgazdasági cselédkereset. — Schilling G.: Afrika gazdasági jelentősége. — Szabó M.: Franciaország visszatérése a földhöz. — Sebestyén Gy.: A háborús idegenforgalom gazdasági kérdései. — Csanádi Gy.: Az arany jövője a német szakirodalom tükrében.

Külügyi Szemle (18. évf. 2. sz., Budapest, 1941, m.). — Buócz E.: A tengelyhatalmak gyarmatpolitikai törekvései. — Szende Z.: Írország és az Angol Birodalom. — Kürthy S.: Thai-föld (Sziám) és Francia-Indokína háborúja.

Kyoto University Economic Review (15. köt. 2. sz., Kiotó 1940, ang.). — Shiomi S.: A japán adórendszer reformja. — Tokunaga K.: Pénzügyi újjárendezés Észak-Kínában.

Láthatár (9. évf. 3. sz., Budapest 1941, m.). — Szent-Iványi B.: A magyar kultúra szervei és támaszai Németországban. — Duka-Zólyomi N.: A szlovák—magyar kultúrkapcsolatok lehetősége.

Magyar Gazdák Szemléje (46. évf. 3. sz., Budapest 1941, m.). — Szabados M.: Csanád-vármegyei aratási és cséplési munkabérek. — Rege K.: A mezőgazdasági árszabályozások üzemi hatásai. — Hertelendy G.: A „New Deal“ tervgazdasága. — Heller A.: A legújabb mezőgazdasági munkabérszabályozás. — Szijártó A.: A közös munkalátú javító, telkesítő és vető földművelési rendszer.

Magyar Kisebbség (20. évf. 3—4. sz., Lugos 1941, m.). — Bitay P.: A második kisebbségi sorsunk kezdetén. — A ruszin-orosz-ukrán kérdés. — Ahogy a „Banater Deutsche Zeitung“ a nevek visszanevetését magyarázza. — A népszámlálási törvény. — Az áttelepített németek tagozódása életkor és hivatás szerint. — (5. sz.) — A magyar állam új nemzetiségi iskolapolitikája. — Duka-Zólyomi N.: A szlovákiai magyarság aktuális kérdései. — Az 1940 november 3-án megtartott német népközösségi népszámlálás eredményei a bánási körzetben.

Magyar Külpolitika (22. évf. 1. sz., Budapest 1941, m.). — Rubletzky G.: Magyarország nemzetiségei. — Az amerikai magyarság sorsa. — (2. sz.) — Kertész J.: Balkán-Intézet. — Óhegyi V.: A

Papp, Dr. Nicolae M.: *Subcarpații dintre Dâmbovița și Prahova*. Studiu geomorfologic. Societatea regală română de geografie. 281 l. București. 1939. (Studii și cercetări geografice. III.)

Svájc. (Suisse.) — *Bern und seine Entwicklung*. Graphisch-statistischer Atlas. Statistisches Amt der Stadt. Bern. 1940.

Steuerbelastung in der Schweiz, 1940. Eidgenössische Steuerverwaltung. Bern. (Statistische Quellenwerke der Schweiz. 95.)

Svédország. (Suède.) — *Enskilda försäkringsanstalter*, 1939. Försäkringsinspektionen. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Riksförsäkringsanstalten, 1939. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Riksgäldskontoret, 1939/40. Årsbok. Riksgäldskontorets räkenskapsbyrå. Stockholm.

Skattetaxeringarna, 1940. II. rész. Statistiska centralbyrå. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Folyóiratszeme. — *Revue.*

Analele Economice și Statistice (23. évf. 10—12. sz., București 1940, rom.). — *Meșnicov I.*: A román mezőgazdaság statisztikai képe. — *Brânzescu G.*: Az ipar románosítása. — *Luca M. A.*: A román üzemi gazdálkodás racionalizálása. — *Răzuș P. G.*: Románia külkereskedelmi kilátásai.

Az Ország Útja (5. évf. 2. sz., Budapest 1941, m.). — *Jócsik L.*: Franciaország és élettéré. — *Ruisz R.*: Európa élelmezési gondjai. — *Kerekes-házy J.*: Törökország.

Der deutsche Volkswirt (15. évf. 21. sz., Berlin 1941, ném.). — *Schlichting W.*: A nemzetközi szállítmányozás háborús helyzete. — *Schnalberg W.*: Az üzemi orvos feladatai. — (22. sz.) — *Fischer W. A.*: Amerikai acélproblémák. — *von Medeazza J.*: Talajgazdálkodás a Varsói Főkörmányzóságban. — *Bleicher A.*: Az elszászi káliumipar. — (23. sz.) — *Brecht J.*: Megán- és közhasznú lakásépítkezés. — *Gerdesmann H.*: Gépek a mezőgazdaságban. — *von Maltzahn R.*: Bulgária a munka országa. — (24. sz.) — Az első regionális gazdasági konferencia Dél-Amerikában. — (25. sz., mell.) — *Puhl E.*: A Birodalmi Bank az új Németországban. — *Fischer O. C.*: A hitelügy szerepe a gazdaságban. — *Heintze J.*: A takaréktöke háborúban és békében. — *Weltzien H.*: A bankok államközi tevékenysége. — *Helferich H.*: A kisgazdahitel kérdései. — *Neubaur O.*: Kockázat a banküzletben. — *Storck H.*: A hitelügy a keleti német területeken.

Die Volkswirtschaft (14. évf. 2. sz., Bern 1941, ném.). — A svájci részvénytársaságok osztalékai 1938-ban és 1939-ben. — A svájci kölcsönpiac 1940-ben. — Az új lakások hatása a lakbérindexre. — A svájci élelmezési költségek indexszámai helység nagyságcsoporthoz szerint. — A svájci gyáripari statisztika eredményei 1939-ben. — A svájci munkakeresők elhelyezhetősége 1940-ben. (Mell.) — A világ gazdasági helyzete 1940-ben.

Finnische Handelsrundschau (7. sz., Helsinki 1941, ném.). — Finnország és Németország külkereskedelme. — *Jalanti T.*: Finnország külforgalma Délkelet-Európával. — A felépítés munkája Finnországban. — *von Fieandt R.*: Finnország kereskedelmi tárgyalásai Németországgal 1940-ben. — *Laine Y.*: A finn háziipar a Kelet-tengeri kereskedelemben. — Finnország társadalmi megszervezése.

Journal de la Société Hongroise de Statistique (18. évf. 4. sz., Budapest 1940, fr., ném., ang., ol.). — *Savorgnan F.*: Kutatások a mikrostatisztikában. — *Elekes D.*: A nemzetiségi terminológia és a nemzetiségi statisztika problémái. — *Szél T.*: A halálokok nemzetközi összehasonlítása. — *Rochlitz Gy.*: Magyarország határainak rövid történelmi áttekintése. — *Ruh Gy.*: Az új Románia nemzetiségi térképe.

Kisebbségi Körlevél (5. évf. 2. sz., Pécs 1941, m.). — *Boczán B.*: Szerbek és horvátok. — *Csuka Z.*: Magyar irodalom és művelődés Jugoszláviában. — *Gyöngyösi D.*: Kisebbségi gazdasági program. — *Sümeghy M.*: A jugoszláviai magyarság kulturális élete 1940-ben. — Jugoszlávia a számok tükrében. — Horvátok Magyarországon.

Közgazdasági Szemle (84. köt., 1—2. sz., Budapest 1941, m.). — *Stucken R.*: Pénzpolitika és teljes foglalkoztatottság. — *Heller A.*: Mussolini földreformja. — *Bolberitz K.*: A külkereskedelmi politika újabb eszközei. — *Éber E.*: Mezőgazdasági cselédbér — mezőgazdasági cselédkereset. — *Schilling G.*: Afrika gazdasági jelentősége. — *Szabó M.*: Franciaország visszatérése a földhöz. — *Sebestyén Gy.*: A háborús idegenforgalom gazdasági kérdései. — *Csanádi Gy.*: Az arany jövője a német szakirodalom tükrében.

Külügyi Szemle (18. évf. 2. sz., Budapest, 1941, m.). — *Buócz E.*: A tengelyhatalmak gyarmatpolitikai törekvései. — *Szende Z.*: Írország és az Angol Birodalom. — *Kürthy S.*: Thai-föld (Sziám) és Francia-Indokína háborúja.

Kyoto University Economic Review (15. köt. 2. sz., Kiotó 1940, ang.). — *Shiomi S.*: A japán adórendszer reformja. — *Tokunaga K.*: Pénzügyi újjárendezés Észak-Kínában.

Láthatár (9. évf. 3. sz., Budapest 1941, m.). — *Szent-Iványi B.*: A magyar kultúra szervei és támaszai Németországban. — *Duka-Zólyomi N.*: A szlovák—magyar kultúrkapcsolatok lehetősége.

Magyar Gazdák Szemléje (46. évf. 3. sz., Budapest 1941, m.). — *Szabados M.*: Csanád-vármegyei aratási és cséplési munkabérek. — *Rege K.*: A mezőgazdasági árszabályozások üzemi hatásai. — *Hertelendy G.*: A „New Deal” tervgazdasága. — *Heller A.*: A legújabb mezőgazdasági munkabérszabályozás. — *Szijártó A.*: A közös munkalátú javító, telkesítő és vető földművelési rendszer.

Magyar Kisebbség (20. évf. 3—4. sz., Lugos 1941, m.). — *Bitay P.*: A második kisebbségi sorsunk kezdetén. — A ruszin-orosz-ukrán kérdés. — Ahogy a „Banater Deutsche Zeitung” a nevek visszanevetését magyarázza. — A népszámlálási törvény. — Az áttelepített németek tagozódása életkor és hivatás szerint. — (5. sz.) — A magyar állam új nemzetiségi iskolapolitikája. — *Duka-Zólyomi N.*: A szlovákiai magyarság aktuális kérdései. — Az 1940 november 3-án megtartott német népközösségi népszámlálás eredményei a bánási körzetben.

Magyar Külpolitika (22. évf. 1. sz., Budapest 1941, m.). — *Rubletzky G.*: Magyarország nemzetiségei. — Az amerikai magyarság sorsa. — (2. sz.) — *Kertész J.*: Balkán-Intézet. — *Óhegyi V.*: A

visszacsatolt nemzetiségek helyzete. — Az amerikai magyarok sorsa.

Magyar Szemle (40. köt. 3[163]. sz., Budapest 1941, m.). — *Haltenberger M.*: Az USA gazdasági ereje. — *Tomori V.*: Cseh és magyar szociálpolitika. — *Pálffy I.*: Népszámlálás hajdan és ma.

Mezőgazdasági Közlöny (14. évf. 3. sz., Budapest 1941, m.). — *Varga L.*: Mezőgazdaság és árpolitika. — *Heller A.*: A magyar mezőgazdaság munkabérterhe. — *Gasztonyi J.*: Munkaracionalizálás a kisgazdaságokban. — Törvényes intézkedések a svájci gabonaterület növelésére.

Munkaügyi Szemle (15. évf. 3. sz., Budapest 1941, m.). — *Hindy Z.*: Jogorvoslatok a társadalombiztosítás körében. — *Démy-Gerő M.*: Gyakorlati szociálpolitika a gyárkérmények árnyékában. — *Nagy J.*: A Felvidék társadalombiztosításának újabb rendezése, különös tekintettel a mezőgazdasági munkavállalókra.

Népegészségügy (22. évf. 5. sz., Budapest 1941, m.). — *Schulek E.* és *Kovács J.*: Adatok a Magyarországon 1939-ben termesztett néhány gyümölcs- és főzelékfélék C-vitamin tartalmához. — *Varga L.*: Egészségügyi vizsgálatok egy budapest-környéki községben. — *Kultsár S.*: Egészségőrök alkalmazásáról az erdélyi tapasztalatok nyomán. — *Bándi A.*: Egy román-többségű járás és magyar-többségű járásszékhely közegészségügyi és népmozgalmi adatai az 1935—39. évről. — (6. sz.) — *Hepp-Baján E.*: Miért van szükség nyári napközi otthonokra. — *Faragó F.*: Csapadékos vörheny oltóanyag járványtani értékelése. — *Székrenyi L.*: Milyen korban lenne legcélszerűbb vörheny ellen immunizálni. — *Haraszi Bernolák B.*: Az óvodai és iskolai szívbetegezőzés Újpesten.

Reichsarbeitsblatt (21. évf. 5. sz., Berlin 1941, ném.). — *Scharlau*: A háborús női munka statisztikai vizsgálata. — *Fraendorfer*: A munkaszolgálat feladatai és szervezete a Varsói Főkorfányzóságban. — (6. sz.) — *Küppers*: A zsidókra vonatkozó jelenlegi munkajogi gyakorlat a Németbirodalomban. — (7. sz.) — *Körner*: Példa a társadalompolitika és árpolitika egymásra gyakorolt kölcsönhatására. — *Jakob*: Aktív társadalompolitika Németalföldön. — (8. sz.) — *Neuer*: Az állami lakáspolitika szervei.

Revue Internationale d'Agriculture (32. évf. 2. sz., Roma 1941, fr.). — *Costanzo G.*: A mezőgazdasági hitelszervezet az Egyesült Államokban. — *Costanzo G.*: Olaszország mezőgazdasága. — A világ 1940. évi búzatermése és az 1941. évi termelés előkészítő munkálatai. — A világ tejtermelése.

Soziale Praxis (50. évf. 4. sz., Berlin 1941, ném.). — *Roestel G.*: Társadalompolitika és segélyezés. — *Turchi R.*: Családi pótlékok Olaszországban. — (5. sz.) — *Lüders E.*: Női feladatok Afrikában. — (6. sz.) — A szociális eszme ereje. — *Gerhardt J.*: A tudományos társadalompolitika feladatairól.

Statistik der Karpathenländer (1. évf. 10. sz., Budapest 1941, ném.). — Kereskedelmi kapcsolatok a visszacsatolt keleti területek és az anyaország között a román megszállás alatt. — A magyar kertgazdaság sikere: a zöldpaprika. — Magyar cipő, kesztyű és kalap a világpiacon. — (11. sz.) — Kivándorlás a volt Cseh-Szlovákiából. — (12. sz.) — Állattenyésztés a Kárpátok országaiban. — A visszacsatolt keleti terület hitelintézetei. — A visszatért Székelyföld. — (13. sz.) — Átlagos élet-tartam a Kárpátok országaiban. — Magyarország terméseredményei a termésbecslésekkel összehasonlítva. — Bulgária erdőgazdasága és faellátása. — (14. sz.) — Erdély a feldarabolás előtt. — A háromszor megnagyobbodott Magyarország népessége. — (15. sz.) — Szlovákia népessége és területi változásai. — A jelenlegi Magyarország népességének nem, kor és családi állapot szerinti megoszlása. — (16. sz.) — A magyar részvénytársaságok a válság után. — Magyarország helyzete Délkelet-Európa közlekedésében. — (17. sz.) — A magyar részvénytársaságok 1940-ben. — Kulturális viszonyok a visszacsatolt területeken. — A Kárpátországok vasúti személyforgalma. — A megnagyobbodott Magyarország népességének foglalkozás szerinti megoszlása. — (18. sz.) — A hazai nagy- és kisbérlek. — (19. sz.) — Az élet üteme a Kárpátok területén. — Szlovákia mezőgazdasága a vilgágháború előtt és ma. — Finnország külkereskedelme Délkelet-Európával.

Statisztikai Értesítő (3. évf. 1. sz., Budapest 1941, m.). — *Marczell Gy.*: Budapest fehérjemérlege. — Lakóházépítkezés Budapesten 1925 óta. — *Kovács Á.*: Szállítási eszközök és módok szerepe a helyi élelmiszerelosztásban.

Magyar Statisztikai Társaság.

Société Hongroise de Statistique.

Előadóülések. — *Séances d'études.*

Résumé. Dans la séance d'études du 22 avril 1941, présidée par M. Arthur Benisch, vice-président, M. Mathias Matolcsy, membre ordinaire, fit une conférence intitulée „La statistique au service de la production agricole allemande.“ Puis, M. Jules de Konkoly Thege, membre ordinaire, présenta ses remarques sur cette conférence.

*

A Magyar Statisztikai Társaság 1941 április 22-én Benisch Artúr alelnök elnöklete alatt lefolyt előadóülésén Matolcsy Mátyás dr. r. tag tartott előadást „A statisztika a német mezőgazdasági terme-

lés szolgálatában“ címmel. Az előadást Szemlénk más helyén közöljük.

Konkoly-Thege Gyula r. tag felszólalásában elismeréssel osztozott előadó megállapításaiban. Rámutatott a magyar mezőgazdasági statisztika általános fejlettségére, míg a számtartási statisztika — amely érdekképviselői munkakörben van — még fejlesztésre szorul. E fontos munkálatokra jóval többet kellene áldoznunk.

Benisch Artúr alelnök köszönetet mondott az igen érdekes és tanulságos előadásért, amelyen okulva, a kiváló példát viszonyainkhoz alkalmazhatjuk.

Személyi hírek. — *Nouvelles.*Gróf Teleki Pál dr. † — *D^r comte Paul de Teleki. †*

Igaz magvart, nagy egyéniséget és sokoldalú tudóst veszített el a nemzet 1941 április 3-án gróf Teleki Pál halálával. A magyar statisztika kegyelettel idézi fel azokat az állandó bensőséges kapcsolatokat, melyek az elhunythoz hosszú idő

óta, legutóbb pedig különösen az ezeréves ország újjáépítését megalapozó tudományos munkálatok óta fűzték. Az ő működése mindnyájunk számára a nemzet-szolgálat örök példája marad. Munkásságának méltatására még visszatérünk.

Thirring Gusztáv dr. † — *Dr Gustave Thirring. †*

A magyar statisztikai hivatalos szolgálat és tudomány kimagasló alakját gyászolja az 1941 március 31-én elhunyt Thirring Gusztávban. Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala hosszú időn át volt igazgatóját, a Magyar Statisztikai Társaság tiszteletbeli tagját és volt elnökét, a Nemzetközi Statisztikai Intézet tiszteletbeli tagját veszítette el a nagynevű elhunytban. Április hó 2-án délelőtt 11 órakor a Farkasréti Temető halottasházában az evangélikus egyház szertartása szerint történt az elhunyt földi maradványainak megáldása. Az egyházi aktus befejeztével *Illyefalvi* I. Lajos dr., a Fővárosi Statisztikai Hivatal igazgatója, a Magyar Tudományos Akadémia, Budapest székesfőváros közönsége és a Fővárosi Statisztikai Hivatal nevében az alábbi beszéddel búcsúzott Thirring Gusztávtól:

A Magyar Tudományos Akadémia, Budapest székesfőváros közönsége és Statisztikai Hivatala nevében búcsúzom a statisztikai tudomány kiváló mesterétől: Thirring Gusztáv dr.-tól.

Mélyen megrendülve állok ravatalánál s erőt vesz rajtam a megilletődés, hogy nagyrabecsült volt hivatalfőnököm, kiváló tanítómesterem nincs többé.

Most, hogy örök nyugovóra tért, fájdalommal érezzük át, minő értéket jelentett a köznek és a magyar statisztikai tudománynak.

Sokoldalú és rendkívül eredményes munkásságának jelentős része arra a négy évtizedre esett, amelyet a főváros szolgálatában töltött el.

Amikor Thirring Gusztáv az 1906. évben a statisztikai hivatal élére került, a hivatalos statisztikai szolgálat még a kezdet nehézségeivel küzdött és nagy szükség volt arra a fáradhatatlan energiára, széleskörű tudományos felkészültségre, példás munkaszeretetre, amellyel a hivatal mintaszerű megszervezését és kiépítését végezte. Kiváló szakértelme: az adatgyűjtési rendszerek megszervezésével gondos alapossággal kiépített feldolgozási módszerek bevezetésével, lehetővé tette, hogy az általa megindított Közlemények sorozatában a

statisztikai adatoknak gazdag tára került nyilvánosságra. Fáradhatatlan munkássága, a szaktudomány iránt érzett olthatatlan szeretete eredményezte, hogy vezetése alatt Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala nemcsak a hazai tudományos körökben, hanem nemzetközi viszonylatban is elsőrendű helyet vívott ki magának.

A fővárosi statisztikai szolgálat új alapokra való fektetése után Thirring Gusztáv páratlan munkabírása, szorgalma és rátermettsége lehetőséget talált arra, hogy más munkaterületeken is hasznosítsa nagyszerű képességeit. Így hervadhatatlan érdemeként életrehívta a Magyar Városok Statisztikai Évkönyvét. Nagy munkabírását, tudományos felkészültségét s a statisztikai tudományban számtalanszor megnyilvánult különös elhivatottságát a külföldi tudományos szakkörök sem nélkülözték s ennek eredményeképpen született meg az európai nagyvárosok statisztikai évkönyveinek sorozata.

Részben nevéhez fűződik a Városi Szemle megindítása is, amelynek éveken át szerkesztője volt. A Székesfővárosi Statisztikai Hivatalnak általa évtizedekig kiválóan szerkesztett kiadványain kívül pedig külön könyvtárra tehető azoknak az önálló műveknek és tanulmányoknak a száma, amelyekkel a szakirodalmat gazdagította mindaddig, amíg dolgos kezéből ki nem hullott a toll.

A statisztika terén végzett munkássága mellett, hogy tudásszomját és alkotóvágyát kielégítse: vezető szerepet töltött be számos előkelő hazai és külföldi tudományos és társadalmi egyesületben is, amelyek hatalmas munkaerejét, alkotó zsenijét igénybevették és saját javukra fordították. S amidőn 42 éves közsolgálat után nyugalombavonult, az csupán a hivatalos adminisztráció munkáitól való függetlenítését jelentette, de nem a tudományos irodalmi munkaterről való visszavonulását. Munkaerejének és szellemi frissességének birtokában azóta is fáradhatatlanul dolgozott és évről-évre értékesebb-nél értékesebb művekkel és tanulmányokkal ajándékozta meg a szakirodalmat. Bár e sokoldalú munkásságot a tudós embereket jellemző szerénységgel végezte: fáradhatatlan tevékenységével és elhivatottságával mégis maradandó

nevet szerzett nemcsak magának, hanem a magyarságnak s a magyar statisztikai tudománynak a külföldi szakkörök előtt is.

A tudományos munkásságban eltelt hosszú élet utolsó éveiben fellépő látási zavarok és nehézségek sem tudták megakadályozni abban, hogy értékes szakirodalmi tevékenységét továbbfolytassa. Életének úgyszólván utolsó napjáig fáradhatatlanul dolgozó nagy értéke maradt a magyar közéletnek és elsősorban a statisztikai tudománynak.

A Mindenható kegyelmében tiszteletet parancsoló magas kort megérő tudós élete immár végetért... a fáradt test megpihent, de a statisztikai tudomány kiváló mesterének, a gyakorlati statisztika büszkeségének neve és példát mutató szelleme a hálás utókor előtt mindenkor élni fog.

Kedves barátunk és tagtársunk, Thirring Gusztáv, Isten veled!

Ezután *Dobrovits Sándor dr.*, a Központi Statisztikai Hivatal elnöke a Magyar Statisztikai Társaság, az Országos Statisztikai Tanács és a Központi Statisztikai Hivatal nevében a következő szavakkal búcsúztatta Thirring Gusztávot:

A Magyar Statisztikai Társaság, az Országos Statisztikai Tanács és a Központi Statisztikai Hivatal nevében búcsúznak Thirring Gusztáv-tól.

A magyar statisztikusok társadalmi egyesülete egyik alapítóját, több cikluson át volt érdemes elnökét és tiszteletbeli tagját gyászolja Thirring Gusztáv elhunytával. A hivatalos statisztikai szolgálat legfőbb véleményező szerve pedig a legutolsó időkig is önzetlenül tevékeny, értékes tagját vesztette el vele.

Mindkét országos fórumon Thirring Gusztáv szerény, halk hangja, nemesen egyszerű előadása mindig nagy figyelmet és mély hatást váltott ki. Gazdag tapasztalatokon nyugvó bölcs tanácsai e két statisztikai intézmény sikeres működését és fejlődését nagymértékben mozdították elő. A külföldi tudományos körökben oly nagyrabecsült személye Társaságunk nemzetközi tekintélyét és ezzel hazafias munkájának átütő, meggyőző erejét növelte.

A Központi Statisztikai Hivatallal tényleges szolgálatának hosszú ideje alatt megértő és benső kartársi együttműködést fejtett ki.

Együttműködésünk nyugalombavonulása után sem szűnt meg és különösen két irányban vezetett igen értékes eredményekre. Éspedig a történeti statisztika és a helyi érdekű statisztika terén.

Történeti természetű bűvárokódásainak számos értékes tanulmányt köszönhetünk. Mély fájdalommal tölt el, hogy a történelmi statisztikai anyagnak éppen az ő ösztönzésére is megindított tervszerű feltárási munkálatai e tervek végrehajtásának további során már nélkülözni kénytelenek lelkes és értékes közreműködését.

A lokális statisztika iránti mély érzelme szűkebb pátriája iránti megható nagy szeretetéből sarjadt. Számos kisebb-nagyobb munkájával követésre serkentő példát mutatott arra, hogy a tömegjelenségek tudománya szűkebbkörű területi egységek megismeréséhez is mily sok adalékot nyújthat; mennyi értékes ismerettel gyarapíthatja szülőföldünk viszonyaiban való tájékozódottságunkat, növelvén ezzel szülőföldünk iránti szeretetünket.

Thirring Gusztáv földi lelke, mely életében oly sok irányban rezgett és keltett rezonanciát, tovább is közöttünk lesz és munkálkodni fog bennünk.

Emléke legyen áldott!

Réthly Antal dr., az Országos Meteorológiai Intézet igazgatója, a Magyar Földrajzi Társaság és a Magyar Meteorológiai Társaság, *Peitler Gyula dr.* a Magyar Turista Szövetség, a Magyar Turista Egyesület és a Turisták Lapja, vitéz *Somogyváry Gyula* a Sopronmegyei Kör nevében mondott kegyeletes búcsúszavakat.

A ravatalt az elköltözött tisztelőinek, barátainak és volt kartársainak hosszú sora kereste fel, hogy utolsó kegyeletét rója le Thirring Gusztáv előtt.

A temetési szertartás Sopronban, az elhunyt szülővárosában volt április 3-án. Itt *Pröhle Károly*, a soproni Evangélikus Líceumi Diákszövetség, *Sopronyi-Thurner Mihály* polgármester pedig Sopron város nevében búcsúzott Thirring Gusztáv-tól.

Működését legközelebb részletes megemlékezésben fogjuk méltatni.

Összefoglaló helyzetjelentés. Résumé de la situation en Hongrie.

1941. február havi adatok. — Chiffres de février 1941.

Népmozgalom. — Munkapiac. — Termelés. — Közlekedés. — Áralakulás. — Megélhetési költségek. — Pénz és hitel. Gazdasági jelzőtábla.

Rajzok a gazdasági jelzőtáblához.

Mouvement de la population. — Marché du travail. — Production. — Communications. — Mouvement des prix. — Coût de la vie. — Monnaie et crédit.

Tableau économique.

Graphiques au tableau économique.

Résumé. Nous présentons les chiffres de statistique de février 1941:

Sur le territoire d'aujourd'hui, il y eut en février 1941 16.759 nouveaux mariages, 20.618 naissances vivantes et 18.918 décès, soit respectivement 16,1, 19,8 et 18,2 pour 1.000 habitants, et l'accroissement dit naturel y a été de 1.700 unités (1,6‰). Si on ne compte pas le territoire récupéré du fait de la 2e Sentence de Vienne, on voit que, par rapport au mois de février précédent, la nuptialité a fort augmenté, que la proportion des naissances vivantes diminuait et que la mortalité grandissait. En février 1941, sur le territoire d'avant la 2e Sentence de Vienne, la nuptialité représentait 13,6‰, la proportion des naissances vivantes 19,8‰ et la mortalité 18,2‰, contre 8,8‰, 21,9‰ et 17,4‰ un an auparavant. Et l'accroissement naturel (1,6‰) y était inférieur à celui du même mois de l'année d'avant (4,5‰).

Le nombre des chômeurs des Syndicats ouvriers a été de 12.997, accusant une diminution de 88 (—0,7%) sur le mois précédent. Il n'y a pas eu de régression saisonnière pareille à celle des autres années. Presque les deux tiers des chômeurs (59,4%) habitaient Budapest; 40,6%, la province. Parmi eux, il y avait 85,8% d'hommes et 14,2% de femmes. Le chômage a baissé dans la sidérurgie, dans le Bâtiment et dans la catégorie des „autres industries“; il a grandi dans l'industrie de l'habillement, parmi les employés d'hôtel et de restaurant et les travailleurs intellectuels, ainsi que dans les industries de l'alimentation, du cuir, de la polygraphie et du bois. Comparativement au mois précédent, les salaires horaires offerts ont baissé pour les ferblantiers et les journalières, et augmenté pour les ouvriers tailleurs, les journaliers et les ouvrières de fabrique, tandis que dans la menuiserie, lesdits salaires, indiqués plus bas pour Budapest, ne montraient pas de changement. Les Bureaux de placement officiels et privés ont enregistré 18.819 offres de travail et 56.741 demandes, soit 302 demandes sur 100 offres. Il y eut 14.993 placements, soit 79,6 pour 100 offres de travail.

La production de charbon, accusant une légère régression saisonnière, a baissé par rapport au mois

précédent de 14,4% pour la houille et de 8,9% pour le lignite. Pour la même cause, la production de courant électrique est tombée à 38,3 millions de kWh (—8,8% par rapport à janvier dernier). La quantité du courant électrique distribué comme force motrice, montant de près de 1 million de kWh comparativement au mois précédent, a représenté 20,7 millions de kWh (+5,1%). Celle du courant électrique distribué pour l'éclairage privé accusait une augmentation de 8,2%. L'effet des mesures d'économie prises pour diminuer l'éclairage se voit d'une part par le fait que cette augmentation-là était au-dessous de la normale et d'autre part, par le fait que pour „d'autres besoins“, on a distribué une quantité de courant inférieure de 1,9% à celle de janvier. Le nombre des usagers de l'énergie électrique a légèrement augmenté (+0,2%).

Le trafic ferroviaire a fort grandi en un an sur le territoire d'avant la réincorporation des territoires transylvains. Pour le territoire d'après cette réincorporation, on n'a pas encore de chiffres permettant de comparer la situation à celle de l'année dernière. Les chiffres de février se rapportent déjà à une partie de la Transylvanie. On voit, par eux, qu'en un mois, la quantité des marchandises transportées a baissé à 2.070 mille tonnes (—près de 6%); que le nombre des tonnes kilométriques a baissé à 387,6 millions de km (—5,4%); que le nombre des wagons chargés de marchandises, ainsi que celui des voyageurs kilomètres, ont diminué (respectivement —5,4% et —3,8%); que le nombre des voyageurs, fléchissant également à cause des faits troublant le trafic, est tombé de 3,5%.

En février 1941, le trafic postal, accusant une régression inférieure à celle constatée ordinairement à cette époque de l'année, est tombé pour le nombre des correspondances, à 59,2 millions (—7,6%); pour celui des colis, à 1,3 million (—4,7%); pour celui des mandats-poste, à 1,2 million (—2,7%); pour le montant de ces derniers, à 106,8 millions de p. (—3,4%); pour le nombre des télégrammes, à 428 mille (—1,0%). Mais, par rap-

port au mois précédent, le nombre des conversations téléphoniques locales a grandi, à Budapest, de 6'0% et celui des conversations téléphoniques interurbaines, de 3'9%. Naturellement, si on comprend aux chiffres ceux de la Transylvanie, le trafic postal a augmenté en un an. En ce qui concerne le nombre des postes téléphoniques principaux, il a grandi de 0'8% en un mois, montant de 11'7% par rapport à février de l'année d'avant. Le nombre des postes récepteurs radiophoniques a continué à monter: il s'est élevé à 635.060, grandissant de 12.219 (2'0%) par rapport à janvier dernier et de 115.385 (22'2%) par rapport à février 1940. Parmi les 635.060 usagers de la Radio, 183.303 habitaient Budapest.

Le niveau des prix montait. L'indice général des prix de gros était à la fin de février 1941 de 111'2, dépassant de 1'7% celui du mois d'avant et de 18'2 points celui de février précédent. L'indice de la catégorie de l'agriculture et de l'élevage s'éleva de 108'3 à 109'2, montant de 0'8% seulement en un mois et de 26'5% en un an. Quant aux indices des produits d'origine végétale et des produits d'origine animale, le premier, grandissant de 1'0%, a monté à 114'8, et le second, progressant de 0'5%, s'est élevé à 96'8 (contre 96'3 au mois précédent). L'indice de la catégorie des produits de l'industrie agricole, accusant une augmentation de 0'3%, a monté à 107'7. Celui des denrées coloniales s'est élevé à 295'6 (+ 0'2% seulement en un mois). L'indice des prix des matières et produits industriels a monté de 3'2 points, revenant à 112'9. Quant aux deux principaux éléments de la catégorie „industrie“, les objets fabriqués et les matières premières, l'indice des premiers, montant en un mois de 3'3%, s'est élevé plus que l'indice des secondes (+ 1'6%); et il en a été de même par rapport à février de l'année d'avant (+ 18'4% pour les objets fabriqués, + 5'8% pour les matières premières). La hausse des objets fabriqués tenait à celle du chanvre, du lin, du papier, des articles en coton et en laine. Le niveau des prix des combustibles, qui n'a pas changé par rapport au mois précédent (118'6), a monté de 12'7% en un an. Le niveau des prix des objets fabriqués, nous l'avons déjà dit plus haut, montait plus que celui des prix des produits de l'agriculture et de l'élevage. C'est pourquoi entre eux la disparité, indiquée par les „ciseaux agricoles“ et calculée par rapport à 1929 (1929 = 100), a monté à 2'6%, contre 0'2% au mois précédent.

L'indice du coût de la vie, y compris le loyer, s'est élevé à 119'0, à cause de la hausse (0'1%) des articles d'habillement. Cet indice, en n'y comprenant pas le loyer, a monté, pour la même cause, à 129'3 (+ 0'1 point). En un an, l'indice du coût de la vie, y compris le loyer, a grandi de 13'2%

et en n'y comprenant pas le loyer, de 16'5%. Par rapport au mois précédent, parmi les principaux éléments de cet indice, le niveau des prix des articles d'habillement a monté (en raison de la hausse des vêtements, des chemises et des bas); et celui des prix d'alimentation a diminué (du fait d'une baisse saisonnière sur les oeufs). Ni l'indice du chauffage et de l'éclairage (147'8 points), ni celui des loyers (limités par les autorités), n'ont pas changé. Ce dernier était toujours de 86'3 points.

Selon les chiffres de la Banque Nationale de Hongrie, la circulation des billets de banque a baissé en février à 1.344'5 millions (— 0'1%), somme dépassant de 38'9% celle d'un an auparavant. Pour le portefeuille-effets (691'3 millions), on voit une variation insignifiante par rapport au mois précédent, et un accroissement de 15'3% par rapport à février de l'année dernière. La réserve-or n'a pas changé. Le montant des devises et monnaies a, surtout à cause du changement de notre commerce extérieur, baissé, de 35'6 millions de p. en janvier, à 31'6 millions en février, décroissant de 57'6% en un an. L'encaisse métallique a diminué, représentant à la fin de février 155'7 millions de p.

A la Caisse d'épargne postale, et dans ceux des établissements budapestois qui étaient membres de l'J. C. S. F., les dépôts d'épargne ont monté à 834'8 millions, s'élevant en un mois de 1'7% et en un an de 12'1%. Les dépôts sur comptes courants s'y élevèrent à 1.038'4 millions, grandissant en un mois de 2'0% et en un an, de 24'3%.

A la Bourse de Budapest, l'indice des actions, montant de 7'8 points, est revenu à 149'8 (+ 30'7 points en un an). Le mouvement des actions y a augmenté en un mois de 30'4% et en un an, de 329'9%. En février, il a été vendu 460'4 mille actions, contre 335'1 mille au mois précédent; et le montant des livraisons et des réceptions augmentait fort, s'élevant de 26'3 millions à 38'0 millions.

Comme en janvier dernier, le nombre des nouvelles insolvabilités accusait une régression. Celui des concordats privés et judiciaires (+ 2 par rapport à janvier) a été de 10; là, les actifs représentaient 3.131 mille pengős, et les passifs, 3.487 mille p., contre 74 mille p. et 170 mille p. au mois précédent. Le nombre des lettres de change protestées, dépassant de 399 celui de janvier, a été de 1.924.

Aux monts-de-piété budapestois, il y eut 177 mille engagements représentant 4'1 millions de pengős (respectivement — 13'7% et — 10'9% comparative-ment au mois précédent). Il y eut là 200 mille dégagements (+ 2'0%), représentant 4'6 millions de p. (— 1'5% par rapport au mois précédent). Le nombre des gages était à la fin de février de 1.021

mille, et leur montant, de 227 millions de p.; ces chiffres montrent, par rapport au mois précédent, une régression. Le nombre des reconnaissances concernant des gages vendus par contrainte a été de 3.642, baissant fort — de 29,7% — comparativement à janvier.

*

Népmozgalom.

Magyarországnak a második bécsi döntés előtti területén az előző év megfelelő hónapjához viszonyítva a házasságkötések száma igen jelentős mértékben emelkedett. Az élveszületések száma azonban csökkent és a halálozási viszonyok tekintetében is romlás jelentkezett. Erős visszaesés mutatkozott a csecsemők, kisebb mértékű emelkedés a 7 éven felüliek halálozásánál; az 1—6 éves gyermekek halálozási adata azonban némileg javult. A természetes szaporulat az előző évinek alig egyharmada.

A második bécsi döntéssel visszatért terület házasságkötési arányszáma kiemelkedően nagy; élveszületési arányszáma ugyanaz, halálozása és természetes szaporulata pedig valamivel kedvezőbb volt mint az ország többi részén.

Az 1941. év február havi népmozgalmi főeredményeit az előző év megfelelő adataival veti össze következő kis összeállításunk.

	Magyarország a második bécsi döntés előtt		A második bécsi döntés területe	Magyarország összesen
	1940 február	1941 február		
Házasságkötés	7.519	11.394	5.365	16.759
" ezer lélekre	8·8	13·6	26·5	16·1
Élveszületés	18.741	16.606	4.012	20.618
" ezer lélekre	21·9	19·8	19·8	19·8
Egy éven aluli elhalt	2.917	2.706	658	3.364
" száz "élveszülöttre"	15·6	16·3	16·4	16·3
1—6 éves elhalt	821	699	225	924
7 évnél idősebb elhalt	11.156	11.863	2.767	14.630
Elhalt összesen	14.894	15.268	3.650	18.918
" ezer lélekre	17·4	18·2	18·0	18·2
Természetes szaporodás	3.847	1.338	362	1.700
" ezer lélekre	4·5	1·6	1·8	1·6

A gyakoribb halálokok közül emelkedés mutatkozik a gümőkór, influenza, szamárhurut, tüdőlob, hörghurut, rák és rosszindulatú daganat áldozatainak számánál. Kiseb volt a kanyaróban, vörhenyben, roncsoló toroklobban, hasi hagymázban, vérhasban, agyvérzés-agygutában, szervi szívbajban, gyermekági betegségben és bélhurutban elhaltak száma. Az adatok a következők:

A halálokok megnevezése	Magyarország a második bécsi döntés előtt	A második bécsi döntés területe	Magyarország összesen	
	e l h a l t a k s z á m a			
	1940 február	1941 február		
Gümőkór	1.288	1.339	379	1.718
Kanyaró	16	14	13	27
Vörheny	9	8	2	10
Influenza	185	313	52	365
Szamárhurut	41	46	10	56
Roncsoló toroklob	40	18	5	23
Hasi hagymáz	19	16	12	28
Vérhas	4	3	3	6
Agyvérzés-agygut	797	712	91	803
Szervi szívbaj	756	695	79	774
Tüdőlob	2.431	2.603	499	3.102
Hörghurut	108	111	16	127
Rák és rosszindulatú daganat	845	875	119	994
Gyermekági betegség	55	49	11	60
Bélhurut	227	215	67	282

Ezer lélekre az országnak a második bécsi döntés előtti területén 1'59 (1940 február 1'50) a második bécsi döntés területén 1'87, az egész mai területen 1'65 gümőkóros halálozás esett.

Februári népmozgalmunk országreszek szerint részletezett főeredményeit mutatja be végül alábbi összeállításunk.

O r s z á g r é s z	Házasságkötés	Élveszületés	Halálozás	Természetes szaporodás
	a) s z á m s z e r i n t			
I. Kisalföld	1.372	1.691	1.577	114
II. Dunántúli dombosvidék	2.591	3.008	3.264	— 256
III. Duna-Tisza köze				
a) Budapest nélkül	1.334	2.069	2.109	— 40
b) Budapesttel együtt	2.321	3.656	3.778	— 122
IV. Tiszántúl	2.081	4.013	3.331	682
V. Északi dombosvidék	1.527	2.643	2.115	528
VI. Kárpátalja	1.316	1.373	1.053	320
VII. Erdély ¹⁾	5.551	4.234	3.800	434
Magyarország összesen:	16.759	20.618	18.918	1.700
	b) e z e r l é l e k r e			
I. Kisalföld	15·8	19·5	18·2	1·3
II. Dunántúli dombosvidék	15·7	18·2	19·7	— 1·5
III. Duna-Tisza köze				
a) Budapest nélkül	9·8	15·2	15·5	— 0·3
b) Budapesttel együtt	10·6	16·6	17·2	— 0·6
IV. Tiszántúl	10·3	20·0	16·6	3·4
V. Északi dombosvidék	12·7	22·0	17·6	4·4
VI. Kárpátalja	27·9	29·1	22·3	6·8
VII. Erdély ¹⁾	27·4	20·9	18·8	2·1
Magyarország összesen:	16·1	19·8	18·2	1·6

¹⁾ Nem egyezik a második bécsi döntés területével.

Munkapiac.

A munkanélküliek számsorában szokásosan jelentkező kedvezőtlen idényhullám a tárgyalt év februárjában nem következett be, ami erőteljesebb foglalkoztatottságra mutat. 1941 február havában a munkanélküliek száma 12.997 volt, az előző hónappal szemben 88-cal (—0·7%-kal), az előző év ugyan-ezen hónapjához viszonyítva pedig 3.099-cel (—19·3%-kal) kevesebb.

A kimutatott munkanélküliek közül 11.154 (85·8%) volt a *férfi munkanélküliek* száma, a *női munkanélkülieké* 1.843-at (14·2%-ot) tett ki. A férfi munkanélküliek száma az előző hónappal szemben 70 fővel (0·6%-kal) emelkedett, a női munkanélkülieké 158 fővel (7·8%-kal) visszaesett.

A kimutatott munkanélküliek 59·4%-a (7.715) Budapestre, 40·6%-a (5.282) vidékre esett. A budapesti munkanélküliek számában januárhoz képest 4·0%-os csökkenés, a vidékiekében pedig 4·7%-os emelkedés mutatkozik.

Foglalkozás szerint csökkent a munkanélküliek száma januárról februárra az *egyéb iparban* (—22·0%), a *vasiparban* (—10·1%) és az *építőiparban* (—1·8%). Emelkedett a munkanélküliek száma a *ruházati iparban* (+110·6%), a *szállodai és éttermi alkalmazottaknál* (+83·3%), a *szellemi munkásoknál* (+6·2%), az *élelmezési iparban* (+4·8%), a *bőriparban* (+3·8%), a *sokszorosító iparban* (+2·7%) és végül a *faiiparban* (+1·3%).

A munkakeresők számának lényegtelen változása az egyes szakmákban fizetett órabérek alakulását sem befolyásolta lényegesen. A Budapestre nézve kiszámított *felajánlott órabérek* egy hónap leforgása alatt a *bádogosoknál* 3 fillérrel, 83 fillérről 80 fillérré és a *napszámosoknál* 2 fillérrel, 43 fillérről 41 fillére csökkentek. Ezzel szemben a *szabóiparban* 3 fillérrel, 79 fillérről 82 fillérré, a *napszámosoknál* 1 fillérrel, 48 fillérről 49 fillérré és a *gyári munkásoknál* 1 fillérrel, 33 fillérről 34 fillérré emelkedtek az órabérek. Az *asztalosiparban* a Budapestre nézve kiszámított felajánlott órabérek változatlanul 71 filléren maradtak.

A *hatósági és ingyenes magánmunkaközvetítésről* az elmúlt hónapban adatok nem állván rendelkezésünkre, nem számolhattunk be. Ezért az alábbiakban 1941 január és február hónapjának munkaközvetítését egyszerre ismertetjük. A *munkahelyek* száma januárban 4.317-tel több volt mint az elmúlt év decemberében (17.790), februárban pedig 18.819-re emelkedett. Ezzel szemben a *munkakeresők* száma ugyan januárban a múlt évi 43.735 fővel szemben 56.998-ra emelkedett, februárban azonban már ez az emelkedés megállott, sőt 257 fővel visszaesett. *100 munkahelyre* januárban az elmúlt év decemberi 325-tel szemben 320 munkakereső, februárban pedig 302 munkakereső esett. A *munkaközvetítések* az elmúlt

év decemberéről januárra lényegesen emelkedtek, mert míg az elmúlt év decemberében 11.316, addig januárban 14.615, februárban pedig 14.993 munkaközvetítés jött létre. A *100 munkahelyre eső munkaközvetítések* száma 82·1-et, februárban pedig 79·6-et tett ki.

Termelés.

Széntermelés. A tárgyalt hónapban széntermelésünk megtorpant, ami nemcsak a felfokozódott évszaki erők kedvezőtlen hatásával magyarázható, hanem azzal is, hogy az elmúlt év október havi termelés-kieséseket pótlendő ez év január havi fokozottabb széntermelés után a termelés — mondhatni — ismét a megszokott üteművé vált. A mondottak igazolásául szolgál, hogy az 1941 február havi széntermelés lényegesen nagyobb arányú volt, mint az 1940. év februárjéé. A tárgyalt hónapban 1·1 millió q *kőszent* termeltünk, ami 14·4%-kal volt kevesebb az előző hó termelésénél. A múlt év februárjával szemben a növekedés még így is 10·4%. *Barnaszéntermelésünk* februárban 9·5 millió q-t eredményezett, 8·9%-kal kevesebbet, mint januárban. Az egy évvel ezelőtti termeléshez képest a javulás csak 5·9%. Széntermelésünk február havi viszonylag gyengébb eredményénél figyelembe veendő még az a körülmény is, hogy februárban a bányák üzemnapja természetesen kevesebb a többi hónapokénál.

Áramtermelés. Budapest Székesfőváros Elektromos Műveinek *áramtermelése* februárban évszaki behatásokra visszaesett. E hónapban összesen 38·3 millió kwó áramot termeltek, amely januárral szemben 8·8%-os hanyatlást mutatott, 1940 februárjának áramtermelését azonban 4·3%-kal szárnyalta túl. A *motorikus célra elosztott áram* mennyisége az elmúlt év novemberétől kezdve a tárgyalt hónapig állandóan csökkent. Februárban azonban az e célra felhasznált áram mennyisége kereken 1 millió kwó-val 20·7 millió kwó-ra emelkedett, s a múlt év februárját is 1·3 millió kwó-val multa felül (+5·1%, +6·9%). A világítást korlátozó rendelkezések ellenére a *magánvilágításra elosztott áram* mennyisége 9 millió kwó-ról 9·8 millió kwó-ra emelkedett. Árammegtakarítást csupán az *egyéb célra elosztott áram* mennyiségénél látunk, ahol a 4·6 millió kwó-t kitevő árammennyiség 1·9%-kal volt kevesebb, mint januárban és 8·6%-kal volt kevesebb, mint 1940 februárjában. Az *áramfogyasztók* száma 1940 februárjához képest 6·1%-kal gyarapodott, összes számuk 299.728 főt tett ki, amely 0·2%-kal több az előző hónap áramfogyasztóinak számánál.

Közlekedés.

Vasúti forgalom. A keletmagyarországi és erdélyi területek visszacsatolása az amúgy is erősen megterhelt vasutainkra még nagyobb feladatot rótt. Az

erdélyi gördülő anyag nagyrésztét ugyanis a kivonuló románok magukkal vitték, a keleti területek forgalmát így csak úgy lehetett közvetlenül a visszacsatolás után az adott körülmények között fenntartani, ha mozdony- és kocsi-parkunk a rendes teljesítménynél jóval nagyobb forgalmat bonyolít le. A túlságos igénybevétel káros következményeinek elhárítása céljából és egyéb okokból majdnem minden hónapban, így februárban is forgalmi korlátozások váltak szükségessé. A február havi forgalom további visszaesésében közrejátszott az a körülmény is, hogy ebben az évben újra jelentkező árvíz-károk több vasútvonal forgalmát megbénították. A fenti okokból előálló forgalmi-kiesés a február havi teher- és személyforgalmunkban egyaránt érezhető volt. A *szállított áruk* mennyisége 130 ezer tonnával 2.070 ezer tonnára esett (—5'9%). Az *áru-tonnakilométer* számsora hasonló arányú visszaesést mutat, amennyiben a január havi 409'8 millió km-rel szemben február hónapban 22'2 millió km-rel kevesebb volt a megtett áru-tonnakilométerek hossza, a visszaesés itt egy hónap leforgása alatt 5'4%. Ugyancsak 5'4 %-kal volt kevesebb a *megrakott teherkocsik* száma, mely az előző havi 149.781-ről 141.666-ra csökkent. Az *utasforgalom* 7'4 millióról 7'1 millióra hanyatlott, ami azt jelenti, hogy vasutaink 3'5%-kal kevesebb utast szállítottak februárban, mint januárban. Az *utaskilométerek* hossza februárban 230 millió km-t tett, 9 millióval kevesebbet, mint januárban, a hanyatlás itt 3'8%. Egészen más a helyzet azonban vasúti forgalmunk alakulásában akkor, ha az 1941. év február hó eredményeit az 1940. év február hó eredményeivel hasonlítjuk össze. Igaz, hogy a vasúti forgalom minden ágában jelentkező emelkedésben a keleti területek vasúti forgalmának bekapcsolása játszotta a főszerepet. Így a szállított áruk mennyisége egy év alatt 42'2%-kal, az áru-tonnakilométerek hossza pedig 67'6%-kal nőtt meg, a megrakott teherkocsik száma 43'1%-kal, a szállított utasok száma pedig 2'2%-kal volt több, mint tavaly februárban. Az utaskilométerek hossza a távol eső erdélyi területek forgalmának lebonyolítása következtében a szállított utasok számánál is nagyobb mértékben, 17'8%-kal növekedett meg.

Postaforgalom. A postaforgalmi számsorok alakulásában a 31 napos januárról a kevesebb napot számláló februárra évenként mindig visszaesés mutatkozik. A *levélküldemények* darabszáma 4'8 millióval 59'2 millióra esett, ami csak 7'6%-os csökkenésnek felel meg. A *csomagküldeményeknél* még kisebb arányú visszaesés mutatkozik. Összesen 1.327 ezer drb csomagot adtak fel, szemben a januári 1.393 ezer db-bal (—4'7%). A *postautalványok darabszámánál* 2'7%-os hanyatlás jelentkezik, úgy hogy a januári 1.284 ezer drb postautalvánnyal szemben februárban 1.249 ezer drb-ot adtak fel, csupán 35 ezer drb-bal kevesebbet,

mint az előző hónapban. A feladott *postautalványok összege* februárban 106'8 milliót tett, 3'7 millióval kevesebbet, mint januárban, a csökkenés itt 3'4%. Jelentéktelen, 1%-os csökkenés állott elő a feladott *táviratok* darabszámánál is. Februárban 428 ezer táviratot adtak fel, szemben a januárban feladott 432 ezerrel. A múlt év azonos hónapjához képest már minden számsorban jelentős emelkedés mutatkozik, aminek legfőbb oka az országnak a kelet-magyarországi és erdélyi területekkel való meg-nagyobbodása; így a levélküldemények száma egy év alatt 21'3%-kal, a csomagküldeményeké 37'1%-kal, a postautalványok darabszáma 19'6%-kal, a postautalványok összege 29'9%-kal, a táviratok darabszáma pedig 24'2%-kal növekedett. A *budapesti helyi beszélgetések* egy hónap alatt 6%-kal, egy év alatt pedig 11'4%-kal növekedtek. Feltűnő az 1941. év februárjában lebonyolított 15'5 millió telefonbeszélgetés, ami majdnem 1 millióval több, mint 1941 januárjáé. A *helyközi beszélgetések* januárról februárra 3'9%-kal, 1940 februárjáról 1941 februárjára pedig 28'6%-kal gyarapodtak. Magyarországon a tárgyalt hó végén 152.222 *távbeszélő főállomást* tartottak nyilván, amely az előző havit 0'8%-kal, de az előző évit 11'7%-kal multa felül. A *rádióvevőengedélyesek* száma Magyarországon rohamosan növekszik. Ebben úgy látszik nemcsak az erdélyi előfizetők fokozatos bekapcsolódása, hanem a háborús hírekkel szemben megnyilvánuló nagyfokú érdeklődés is szerepet játszik. Február hó végén 635.060 rádió működött, 12.219-cel (2'0%-kal) több, mint januárban és 115.385-tel (22'2%-kal) több, mint 1940 februárjában. A *budapesti rádióvevőengedélyesek* száma egy hónap alatt 3.217-tel (1'8%-kal) nőtt meg, úgyhogy február hó végén Budapesten már 183.303 rádióvevőengedélyest tartottak nyilván, ami egy év alatt 12'3%-os növekedésnek felel meg.

Aralakulás.

Az árszínvonal emelkedése az év második hónapjában valamivel gyorsult, ami elsősorban az ipari anyagok és csak másodsorban a mezőgazdaság és állattenyésztés termékeinek számlájára irandó. A *nagykereskedelmi főindex* 1941 február hó végén az előző hó 109'3-es színvonalához képest 111'2-re emelkedett, ami 1'7%-os növekedésnek felel meg. Ez az emelkedés hónapról-hónapra szinte következetesen mutatkozik és egy év alatt már 18'2 pontot tesz ki, ami 19'6%-nak felel meg.

A *mezőgazdaság és állattenyésztés főcsoportjának* árindexe a múlt hónaphoz képest csupán 0'9 ponttal növekedett. Ezzel az emelkedéssel a múlt havi 108'3-es index a tárgyalt hónapban 109'2-re nőtt, a múlt év február havi 86'3-del szemben pedig az emelkedés 26'5%-os. A mezőgazdaság és állattenyésztés főcsoportjának két főkomponense, a múlt

hónaphoz viszonyítva, ismét csak igen jelentéktelen emelkedést mutat és a tárgyalt hónapban most a *növényi eredetű termékek* árindexe nyomta fel inkább a mezőgazdaság és állattenyésztés termékeinek árszínvonalát. Itt ugyanis a kormányrendelet alapján bekövetkezett búza és tengeri rendes havi emelkedése az előző hónaphoz képest az árindexet 113'7-ről 114'8-re emelte, ami százalékban kifejezve kerekén: 1'0. Az *állati eredetű termékek* 0'5%-os indexnagyobbodása az élőállatok és baromfi drágulása miatt következett be úgy, hogy az elmúlt havi 96'3-es index 96'8-re nőtt. Egy év alatt az állati eredetű termékek és a növényi eredetű termékek ár-emelkedése majdnem egyforma arányú volt, amennyiben az előbbinél az árnövekedés 27'5%-ot, az utóbbinál pedig 26'2%-ot tett ki.

A *mezőgazdasági ipar* termékeinek csoportindexénél február hónapban is csak egész jelentéktelen, 0'3%-os növekedés látható, amely a lisztnek kormányrendelet alapján történt újabb ármegállapítása következtében állott elő. Az index ennél a csoportnál 107'7-en állt, 12'4%-kal magasabban, mint egy évvel azelőtt.

A *gyarmatárak* csoportindexénél a tea áránál a fillér kikerekítése következtében 0'2%-os emelkedés jött létre, amely az indexet 295'1-ről 295'6-re nyomta fel, egy év alatt 37'6 pontos (14'6%-os) növekedés látható.

Az *ipari anyagok és termékek* árindexének emelkedését elsősorban a gyártmányok drágulása idézte elő. Az ipari főcsoport két főkomponense közül ugyanis a *gyártmányok* indexe 108'5-ről 112'1-re, vagyis 3'3%-kal nőtt meg. Ezzel szemben a *nyersanyagok* indexénél csak 1'6%-os emelkedést látunk. Az ipari árszínvonal két főkomponensének egy év alatti alakulása arra mutat, hogy a gyártmányok árszínvonala sokkal nagyobb mértékben nőtt, mint a nyersanyagoké, amennyiben az előbbinél 18'4%-os, az utóbbinál pedig 5'8%-os áremelkedés állott csak elő.

A *tüzelőanyagok* árszínvonala a múlt havihoz képest változatlanul 118'6-en maradt, egy év alatt azonban 12'7%-kal nőtt.

A mezőgazdasági áraknak az ipari gyártmányokhoz 1929 = 100 alapon számított *diszparitása*, az ú. n. *agrárrolló* a tárgyalt hónapban, az előző havi 0'2%-kal szemben 2'6%.

Megélhetési költségek.

A 27 cikk alapján számított létfenntartási index a tárgyalt hó végén *laktérrel* együtt 119'0 pontra emelkedett. Az emelkedés, amelynek az oka a ruházati cikkek drágulása volt, az előző hóhoz képest 0'1%, illetőleg az egy év előttihez képest 13'2%. A *laktér nélkül* számított megélhetési index február hó folyamán 0'1 ponttal, illetőleg ugyan-

annyi százalékkal 129'3-re emelkedett, természetesen itt is a ruházati cikkek áremelkedése következtében. Az egy év alatti emelkedés itt 16'5%-ot tesz ki.

A megélhetési index főkomponensei közül csupán a *ruházatnál* és az *élelmezésnél* látunk az előző hónaphoz képest változást, azonban míg a ruházatnál 1'3%-os növekedés állott elő, addig az élelmezés indexénél a tojásnak szezonszerű olcsóbbodása következtében 0'4%-os visszaesés következett be. Így a 170'6 pontot kitevő ruházati index 24'6%-os, a 115'1 pontot kitevő élelmezési index 18'3%-os emelkedést mutat a múlt év februárjához képest.

A *fűtés és világítás* indexe az előző hónaphoz viszonyítva változatlanul 147'8 ponton áll, amely az egy évvel ezelőtti helyzethez képest is csak 2'4%-os növekedést mutat.

Pénz és hitel.

A Magyar Nemzeti Bank tevékenységére vonatkozó adatsorok közül a *jegyforgalom* az előző hónaphoz képest nem mutatott lényegesebb változást. A forgalomban lévő bankjegyek értéke 1 millióval 1.344'5 millióra csökkent, az egy év előtti helyzethez képest azonban a bankjegyforgalom 376'6 millióval (38'9%-kal) nőtt. A *leszámított váltók* és *előlegek* összege 691'3 millió P-t tett ki, ami csupán 300 ezer P-vel volt kevesebb az előző hónapnál. Egy év alatt azonban már 15'3%-os növekedést látunk, ami abszolút számban kifejezve annyit jelent, hogy a leszámított váltók és előlegek összege 1940 február óta 91'8 millió P-vel nőtt. Az *aranytartalék* változatlanul az egy hó, illetve az egy év előtti nívón állt és 124'1 millió P-t tett. Csak a *devizák és valuták* állományában jött létre változás, amennyiben a 35'6 millió P-t kitevő állományunk 31'6 millió P-re süllyedt, ez a 11'2%-ot kitevő visszaesés elsősorban megzavart külkereskedelmi forgalmunk alakulásával magyarázható. Még nagyobb a visszaesés az elmúlt év februárjával szemben, ugyanis az akkor 74'5 millió P-t kitevő állomány azóta 57'6%-kal csökkent. Így az *összes érckészlet* a hó végén 155'7 millió P-t tett, az előző hóvégi 159'6 millió, s a tavalyi 198'6 millió P-vel szemben. A csökkenés 2'4, illetőleg 21'6%.

Betétállomány. A postatakarékpénztárnál és a P. K. budapesti pénztárájánál elhelyezett betétállomány alakulása kedvező képet mutat. A *takarékbetétek összege* február hó végén 834'8 millió P-t ért el. Az előző hónaphoz mérten az emelkedés mérsékelt ugyan (+ 1'7%), az egy év előtti 744'8 millió P-höz arányítva azonban már 12'1% növekedés mutatkozik. A *folyószámlabetétállomány* nagyobb arányban növekedett s február hó végén 1.038'4 millió P-t tett, ami 20'6 millió P-vel, 2'0%-kal több, mint január hó végén. A folyószámlabetétállomány egy év alatt 203 millió P, 24'3% gyarapodást ért el. Így az *összes betétállomány* egy havi gyarapodása

Gazdasági jelzőtábla.*)

M e g n e v e z é s	Egység	1939	1940	1 9 3 9								
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	
Népmozgalom. ²⁾												
1	Házasságkötés	szám	7.277	6.924	6.557	7.563	11.326	7.639	8.922	7.519	7.126	5.940
2	Házasságkötés 1000 lélekre	"	8·6	7·7	7·9	8·8	13·6	8·9	9·7	8·8	7·7	6·7
3	Élveszületés	"	16.199	18.403	17.966	16.290	15.035	14.555	19.397	18.741	20.628	18.731
4	Élveszületés 1000 lélekre	"	19·1	20·3	21·6	18·9	18·1	16·9	21·1	21·9	22·4	21·1
5	Halálozás	"	11.454	13.046	9.879	10.855	9.900	10.998	15.312	14.894	17.509	16.228
6	Halálozás 1000 lélekre	"	13·5	14·4	11·9	12·6	11·9	12·8	16·6	17·4	19·0	18·3
7	Egy éven aluli elhalt	"	2.039	2.554	2.190	2.003	1.601	1.740	2.471	2.917	3.851	3.844
8	Egy éven aluli elhalt 100 élveszülöttre	"	12·6	13·9	12·2	12·3	10·6	12·0	12·7	15·6	18·7	20·5
9	Gümőkórban elhalt	"	1.114	1.218	791	864	837	897	1.359	1.288	1.509	1.578
10	Gümőkórban elhalt 1000 lélekre	"	1·32	1·35	0·95	1·00	1·01	1·04	1·48	1·50	1·64	1·78
11	Természetes szaporodás	"	4.745	5.358	8.087	5.435	5.135	3.557	4.085	3.847	3.119	2.503
12	Természetes szaporodás 1000 lélekre	"	5·6	5·9	9·7	6·3	6·2	4·1	4·5	4·5	3·4	2·8
13	Kivándorolt	"	179	96	22	212	207	212	231	174	243	226
14	Visszavándorolt	"	16	13	9	19	8	14	25	15	5	13
Munkapiac.												
15	Társadalombiztosító szervek taglétszáma	1.000	—	1.318·9	1.265·0	1.302·2	1.325·2	1.224·6	1.240·8	1.261·3	1.246·2	1.331·4
Ebből:												
16	Férfi	"	—	870·5	857·2	882·8	894·9	810·0	817·5	834·0	816·6	881·0
17	Nő	"	—	448·4	407·8	419·4	430·3	414·6	423·3	427·3	429·6	450·4
Munkanélküli:												
18	Szociáldem. szakszervezeti összesen	szám	16.039	16.843	10.904	10.736	11.054	12.359	13.091	15.367	15.365	13.089
19	Szociáldem. szakszervezeti Budapesten	"	8.909	6.201	6.225	5.894	5.763	6.220	6.746	7.773	8.678	6.783
20	Ker. szoc. szakszervezeti Budapesten	"	867	594	732	722	769	774	788	729	636	569
21	Szakszervezeti munkanélküli együtt	"	16.906	11.437	11.636	11.458	11.823	13.133	13.879	16.096	16.001	13.658
Hatósági és ingyenes magánközvetítés:³⁾												
22	Munkahely	szám	17.743	18.926	19.040	20.531	17.283	13.534	15.074	17.010	17.278	23.025
23	Munkakereső	"	48.348	43.684	41.712	44.834	43.799	41.811	46.767	48.239	47.028	48.955
24	100 munkahelyre esett munkakereső	"	282	241	219	218	253	308	310	283	272	213
25	Munkaközvetítés	"	13.702	14.421	13.026	15.488	13.537	11.160	12.220	13.168	12.993	17.393
26	100 munkahelyre esett közvetítés	"	77·8	78·0	68·4	75·4	78·3	82·4	81·1	77·4	75·2	75·5
Felajánlott órabérek:												
27	Bádogos	Pengő	0·66	0·83	0·74	0·74	0·75	0·71	0·70	0·72	0·77	0·77
28	Asztalos	"	0·58	0·70	0·61	0·68	0·60	0·62	0·57	0·61	0·63	0·66
29	Szabó	"	0·67	0·76	0·68	0·69	0·71	0·75	0·80	0·75	0·71	0·61
30	Kőműves	"	0·81	0·92	0·86	0·90	.	.	0·82	0·86	0·92	0·81
31	Napszámos	"	0·45	0·53	0·47	0·48	0·50	0·46	0·55	0·57	0·54	0·47
32	Gyári munkásnő	"	0·29	0·34	0·29	0·33	0·30	0·28	0·30	0·30	0·30	0·36
33	Napszámosnő	"	0·36	0·42	0·36	0·40	0·41	0·39	0·41	0·35	0·44	0·40
Termelés.												
34	Kőszén	1.000 q	922·5	1.006·2	1.028·1	1.037·2	1.023·4	967·3	1.050·8	977·9	982·8	1.138·7
35	Barnaszén ⁴⁾	"	7.932·0	7.903·8	8.588·2	9.270·3	9.436·0	8.981·6	9.601·5	8.932·4	9.197·0	9.117·9
36	Vasérc és vassalak ⁵⁾	"	535·8	—	495·3	532·2	617·8	489·3	—	—	—	—
37	Finomításra való nyers vas	"	341·1	—	286·4	288·5	358·3	344·7	—	—	—	—
38	Szesz	1.000 hl.	40·4	—	2·2	15·3	49·2	73·1	59·8	53·2	41·9	43·4
39	Cukor ⁶⁾	1.000 q	108·6	—	54·5	799·0	447·3	1·9	0·0	0·0	0·0	0·0
Budapest Szív. Elektromos Művel												
40	Villamosáram ⁴⁾	1.000 kw. óra	33.246	32.156	34.128	37.213	38.485	38.856	40.767	36.731	36.780	37.156
41	Motorikus célra elosztott áram ⁵⁾	"	16.324	19.801	18.290	19.008	18.958	18.456	17.569	19.391	17.918	19.009
42	Magánvilágítási célra elosztott áram ⁵⁾	"	6.183	6.823	5.638	5.261	6.550	8.359	8.710	9.620	8.691	7.369
43	Egyéb célokra elosztott áram ⁶⁾	"	3.992	4.338	3.833	4.154	4.585	4.696	4.691	5.039	4.414	4.263
44	Elektromosáramfogyasztók	szám	—	—	273.874	275.705	276.389	278.117	279.856	282.592	283.638	283.582

*) A közölt adatsorok részletes magyarázata a Magyar Statisztikai Szemle 1931. évi 2. és 9. számában található. (Gazdaságstatisztikai adatok 1926—32.) — ¹⁾ Az 1940. évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ²⁾ 1939 január havától a visszacsatolt felvidéki rész, 1940 január havától Kárpátalja adatai is bennfoglaltatnak. — ³⁾ 1939 január havától a visszacsatolt felvidéki rész termelésével együtt. — ⁴⁾ A vásárolt árammennyiséggel együtt. — ⁵⁾ A budapestkörnyéki városok fogyasztása nélkül. — ⁶⁾ A budapestkörnyéki városok fogyasztása is bennfoglaltatik.

Tableau économique.*)

1 9 4 0								1941		Unités	Désignation	
május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février			
Mouvement de la population.²⁾												
9.676	6.149	4.506	4.812	4.440	6.210	10.560	7.232	8.230	16.759	nombre	Mariages	1
10·5	6·9	4·9	5·2	5·0	6·7	11·9	7·8	7·2	16·1	"	Mariages pour 1000 habitants	2
18.464	17.092	18.690	19.349	19.953	18.082	15.703	16.011	22.051	20.618	"	Nés vivants	3
20·0	19·2	20·3	21·0	22·4	19·6	17·6	17·4	19·2	19·8	"	Nés vivants pour 1000 habitants	4
13.617	11.591	11.197	11.900	10.301	10.952	10.686	12.361	17.551	18.918	"	Décès	5
14·8	13·0	12·2	12·9	11·6	11·9	12·0	13·4	15·3	18·2	"	Décès pour 1000 habitants	6
2.499	2.115	2.107	2.470	2.219	2.216	1.967	1.974	2.991	3.364	"	Décédés au-dessous d'un an	7
13·5	12·4	11·3	12·8	11·1	12·3	12·5	12·3	13·6	16·3	"	Décédés au-dessous d'un an, pour 100 enf. nés viv.	8
1.655	1.341	1.140	983	843	943	882	1.089	1.603	1.718	"	Décès par tuberculose	9
1·80	1·51	1·24	1·07	0·95	1·02	0·99	1·18	1·39	1·65	"	Décès par tuberculose pour 1000 habitants	10
4.847	5.501	7.493	7.449	9.652	7.130	5.017	3.650	4.500	1.700	"	Accroissement naturel	11
5·2	6·2	8·1	8·1	10·8	7·7	5·6	4·0	3·9	1·6	"	Accroissement naturel pour 1000 habitants	12
157	1	6	—	65	6	12	35	38	22	"	Émigrés	13
15	19	5	1	12	18	11	12	5	4	"	Émigrés rentrés	14
Marché du travail.												
1.364·6	1.341·6	1.301·7	1.311·1	1.308·8	1.347·7	1.388·1	1.307·9	.	.	1.000	Nombre des membr. des caiss. d'assur. soc.	15
Dont:												
902·2	881·8	852·8	857·1	865·2	891·1	920·5	856·5	.	.	"	Sexe masc.	16
462·4	459·8	448·9	454·0	443·6	456·6	467·6	451·4	.	.	"	Sexe fémin.	17
Chômeurs:												
11.232	8.527	7.574	7.210	8.425	9.028	9.968	11.240	12.371	12.269	nombre	Aux syndicats soc.-démocrates de Hongrie	18
6.656	5.726	5.017	4.791	5.137	5.136	5.495	6.474	7.325	6.987	"	Aux syndicats soc.-démocrates de Budapest	19
565	492	431	441	538	542	679	718	714	728	"	Aux syndicats chr. soc. de Budapest	20
11.797	9.019	8.005	7.651	8.963	9.570	10.647	11.958	13.085	12.997	"	Chômeurs parmi les syndiqués, au total	21
Bureaux de placem., offic. et privés grat.³⁾												
20.494	20.220	23.045	20.337	19.323	17.504	16.324	13.473	17.790	18.819	nombre	Offres d'emploi	22
42.826	40.396	40.641	37.894	40.243	42.872	44.615	43.735	56.998	56.741	"	Demandes d'emploi	23
209	199	176	186	207	244	273	325	320	302	"	Demandes pour 100 offres d'emploi	24
15.286	14.244	17.064	15.741	15.545	15.431	13.647	11.316	14.615	14.993	"	Placements	25
74·5	70·4	74·0	77·4	80·4	82·4	83·6	84·0	82·1	79·6	"	Placem. pour 100 offres d'emploi	26
Salaires horaires offerts:												
0·83	0·85	0·85	0·84	0·92	0·91	0·90	0·84	0·83	0·80	pengős	Ferblantiers	27
0·70	0·69	0·77	0·75	0·73	0·69	0·77	0·78	0·71	0·71	"	Menuisiers	28
0·75	0·71	0·78	0·85	0·82	0·79	0·76	0·75	0·79	0·82	"	Tailleurs	29
0·97	0·93	0·91	0·93	0·98	0·95	0·94	0·96	0·96	—	"	Maçons	30
0·53	0·53	0·52	0·51	0·51	0·57	0·50	0·50	0·48	0·49	"	Journaliers	31
0·36	0·38	0·33	0·33	0·41	0·35	0·35	0·33	0·33	0·34	"	Ouvrières de fabrique	32
0·41	—	0·41	0·43	0·44	0·50	0·45	0·44	0·43	0·41	"	Journalières	33
Production.												
968·7	977·3	1.073·2	1.026·4	979·6	849·8	1.081·0	968·1	1.261·1	1.080·0	1.000 q	Houille	34
8.118·8	7.990·2	8.256·4	8.212·9	8.601·8	6.922·0	9.062·7	9.044·9	10.385·9	9.461·0	"	Lignite ⁴⁾	35
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	"	Minerai de fer et scorie de fer ⁵⁾	36
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	"	Fonte à affiner	37
43·0	48·6	21·6	8·2	3·0	15·0	53·9	84·6	—	—	1.000 hl	Alcool	38
—	—	0·0	1·0	4·7	879·9	898·2	183·6	—	—	1.000 q	Sucre ⁶⁾	39
Usines Electr. de la V. de Budapest:												
34.617	32.600	34.169	35.150	37.218	41.783	41.781	40.944	42.023	38.312	1.000 kWh	Energie électrique ⁴⁾	40
20.821	19.375	18.137	20.128	21.292	21.156	21.781	21.031	19.726	20.732	"	Energie él. distr. comme force motrice ⁵⁾	41
6.769	5.946	4.868	1.843	6.794	5.732	6.824	8.713	9.045	9.790	"	Energie él. distr. pour l'éclairage privé ⁶⁾	42
4.316	3.998	4.071	3·893	4.002	4.047	4.773	4.552	4.698	4.608	"	Energie él. distribuée à d'autres fins ⁶⁾	43
284·392	285·027	285·495	286·619	288·258	290·798	293·778	297·157	299·057	299·728	nombre	Consommateurs d'énergie électrique	44

*) Pour l'explication détaillée des séries de données indiquées ici, voir les numéros 2 et 9 de l'année 1931 de cette Revue (Données de statistique économique de Hongrie, 1926—1939). — 1) Pour 1940, moyennes provisoires. — 2) Y compris, à partir de janv. 1939, la zone nord recouvrée, et à partir de janv. 1940, la Subcarpathie. — 3) A partir de janv. 1939, y compr. le territoire septentr. rétrocedé. — 4) Y compr. le courant acheté. — 5) Sans les villes situées aux environs de Budapest. — 6) Y compris les villes situées aux environs de Budapest.

M e g n e v e z é s	Egység	1939	1940	1 9 3 9								
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	március Mars	április Avril	
Kereskedelem és közlekedés.												
Külkereskedelem:												
45	Behozatal összesen	1,000.000 P	40·7	—	30·0	37·8	44·6	50·6	46·3	41·2	.	.
E b b ó l:												
46	Nyers és megmunkált fa	1.000 q	490·0	—	129·0	208·2	315·5	507·1	313·3	293·9	.	.
47	Szén	1.000 P	2.622	—	784	1.219	2.011	3.383	2.171	2.174	.	.
48	Papíros és papirosárak	1.000 q	643·0	—	464·9	549·6	554·5	702·5	758·5	537·8	.	.
49	Nyers pamut	1.000 P	1.889	—	1.393	1.644	1.724	2.068	2.344	1.548	.	.
50	Papíros és papirosárak	q	73.003	—	49.344	104.068	118.889	120.071	64.558	34.697	.	.
51	Nyers pamut	1.000 P	2.347	—	1.698	3.288	3.615	4.065	2.174	1.322	.	.
52	Gépek és készülékek	q	22.633	—	12.696	11.443	17.129	28.107	34.635	21.729	.	.
53	Nyers bőr	1.000 P	1.968	—	1.121	1.103	1.645	2.680	3.531	2.208	.	.
54	Nyers dohány	q	5.107	—	5.979	3.848	6.853	8.360	11.210	6.110	.	.
55	Nyers dohány	1.000 P	1.960	—	1.866	1.512	2.857	2.998	2.922	2.287	.	.
56	Selyem és selyemfonál	q	14.404	—	10.162	4.846	8.472	8.003	6.644	7.502	.	.
57	Selyem és selyemfonál	1.000 P	1.667	—	1.128	704	1.226	1.169	931	1.163	.	.
58	Asványolaj	q	1.580	—	1.640	5.404	366	464	369	142	.	.
59	Asványolaj	1.000 P	640	—	603	2.030	182	268	170	65	.	.
60	Pamutszövet	q	3.436	—	3.871	4.391	5.398	4.639	5.513	4.120	.	.
61	Pamutszövet	1.000 P	1.152	—	1.236	1.512	1.849	1.556	1.988	1.568	.	.
62	Asványolaj	1.000 q	148·5	—	104·7	39·5	80·0	90·5	14·7	6·4	.	.
63	Pamutszövet	1.000 P	1.301	—	997	422	919	1.133	231	237	.	.
64	Pamutszövet	q	666	—	523	842	1.200	1.210	1.685	1.812	.	.
65	Pamutszövet	1.000 P	432	—	429	544	715	710	1.140	1.036	.	.
66	Kivitel összesen	1,000.000 P	50·5	—	37·8	52·5	59·5	64·7	46·0	39·3	.	.
E b b ó l:												
67	Szarvasmarha	drb.	6.220	—	6.848	6.497	7.268	7.008	10.556	7.587	.	.
68	Baromfi	1.000 P	2.682	—	2.827	2.553	2.966	2.742	4.211	3.130	.	.
69	Búza	q	16.865	—	8.047	23.520	43.362	42.493	13.834	15.762	.	.
70	Búza	1.000 P	2.047	—	1.235	3.230	5.051	5.041	1.693	1.829	.	.
71	Liszt	1.000 q	839·9	—	1.255·8	1.252·0	1.150·1	971·8	436·6	225·0	.	.
72	Liszt	1.000 P	10.027	—	11.497	13.452	13.452	11.838	5.802	2.224	.	.
73	Villamos gépek és készülékek	1.000 q	61·1	—	32·2	87·9	106·2	222·7	87·8	23·2	.	.
74	Villamos gépek és készülékek	1.000 P	1.349	—	350	1.311	2.336	5.291	2.367	514	.	.
75	Sertés	q	1.529	—	1.539	1.963	1.845	1.797	1.432	984	.	.
76	Sertés	1.000 P	1.927	—	1.876	2.462	2.341	2.304	2.250	1.470	.	.
77	Prémibőr, kikészített	drb.	31.857	—	21.821	27.534	30.580	30.984	42.491	29.290	.	.
78	Prémibőr, kikészített	1.000 P	5.461	—	3.688	5.094	5.552	5.556	7.619	5.111	.	.
79	Tojás	q	254	—	149	172	148	132	49	48	.	.
80	Tojás	1.000 P	494	—	152	310	295	279	95	94	.	.
81	Toll	q	8.629	—	997	440	795	6.730	77	—	.	.
82	Toll	1.000 P	806	—	122	60	90	669	10	—	.	.
83	Friss gyümölcs	q	2.917	—	2.076	2.063	2.673	2.849	2.116	1.748	.	.
84	Friss gyümölcs	1.000 P	1.453	—	1.180	1.248	1.604	1.827	1.232	978	.	.
85	Friss gyümölcs	1.000 q	48·7	—	78·8	45·0	33·6	15·1	13·5	0·6	.	.
86	Friss gyümölcs	1.000 P	1.251	—	1.288	653	1.039	526	68	38	.	.
87	Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet	1,000.000 P	+ 9·7	—	+ 7·8	+ 14·7	+ 14·9	+ 14·1	— 0·3	— 1·9	.	.
Vasúti forgalom: ⁴⁾												
88	Szállított áru ²⁾ ³⁾	1.000 t.	1.987	2.270	2.514	2.976	2.485	2.053	1.729	1.466	2.174	2.377
89	Árutonna-kilométer ²⁾ ³⁾	1,000.000 km	277·3	356·7	350·1	418·3	373·4	315·7	267·9	231·3	339·7	360·3
90	Megrakott teherkocsi ²⁾	szám	139.218	152.449	179.233	190.547	168.865	138.493	118.911	98.993	143.309	162.620
91	Szállított utas ²⁾	1.000	8.082·3	8.847·1	8.789·6	9.448	8.707·9	9.103·8	8.065·7	6.945·1	8.618·4	8.322·0
92	Utaskilométer ²⁾ ³⁾	1,000.000 km	248·3	289·5	314·1	296·4	247·7	273·7	226·7	195·2	242·3	289·0

¹⁾ Az évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ²⁾ Az adatok csak fizetőteljesítményekre vonatkoznak. — ³⁾ Az utolsó 14 hónap adatai ideiglenesek. — ⁴⁾ 1938. november havától a visszacsatolt felvidéki rész, 1939. április havától Kárpátalja, 1940. szeptember havától a visszatért keleti és erdélyi részek forgalmával együtt.

1 9 4 0								1941		Unités	Désignation	
május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	sept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février			
										1,000.000 p	Commerce et transports.	
											Commerce extérieur :	
											Importations totales	45
											Dont :	
										1.000 q	Bois bruts et ouvrés	46
										1.000 p	Charbon	47
										1.000 q	Papier et articles en papier	48
										1.000 p	Coton brut	49
										q	Machines et appareils	50
										1.000 p	Peaux brutes	51
										q	Tabacs bruts	52
										1.000 p	Soie et fils de soie	53
										q	Huile minérale	54
										1.000 p	Tissus de coton	55
										q	Exportations totales	56
										1.000 p	Dont :	
										tête	Bêtes à cornes	67
										1.000 p	Volaille	68
										q	Froment	69
										1.000 p	Farine	70
										1.000 q	Machines et appareils électriques	71
										1.000 p	Porcs	72
										q	Pelletteries apprêtées	73
										1.000 p	Oeufs	74
										q	Plumes	75
										1.000 p	Fruits frais	76
										1.000 q	Excédent des imp. (—) ou des exp. (+)	77
										1.000 p	Trafic des chemins de fer :⁴⁾	
										1.000 t.	Marchandises transportées ²⁾ , ³⁾	88
										1,000.000 km	Tonnes kilom. ²⁾ , ³⁾	89
										nombre	Wagons chargés ²⁾	90
										1.000	Voyageurs transportés ²⁾	91
										1,000.000 km	Voyageurs kilomètres ²⁾ , ³⁾	92

¹⁾ Moyennes ann. provisoires. — ²⁾ Les chiffres ne se rapportent qu'au trafic payant. — ³⁾ Pour les 14 derniers mois, chiffres provisoires. — ⁴⁾ A partir de nov. 1938, y compr. le territoire septentr. rétrocédé; à partir d'avril 1939, y compris la Subcarpathie.

M e g n e v e z é s	Egység	1939	1940	1 9 3 9								
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		szept. Sept.	okt. Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	március Mars	április Avril	
Postaforgalom: ⁴⁾												
93	Levélküldemény ²⁾	1.000 db	50.666	57.036	52.068	51.949	50.336	62.458	50.836	48.809	60.032	52.693
94	Csomagküldemény	"	1.084·4	1.245·5	1.120·9	1.239·3	1.231·8	1.543·6	1.072·4	968·2	1.121·9	1.094·0
95	Postautalvány	1.000 db	1.149·7	1.170·1	1.195·6	1.289·9	1.190·0	1.169·8	1.081·2	1.044·3	1.010·9	1.119·7
96		1.000 P	76.955	93.645	85.370	86.648	81.304	90.775	78.696	82.188	74.472	83.595
97	Távirat	1.000 db	326·6	405·1	363·5	348·5	333·4	334·9	329·1	344·2	368·8	345·3
98	Budapesti helyi beszélgetések	1.000	11.813	13.197	12.185	12.203	12.612	12.681	12.407	13.932	13.133	13.281
99	Helyközi beszélgetés	"	608·7	782·3	716·1	676·3	657·0	627·8	631·0	708·3	695·4	707·7
100	Távbeszélő főállomás	szám	—	—	130.433	131.372	132.297	133.954	135.242	136.323	137.557	138.748
101	Rádióvevőberendezések Magyarországon	"	—	—	470.930	476.818	488.843	499.368	511.410	519.675	528.589	531.990
102	Rádióvevőberendezések Budapesten	"	—	—	149.239	150.598	154.797	157.538	160.740	163.182	165.424	166.887
Áralakulás. ⁵⁾												
Nagykereskedelmi árindex:												
103	Főátlag	1929 = 100	86·3	100·3	86·5	87·5	88·2	89·2	91·7	93·0	93·6	94·3
104	Mezőgazdaság és állattenyésztés termékei	"	75·2	96·7	75·8	75·9	76·3	77·8	83·4	86·3	87·1	87·9
105	Állati eredetű termékek	"	65·6	85·1	67·4	66·8	68·4	67·7	71·3	75·9	76·2	77·9
106	Növényi eredetű termékek	"	79·5	101·9	79·6	80·0	79·9	82·5	88·8	91·0	92·1	92·5
107	Mezőgazdasági ipar termékei	"	93·9	101·0	92·7	93·8	95·0	95·7	96·6	95·8	96·3	96·5
108	Gyarmatárúk	"	154·8	261·9	122·3	242·0	258·0	258·0	258·0	258·0	258·0	258·0
109	Ipari anyagok és termékek	"	93·1	102·4	93·4	94·5	95·3	96·0	96·5	97·0	97·4	98·1
110	Nyersanyagok	"	101·8	110·7	104·4	105·5	107·2	108·6	108·7	108·7	108·7	109·7
111	Gyártmányok	"	91·7	100·3	91·6	92·9	93·2	93·5	94·1	94·7	95·1	95·8
112	Tüzelő anyagok	"	102·6	113·5	101·6	101·6	101·6	105·0	105·3	105·2	105·7	105·7
113	Agrárrolló ³⁾	"	18·0	3·6	17·2	18·3	18·1	16·8	11·4	8·9	8·4	8·2
Megélhetési index:												
114	Összesen lakbérrel	1913 = 100	101·6	110·1	102·3	102·2	102·0	102·3	103·9	105·1	105·4	105·5
115	Összesen lakbér nélkül	"	106·4	117·6	107·3	107·2	106·9	107·4	109·5	111·0	111·4	111·6
116	Élelmezés	"	92·8	105·1	94·4	94·2	93·8	94·0	97·1	97·3	98·4	99·4
117	Ruházat	"	134·3	147·4	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	136·9	136·9	136·9
118	Fűtés, világítás	"	137·5	141·7	136·4	136·4	136·4	138·5	138·5	144·3	142·2	138·5
119	Lakás	"	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3
Nagykereskedelmi árak:												
120	Búza tiszavidéki 78 kg-os	P/q	20·31	22·09	20·08	20·15	20·30	20·45	20·55	20·65	21·00	21·00
121	Rozs, pestvidéki elsőrendű	"	14·24	17·86	14·10	14·13	15·03	15·23	15·83	16·13	16·43	16·58
122	0-ás liszt	P/kg	0·37	0·41	0·37	0·38	0·38	0·38	0·38	0·38	0·38	0·38
123	2-es „	"	0·36	—	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·33	0·33
124	6-os „	"	0·28	—	0·27	0·27	0·27	0·28	0·28	0·28	0·33	0·33
125	Tengeri, tiszántúli származású	P/q	17·33	22·96	18·80	19·25	17·25	19·75	20·83	21·58	21·43	22·45
126	Marhahús, elsőrendű, hátulja	P/kg	1·63	2·14	1·71	1·71	1·74	1·76	1·76	1·79	1·82	1·90
127	Borjú	P/kg élőszul	0·84	1·08	0·84	0·81	0·82	0·73	0·82	0·93	0·93	0·85
128	Sertés, fiatal nehéz, 300 kg-on felül	"	1·07	1·40	1·13	1·16	1·15	1·10	1·12	1·22	1·23	1·36
129	Sertészsír	P/kg	1·55	1·97	1·68	1·68	1·68	1·80	1·80	1·80	1·80	1·96
130	Tojás, friss teatojás	P/kg	1·50	2·07	1·40	1·88	2·40	2·28	2·30	2·25	1·78	1·45
131	Borjúbőr	P/kg	1·73	1·78	1·75	1·75	1·75	1·75	1·75	1·75	1·75	1·79
132	Marhabőr	P/kg	1·27	1·29	1·32	1·32	1·32	1·32	1·32	1·32	1·32	1·33
133	Nyers gyapjú A/AA minőségű	"	1·66	2·41	1·60	1·70	1·90	1·90	1·90	1·90	1·90	2·58
134	Nyers pamut, amerikai	"	1·69	1·92	1·88	1·86	1·92	2·16	2·10	2·07	2·03	2·01
135	Barnaszén, hazai	P/q	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22
136	Kőszén, porosz	"	6·80	—	—	—	—	—	—	—	—	—
137	Árpa takarmányozásra I. r.	"	16·78	19·39	16·80	16·80	17·53	17·73	17·93	18·23	18·43	18·63
138	Zab I. r.	"	20·52	21·09	19·25	19·13	19·33	19·73	20·10	20·60	20·93	21·13
139	Burgonya, Ella	"	8·07	10·46	7·90	7·90	8·—	8·—	10·03	11·05	11·05	11·05
140	Maláta	"	27·08	40·08	29·—	29·—	33·—	37·—	37·—	39·—	39·—	39·—
141	Cukor, kocka	"	106·—	106·—	106·—	106·—	106·—	106·—	106·—	106·—	106·—	106·—

¹⁾ Az évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ²⁾ Az ajánlott küldemények is bennfoglaltak. — ³⁾ A mezőgazdasági és állattenyésztési termékek és az ipari gyártmányok ára közötti diszparitást jelzi. — ⁴⁾ 1938 november havától a visszacsatolt felvidéki rész, 1939. április havától Kárpátalja, 1940 szeptember havától a visszatért keleti és erdélyi részek forgalmával együtt. — ⁵⁾ Új mérlegelt nagykereskedelmi árindex. — ⁶⁾ Egységes búzakenyérliszt.

1 9 4 0								1941		Unités	Désignation
május Mai	junius Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février		
52.759	51.369	58.423	60.366	65.856	64.916	60.268	78.106	64.051	59.203	1.000 unités	Trafic postal.⁴⁾
1.104·3	1.058·3	1.146·7	1.131·3	1.314·2	1.540·2	1.517·1	1.877·5	1.393·1	1.327·2	"	Correspondances ²⁾ . . . . .
1.065·2	1.064·8	1.167·1	1.179·2	1.185·8	1.374·8	1.332·3	1.415·4	1.284·1	1.249·4	1.000 unités	Colis . . . . .
83.070	82.046	91.952	99.204	94.616	116.408	116.746	120.744	110·505	106.791	1.000 p	} Mandats-poste . . . . .
403·2	381·1	479·7	454·0	393·4	446·8	459·1	456·7	432·0	427·6	1.000	Télégrammes . . . . .
13.361	13.766	12.625	11.940	12.974	12.801	14.051	14.097	14.640	15.519	1.000	Conversations locales à Budapest . . . . .
711·0	693·2	866·4	842·8	833·5	868·9	937·2	891.6	876·5	910·8	"	Conversations interurbaines . . . . .
139.927	141.443	141.612	141.802	146.948	148.519	148.702	149.949	151.024	152.222	nombre	Postes téléphoniques principaux . . . . .
534.873	537.620	539.963	542.443	548.733	579.820	594.832	609.468	622.841	635.060	"	Postes récept. de T. S. F. en Hongrie . . . . .
167.065	168.495	169.193	169.487	171.438	173.107	174.892	177.118	180.086	183.303	"	Postes récept. de T. S. F. à Budapest . . . . .
											Mouvement des prix.⁵⁾
											Indice des prix de gros:
97·5	98·7	101·9	104·0	105·7	107·0	107·5	108·7	109·3	111·2	1929 = 100	Moyennes générales . . . . .
90·3	92·2	99·4	102·4	105·9	108·3	108·6	108·1	108·3	109·2	"	Produits de l'agriculture et de l'élevage . . . . .
83·9	83·1	84·3	88·4	87·3	98·6	98·3	96·2	96·3	96·8	"	Produits d'origine animale . . . . .
93·2	96·4	106·3	108·8	114·4	112·8	113·3	113·5	113·7	114·8	"	Produits végétaux . . . . .
98·9	99·0	99·0	104·2	104·6	106·6	106·8	107·2	107·4	107·7	"	Produits de l'industrie agricole . . . . .
259·4	259·4	259·4	259·4	259·4	259·4	259·4	295·1	295·1	295·6	"	Denrées coloniales . . . . .
102·2	103·1	103·9	104·5	105·1	105·5	106·2	108·7	109·7	112·9	"	Matières nécess. à l'indust. et prod. industr. . . . .
109·9	110·8	111·2	111·3	111·6	112·1	112·2	113·0	113·2	115·0	"	Matières premières . . . . .
100·2	100·8	101·8	102·6	103·2	103·8	104·5	107·3	108·5	112·1	"	Objets fabriqués . . . . .
113·5	116·9	117·8	118·0	118·3	118·3	118·6	118·6	118·6	118·6	"	Combustibles . . . . .
9·9	8·5	2·4	0·2	+ 2·6	+ 4·3	+ 3·9	+ 0·7	0·2	2·6	"	Ciseaux agricoles ³⁾ . . . . .
											Indice du coût de la vie:
107·6	108·3	110·4	110·8	112·3	117·4	117·3	117·5	118·9	119·0	1913 = 100	Au total, y compris le loyer . . . . .
114·3	115·2	118·0	118·5	120·5	127·2	127·1	127·3	129·2	129·3	"	Au total, non compris le loyer . . . . .
102·2	102·6	104·7	105·3	108·3	115·1	115·0	115·3	115·6	115·1	"	Alimentation . . . . .
142·4	144·5	151·7	151·7	151·7	160·6	160·6	160·6	168·4	170·6	"	Vêtement . . . . .
138·5	140·5	141·0	141·0	141·4	144·9	144·9	144·9	147·8	147·8	"	Chauffage et éclairage . . . . .
86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	"	Logement . . . . .
											Prix de gros:
21·00	21·00	23·00	23·00	23·20	23·40	23·55	23·70	23·80	23·90	1 q, en pengós	Froment de la rég. de la Tisza, de 78 kg . . . . .
16·73	16·73	19·00	19·00	19·20	19·40	19·55	19·70	19·80	19·90	"	Seigle de 1er ordre, de la rég. de Pest . . . . .
0·39	0·39	0·42	0·42	0·42	0·44	0·44	0·44	0·44	0·45	1 kg, en pengós	Farine No 0 . . . . .
0·34	0·34	0·36	0·36	0·36	0·36	0·31	0·32	0·32	0·32	"	No 2 . . . . .
22·43	26·13	27·63	25·10	24·60	21·20	21·20	20·90	20·33	20·80	1 q, en pengós	No 6 . . . . .
2·00	2·05	2·35	2·38	2·38	2·40	2·40	2·43	2·43	2·47	1 kg, en pengós	Maïs, de la région d'au delà de la Tisza . . . . .
1·18	1·03	0·72	1·11	1·10	1·16	1·22	1·29	1·19	1·25	1 kg de poids vif, en p.	Viande de boeuf, 1re qual., partie postér. . . . .
1·40	1·39	1·40	1·44	1·44	1·60	1·60	1·60	1·64	1·63	"	Veaux . . . . .
1·98	1·98	1·98	1·98	1·98	2·14	2·14	2·14	2·14	2·14	1 kg, en pengós	Porcs, jeunes, lourds, au-dessus de 300 kilos . . . . .
1·68	1·80	1·68	2—	2—	2·60	2·70	2·60	2·35	1·98	1 kg, en pengós	Saindoux . . . . .
1·79	1·79	1·79	1·79	1·79	1·79	1·79	1·79	1·96	1·96	"	Oeufs frais dits à thé . . . . .
1·28	1·28	1·28	1·28	1·28	1·28	1·28	1·28	1·38	1·38	1 kg, en pengós	Cuir de veau . . . . .
2·58	2·58	2·58	2·58	2·58	2·58	2·58	2·58	2·58	2·58	"	Cuir de boeuf . . . . .
1·90	1·90	1·84	1·84	1·84	1·84	1·84	1·84	1·84	1·84	"	Laine brute . . . . .
3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	—	—	1 q, en pengós	Coton brut, américain . . . . .
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	"	Lignite, indigène . . . . .
18·73	18·73	18·73	20—	20·40	20·70	21—	21·20	21·40	21·60	"	Houille, prussienne . . . . .
21·23	21·23	20·70	20·70	21·10	21·50	21·80	22·05	22·30	22·50	"	Orge fourrag., de 1er ordre . . . . .
11·05	11·05	12·65	9·55	9·50	9·50	9·50	9·50	10·25	10·25	"	Avoine de 1er ordre . . . . .
39—	39—	39—	42—	42—	42—	42—	42—	42—	42—	"	Pommes de terre dites Ella . . . . .
106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	"	Malt . . . . .
										"	Sucre en morceaux . . . . .

1) Moyennes ann. provisoires. — 2) Y compris les lettres recommandées. — 3) Indique la disparité entre les prix agricoles, y compr. les produits de l'élevage, et les prix industriels. — 4) Y compris, à partir de nov. 1938, le territoire septentr. rétrocedé; à partir d'avril 1939, la Subcarpathie; à partir de sept. 1940, les territoires oriental et transylvain réincorporés. — 5) Nouvel indice pondéré des prix de gros. — 6) Farine de froment à pain, dite unique.

M e g n e v e z é s	Egység	1939	1940	1 9 3 9				1 9 4 0				
		átlag <i>Moyennes</i>		szept. <i>Sept.</i>	okt. <i>Octobre</i>	nov. <i>Nov.</i>	dec. <i>Déc.</i>	január <i>Janvier</i>	február <i>Février</i>	március <i>Mars</i>	április <i>Avril</i>	
142	Ácsolt épületfa	P/m ³	70·63	88·13	73·—	73·—	73·—	73·—	81·50	83·50	83·50	82·—
143	Len I.	P/kg.	2·07	2·27	2·05	2·09	2·15	2·15	2·20	2·20	2·20	2·20
144	Kender	P/kg.	1·04	1·14	1·02	1·07	1·10	1·10	1·10	1·10	1·10	1·10
145	Rotációs-papíros	P/q	28·04	29·64	28·—	28·—	28·—	28·—	28·—	28·—	28·—	28·—
146	Tűzifa	P/q	3·48	3·40	3·35	3·35	3·40	3·80	3·30	3·30	3·30	3·30
Pénz és hitel.												
Magyar Nemzeti Bank:												
147	Jegyforgalom	1,000.000 P	—	—	1.087·0	1.032·3	965·3	974·8	953·8	967·9	960·9	975·8
148	Leszámított váltók és előlegek	"	—	—	627·0	624·5	593·1	585·3	607·4	599·5	564·8	539·0
É r c k é s z l e t :												
149	Arany	1,000.000 P	—	—	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1
150	Deviza és valuta	"	—	—	97·8	83·1	76·4	77·3	76·6	74·5	67·4	63·2
151	Összesen	"	—	—	221·9	207·2	200·5	201·4	200·7	198·6	191·5	187·3
152	Fedezeti arány	%	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
153	Leszámítolási kamatláb	"	4·0	3·8	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0
154	Elsőrendű üzleti váltók kamattétele	"	4·5—6·5	4·4—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5
155	Betéti kamatláb 3 havi lekötésre	"	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
156	Betéti kamatláb lekötés nélkül	"	2—2	2—2	2—2	2—2	2—2	2—2	2—2	2—2	2—2	2—2
Betétállomány:												
T a k a r é k b e t é t :												
157	Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	123·3	129·4	131·5	135·4	141·0	143·2	141·9	147·5
158	A PK. budapesti pénzügyintézeténél	"	—	—	524·1	541·8	554·8	590·8	598·1	601·6	607·5	600·2
159	Összesen	"	—	—	647·4	671·2	686·3	726·2	739·1	744·8	749·4	747·7
F o l y ó s z á m l a b e t é t :												
160	Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	94·3	100·5	111·9	116·5	105·4	100·1	110·0	101·8
161	A PK. budapesti pénzügyintézeténél	"	—	—	704·1	726·3	737·9	755·8	738·6	735·2	752·7	766·1
162	Összesen	"	—	—	798·4	826·8	849·8	872·3	844·0	835·3	862·7	817·9
B e t é t e k e g y ü t t :												
163	Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	217·6	229·9	243·4	251·9	246·4	243·3	251·9	249·3
164	A PK. budapesti pénzügyintézeténél	"	—	—	1.228·2	1.268·1	1.292·7	1.346·6	1.336·7	1.336·8	1.360·2	1.366·3
165	Összesen	"	—	—	1.445·8	1.498·0	1.536·1	1.598·5	1.583·1	1.580·1	1.612·1	1.615·6
166	A 28 legn. vidéki pénzügyint. betétállománya	"	—	—	110·1	114·4	115·8	120·9	121·4	123·8	124·8	123·2
Tőzsde:												
167	Részvényindex ¹⁾	1926 = 100	92·1	108·4	102·1	108·2	110·4	111·5	120·9	119·1	119·1	111·9
168	Eladott részvény	szám	123·378	89·285	448·912	120·983	110·217	87·719	151·797	107·129	69·186	77·976
169	Szállítások és átvételek összege	1,000.000 P	8·4	7·7	32·1	9·9	10·7	8·6	13·9	10·1	5·9	7·6
Hitelbiztonság:												
170	Csőd ²⁾	szám	3	2	2	8	2	5	2	1	2	2
171	Magán- és kényszeregyesség ²⁾	"	57	12	35	59	50	34	33	20	17	17
172	Össz. új fizetésképtelenségek Magyarországon ³⁾	"	60	14	37	67	52	39	35	21	19	19
Ebből:												
173	Új fizetésképtelenség Budapesten	"	15	4	6	10	7	6	6	10	3	6
174	Magán- és kényszeregyesség aktíva	1.000 P	3.343	792	1.263	1.912	1.225	519	1.928	426	175	407
175	Magyarországon passzíva	"	4.145	974	1.721	2.491	1.841	806	2.216	755	326	673
176	Magán- és kényszeregyesség aktíva	"	2.442	1.216	213	527	512	219	305	350	103	289
177	Budapesten passzíva	"	2.816	195	410	552	760	294	326	610	171	490
178	Óvatolt váltók Magyarországon ⁴⁾	szám	2.832	1.284	3.134	2.849	2.436	2.107	2.611	2.360	2.222	1.953
179	Óvatolt váltók Budapesten	1.000 P	1.378	784	1.400	1.476	1.459	948	2.096	1.284	1.283	1.002
180	Óvatolt váltók Magyarországon	szám	1.192	445	1.192	1.092	1.006	888	947	807	827	637
181	Óvatolt váltók Budapesten	1.000 P	723	336	617	753	822	466	773	584	582	412
Z á l o g h á z i f o r g a l o m :												
182	Zálogfelvétel Magyarországon	1.000 tétel	220	209	199	205	205	184	213	188	195	244
183	Zálogfelvétel Budapesten	1.000 P	4.544	4.664	4.289	4.485	4.445	4.134	4.504	4.224	4.303	5.306
184	Zálogkiváltás Magyarországon	1.000 tétel	240	210	265	265	227	225	202	191	196	218
185	Zálogkiváltás Budapesten	1.000 P	4.850	4.563	5.517	5.247	4.760	4.738	4.420	4.184	4.034	4.544
186	Zálogálladék Magyarországon	1.000 tétel	—	—	1.161	1.101	1.079	1.038	1.049	1.046	1.045	1.071
187	Zálogálladék Budapesten	1.000 P	—	—	23.797	23.034	22.719	22.115	22.199	22.239	22.508	23.270
188	Kényszerárverésre került Budapesten	tétel	6.205	4.248	6.168	5.232	5.138	2.765	5.846	4.649	4.274	4.991

1) Csak 18 részvény alapján számítva. — 2) Csak azok az esetek vannak feltüntetve, amelyeket más eljárás nem előzött meg.
3) 1939 szeptember havától a visszacsatolt felvidéki rész és Kárpátalja, 1941 januárjától pedig a visszacsatolt Keletmagyarország és Erdély adataival együtt. — 4) 1940 január havától a visszacsatolt felvidéki rész, Kárpátalja, a visszacsatolt keletmagyarországi és erdélyi területek adataival együtt. 5) A váltóvások felvételét a 7.670/1940 M. E. sz. rendelet átmenetileg, 1940 dec. 31-ig elengedte.

1 9 4 0								1941		Unités	Désignation		
május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février				
85—	88—	91—	91—	91—	95—	93—	93—	93—	93—	1 m ³ , en pengós	Bois de construct., charpenté	142	
2·20	2·20	2·20	2·20	2·20	2·20	2·20	3·05	3·05	3·05	1 kg, en pengós	Lin de 1er ordre	143	
1·10	1·10	1·10	1·10	1·10	1·10	1·10	1·56	1·56	1·56	"	Chanvre	144	
30·46	30·46	30·46	30·46	30·46	30·46	30·46	30·46	30·46	37·38	1 q, en pengós	Papier p. rotatives	145	
3·30	3·30	3·45	3·50	3·50	3·50	3·50	3·50	3·50	3·50	"	Bois à brûler	146	
Monnaie et crédit.													
Banque Nationale de Hongrie :													
1.039·7	1.077·5	1.157·7	1.199·7	1.357·3	1.378·6	1.365·8	1.386·6	1.345·5	1.344·5	1,000.000 p	Circulation des billets de banque	147	
646·5	670·2	692·6	849·4	814·9	688·8	728·3	710·3	691·6	691·3	"	Effets escomptés et avances	148	
Encaisse métallique :													
124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	1,000.000 p	Or	149	
59·0	59·1	57·3	49·7	42·7	40·0	35·4	34·4	35·6	31·6	"	Devises et monnaies	150	
183·1	183·2	181·4	173·8	166·8	164·1	159·5	158·5	159·6	155·7	"	Total	151	
										%	Proportion de la couverture	152	
4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	3·0	3·0	3·0	3·0	3·0	"	Taux d'escompte	153	
4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	3·5-6·0	3·5-6·0	3·5-6·0	3·5-6·0	"	Taux d'effets de comm. de prem. ordre	154	
3	3	3	3	3	3	2·5	2·5	2·5	2·5	"	Taux de dépôts à préavis de 3 mois	155	
2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	"	Taux de dépôts à vue	156	
Effectif des dépôts :													
Dépôts d'épargne :													
140·2	136·4	136·1	138·4	142·7	150·7	150·8	159·1	167·4	174·5	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	157	
572·2	580·4	578·6	580·2	591·1	595·7	601·8	649·1	658·5	660·3	"	Etabliss. membres de l'I. C. S. F.	158	
712·4	716·8	714·6	718·5	733·8	746·4	752·6	808·2	821·0	834·8	"	Total	159	
Dépôts s. comptes courants :													
110·5	124·2	120·0	136·2	134·9	133·2	153·3	180·4	157·9	172·0	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	160	
757·2	753·8	781·1	775·2	796·8	822·0	846·5	854·8	859·8	866·4	"	Etabliss. membres de l'I. C. S. F.	161	
867·7	878·0	901·1	911·4	931·7	955·2	999·8	1.035·2	1.017·8	1.038·4	"	Total	162	
Ensemble des dépôts :													
250·7	260·6	256·1	274·6	277·6	283·9	304·1	339·5	325·4	346·5	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	163	
1.329·4	1.334·2	1.859·7	1.355·4	1.387·9	1.417·7	1.448·3	1.503·9	1.513·4	1.526·7	"	Etabliss. membres de l'I. C. S. F.	164	
1.580·1	1.594·8	1.615·7	1.629·9	1.665·5	1.701·6	1.752·4	1.843·4	1.838·7	1.873·2	"	Total	165	
120·8	123·0	122·6	124·2	129·1	131·2	132·6	138·7	138·7	133·3	"	Dép. dans les 28 princ. établ. de c. de prov.	166	
Bourse :													
104·2	100·2	104·7	107·0	101·8	96·2	100·2	115·9	142·0	149·8	1926 = 100	Indice des actions ¹⁾	167	
141.332	69.181	59.590	51.299	59.946	80.027	51.720	152.234	353.137	460.382	nombre	Actions vendues	168	
11·6	6·0	4·1	4·0	5·6	6·2	4·6	12·2	26·3	38·0	1,000.000 p	Montant des livraisons et des récept.	169	
Sécurité du crédit :													
1	2	1	2	1	2	2	1	3	3	nombre	Faillites ²⁾	170	
8	16	3	4	8	6	8	8	8	10	"	Concordats privés et judiciaires ³⁾	171	
9	18	4	6	9	8	10	9	11	13	"	Nouvelles insolvabilités en Hongrie ⁴⁾	172	
4	6	2	2	3	2	2	2	1	1	"	Dont :		
79	3.440	54	132	246	79	2.170	369	74	3.131	1.000 p	Nouv. insolvabilités à Budapest	173	
176	3.775	104	206	404	134	2.420	493	170	3.487	"	Concord. privés et judiciaires (actifs	174	
62	120	7	3	48	3	24	145	28	46	"	en Hongrie ⁵⁾) passifs	175	
155	265	40	4	75	4	53	148	78	59	"	Concord. privés et judiciaires (actifs	176	
2.264	2.223	1.615	42	16	43	24	30	1.525	1.924	"	à Budapest) passifs	177	
1.325	1.128	1.084	41	12	43	44	63	1.111	1.316	nombre	Lettres de change protest. en Hongrie ⁴⁾	178	
805	726	549	9	5	9	12	9	451	682	1.000 p	Lettres de change protest. à Budapest	180	
601	470	486	28	6	24	33	32	441·4	579·2	1.000 p	Mouv. des monts-de-piété :	181	
228	201	213	200	200	221	209	199	205	177	1.000 reconn.	Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	182	
5.001	4.557	4.652	4.436	4.589	5.128	4.692	4.570	4.570	4.120	1.000 p	Dégagem. aux monts-de-piété de Bpest	184	
217	197	213	198	201	244	215	222	196	200	1.000 reconn.	Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	185	
4.817	4.344	4.539	4.142	4.403	5.298	4.916	5.119	4.669	4.598	1.000 p	Ventes par contr. aux m.-de-p. de Bpest	187	
1.082	1.085	1.085	1.088	1.086	1.064	1.057	1.034	1.043	1.021	1.000 reconn.		186	
23.454	23.668	23.781	24.075	24.261	24.090	23.866	23.317	23.218	22.740	1.000 p		187	
4.206	3.799	4.438	3.999	4.124	4.495	3.757	2.393	5.177	3.642	reconnais.		188	

¹⁾ Seulement d'après les cours de 18 actions cotées à ce moment. — ²⁾ Cas n'ayant pas été précédés d'autres procédures. — ³⁾ Y compris, à partir de sept. 1939, la zone nord recouvrée et la Subcarpathie; à partir de janv. 1941, les territoires oriental et transylvain recouverts. — ⁴⁾ Y compris, à partir de janv. 1940, la zone nord recouvrée et la Subcarpathie, ainsi que les territoires oriental et transylvain recouverts. — ⁵⁾ En vertu de l'arrêté 7.670/1940, pris par le président du Conseil, il n'y a pas eu de protêts jusqu'au 31 déc. 1940.

34'5 millió P-re rúgott, s az 1.873'2 millió P-t kitevő összes betétállomány a múlt évit 293'0 millió P-vel (18'5%-kal) multa felül. A 28 *legnagyobb vidéki pénzügyintézet betétállománya* február hó folyamán 138'7 millió P-ről 133'3 millió P-re csökkent, az egy évvel ezelőttnél azonban 9'5 millió P-vel több.

Tőzsde. A budapesti értéktőzsdén a forgalom a tárgyalt hónapban lényeges emelkedésre mutat. Az elmúlt hónapban még meglehetősen lanyha volt a vételkedv, a részvényárfolyamok is csökkentek és meglehetősen egyenlőtlen volt a tőzsde irányzata. Februárra azonban a vételkedv megélénkülése folytán a részvények jó része árfolyamnyereségre tett szert, s így a hivatalos *részvényindex* hóvégi 149'8 pontos állása 7'8 ponttal magasabb az előző hóvégi állásnál, a múlt évi értéket pedig 30'7 ponttal szárnyalta túl. Az *eladott részvények száma* 460'4 ezret ért el szemben az előző havi 353'1 ezerrel, s az előző évi 107'1 ezerrel. A részvények forgalma tehát egy hónap alatt 30'4%-kal, egy év alatt pedig 329'9%-kal emelkedett. Ugyanilyen hatalmas emelkedésre vall a *szállítások és átvételek összege* is, ami az előző havi 26'3 millióról 38'0 millió P-re szökött fel. Ennél a 44'5%-ot kitevő emelkedésnél még nagyobb az egy év alatti növekedés, amikor a *szállítások és átvételek összege* 27'9 millió P-vel (276'2%-kal) nőtt.

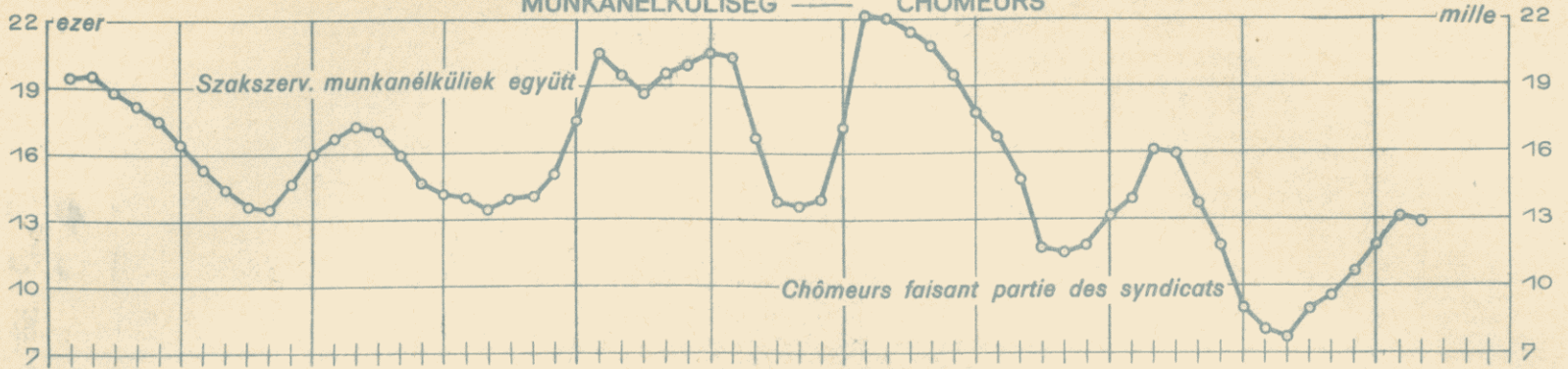
Hitelbiztonság. Az új *fizetéseképtelenségi esetek száma* februárban mindössze 13 volt, 2-vel több, mint az előző hónapban, de 8-cal kevesebb, mint egy év előtt. A kimutatott új fizetéseképtelenségi esetek között 3 csődeset fordult elő. A *magán- és kényszeregyességek száma* kereken 10-et tett ki, 2-vel többet, mint az előző hónapban, de 10-zel kevesebbet, mint az elmúlt év februárjában. A magán- és kényszeregyességek *aktívái és passzívái* hatalmas arányban emelkedtek, ami azzal magyarázható, hogy február hónapban két vidéki hitelintézet a P. K. útján felszámolás alá került. Ezért ugrott fel a januári 74 ezer P-ről 3.131 ezer P-re az *aktívák összege* s ezért szökött fel a *passzívák összege* is 170 ezer pengőről 3.487 ezer pengőre. Budapesten az

új fizetéseképtelenségi esetek száma februárban mindössze 1 volt, a magán- és kényszeregyességi esetek *aktíváiból* 46 ezer P, a *passzíváiból* 59 ezer P esett a fővárosra. A *váltóóvások összege* 205 ezer P-vel 1.316 ezer P-re emelkedett (+ 18'5%), aminek az oka az, hogy a tárgyalt hónapban már az erdélyi váltóóvások adatai is bennfoglaltatnak. A *tavalyihoz képest csekély összegű, 32 ezer P-s növekedés* mutatkozik (+ 2'5%). Az *óvatolt váltók száma* az összeghez képest még nagyobb arányban nőtt, míg ugyanis Magyarországon 1941 januárjában 1.525 váltót óvatoltak, addig februárban 399-cel többet (+ 26'2%). Az egy évvel ezelőtti helyzet éppen az ellenkező képet mutatja, amennyiben ez év februárjában 436-tal (18'5%-kal) kevesebb az óvatolt váltók száma Magyarországon.

Zálogházi forgalom. A postatakarékpénztár zálogházi forgalma február hó folyamán az előző hó színvonalára alatt mozgott. A *zálogfelvételek száma* Budapesten 177 ezer volt, 13'7-del kevesebb, mint az elmúlt hónapban és 5'9%-kal kevesebb, mint az elmúlt év februárjában. A *zálogfelvételek összege* így szintén visszaesett félmillió P-vel 4'1 millió P-re (— 9'8%). Az egy évvel ezelőtti összeghez képest is 2'5% csökkenés mutatkozik. A *zálogkiváltások száma* Budapesten 4 ezer tétellel 200 ezer tételre nőtt (+ 2'0%), a múlt évinél is 4'7%-kal több zálogot váltottak ki. A *zálogkiváltások összege* Budapesten azonban 1'5%-kal csökkent, úgyhogy végeredményben 4'6 millió P-t tett ki, a tavaly februárinál azonban 9'9%-kal nagyobb a *kiváltott zálogok összege*. Végeredményben tehát Budapesten a *zálogálladékok száma* 2'1%-kal 1.021 ezer tételre süllyedt, a múlt évi álladékhöz képest is 2%-os csökkenés mutatkozik. A *zálogálladékok budapesti összege* is hasonlóképpen 2'1%-kal 22'7 millióra csökkent, itt azonban már 1940 februárjával szemben 2'3%-os emelkedés állapítható meg. A *kényszerárverésre került zálogtárgyak száma* 29'7%-kal 3.642-re hanyatlott, az elmúlt év februárjához képest is 21'7%-os visszaesés jelentkezik.

RAJZOK A GAZDASÁGI JELZŐTÁBLÁKHOZ — GRAPHIQUES AU TABLEAU ÉCONOMIQUE

MUNKANÉLKÜLISÉG — CHOMEURS

POSTAFORGALOM — TRAFIC POSTAL

